

ВИДАВНИЧИЙ ДІМ «ІНЖЕК»

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний економічний університет ім. Сємена Кузнеця

ГРОШІ ТА КРЕДИТ:

КОМПЕТЕНТНІСТЬ І РЕАЛІЗАЦІЯ ГРОШОВО-КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Монографія

Харків
ВД «ІНЖЕК»
2014

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний економічний університет ім. Сємена Кузнеця

ГРОШІ ТА КРЕДИТ:

КОМПЕТЕНТНІСТЬ І РЕАЛІЗАЦІЯ ГРОШОВО-КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Монографія

Харків
ВД «ІНЖЕК»
2014

УДК 336.7(076)

ББК 65.262я73

Г 89

*Рекомендовано до видання рішенням вченої ради
Харківського національного економічного університету (протокол №... від 27.08.2013 р.)*

Рецензенти: **Власюк В. Є.** – докт. екон. наук, професор, завідувач кафедри фінансів підприємств та банківської справи Дніпропетровської державної фінансової академії;

Савченко Т. Г. – докт. екон. наук, доцент кафедри банківської справи ДВНЗ «Українська академія банківської справи Національного банку України»

Авторський колектив: докт. екон. наук, професор *Пономаренко В. С.* – вступ, п. 1.1, висновки; докт. екон. наук, професор *Колодізев О. М.* – п. 3.1, п. 4.1; п. 4.2, п. 4.3; канд. екон. наук, доцент *Тищенко В. Ф.* – п. 2.3; канд. екон. наук, доцент *Дзеніс В. О.* – п. 3.3; канд. екон. наук, доцент *Омельченко О. І.* – п. 3.2; канд. екон. наук, доцент *Хмеленко О. В.* – п. 2.1; канд. екон. наук, доцент *Холодна Ю. Є.* – п. 1.3; канд. екон. наук, доцент *Чмутова І. М.* – п. 1.2; ст. викладач *Міщенко О. Г.* – п. 2.4; викладач *Власенко Н. М.* – п. 2.5; викладач *Григоренко В. М.* – п. 2.2; викладач *Огородня Є. М.* – п. 3.4.

**Гроші та кредит : компетентність і реалізація грошово-кредитної політики
Г 89 в Україні: монографія / В. С. Пономаренко, О. М. Колодізев, В. Ф. Тищенко та ін. ;
За заг. ред. докт. екон. наук, професора Пономаренка В. С. – Х. : ВД «ІНЖЕК»,
2014. – 416 с. Укр. мова.**

ISBN 978-966-392-

Розглянуто теоретичні питання формування і реалізації ефективної грошово-кредитної політики, уточнено її роль в управлінні економічними процесами в країні. Доведено, що основою зростання національної економіки на сучасному етапі трансформаційних змін залишається формування конкурентного середовища для розвитку її банківської системи. Запропоновано систему заходів щодо сприяння підвищенню ефективності реалізації грошово-кредитної політики з врахуванням досвіду формування глобальних потоків капіталу, застосування методів економіко-математичного моделювання та удосконалення практики управління золотовалютними резервами центрального банку країни.

У монографічному дослідженні запропоновано авторський підхід до вирішення проблем підготовки компетентних фахівців фінансового сектору економіки на основі впровадження компетентнісного підходу.

Рекомендовано для студентів, аспірантів і викладачів економічних спеціальностей.

ББК 65.262я73

ISBN 978-966-392-

© Колектив авторів, 2014

© ВД «ІНЖЕК», 2014

ЗМІСТ

ВСТУП.....	9
РОЗДІЛ 1. Теоретичні засади формування і реалізації грошово-кредитної політики в умовах глобалізації світових фінансових відносин.....	11
1.1. Проблеми підготовки компетентних фахівців фінансового сектору економіки на основі компетентнісного підходу	11
1.2. Формування основ грошово-кредитної політики держави на сучасному етапі розвитку світової економічної системи	18
1.3. Роль ефективної грошово-кредитної політики в управлінні економічними процесами держави.....	33
Література до 1 розділу	47
РОЗДІЛ 2. Характеристика функціональних ознак банківської діяльності на етапі посткризового зростання.....	50
2.1. Етапи формування структурних компонентів національної банківської системи.....	50
2.2. Узагальнення проблем реформування вітчизняного банківського сектору	99
2.3. Підходи до рейтингового оцінювання результатів діяльності банківської системи на мікрорівні.....	117
2.4. Регіональний аспект формування ресурсної бази вітчизняних банків.....	145
2.5. Державний вплив на розвиток банківського інвестиційного кредитування: закордонний досвід та вітчизняні реалії.....	167
Література до 2 розділу	182
РОЗДІЛ 3. Формування конкурентного середовища розвитку банківського сектору як основи зростання національної економіки.....	187
3.1. Організаційно-економічне підґрунтя фінансового забезпечення сталого розвитку економіки.....	187
3.2. Дослідження впливу розвитку банківського сектору на підвищення рівня конкурентоспроможності національної економіки	202
3.3. Обґрунтування і розробка ефективних заходів сприяння залученню інвестицій в економіку України.....	217

3.4. Вплив монетарної політики на інвестиційну активність банківських установ	232
Література до 3 розділу	247
РОЗДІЛ 4. Реалізація заходів грошово-кредитної політики в аспекті підвищення рівня її ефективності	253
4.1. Формування глобальних потоків капіталу при визначенні напрямів фінансового забезпечення економічного розвитку національної економіки	253
4.2. Застосування економіко-математичного моделювання для оцінки впливу фінансової стійкості банківської системи на рівень фінансування інноваційного розвитку економіки.....	273
4.3. Удосконалення практики управління золотовалютними резервами центрального банку.....	290
Література до 4 розділу	312
ВИСНОВКИ.....	317
ДОДАТКИ.....	319

ЗМІСТ

ВСТУП.....	9
РОЗДІЛ 1. Теоретичні засади формування і реалізації грошово-кредитної політики в умовах глобалізації світових фінансових відносин.....	11
1.1. Проблеми підготовки компетентних фахівців фінансового сектору економіки на основі компетентнісного підходу	11
1.2. Формування основ грошово-кредитної політики держави на сучасному етапі розвитку світової економічної системи	18
1.3. Роль ефективної грошово-кредитної політики в управлінні економічними процесами держави.....	33
Література до 1 розділу	47
РОЗДІЛ 2. Характеристика функціональних ознак банківської діяльності на етапі посткризового зростання.....	50
2.1. Етапи формування структурних компонентів національної банківської системи.....	50
2.2. Узагальнення проблем реформування вітчизняного банківського сектору	99
2.3. Підходи до рейтингового оцінювання результатів діяльності банківської системи на мікрорівні.....	117
2.4. Регіональний аспект формування ресурсної бази вітчизняних банків.....	145
2.5. Державний вплив на розвиток банківського інвестиційного кредитування: закордонний досвід та вітчизняні реалії.....	167
Література до 2 розділу	182
РОЗДІЛ 3. Формування конкурентного середовища розвитку банківського сектору як основи зростання національної економіки.....	187
3.1. Організаційно-економічне підґрунтя фінансового забезпечення сталого розвитку економіки.....	187
3.2. Дослідження впливу розвитку банківського сектору на підвищення рівня конкурентоспроможності національної економіки	202
3.3. Обґрунтування і розробка ефективних заходів сприяння залученню інвестицій в економіку України.....	217

3.4. Вплив монетарної політики на інвестиційну активність банківських установ	232
Література до 3 розділу	247
РОЗДІЛ 4. Реалізація заходів грошово-кредитної політики в аспекті підвищення рівня її ефективності	253
4.1. Формування глобальних потоків капіталу при визначенні напрямів фінансового забезпечення економічного розвитку національної економіки	253
4.2. Застосування економіко-математичного моделювання для оцінки впливу фінансової стійкості банківської системи на рівень фінансування інноваційного розвитку економіки.....	273
4.3. Удосконалення практики управління золотовалютними резервами центрального банку.....	290
Література до 4 розділу	312
ВИСНОВКИ.....	317
ДОДАТКИ	319

ВСТУП

Необхідність перебудови економічної системи України в умовах функціонування її на ринкових засадах господарювання ставить перед вітчизняною системою вищої освіти нові вимоги до підготовки високопрофесійних фахівців, здатних дослідити економічні процеси, зрозуміти сутність і тенденції розвитку фінансових відносин, розробити шляхи фінансової стабілізації в державі.

З огляду на це одним із основних завдань вищих навчальних закладів, які здійснюють підготовку з економічних спеціальностей, є професійна підготовка майбутніх фахівців економічного профілю, які повною мірою розуміють сутність фінансів та особливості їх функціонування, визначають особливості теперішнього і майбутнього економічного розвитку України, вбачають шляхи розвитку фінансової системи і забезпечення фінансової стабільності та спроможності якомога повніше використовувати фінанси з метою ефективного розвитку економіки.

При підготовці даного монографічного дослідження особливу увагу авторів було зосереджено на висвітленні специфіки заходів щодо реалізації компетентнісного підходу на етапі підготовки фахівців фінансового сектору економіки через формування їх професійних компетентностей для успішного вирішення ними в подальшому проблем підвищення ефективності саме реалізації грошово-кредитної політики та функціонування всього банківського сектору.

На сьогоднішній день в умовах загострення конкурентної боротьби серед фінансових посередників та універсалізації діяльності фінансових інститутів особливої актуальності набувають питання визначення кількісних та якісних характеристик кон'юнктури фінансового ринку України. Це потребує глибокого аналізу сучасних проблем та перспектив формування попиту і пропозиції на фінансовому ринку України, поглиблення методології обрання оціночних процедур для визначення точки рівноваги на ринку та його динамічної стійкості. Саме тому особливої актуальності в умовах сьогодення набуває необхідність вирішення проблеми підвищення ефективності формування і реалізації грошово-кредитної політики в Україні.

Авторами даної монографії було поставлено та вирішено ряд актуальних наукових завдань щодо формування і реалізації заходів підвищення ефективності грошово-кредитної політики в Україні.

Процес розвитку національної банківської системи був досить складним і неоднозначним: становлення протягом перших десяти років незалежності;

динамічний розвиток протягом 2001 – 2007 років; глибока криза починаючи з IV кварталу 2008 року, яка тривала протягом до кінця 2009 року. З 2010 року відбувається розвиток банківської системи у посткризових умовах. Вітчизняна банківська система в одні період (1996 – 1997, 2001 – 2007 рр.) була каталізатором соціально-економічного розвитку, в інші (1998, 2008 – 2009 рр.) спричиняла розбалансування макроекономічної ситуації та призводила до істотного погіршення добробуту громадян. Однак протягом усіх етапів свого розвитку національна банківська система залишалась у центрі соціально-економічних процесів у державі.

Слід зазначити, що спроможність і дієвість інструментарію грошово-кредитної політики націлена на вирішення завдань якісних перетворень – інноваційний розвиток, оновлення виробництва, подолання глибокої диференціації доходів тощо. Вирішення проблем модернізації економіки є неможливим без формування ефективної системи управління фінансовим забезпеченням її інноваційного розвитку. Необхідно суттєво змінити бачення принципіальних підходів для забезпечення адекватних умов як формування, так і функціонування системи його фінансового забезпечення.

Банківська система залишається визначальним чинником впливу на динаміку всіх економічних процесів у державі, зокрема істотно впливає на формування та підтримку рівноважних станів в економіці. Основна увага приділяється визначенню стійких взаємозв'язків між базовими елементами механізму, що спричиняють істотний результат впливу, імпульсів, генерованих банківською системою, на рівноважні стани в економіці.

В своїй сукупності матеріал розділів монографії містить авторське обґрунтування теоретико-методологічних аспектів формування і реалізації грошово-кредитної політики в Україні, аналіз сучасних проблем фінансового забезпечення розвитку економіки, місця фінансового ринку і ролі банківської системи у підвищенні рівня фінансового забезпечення, шляхи підвищення ефективності управління інноваційним розвитком економіки, а також пропозицію рекомендацій щодо вдосконалення підходів до регулювання розвитку банківського інвестиційного кредитування.

Дана монографія є самостійним завершеним науковим дослідженням авторського колективу науковців Харківського національного економічного університету, яка виступає окремим структурним компонентом і входить до складу видань науково-методичного комплексу з нормативної професійної дисципліни «Гроші та кредит» при підготовці майбутніх фахівців за напрямом підготовки «Фінанси і кредит».

Розділ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ І РЕАЛІЗАЦІЇ ГРОШОВО-КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СВІТОВИХ ФІНАНСОВИХ ВІДНОСИН

1.1. Проблеми підготовки компетентних фахівців фінансового сектору економіки на основі компетентнісного підходу

Вирішення проблем підготовки ефективних менеджерів в системі фінансових відносин не можливе без реалізації адекватних заходів щодо удосконалення всієї системи освіти України. І саме такий підхід має стати головним завданням інтелектуального загалу нашої країни. Загальне стратегічне завдання підвищення якості підготовки фахівців для суспільства, що базується на економіці знань, не може бути виконане як локальне завдання, оскільки проблеми, що накопичені у нашій державі, носять системний характер. Тому вирішення однієї чи декількох розрізнених проблем не дозволить отримати загальний позитивний результат. Потрібна розробка комплексної стратегічної програми, що побудована за методологією програмно-цільового підходу й включає систему взаємопов'язаних у часі, просторі і за змістом програм для освітянської, економічної, юридичної, мистецької та публічної сфер діяльності.

Складність проблеми підвищується у зв'язку з об'єктивною необхідністю інтеграції нашої системи освіти у світовий освітянський простір. З різних об'єктивних і суб'єктивних причин наша система освіти розвивалася ізольовано від світової, що привело до створення відповідного поняттєво-термінологічного апарату, який не повною мірою кореспондується з апаратом, що використовується в інших країнах. У рамках Болонського процесу реалізується спроба конвергенції національних освітніх систем для того, щоб без втрати самобутності, яка притаманна кожній країні, на спільній основі вирішувати проблеми оцінки «результатів навчання» та присвоєння «кваліфікацій» [31, с. 10].

Підвищення наукового рівня освіти, її інноваційності, орієнтація на формування у студентів креативного мислення, розкриття їх творчих здібностей, подальший розвиток особистісних якостей. Прищеплення стійкого прагнення до пізнавальної діяльності, пошукової, дослідницької роботи, формування «вміння» і бажання діяти, а не лише «розуміння» студентами певного обсягу знань, формування «цінностей» – усе це в сукупності передбачає до-

сконалення змісту і структури підготовки фахівців, упровадження нових методик навчання та забезпечення оперативного реагування на тенденції зміни соціально-економічного середовища [31, с. 98].

У концепції розвитку університету як його місія було прийнято таке: «Формування творчої особистості, дійсного професіонала для наукової та практичної роботи у сфері суспільно-економічної діяльності з метою підвищення рівня та якості життя людей і прогресивного розвитку суспільства» [11]. За стратегічну мету розвитку ХНЕУ в рамках цієї місії було визначено підвищення якості підготовки фахівців до рівня, який забезпечить їм можливість успішно працювати за фахом у розбудові суспільства, що базується на глобальній економіці знань. Концептуальні засади розвитку Харківського національного економічного університету розроблені вченими університету, затверджені і прийняті конференцією трудового колективу.

Стратегічний розвиток ХНЕУ базується на чіткій спрямованості щодо запровадження компетентнісного підходу, головною особливістю якого є спрямування всієї науково-навчально-виховної діяльності не на процес, а на кінцевий результат з акцентом на суттєве підняття ролі студента.

В умовах сьогодення постає проблема перебудови всього навчального процесу під нове завдання – не просто передати від викладача до студента необхідний обсяг знань, а навчити студента результативно їх використовувати у професійній та соціальній діяльності і, більш того, навчити його синтезувати нові знання. Фактично нове завдання університету полягає у формуванні компетентного фахівця [11].

Вирішення такого завдання вимагає перегляду всього навчального плану, змісту лекційного матеріалу, перебудови практичних, лабораторних та семінарських занять, підсилення практичної підготовки. Анкетування роботодавців та аналіз результатів дослідження показали невідкладну необхідність підвищення рівня володіння випускниками ІТ-технологіями, іноземними мовами та практичної підготовки.

Усе це обумовило необхідність корегування навчального процесу в університеті, причому не тільки щодо змісту окремих навчальних дисциплін, а й щодо їх переліку і послідовності викладання. З метою підвищення якості підготовки фахівців у практичному аспекті організація проведення навчальної та виробничої практики може здійснюватися як безперервним циклом, так і шляхом чергування із теоретичними заняттями залежно від теоретичної підготовки студентів, ступеня зв'язку між теоретичним навчанням і змістом практики (в межах навчально-методичного комплексу «Віртуальний банк»), можливостей навчально-виробничої бази університету та організацій.

З точки зору психологів, людина компетентна, якщо вона має ефективну поведінку. Йдеться також про мотиваційний аспект компетентності, бо навіть модель поведінки названа моделлю компетентної та мотивованої поведінки.

Термін «компоненти компетентності» визначає ті характеристики й здібності людей, які дозволяють їм досягати значущих для них цілей...» [31, с. 280]. Можна зробити висновок, що компетентність включає в себе не тільки інтелект і здібності, а й внутрішню мотивацію. Таким чином, психологічна теорія компетентності спрямована на обґрунтування ефективної поведінки людини, а особливо на саморегуляційний аспект цієї поведінки з метою досягнення значущих цілей.

Дана теза є дуже важливою для розуміння того факту, що при тестуванні на компетентність вітчизняних фахівців за європейськими методиками низькі оцінки отримують професійно підготовлені, інтелектуально розвинуті та здібні фахівці, оскільки вони мають низький рівень внутрішньої мотивації. Це може бути обумовлено тим, що їхні внутрішні цілі не збігаються з цілями організації, або збігаються, але не вважаються ними досяжними у конкретних обставинах.

Для кращого сприйняття сенсу психологічної теорії компетентності, слід звернутися до переліку видів компетентності, що зустрічаються у працях психологів за Джоном Равеном [7, с. 281 – 296]:

- тенденція контролювати свою діяльність;
- тенденція до більш чіткого розуміння цінностей по відношенню до конкретної цілі;
- залучення емоцій у процес діяльності;
- готовність і здатність навчатися самостійно,
- пошук і використання зворотного зв'язку;
- критичність мислення і т. п.

Елементарний аналіз наведених видів компетентностей показує, що вони не містять професійної складової й можуть характеризувати фахівця безвідносно до його професії. Це обумовлено тим, що її складали психологи, які не брали за мету обґрунтування ефективного управління професійним колективом. Тому така класифікація у розумінні І. Г. Єрмакова [9]) може бути конструктивною для аналізу та формування «життєвої компетентності».

Саме набуття людиною життєвої компетентності дає їй можливість орієнтуватися у сучасному суспільстві, знайти своє місце і необхідне для неї професійне спрямування. Враховуючи визначення життєвої компетентності [9], вона складається з множини елементарних компетентностей, які можна об'єднати

у групи: соціальні, мотиваційні, функціональні. Згідно з автором Оксаною Овчарук [25] вони об'єднують ключові (базові) компетентності. Взаємозв'язок елементарних компетентностей та орієнтовний склад компетентності подано у **додатку Б** «Склад життєвої компетентності».

Беручи до уваги специфічний характер професійних компетентностей, які безпосередньо залежать від узагальненого об'єкта професійної діяльності, пропонується їх відокремлювати від ключових компетентностей [25]. Це обґрунтовано, оскільки підвалини ключових компетентностей закладаються на етапі позашкільної та загальноосвітньої підготовки, а професійні – на етапі професійно-технічної, вищої та післядипломної освіти, хоча на цьому етапі ще продовжують формуватися й удосконалюватися ключові компетенції (див. **Додаток В** «Взаємозв'язок груп компетентностей»).

Оволодіти тією чи іншою елементарною компетентністю особистість може залежно від якості навчально-виховного процесу, власних здібностей і старанності і, таким чином, набути здатності до пізнання. Здібність може бути оцінена засобами діагностики. Таким чином, оцінити елементарну компетентність особистості можна через її здатність виконати відповідну роботу або проявити відповідну особливість характеру.

Компетентнісний підхід реалізується тоді, коли навчальні плани або, у більш широкому контексті, навчальні програми спрямовані на формування життєвих і професійних компетентностей, а організація кадрової, навчально-методичної, наукової, виховної роботи забезпечує це формування, у тому числі через використання діяльнісного принципу, який є невід'ємною частиною цього підходу. Компетентнісний підхід – підхід до визначення результатів навчання, що базується на їх описі в термінах компетентностей. В практиці функціонування ВНЗ його можна вважати ключовим методологічним інструментом реалізації цілей Болонського процесу та за своєю сутністю є студентоцентрованим.

Саме студентоцентрований підхід [42] передбачає розроблення освітніх/навчальних програм, які зосереджуються на результатах навчання, враховують особливості пріоритетів особи, яка навчається, ґрунтуються на реалістичності запланованого навчального навантаження, що узгоджується з тривалістю програми навчання. В **додатку Д** наведено повну структуру компетентностей випускника Харківського національного економічного університету за напрямом підготовки 6.030508 «Фінанси і кредит» (спеціалізація «Банківська справа») і місце професійних компетентностей, які безпосередньо є необхідними на етапі формування заходів при вирішенні завдань підвищення ефективності реалізації грошово-кредитних заходів, в їх загальній системі.

Категорія «компетентність» відносно особистості є її інтегральною характеристикою, яка складається з множини загальних, спеціальних та предметних компетентностей. Кожна окрема компетентність не є просто сумою знань, розумінь, вмінь, комунікативних здатностей, автономності та відповідальності, а носить всі ознаки системності і тому містить деяку синергетичну складову, що разом з означеною сумою становить дійсний зміст даної компетентності.

Дана складова разом із заданою сумою знань, вмінь та навичок становить дійсний зміст даної компетентності. Кожен фахівець залежно від своїх можливостей та якості навчання опановує ту чи іншу компетентність більш чи менш ефективно і тим самим набуває здібності, яка може бути оцінена за допомогою засобів діагностики.

Підготовка студента як майбутнього фінансиста, фахівця з питань грошово-кредитних відносин та особистості здійснюється в тому числі й *загальним комунікативним оточенням* (на мезорівні – формується відносно особистості підприємствами і фінансово-кредитними організаціями, різними суспільними об'єднаннями професіоналів, ВНЗ та ін., на мікрорівні – провідними фахівцями відповідного профілю), а не тільки *професійним оточенням*.

З врахуванням усіх видів навчання, на формування особистості як компетентного фахівця впливають комунікативні відношення на макрорівні (особистість – особистість) як з професійного комунікативного оточення, так і з поза професійного комунікативного оточення через взаємодію зі студентом на мезорівні через засоби масової інформації, заклади культури та мистецтва, політичні та неполітичні громадські організації та інші непрофесійні інституції. На мікрорівні студент має комунікативні зв'язки з рідними, знайомими та іншими особистостями. Ці відношення відіграють дуже суттєву роль у формуванні фахівця, як з точки зору його мотиваційної спрямованості на навчання, так і засвоєння його змісту для того, щоб отримати врешті-решт «придатність до працевлаштування» та необхідну для цього кваліфікацію.

Такий підхід у повній мірі відповідає вимогам Болонського процесу і кореспондується зі змістом «Європейської рамки кваліфікацій», яка розроблена для закладів вищої освіти/вищих навчальних закладів Європи, прийнята на Бергенській конференції (2005 р.), описує три послідовних цикли вищої освіти: перший, включаючи короткий, (бакалаврський), другий (магістерський) і третій (докторський). Для опису кваліфікаційних рівнів рамки використовують Дублінські дескриптори, що складаються з п'яти видів компетентностей (результатів навчання): знання і розуміння; застосування знань і розуміння; формування суджень; комунікація; здатність для подальшого навчання, розвитку, а також кредитний вимір для першого і другого циклів.

Узагальнений об'єкт професійної та освітянської діяльності розглядається на рівні національної рамки кваліфікацій (НРК) – що представляє собою цілісний міжнародно зрозумілий опис національної шкали кваліфікацій у термінах компетентностей, через який усі кваліфікації та інші навчальні досягнення, зокрема у вищій освіті, можуть бути виражені й співвіднесені між собою в узгоджений спосіб (див. **Додаток А**). Для визначення предметно-спеціалізованих компетентностей та врешті-решт компетентностей, що формуються під час вивчення конкретної навчальної дисципліни (компетентності навчальної дисципліни), необхідно уточнити галузевий об'єкт (наприклад, економіка і підприємництво) та його складову – об'єкт професійної та освітянської діяльності за спеціальністю або напрямом підготовки (наприклад, фінанси і кредит).

Для узагальненого об'єкта професійної та освітянської діяльності формулюються узагальнені компетентності з метою визначення (установлення) рівня кваліфікації, що описані в термінах – знання, розуміння; вміння; комунікативні здатності; автономність та відповідальність.

Предметно-спеціалізовані компетентності з різним рівнем деталізації обумовлені галузевим об'єктом професійної діяльності (наприклад, економіка і підприємництво) або його складовою (наприклад, фінанси і кредит) відповідно до спеціальності, професії (наприклад, банківський службовець). Сукупність компетентностей, що формуються у студента при вивченні кожної «дисципліни» з навчального плану (наприклад, «Гроші та кредит»), формулюється в термінах – знання, розуміння; вміння; комунікативні здатності; автономність та відповідальність.

Так, на етапі базової підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» за напрямом підготовки 6.030508 «Фінанси і кредит», а також у подальшому навчанні за тією чи іншою магістерською програмою підготовки студентів ОКР «магістр» за спеціальністю 8.03050802 «Банківська справа» велика увага в аспекті організації навчального процесу приділяється досвіду, започаткованого ХНЕУ, щодо розробки, формування і використання науково-методичних комплексів з провідних нормативних навчальних дисциплін циклу професійної підготовки.

Структуру науково-методичного комплексу з навчальної дисципліни «Гроші та кредит» представлено на *рис. 1.1*.

Впровадження в освітню практику організації навчального процесу ВНЗ подібного підходу дозволяє абсолютно на новому рівні забезпечити виконання головного завдання – підготовку майбутніх компетентних фахівців, які повною мірою відповідають вимогам сучасного ринку праці, баченням роботодавців

щодо наявності у них необхідних професійних компетентностей, можливостей до командної роботи та адаптації до змін зовнішнього середовища.

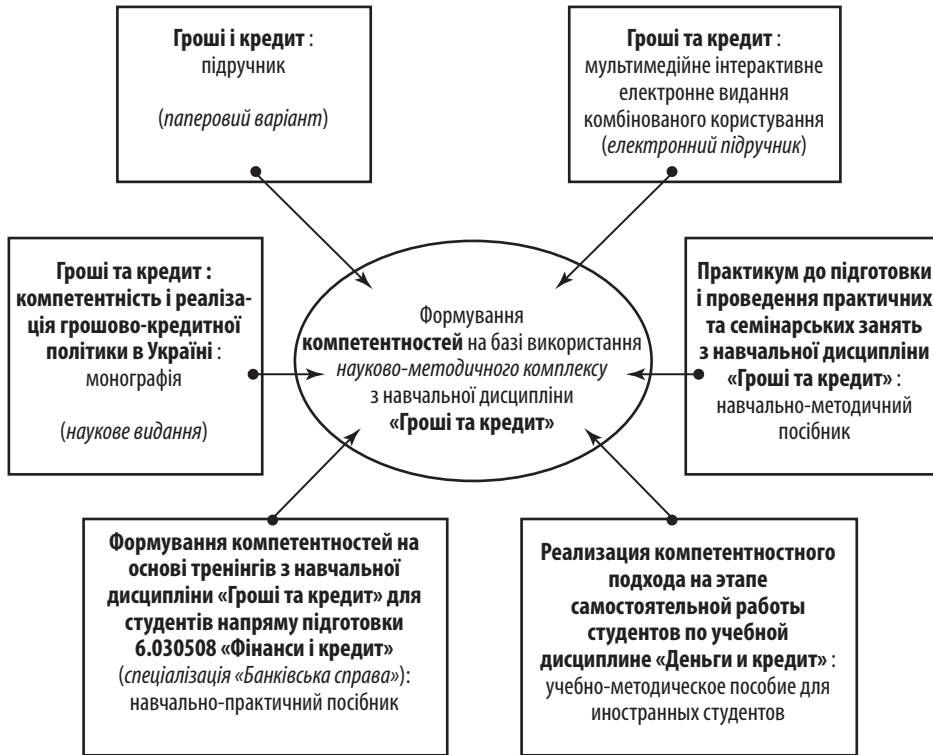

Рис. 1.1. Структура науково-методичного комплексу з навчальної дисципліни «Гроші та кредит» (розробка ХНЕУ)

Індивідуалізація освітнього процесу обумовлює доцільність використання різноспрямованих методик і форм навчання з метою максимального впливу на результативність засвоєння певного обсягу матеріалу, виходячи з існуючих видів засвоєння і набуття досвіду, а також спираючись на індивідуальні психофізичні особливості та особистісні якості студентів. Тому в університеті у процесі підготовки фахівців використовуються різні форми та види занять, що допомагають реалізувати студентоцентризований підхід.

Головною вимогою до змісту всіх видів навчальних занять з тієї чи іншої навчальної дисципліни є їхня спрямованість на кінцевий результат – формування у студента тих компетентностей, які передбачені для формування в рамках даної навчальної дисципліни.

Позитивним результатом роботи майбутніх компетентних менеджерів фінансового сектору економіки в цілому можна вважати підвищення рівня ефек-

тивності реалізації грошово-кредитної політики на основі прийняття ними важених управлінських рішень.

1.2. Формування основ грошово-кредитної політики держави на сучасному етапі розвитку світової економічної системи

Дослідження етапів розвитку економіки України демонструє об'єктивну необхідність державного втручання в функціонування ринкового механізму. Так в економічній теорії існують дві основні концепції державного регулювання ринку: теорія Дж. М. Кейнса та монетарна теорія М. Фрідмена. Кожна з них по-своєму визначає найбільш важливий елемент механізму економічної політики держави, виходячи з об'єктивних проблем сучасності.

Відомий американський економіст П. Самуельсон, узагальнюючи існуючі концепції відмітив, що за допомогою відповідної кредитно-грошової та фіскальної політики система змішаного підприємництва може уникнути ексцесів буму і різкого падіння, може розраховувати на здорове прогресивне зростання [18].

В сучасних умовах особливо зросла важливість та значимість грошово-кредитної політики як найбільш дієвого та гнучкого механізму стабілізації інфляційних процесів та економіки в цілому. До недавнього часу у вітчизняній економічній науці проблемі грошово-кредитної політики відводилась другорядна допоміжна роль. Така ситуація призвела до необхідності адаптації західних концепцій використання грошово-кредитної політики в реаліях України.

Важливим є конкретизація визначення сутності грошово-кредитної політики, її цілей об'єктів, інструментів механізму реалізації. Так, в західній економічній літературі досить розповсюдженим є використання категорії «кредитно-грошова політика». На думку провідних українських фінансистів, кредит є похідною грошей і за історією розвитку і за логікою, тому більш точно виражає суть даного процесу термін «грошово-кредитна політика».

Еволюція грошей призвела до збільшення та ускладнення структури грошової маси, виникнення нових інститутів грошово-кредитного ринку. Аналіз взаємозв'язку ключових елементів дозволяє розкрити взаємний вплив і відповідно виробити важелі і механізм регулювання основних макроекономічних показників за допомогою грошово-кредитної політики держави.

Відомо, що через гроші, їх функції кожен індивідуум реалізує свої потреби, тому грошова система і визначає взаємозв'язок між виробництвом, обміном, розподілом і споживанням. Порушення цього взаємозв'язку неодмінно приводить до виникнення протиріч в економічному житті. Грошовий ринок є най-

більш чутливим і вразливим елементом системи економічних відносин, що в свою чергу означає можливість його використання для впливу і регулювання окремих макроекономічних показників і економіки в цілому.

Значний внесок в розвиток теорії грошей був зроблений представниками класичної політичної економії XVII – XVIII ст. в Англії. В. Петті, А. Сміт, Д. Рікардо в своїх вченнях розглядаючи питання вартості товару, капіталу і товарного виробництва в цілому, велику увагу приділили місцю і значенню грошового обігу і банків в економічній системі.

В своїй теорії грошей Д. Рікардо одночасно проповідував як трудову теорію вартості, так і кількісну теорію грошей. Так, він виходить із залежності між кількістю золотих грошей і рівнем цін. Значення вчення Д. Рікардо полягає також у визначенні ролі і місця міжнародної торгівлі в регулюванні рівноваги на товарному і грошовому ринках.

Вагомий науковий внесок у розвиток теорії грошових відносин вніс К. Маркс. До вчення К. Маркса необхідно об'єктивно підходити до його розуміння і інтерпретації. Професор Кембриджського університету Д. Робінсон писала, що Марксов внесок у науку був настільки важливим і справив такий великий вплив на спосіб мислення як у своїх супротивників, так і прихильників, що в наш час знайти серед істориків і соціологів справді чистого не марксиста так само важко, як серед географів – захисника теорії, що земля плоска.

К. Маркс з позицій реалій розвитку капіталістичного виробництва, в своїй основній роботі «Капітал» розглянув еволюцію грошей як результат розвитку товарного господарства. В роботі «Капітал» К. Марксом дається детальний аналіз історичного процесу виникнення і розвитку грошей, визначається сутність грошей, як загального вартісного еквівалента, на основі чого аналізується процес розвитку товарообміну. Базовим підходом при вивченні грошових відносин для К. Маркса є трудова теорія вартості. Вивчаючи функції грошей він вивів закон кількості грошей, необхідних для обігу, який характеризує грошовий обіг з позицій розвитку капіталізму на той період. В його формулі кількість грошей необхідних для обігу визначається наступною пропорцією:

$$KG = SC - TK - VP + TO/ШО, \quad (1.1)$$

де KG – кількість грошей, необхідних для обігу;

SC – сума цін товарів і послуг;

TK – товари, продані в кредит;

VP – взаємно погашені платежі;

TO – раніше реалізовані товари в кредит, по яким наступив строк оплати;

$ШО$ – швидкість обігу грошової одиниці.

В іншій роботі «До критики політичної економії» К. Маркс детально досліджує історію розвитку теорії грошей, даючи їх розгорнену і ґрунтовну критику. Він підкреслював, значимість теорії трудової вартості як базової основи для вивчення суті грошей і всього процесу грошового обігу. К. Маркс простежує подальший розвиток кількісної теорії (хоча вона на той час, ще не мала такої назви) в роботах Д. Рікардо і Дж. Мілля, одних з основоположників грошової школи початку ХІХ століття в Англії. Але продовжуючи використання трудової теорії вартості К.Маркс приходять до висновку, що грошовий обіг є складовою процесу виробничого відтворення і регулювання даних процесів можливе лише в умовах зміни форм власності.

Особливе теоретичне значення має кількісна теорія грошей яка дала можливість проаналізувати вплив грошей на економічну систему. Дана теорія і на сьогодні продовжує являти основу сучасної неокласичної теорії грошей. Згідно кількісної теорії грошей ціни товарів визначаються об'ємом платіжних коштів, що знаходяться в обігу. Найбільш поширеним у ХVІІІ – ХІХ століттях варіант кількісної теорії виходив з позиції *caeteris paribus* (незмінність інших умов) рівень товарних цін в середньому змінюється пропорційно зміні кількості грошей, що знаходяться в обігу. Дане положення спочатку використовувалось відповідно до металевих (золотих і срібних) грошей, а потім в працях Д. Рікардо відносно і паперових грошей.

Кількісна теорія виступала: 1) як теорія визначення ціни грошей; 2) як теорія, що пояснює динаміку цін; 3) як теорія обґрунтування швидкості обігу грошей.

Кожна теорія давала свої рекомендації щодо створення і застосування механізму грошово-кредитної політики в державному регулюванні економічних процесів. Тому розвиток теорій грошей, а в подальшому в умовах розвитку кредитних операцій та кредитного ринку та виникнення концепцій кредиту об'єктивно економічна теорія підійшла до необхідності розробки концепції грошово-кредитної політики, її природи, суті, цілей та механізму реалізації.

Важливим фактором, що вплинув на становлення сучасної концепції грошово-кредитної політики став процес модифікації функції грошей, що проявилось в стиранні границь між грошовим та кредитним ринками. В зв'язку із значним скороченням масштабів готівкового обігу та широким застосуванням кредитних засобів обігу відбувається процес об'єднання функцій грошей – засіб обігу та засіб платежу.

Подібна ситуація призвела до теоретичного обґрунтування сучасних концепцій грошово-кредитного регулювання (надалі політики), як поєднання теорій грошей (номіналістичної та кількісної) та кредиту (натуралістичної та ка-

піталотворчої) в кінці XIX століття. В той же період були сформовані два основних напрямки, що заклали фундамент сучасних концепцій грошово-кредитної політики.

Сучасна економічна наука прийшла до загального висновку про необхідність державного втручання в економічні процеси та використання інструментів механізму грошово-кредитної політики. Тому визначення суті грошово-кредитної політики дозволяє найбільш повно окреслити спектр дії її впливу на соціально-економічні процеси в ринковій системі господарювання. На сьогодні не існує однозначного трактування та визначення суті грошово-кредитної політики, що пояснюється неоднаковим підходом до її застосування, цілей, механізму та інструментів. Неоднозначний підхід і до місця грошово-кредитної політики в структурі механізму економічної політики держави, її поєднанні з фіскальною політикою та адміністративними методами регулювання.

В західній економічній науці представниками теорії неокласичного та кейнсіанського синтезу визначено грошово-кредитну політику як заходи держави спрямовані на досягнення загального рівня виробництва, що характеризується повною зайнятістю та відсутністю інфляції. Так, К. Макконнелл та С. Брю в роботі «Економікс. Принципи, проблеми і політика» дають наступне визначення грошово-кредитної політики: «кредитно-грошова політика полягає в зміні грошової пропозиції з метою стабілізації сукупного обсягу виробництва, зайнятості та рівня цін. Більш конкретно: кредитно-грошова політика викликає збільшення грошової пропозиції в період спаду для стимулювання витрат, а в період інфляції, навпаки, обмежує пропозицію грошей для обмеження витрат» [17].

Інше трактування суті грошово-кредитної політики дається в роботі Б. Ірішева «Грошово-кредитна політика: концепція і механізм», в якій під грошово-кредитною політикою розуміється комплекс взаємопов'язаних дій, які приймаються монетарними інститутами в грошово-кредитній сфері з метою регулювання кон'юнктури і відтворювального процесу [14].

Проте необхідність створення адекватного сучасним ринковим вимогам грошово-кредитного механізму, перехід до використання економічних методів управління дозволяє підійти до теоретичного обґрунтування суті та вироблення концепції грошово-кредитної політики в процесах макроекономічної стабілізації в Україні. Значний внесок в обґрунтування економічної природи та визначення сутності грошово-кредитної політики зробили вітчизняні економісти: О. Василик [1], А. Гальчинський [3], О. Гриценко [5], Н. Костіна [12], А. Мороз [23], М. Савлук [37], А. Чухно [41].

Так, А. Гальчинський, розглядаючи цільову спрямованість грошово-кредитної політики в умовах перехідної економіки визначає її загальну підпорядкованість макроекономічному завданню – забезпечення вирішення триєдиної мети: збалансувати економічний розвиток, забезпечити оптимальну зайнятість і стримати інфляцію. Грошово-кредитна політика не є автономною, а виступає як одна з найважливіших структурних ланок державного регулювання макроекономічними процесами, вона спрямовується на реалізацію її головних завдань. Як складова економічних методів регулювання господарських процесів є альтернативною директивному управлінню, тому в країнах із перехідною економікою, де значну частку складає державний сектор і тому органічно поєднуються ринкові та адміністративні методи управління, можливості використання у повному обсязі напрацьованого світовою практикою арсеналу грошово-кредитної політики є обмеженими [16].

В наукових роботах М. Савлука грошово-кредитна політика визначається як сукупність заходів центрального банку, направлених на регулювання пропозиції грошей. При розробці грошово-кредитної політики центральний банк визначає три групи цілей: 1) стратегічні; 2) проміжні; 3) тактичні. До стратегічних цілей відносяться кінцеві цілі загальноекономічної політики держави – досягнення такого зростання суспільного виробництва, при якому забезпечується повна зайнятість та стабільність цін, збалансованість платіжних відносин із зовнішнім світом [19].

В підручнику за редакцією професора А. Мороза «Національний банк і грошово-кредитна політика» під грошово-кредитною політикою розуміють «комплекс взаємозв'язаних, скоординованих на досягнення певних цілей заходів щодо регулювання грошового ринку, які проводить держава через свій центральний банк. За такого підходу грошово-кредитна політика включає заходи та дії регулятивного характеру, які здійснюються безпосередньо центральним банком чи за його участю та реалізуються через грошовий ринок у всіх його різновидах, включаючи валютний. У такому трактуванні грошово-кредитна політика виступає як системний, організаційно оформлений регулятивний механізм зі своїми специфічними цілями, інструментами та ролю в економічній системі. Автори даного визначення ототожнюють поняття «грошово-кредитна політика» та «монетарна політика» [20].

Відповідно до статті 1 Закону України «Про Національний банк України» грошово-кредитна політика – це комплекс заходів у сфері грошового обігу та кредиту, спрямованих на забезпечення стабільності грошової одиниці України через використання визначених цим законом засобів і методів [34].

Основні положення даного закону щодо формування та реалізації грошово-кредитної політики (IV розділ Закону) визначають необхідний комплекс пра-

вових і організаційних заходів. Відповідно до статті 1 Закону України «Про Національний банк України», цінова стабільність трактується як збереження купівельної спроможності національної валюти шляхом підтримання у середньостроковій перспективі (від 3 до 5 років) низьких, стабільних темпів інфляції, що вимірюються індексом споживчих цін.

Забезпечення стабільності темпів інфляції здійснюється шляхом досягнення балансу між попитом і пропозицією на грошовому ринку. Саме НБУ через банківську систему здійснює вплив на грошовий ринок в аспекті пропозиції грошей. Необхідний рівень ефективності грошово-кредитної політики досягається за умови відповідності темпів зростання грошової маси динаміці зростання товарної маси, що, в свою чергу, дозволить досягти низьких темпів інфляції.

Визначаючи об'єктивну необхідність грошово-кредитної політики в умовах ринкової економіки особливо важливим є розуміння її сутності, цілей, визначення механізму та інструментів реалізації. Грошово-кредитна політика є складовою економічної політики держави, одночасно реалізує як політичні так і економічні цілі. Економічна сутність грошово-кредитної політики полягає в сукупності економічних та адміністративних заходів держави та Національного банку України, спрямованих на використання економічних інструментів грошово-кредитного механізму для здійснення впливу на суб'єктів грошово-кредитного ринку з метою стабілізації національної грошової одиниці, регулювання пропозиції грошової маси, ліквідності та кредитоспроможності банківських інститутів для забезпечення необхідного економічного зростання, зайнятості та стримування інфляційних процесів.

В умовах сьогодення у вітчизняній економічній літературі грошово-кредитна політика ототожнюється з монетарною політикою НБУ. Основною метою такою політики є стабілізація національної грошової одиниці та грошового ринку за рахунок контролю та управління емісією грошей та банківською системою. Але реалізувати це завдання монетарна політика в умовах перехідної економіки може лише в сукупності з фіскальною політикою держави, при чому і фіскальна і грошово-кредитна політика повинні складати єдиний механізм досягнення конкретної цілі на відповідному етапі.

Не залежно географічного положення, кожна країна з врахуванням конкретної економічної і соціально-політичної ситуації виробляє стратегію і розробляє інструментарій механізму для її реалізації. Так, розробка програми досягнення стратегічної мети визначає необхідність використання моделей економічної теорії і застосування їх в конкретній практичній ситуації. В сучасних умовах існує два основних підходи до використання грошово-кредитної полі-

тики в державному регулюванні – це класичний монетаризм М. Фрідмена і теорія державного регулювання Дж. М. Кейнса. Між цими теоріями існували значні розбіжності в поглядах на використання інструментів грошово-кредитної політики, форм і методів державного втручання в економіку і відношення до ролі грошової маси і її впливу на макроекономічну ситуацію. Але з часом послідовники цих теорій все більше знаходили спільні точки зору щодо інструментів і механізму дії грошово-кредитної політики. Базою для зближення їх підходів була позиція про необхідність державного втручання в ринкову економіку.

Розвиток економічної ситуації в світовому ринковому господарстві на початку 70-х років визначила необхідність розробки нового підходу до державного регулювання економіки. Загострення економічних протиріч в світовому господарстві привело до необхідності врахування в національних економічних процесах зовнішньоекономічного, соціально-політичного і ідеологічного чинників. В умовах трансформації економіки, кейнсіанці стверджують, що ринкова економіка позбавлена механізму, який забезпечує її стабільність. Держава може і повинна відігравати активну роль у стабілізації економіки. Проведення дискретної фіскальної та грошово-кредитної політики необхідне для пом'якшення проходження економікою різких підйомів та спадів, що супроводжують її розвиток при проходженні фаз ділового циклу.

Схему функціонування механізму грошово-кредитної політики можна відобразити у вигляді структурно-логічної схеми: грошово-кредитна політика – резерви комерційних банків – пропозиція грошей – процентна ставка – інвестиції – виробництво.

Альтернативний механізм грошово-кредитної політики на основі монетаристського підходу можна відобразити по-іншому:

грошово-кредитна політика – резерви банків – пропозиція грошей – сукупний попит – номінальний обсяг виробництва.

При цьому спостерігаємо за тим, що у теорії Кейнса грошам відводиться другорядна роль. Механізм кейнсіанської концепції грошово-кредитної політики передбачає, що зміна грошово-кредитної політики приводить до зміни грошової пропозиції, яка в свою чергу впливає на процентну ставку, змінюючи таким чином рівень інвестицій. І в подальшому, коли економіка досягає оптимального рівня зайнятості, зміни в інвестиціях впливають на номінальний обсяг виробництва через зміну рівня цін.

Слід враховувати ті наслідки, що грошово-кредитна політика буде не ефективною, якщо зміни попиту на гроші відносно великі в порівнянні із змінами в попиті на інвестиції. Зміни попиту на інвестиції можуть також повністю не відповідати змінам процентної ставки. Не буде особливо ефективною політика

«дешевих грошей» коли банки не збільшуватимуть обсяги кредитування, а будуть використовувати грошові ресурси для інших активних операцій.

На відміну від кейнсіанців, в теорії монетаристів грошова пропозиція є найважливішим чинником, що визначає рівень основних макроекономічних показників. В механізмі взаємозв'язку між пропозицією грошей і рівнем ділової активності передбачено, що збільшення пропозиції грошей збільшує попит на всі види активів – реальних або фінансових, а також збільшує поточний рівень виробництва. Зростання зайнятості приведе до зростання рівня цін. За умови стабільності швидкості обертання грошей, яка не змінюється, і мало залежить від зміни пропозиції грошей, остання здійснює очікуваний вплив на рівень номінального обсягу виробництва. У подальшому збільшення пропозиції грошей приведе до збільшення реального обсягу виробництва, або рівня цін, або ці чинники зростуть одночасно в певній пропорції.

Узагальнюючи результати порівняння існуючих підходів, можна стверджувати, що на сьогодні фахівці не притримуються крайніх кейнсіанських або крайніх монетаристських поглядів. Так більшість теоретичних моделей прийняли синтезовану форму. Теорія кейнсіансько-неокласичного синтезу визначає, що грошово-кредитна і фіскальна політика, яку проводять органи влади, збільшує їх можливості в області контролю за номінальним ВВП. Але при цьому слід враховувати, що вплив змін в номінальному ВВП на зміни в реальному обсязі виробництва, одного боку, і зміни в абсолютному рівні цін з другого, практично вільні від контролю і впливу держави.

В існуючих реаліях функціонування світової економіки проведення грошових реформ стало стимулом для якісно нового економічного розвитку, створення соціально-ринкового господарства, водночас, вони стали умовою впровадження в дію механізму грошово-кредитної політики держави. Роль держави в результаті реформ значно зросла, причому, що характерно, одразу ж зросли як фіскальні функції держави, так і монетарні методи регулювання. З врахуванням специфіки стану економіки кожна країна індивідуально визначала для себе пріоритети в державному регулюванні. Певні пріоритети визначалися залежно від історичних факторів, політичного устрою, економічного стану, національних особливостей. Значний вплив на вибір методів державного регулювання і напрямку соціально-економічного розвитку мали політична орієнтація країни та конкретно-історичні умови розвитку економіки.

Кожний етап економічного розвитку породжує і розв'язує відповідні соціально-економічні протиріччя, що в свою чергу визначає необхідність теоретичного обґрунтування даних процесів і вироблення програм спрямованих на подолання кризових явищ. Досвід функціонування ринкового господар-

ства є історією виникнення і застосування економічних теорій в практиці господарювання. При цьому необхідно зазначити, що не можливо з однаковим позитивним результатом застосовувати одну і ту ж економічну теорію відповідно до конкретної практичної ситуації. Застосування економічної теорії в державній програмі регулювання економіки вимагає глибокого аналізу закономірностей її впливу на окремі економічні показники, вивчення можливості застосування даної моделі в реальній практиці з урахуванням існуючих суб'єктивних факторів.

При цьому позитивний очікуваний результат можливий тільки в разі урахування крім економічних також політичних, історико-національних, соціально-психологічних, географічних і інших чинників. Відповідно при формуванні і реалізації грошово-кредитної політики в Україні необхідно не тільки переймати провідний досвід монетарних методів регулювання, а й на його базі виробляти власну, найбільш прийнятну і найбільш ефективну політику, яка враховує конкретний етап розвитку й соціально-економічний стан держави, яка забезпечує національні інтереси.

Функціонування ринкового механізму базується на принципах саморегулювання, мінімального втручання держави в економічні процеси. Але на сучасному етапі в Україні, роль держави залишається досить значною. Це зумовлюється неоднозначністю оцінки і підходів до структурних перетворень різних соціальних груп населення. Неоднакові можливості породжують соціальні протиріччя в суспільстві, які особливо загострюються із зростанням диференціації в доходах різних соціальних верств. Тому роль держави, її відповідальність в даний період залишається високою, що в свою чергу, зумовлює необхідність проведення нею дієвої грошово-кредитної політики.

На етапі визначення характеристик грошово-кредитної політики особливо важливо правильно зрозуміти її сутність, цілі, інструменти та механізм реалізації. Будь-яка грошово-кредитна політика, що проводиться державою одночасно реалізує як політичні так і економічні цілі. При цьому політичні цілі визначаються державним устроєм, існуючою законодавчою базою та соціально-політичним напрямком розвитку суспільства, який реалізують органи державної влади та державного управління. Сьогодні досягнення політичних цілей неможливе без вирішення соціально-економічних проблем. Реальний стан економіки є матеріальною базою для політичного розвитку суспільства, не можливо побудувати суспільство з високим рівнем соціального захисту громадян в умовах загострення економічних протиріч і падіння виробництва. Тому політичні і економічні цілі сьогодні не можна розглядати і реалізовувати окремо, а тільки в сукупності як одне ціле.

Ефективність грошово-кредитної політики держави пов'язана з тими моментами, що ми намагаємось адаптувати вже існуючі ринкові механізми регулювання до економічної системи, яка по своїй економічній, політичній і соціальній основі має певні властивості. Системність і складність проведення грошово-кредитної політики полягає в тому, що ми одночасно повинні її направляти на регулювання грошово-кредитного ринку і інших макроекономічних показників, але при цьому вона повинна забезпечувати структурну перебудову і містити специфічні складові механізму її реалізації.

В сучасних поглядах науковців грошово-кредитна політика ототожнюється з монетарною політикою. Основною метою такої політики є стабільність національної грошової одиниці і грошового обігу за рахунок контролю за емісією грошей і кредитним механізмом. Але реалізувати це завдання монетарна політика може лише в сукупності з фіскальною політикою держави, при чому і фіскальна і грошово-кредитна політика повинні скласти єдиний механізм досягнення конкретної цілі на даному етапі. Грошово-кредитна політика і фіскальна політика виступають як окремі складові для досягнення кінцевого макроекономічного результату, ефективність їх дій полягає у визначенні тактичних цілей і взаємодії при їх реалізації. Тому хоча монетарна і фіскальна політика відносно автономні, мають власний інструментарій і механізм реалізації, їх взаємодія є однією з головних чинників економічної стабільності і зростання.

Існують відповідні моделі впливу грошово-кредитної політики на конкретні макроекономічні показники: обсяги виробництва, зайнятість, рівень цін, а також залежність цих показників від використання окремих інструментів і методів. В залежності від проходження економікою певної стадії економічного циклу грошово-кредитна політика змінюється.

Так в період економічної кризи, депресії у виробництві весь інструментарій монетарної політики направлений на збільшення грошової маси, її активізацію і забезпечення доступності для суб'єктів економічної діяльності грошових і кредитних ресурсів. Така політика отримала назву політики «дешевих грошей». У випадку коли активність ринку і виробництва перевищує науково обґрунтовані темпи економічного зростання, що загрожує перенасиченням ринку, грошово-кредитна політика направлена на зменшення обсягів грошових і кредитних ресурсів, збільшенням ціни на них і отримала назву політики «дорогих грошей». Така диференціація підходів до відповідної економічної ситуації можлива завдяки гнучкості грошово-кредитної політики, що в свою чергу дає можливість її використовувати в невеликі проміжки часу для вирішення найбільш гострих конкретних завдань.

Необхідність використання монетарних методів в соціально-економічній політиці уряду грошово-кредитна політика знаходить відображення в його

програмі і механізмі реалізації, при цьому вона може також виражати класові цілі і інтереси. Тому в залежності від економічної та політичної ситуації в країні, а на певних етапах розвитку окремі пріоритети можуть бути надані тим чи іншим стратегічним цілям.

Рівень розвитку фінансово-кредитної системи, її інфраструктурних елементів визначає механізм грошово-кредитної політики, її інструментарій і в кінцевому результаті ефективність її проведення. Теорія і практика грошово-кредитної політики розрізняє дві групи інструментів, за допомогою яких здійснюється комплекс заходів в реалізації її стратегічної мети. При цьому розрізняють інструменти прямого (директивного) та опосередкованого впливу на грошову масу, її структуру та активність. До найбільш важливих і відомих в економічній теорії інструментів першої групи відносять:

- механізми готівкової емісії;
- встановлення стелі кредиту Центрального банку, що надається урядові та банківським установам;
- пряме регулювання позичкових операцій банків, встановлення маржі, визначення стелі та вартості кредитних ресурсів, що виділяються згідно з пріоритетами макроекономічної політики для окремого фінансування, обмеження споживчого кредиту;
- обмеження окремих видів діяльності комерційних банків на основі існуючого законодавства та окремих постанов і наказів Центрального банку [26].

Практика підтверджує, що найбільш широко прямі методи державного регулювання грошового обігу застосовуються в країнах з перехідною економікою або слабо розвиненою фінансово-кредитною системою. Так в країнах з перехідною економікою, де значну роль відіграє державний сектор, а ринкові інститути та механізми ще недостатньо сильні, найбільш доцільно в грошово-кредитній політиці застосовувати поєднання прямих і опосередкованих інструментів регулювання обсягів і структури грошового обігу. Але необхідно зауважити, що застосування прямих методів впливу грошово-кредитної політики може бути ефективним тільки на певних періодах економічного розвитку. Довгострокове їх використання приводить до того, що фінансово-кредитні інститути пристосовуються до їх впливу і сам вплив не тільки втрачає ефективність, але й породжує негативні наслідки та протиріччя.

Система опосередкованого регулювання грошового обігу включає три основні інструменти за допомогою яких Центральний банк здійснює свій вплив на грошовий ринок. В економічній літературі визначені три основні ін-

струменти грошово-кредитної політики, яку проводить Центральний банк: 1) здійснення операцій на відкритому ринку; 2) регулювання норми банківських резервів; 3) регулювання норми облікової ставки проценту на позики, що надаються Центральним банком [27]. Використання кожного інструмента зумовлює необхідність відповідного механізму його реалізації, що заключає інструментарій впливу на конкретні базові показники, зміна в яких впливає на грошову пропозицію.

Сутність механізму грошово-кредитної політики можна визначити через сукупність економіко-правових форм, методів та інструментів, що використовуються Національним банком України, відповідними державними структурами, спрямованих на забезпечення регулювання грошово-кредитного ринку: стабільності курсу національної грошової одиниці, необхідних обсягів і структури грошової маси, процентної ставки і, як наслідок, рівня інфляції, обсягів виробництва та зайнятості, що визначаються необхідністю реалізації пріоритетних цілей грошово-кредитної та економічної політики [32].

Особливістю реалізації механізму грошово-кредитної політики в Україні є його відносна роздвоєність, яка визначається сучасним станом економіки, відсутністю необхідного ринкового механізму саморегулювання, взаємовідносин між суб'єктами господарської діяльності і необхідністю використання методів та інструментів грошово-кредитної політики для створення умов реалізації об'єктивних економічних законів ринку. З іншого боку, механізм грошово-кредитної політики повинен здійснювати свої безпосередні функції впливу на суб'єктів грошово-кредитного ринку, стабілізації національної грошової одиниці та реалізації конкретних цілей грошово-кредитної політики [15].

Вирішення завдання створення ефективного механізму реалізації грошово-кредитної політики в Україні полягає в становленні та розвитку адекватної вимогам сучасного ринку банківської системи, її інституційного та правового забезпечення. Особлива роль в цьому процесі надається Національному банку України, що виступає основним суб'єктом та координатором грошово-кредитної політики держави. Відповідно до Закону України «Про Національний банк України» [34] НБУ розробляє основні засади грошово-кредитної політики на основі показників економічного і соціального розвитку України та державного бюджету країни.

В умовах глобалізації світових фінансових відносин значно зростає вплив на процес суспільного відтворення грошового, кредитного та фінансового ринків. На сьогодні фінансові активи в десятки разів перевищують обсяги реально існуючої товарної вартості, а тому здійснюють значний вплив на її ринкове визначення та ціну при обміні. Випускаючи велику кількість цінних па-

перів, кожен суб'єкт господарської діяльності в значній мірі збільшує реальну вартість власного майна. Тому, сучасний грошовий ринок знаходиться під суттєвим впливом фінансового ринку, що проявляється в постійній зміні структури грошової маси.

Грошовий ринок визначається, як частина ринку позичкових капіталів, де здійснюються короткострокові (строком до 1 року) депозитно-позичкові операції, які обслуговують головним чином рух обігового капіталу фірм та інших суб'єктів ринкових відносин. Об'єктом купівлі-продажу на грошовому ринку є тимчасово вільні грошові кошти. Суб'єктами грошового ринку виступають Національний банк України, банки, брокерські контори та інші фінансово-кредитні інститути, які мобілізують і перерозподіляють тимчасово вільні грошові кошти держави, підприємств та населення.

Сучасний грошовий обіг виступає як рух грошей у готівковій та безготівковій формі, що обслуговує кругообіг товарів і послуг у процесі розширеного відтворення, а також здійснює обмін фінансових активів на фондовому ринку. Грошовий обіг підпорядкований дії об'єктивних економічних законів ринку і, перш за все, закону кількості грошей необхідних для обігу.

Відповідно кількісної теорії – кількість грошей, необхідних для обігу визначається за формулою І. Фішера

$$MV = PY, \quad (1.2)$$

де M – грошова маса;

V – швидкість обігу грошової одиниці;

P – абсолютний рівень цін;

Y – реальні обсяги виробництва.

Це найбільш спрощений варіант формули, який дає можливість визначити необхідну для обігу кількість грошей. Проте для підтримання рівноваги на грошовому ринку, збалансованості між попитом і пропозицією важливу роль відіграють не тільки обсяги грошової маси, а її структура та активність.

Перманентний процес розвитку грошового ринку та грошового обігу в Україні обумовлений двома основними чинниками: *по-перше* – становленням грошового ринку незалежної держави, *по-друге* – процесом подальшої трансформації економіки України до світового фінансового ринку.

Науковці наполягають, що грошовий ринок функціонує на основі механізму дії об'єктивних економічних законів, що характерні для товарного виробництва. Йому притаманні такі характерні елементи як попит, пропозиція та їх співвідношення, що визначає ціну товару в грошах.. Як справедливо відмічає М. Савлук, що специфіка товару грошового ринку – гроші визначає особливий

характер кожного з цих елементів: попит має форму попиту на позики, пропозиція форму пропозиції позик, а ціна – форму процента [36].

Сучасна банківська система формує гнучкий механізм грошово-кредитного регулювання економіки, який дозволяє центральному банку ефективно впливати на господарську активність, контролювати діяльність кредитних інститутів, стабілізувати грошовий обіг. Основним об'єктом механізму грошово-кредитного регулювання виступає сукупна грошова маса, що знаходиться в обігу, динаміка якої впливає на зміну різних компонентів сукупного попиту. Центральний банк країни являється основним регулятором збалансованості грошово-кредитного ринку. Особливо зростає значення грошово-кредитного регулювання грошової маси в умовах трансформації до ринкового господарювання, підвищується значимість оперативності в здійсненні заходів грошово-кредитної політики, при чому для досягнення як стратегічних так і конкретних оперативно-тактичних цілей. Використання механізму управління і регулювання грошовою масою в сучасних умовах вимагає застосування економіко-математичних методів аналізу, прогнозування стану і перспективи грошового обороту, його взаємозв'язок з відповідними макроекономічними показниками.

Грошово-кредитна політика центрального банку базується на аналізі динаміки основних макроекономічних показників, їх взаємозв'язку і закономірностях взаємного впливу. В основі політики є здійснення контролю за станом сукупної маси в країні, її структурою, динамікою приросту і факторами, що її визначають. Механізм регулювання грошово-кредитного ринку включає методи і інструменти впливу на операції, що здійснюють кредитні інститути, конкретні форми контролю і управління динамікою грошової маси, процентних ставок, ліквідністю і кредитоспроможністю банків на макро- і мікрорівні.

Механізм регулювання грошово-кредитної системи може використовувати як прямі (адміністративні), так і непрямі (економічні) методи впливу на діяльність банків.

До адміністративних методів належать прямі обмеження (ліміти) або заборони, що встановлюються Центральним банком щодо кількісних і якісних параметрів діяльності банків. Використання адміністративних методів зумовлює застосування наступних інструментів:

- встановлення квот на окремі види пасивних і активних операцій;
- введення стель (або лімітів) на видачу різних категорій позик і на залучення кредитних ресурсів;
- обмеження на відкриття філій і відділень;

- лімітування розмірів комісійних винагород, тарифів за надання різних видів послуг, процентних ставок;
- визначення переліку операцій, видів забезпечення, а також видача ліцензій на окремі види операцій.

Економічні методи регулювання банківських операцій і сукупного грошового обігу використовують в основному непрямий вплив і не передбачають встановлення прямих заборон або лімітів. Виділяють три основні групи економічних методів управління: податкові, нормативні (у випадку коли розміри обмежень чи пільг пов'язують з кількісними параметрами операцій) і корегуючі (відрізняються гнучкістю і оперативністю, можливістю здійснювати стимулюючий або обмежуючий вплив в залежності від конкретної ситуації).

Найбільш широко застосовуються економічні методи регулювання кредитної системи. Вони можуть використовуватись для реалізації як стратегічних цілей грошово-кредитної політики Центрального банку, так і для вирішення тактичних оперативних завдань. При чому корегуючі методи управління, які мають найбільшу гнучкість і оперативність впливу на конкретні ситуації на кредитному ринку, є найбільш ефективні і дієві, тому і застосовуються найбільш часто.

Механізм грошово-кредитної політики Центрального банку спрямований або на стимулювання грошово-кредитної емісії – кредитна експансія, яка застосовується в умовах падіння виробництва з метою поживлення ринкової кон'юнктури та стимулювання витрат; або на обмеження грошово-кредитної емісії в період економічних підйомів, які супроводжуються перенасиченням ринку і тому необхідна кредитна рестрикція, тобто обмеження виробництва і кредитних ресурсів.

Центральний банк при проведенні грошово-кредитної політики використовує комплекс методів і інструментів, які поділяються: 1) за формою впливу (прямі і непрямі); 2) за безпосередніми об'єктами впливу (грошова маса чи її окремі структурні елементи); 3) за характером параметрів, що встановлюються в ході регулювання (кількісні та якісні). Використання всіх цих методів можливе в умовах складності сучасної грошово-кредитної системи тільки в рамках єдиної комплексної програми. Визначення пріоритетності інструментів грошово-кредитної політики залежить від тих цілей, які ставить Центральний банк на даному етапі, а також дієвості впливу застосування конкретних інструментів. В сучасних умовах в країнах з розвинутою кредитною інфраструктурою найбільш широко застосовується дисконтна політика та операції на відкритому ринку. В умовах трансформації до ринкової економіки суттєвим є застосування такого інструменту грошово-кредитного регулювання, як норма

обов'язкових резервів, що дає можливість гарантувати стабільність діяльності банків на основі забезпечення їх ліквідності.

Регулювання грошово-кредитної системи здійснюється, перш за все, через механізм впливу НБУ на систему банків і фінансово-кредитних інститутів, так як в ринковій економіці вони складають основу грошово-кредитної системи. В системі регулювання можна виділити наступні напрямки: 1) забезпечення ліквідності кредитно-фінансових інститутів, тобто їх здатності своєчасно покривати вимоги вкладників, що реалізується за рахунок облікової та дисконтної політики, а також встановлення обов'язкових норм банківських резервів та інших нормативних показників; 2) управління державним боргом, що особливо актуально в умовах постійних бюджетних дефіцитів, зростання впливу державного кредиту на ринок позичкових капіталів; 3) регулювання обсягів кредитних операцій і грошової емісії з метою здійснення впливу на господарську активність суб'єктів підприємницької діяльності.

Використання методів впливу на діяльність банків є складовою механізму грошово-кредитної політики центрального банку, його впливу на параметри та динаміку обсягу грошової маси та кредитних ресурсів комерційних банків, а відповідно, здійснення впливу на їх використання в реальному секторі економіки.

1.3. Роль ефективної грошово-кредитної політики в управлінні економічними процесами держави

Процес розвитку національної банківської системи був досить складним і неоднозначним: становлення протягом перших десяти років незалежності; динамічний розвиток протягом 2001 – 2007 років; глибока криза починаючи з ІV кварталу 2008 року, яка тривала протягом до кінця 2009 року. З 2010 року відбувається розвиток банківської системи у посткризових умовах. Банківська система України в одні період (1996 – 1997, 2001 – 2007 рр.) була каталізатором соціально-економічного розвитку, в інші (1998, 2008 – 2009 рр.) спричиняла розбалансування макроекономічної ситуації та призводила до істотного погіршення добробуту громадян. Однак протягом усіх етапів свого розвитку банківська система залишалась у центрі соціально-економічних процесів у державі.

Національний фінансовий ринок, як і фінансові ринки багатьох інших держав із економікою перехідного типу, є банкоцентричним: переважний обсяг фінансових ресурсів акумулюється та трансформується банками. Інші фінансові посередники (лізингові та факторингові компанії, недержавні пенсійні та інвестиційні фонди, страхові компанії, ломбарди) займають порівняно незначну питому вагу фінансового ринку.

Тому банківська система залишається визначальним чинником впливу на динаміку всіх економічних процесів у державі, зокрема істотно впливає на формування та підтримку рівноважних станів в економіці. Основна увага приділяється визначенню стійких взаємозв'язків між базовими елементами механізму (рис. 1.2), що спричиняють істотний результат впливу, імпульсів, генерованих банківською системою, на рівноважні стани в економіці [38, с. 76].

До базових елементів такого механізму можна віднести трансфертне ціноутворення, банківський менеджмент, інфраструктуру грошового ринку, інструменти грошово-кредитної політики НБУ, інструменти валютної політики НБУ, трансмісійний механізм грошово-кредитної політики, а також рівень ефективності виконання банківською системою специфічних функцій.

В графічному вигляді композиція інструментів реалізації грошово-кредитної політики НБУ наведена на рис. 1.3 [38, с. 98].

Для більшості центральних банків головною метою грошово-кредитної політики було утримання інфляції на низькому рівні. В умовах ринкової економіки центральні банки при цьому не можуть здійснювати управління інфляцією безпосередньо. Для цього ЦБ використовують певні фінансові інструменти, зокрема, такі як відсоткові ставки та резервні вимоги. Ряд центральних банків використовують зростання грошової маси або валютного курсу як проміжні цільові орієнтири для прийняття рішень у галузі грошово-кредитної політики. Інші дотримуються більш еkleктичного підходу і враховують цілий спектр чинників.

Досягнення встановлених економічних показників і вирішення проблем економічного зростання та безробіття також є цільовим орієнтиром реалізації грошово-кредитної політики, однак центральні банки здебільшого вважають, що це можна зробити за рахунок забезпечення стабільності цін.

Як свідчить кількісна теорія грошей, головним чинником, який формує темпи інфляції, є темпи зміни грошової маси в обігу, а тому дослідження механізмів розвитку інфляційних процесів базується, перш за все, на дослідженні ролі грошової маси та її впливу на динаміку основних макроекономічних показників розвитку економіки країни.

Реальний обсяг виробництва безпосередньо не залежить від зміни обсягів грошової маси, а переважно визначається існуючою в економіці пропозицією: кількістю і продуктивністю робочої сили, устаткування, землі, технологій тощо. Викликане початкове підвищення цін зростанням попиту чи скороченням пропозиції, зростання інфляції цін може підтримуватися тільки збільшенням грошової маси, а тому інфляція завжди була і є монетарним явищем.

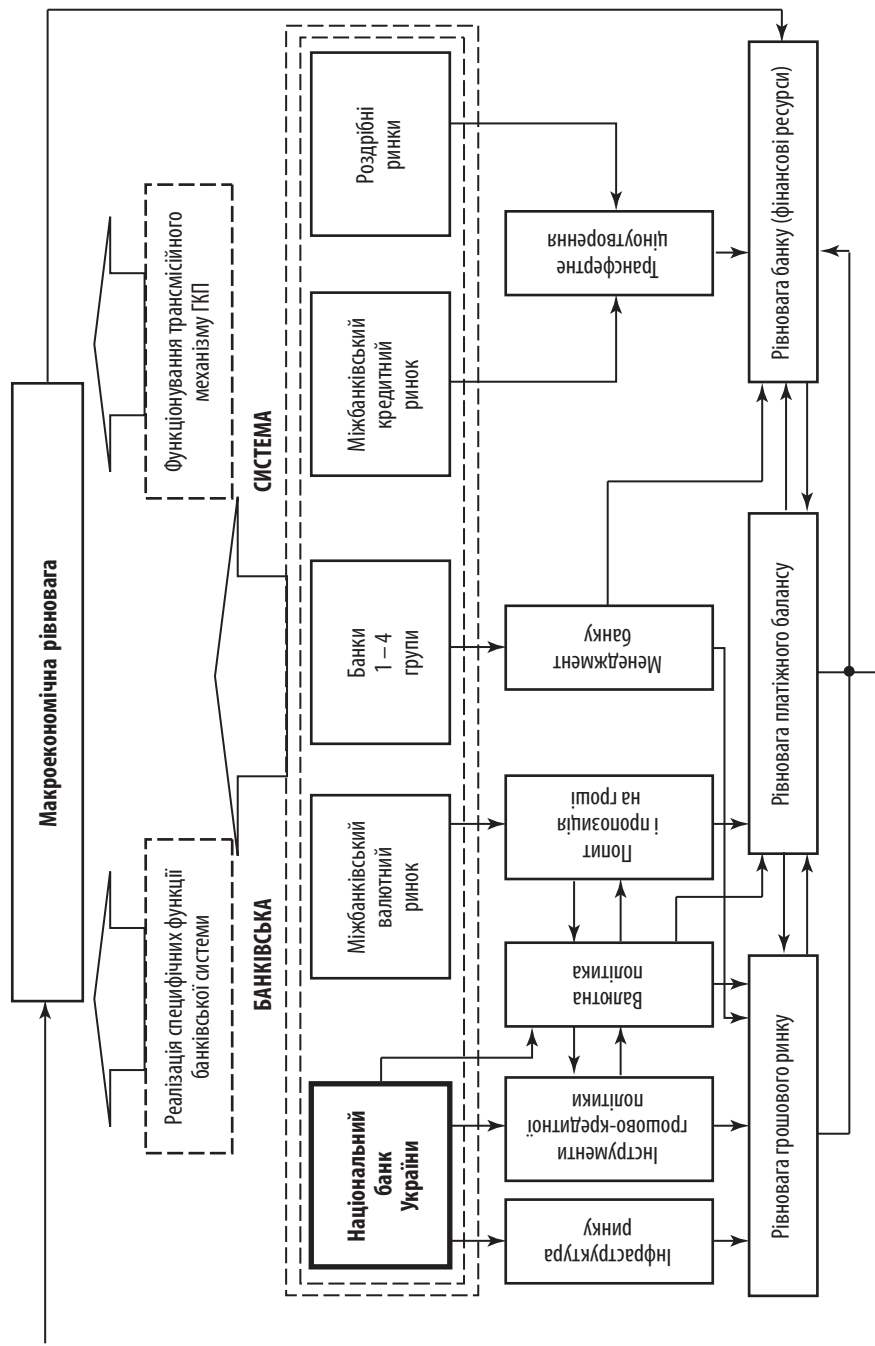

Рис. 1.2. Структура механізму впливу банківської системи на рівноважний стан в економіці

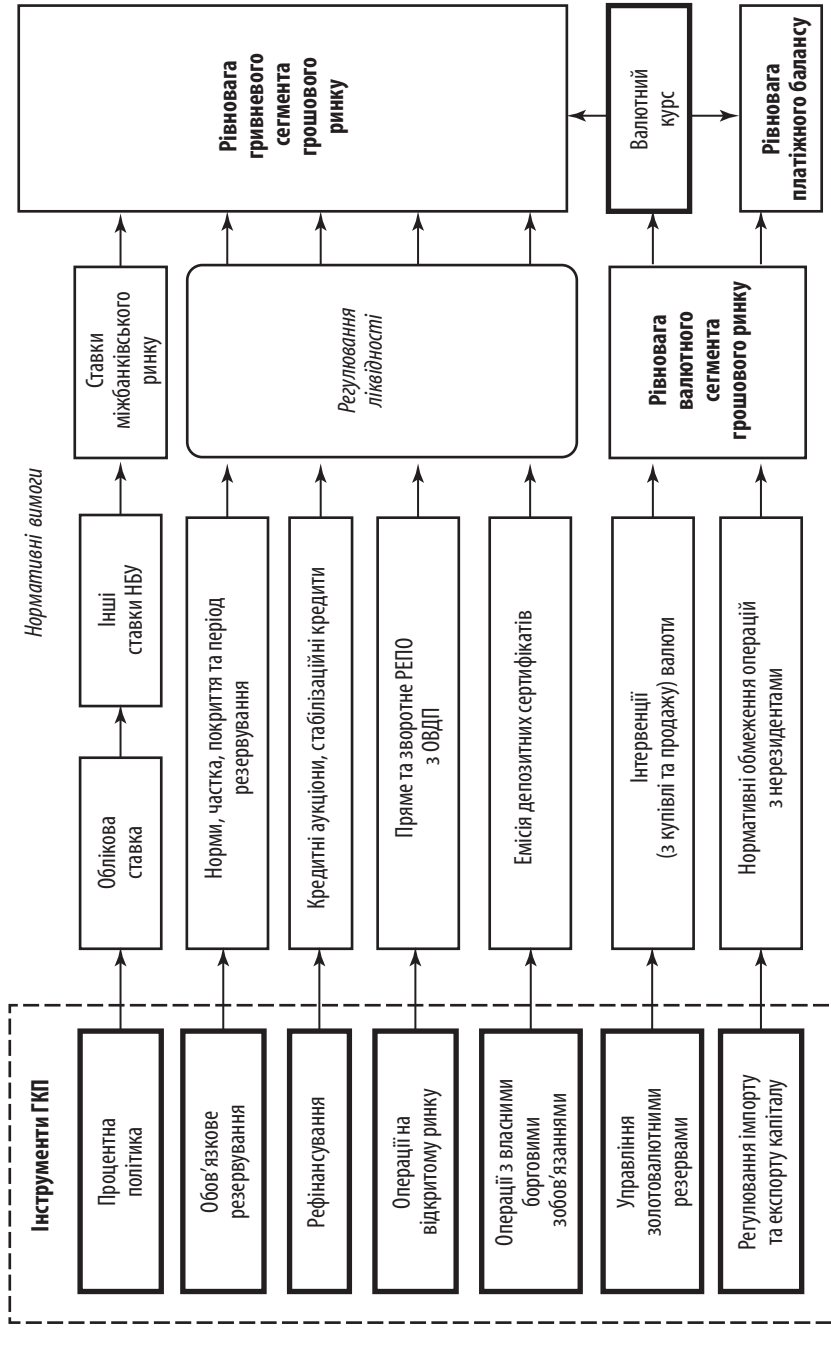

Рис. 1.3. Декомпозиція впливу інструментів грошово-кредитної політики НБУ на ефективність її реалізації [38]

Механізм впливу характеризує кінцеві результати, отримані в аспекті різних шляхів, за допомогою яких зміни в грошово-кредитній політиці центрального банку, включаючи кількість грошей, впливають на обсяг виробництва і ціни. Вплив грошово-кредитної політики на ціни й обсяг виробництва здійснюється не тільки за допомогою каналу пропозиції грошей. Існує ряд інших шляхів: відсоткові ставки можуть здійснювати вплив; через зміни внутрішнього попиту та пропозиції.

Визначення впливу змін у грошово-кредитній політиці через валютний курс відбувається за двома напрямками:

Для країн з конвертованим рахунком руху капіталу різкі підвищення внутрішніх відсоткових ставок (за умови, що відсоткові ставки в інших країнах незмінні) будуть сприяти чистому припливу капіталу. Якщо валютний курс не зафіксовано, внутрішня валюта підвищується в ціні, а це забезпечує рівновагу платіжного балансу.

Для країн, в яких запроваджено політику фіксованого валютного курсу, різке підвищення внутрішніх відсоткових ставок призводить до припливу капіталу і збільшенню грошової маси в обігу. Це компенсує скорочення внутрішнього впливу, пов'язаного зі зменшенням внутрішнього кредитування.

Підвищення валютного курсу призводить до зниження цін на імпорт, виражених у внутрішній валюті. Скорочення цін на імпорт готової продукції має пряме відношення до зниження споживчих цін. Скорочення цін на імпортовані ресурси і напівфабрикати побічно пов'язано зі зниженням споживчих цін через первісне зниження собівартості товарів і послуг вітчизняного виробництва.

Крім того, підвищення відсоткових ставок центрального банку може виявитися більш дієвим інструментом скорочення інфляції. Внутрішні ціни чутливі до змін валютного курсу. Це залежить від зміни цін на імпорт відповідно до зміни валютного, а також від впливу змін цін на імпорт на внутрішні ціни, що позначається більшою мірою там, де імпорт складає значну частину ВВП, наприклад, як в Україні.

Викладене вище свідчить, що механізм впливу грошово-кредитної політики на забезпечення певного рівня макроекономічних показників є досить складним і тому центральні банки при обґрунтуванні рішень у галузі грошово-кредитної політики використовують цільові орієнтири. Існують два стратегічних курси, яких дотримуються центральні банки, використовуючи інструменти банківської політики, зокрема для стримування інфляції.

1. Засновувати політику не прямо, а на проміжному цільовому орієнтірі, такому як зростання конкретного грошового агрегату чи валютного

курсу. У цьому випадку центральний банк корегує використання певного інструменту своєї політики для управління зростанням кількості грошей в обігу, обсягів кредитування чи валютних курсів для досягнення наміченого рівня. При цьому передбачається, що існує тісний і прогнозований зв'язок між проміжним цільовим орієнтиром і майбутньою інфляцією відповідно до положень кількісної теорії грошей. Кінцевий цільовий орієнтир у галузі інфляції, як правило, визначається в загальних термінах, таких як «низька інфляція».

2. Заснувати політику безпосередньо на чіткому кінцевому цільовому орієнтирі у галузі інфляції. За звичай такий орієнтир устанавлюється для майбутньої інфляції, щоб врахувати часовий лаг в сфері грошово-кредитної політики і їх впливом на інфляцію. За таких умов політика центрального банку буде змінюється на основі врахування змін проміжних перемінних показників, що характеризують як попит, так і пропозицію в економіці. Наприклад, ціни на активи, інфляційні очікування, реальний обсяг виробництва, зростання обсягу кредитування, бюджетно-податкова політика і витрати на заробітну плату можуть контролюватися на рівні зі зміною кількості грошей в обігу і валютного курсу [40].

На практиці в різних країнах і в різні періоди часу використовувалися як цільові показники різні грошові агрегати; деякі країни одночасно встановлювали навіть більше одного показника. Для багатьох країн, включаючи ті, що зазнають фінансової лібералізації і макроекономічної стабілізації складно було спрогнозувати швидкість обігу грошей. Фінансова лібералізація, як правило, призводить до постійного підвищення попиту на гроші в широкому розумінні, так що швидкість обігу грошей, або відношення номінального ВВП до кількості грошей, скорочується.

Грошово-кредитна політика центральних банків припускає для досягнення кінцевої мети використання різних грошово-кредитних інструментів. При ринковій фінансовій системі з'являється необхідність використовувати певні інструменти грошово-кредитної політики, що доповнюють роботу фінансової системи, заснованої на конкуренції. Це, перш за все, відсоткові ставки та нормативи резервування. Зміни відсоткових ставок впливають на обсяг і ціну кредитів, а також і на кошти, відображені в балансі центрального банку. Потім цей вплив поширюється на всю банківську систему і на економіку в цілому, впливаючи таким чином на темпи інфляції [39].

У різні проміжки часу більшість центральних банків світу використовували як проміжний цільовий орієнтир зростання грошової маси. Такий підхід

використовується в ряді країн і дотепер. Як альтернативні проміжні цільові орієнтири в деяких країнах використовуються валютні курси або темпи зміни інфляції, що має під собою об'єктивні підстави і сприяє досягненню загальної мети реалізації грошово-кредитної політики – стабільності грошової одиниці.

Застосування відповідних правил монетарної політики через урівноваження параметрів грошово-кредитного ринку сприяє формуванню рівноваги на рівні окремих суб'єктів даного ринку та забезпечує формування та підтримку рівноважних значень основних макроекономічних показників (рівня інфляції, реального ВВП, валютного курсу). Монетарні правила розробляє і застосовує центральний банк держави. Структурно-логічна модель розробки монетарних правил наведена на *рис. 1.4.* [38, с. 225].

Аналіз специфіки сучасного етапу розвитку економіки України дозволяє охарактеризувати її монетарний устрій як такий, що є перехідним з орієнтацією на цінову стабільність. Це свідчить про визначення основного орієнтиру – переходу від таргетування валютного курсу до таргетування інфляції.

Одним із важливих інструментів відновлення зовнішнього і внутрішнього балансу потоків капіталу може бути раціональна бюджетно-податкова політика, поєднана з політикою в галузі валютного курсу та відсоткових ставок. Якщо приплив капіталу викликаний надлишковим внутрішнім попитом, що призводить до підвищення відсоткових ставок, жорсткість бюджетно-податкової політики може бути ефективним способом зниження внутрішнього попиту й припливу капіталу. Особливу роль відіграють валютні інтервенції. Проведені напередодні потенційного надлишкового припливу капіталу, вони запобігають підвищенню валютного курсу, а продаж вітчизняної валюти центральним банком збільшує обсяги грошової маси.

В цілому економічні переваги та монетарні проблеми, пов'язані з рухом капіталу, залишалися і залишаються надалі характерною рисою відкритих ринків. Для країн з перехідною економікою і лібералізованим рахунком руху капіталу стимули обрати придатну грошово-кредитну, бюджетно-податкову політику та політику у сфері валютного курсу значно посилюються, що стає запорукою їх економічного зростання.

В сучасних умовах господарювання на економіку всіх країн постійно впливає інфляція. В силу цього непорушного, поки що, фактора, найважливішим підходом у системі державного регулювання є проведення антиінфляційної державної політики, яка являє собою сукупність системних заходів, що використовуються державою для зменшення інфляції. Відомо, що ринкова економіка інфляційна за своїм характером, тому вважається, що викорінення ін-

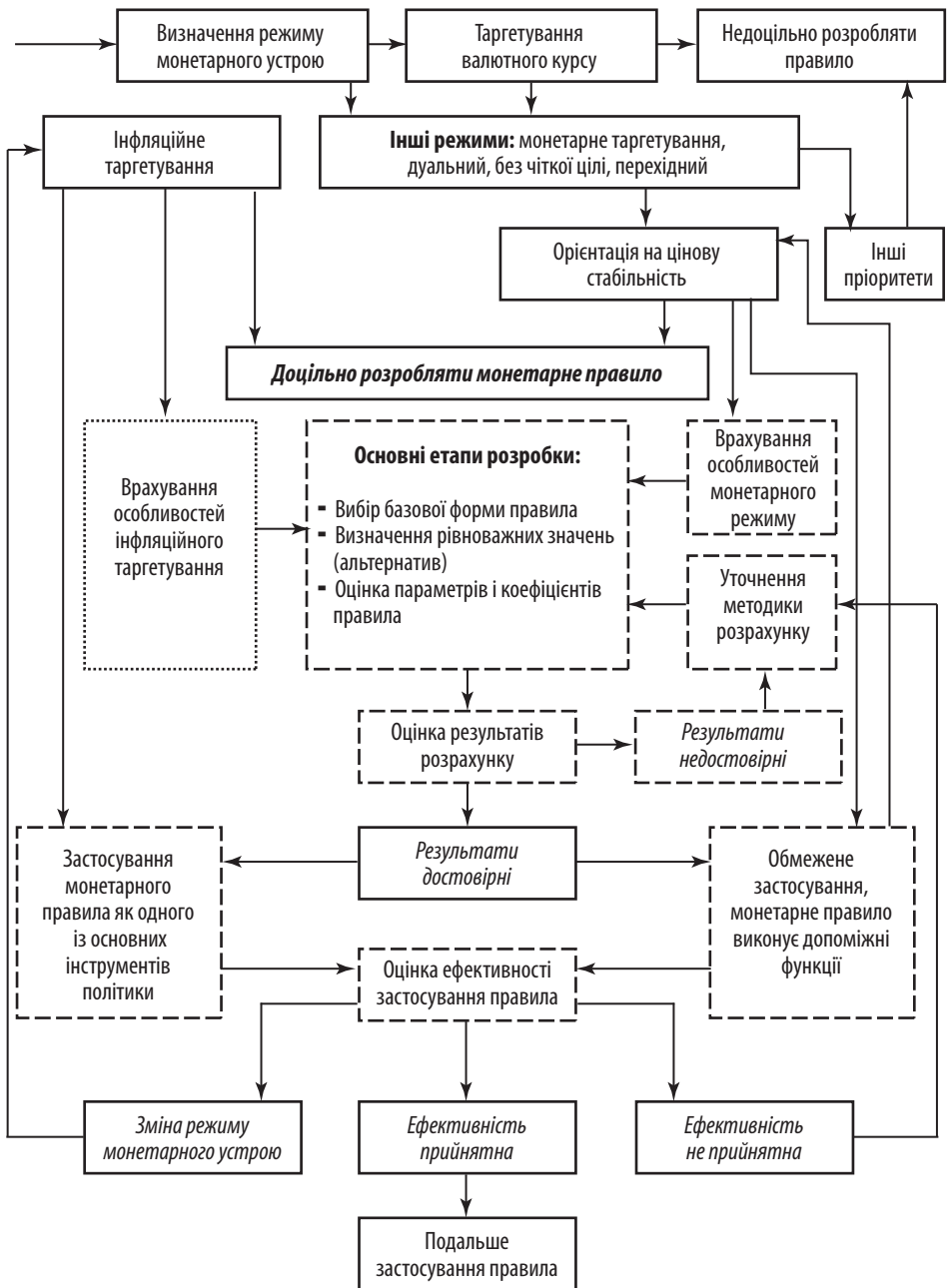

Рис. 1.4. Структурно-логічна модель розробки правил монетарної політики за визначених умов доцільності

фляції – проблема нерозв’язна. Практика показує, що в ринковій економіці не можна усунути всі фактори інфляції, якими є:

- бюджетний дефіцит;
- монополізм у певних сферах економіки;
- структурні диспропорції в національному господарстві;
- інфляційні очікування населення, як психологічний фактор впливу;
- перекидання інфляції по зовнішньоекономічних каналах і т. ін.

Зважаючи на цілий ряд факторів впливу інфляції на економічний розвиток, навіть у самих економічно розвинених державах світу поки що навчилися лише контролювати інфляцію та більш-менш ефективно зменшувати найбільш чуттєві удари. Проте, існуючі практичні приклади управлінської вимагають упорядкування загальних взаємозв’язків. З метою проведення певних державних заходів, наприклад, протидії інфляції, різні країни, з урахуванням специфічних економічних обставин, вирішують відповідну дилему боротьби з інфляцією за допомогою радикальних заходів, або проводити заходи щодо адаптації до неї.

Такі високорозвинені країни, як США і Великобританія активно застосовують заходи боротьби з інфляцією, інші ж країни розробляють комплекс адаптаційних заходів, основними з яких є індексація доходів, контроль росту цін, тощо. В сучасних умовах розвитку економіки виділяють такі два теоретичних підходи до проведення антиінфляційної політики, як: кейнсіанський і неокласичний.

Послідовники кейнсіанської сучасної концепції пропонують, як системні заходи протидії інфляції, активно використовувати бюджетну політику, тобто маневрувати державними витратами і податками з метою впливу на платоспроможний попит (при інфляційному попиті держава обмежує свої витрати й підвищує податки). В результаті таких заходів скорочується попит, знижуються темпи інфляції. Проте, одночасно обмежується й зростання виробництва, що може призвести до застою або навіть кризових явищ в економіці, чи до поширення безробіття.

Інше спрямування проведення державної політики протидії інфляції – неокласичне, висуває на перший план проведення державного грошово-кредитного регулювання, яке повинно, за їх сподіваннями, побічно та гнучко впливати на економічну ситуацію. Спрямування цієї програми припускає проведення трьох системних етапів державної політики:

1. Проводиться конфіскаційна грошова реформа, яка націлена на скорочення сукупного попиту шляхом вилучення із обертання «гарячих грошей». Можливе також застосування заморожування заощаджень й доходів.

2. Шляхом обмеження соціальних програм, управлінських витрат і дотацій малорентабельним виробництвом, пропонується скорочення дефіциту державного бюджету. Одночасно, Національний банк проводить тверду політику щодо скорочення грошових коштів у обертанні, підвищення ставок кредитів, що, відповідно, призведе до скорочення інвестиційного попиту.
3. Пропонується стимулювання сукупної пропозиції, за рахунок проведення стимулюючої податкової політики, лібералізації ринку, запровадження антимонопольної політики, заохочення малого і середнього бізнесу, проведення повної приватизації, широкого залучення іноземного капіталу [24].

Уявляється, що для менш розвинених країн не слід рекомендувати проведення подібної антиінфляційної політики. При цьому повинні бути розроблені інші комбінації заходів, які в змозі будуть приборкати інфляцію. Існують пропозиції відмовитись від рестрикційної монетарної та фіскальної політики, яка має прямо впливати на криву сукупної пропозиції. Для цього можливе використання жорстких стандартів, цільове державне фінансування і кредитування, проведення селективної підтримки виробничих галузей, застосування заходів протекціонізму. Запровадження таких варіантів антиінфляційної політики стане більш ефективним й не буде негативно впливати на соціальні витрати.

Завданнями державної антиінфляційної стратегії можуть бути наступні:

- погашення інфляційних очікувань (стимулювання виробництва, застосування антимонопольних заходів, лібералізації цін, ослаблення адміністративного митного контролю тощо);
- проведення чіткого, непохитного урядового курсу, який користується довірою у населення й спрямований на поступове викорінення некеріваної інфляції (повідомлення населенню інформації про реальний рівень інфляції, темп зростання грошової маси, сумлінне виконання своїх обіцянок).
- переконання виробників і споживачів в тому, що керівництво країни здатне контролювати ситуацію й домагатись реалізації оголошених цілей.
- введення твердих лімітів на щорічний приріст грошової маси.

Здійснення антиінфляційних заходів вимагає проведення попередньої оцінки можливих негативних наслідків такої політики та можливість їх своєчасної координації [6]. Головним напрямком у скороченні бюджетних витрат та подолання його дефіциту повинно стати поступове згортання фінансування тих видів діяльності, які цілком можливо передати (перекласти) на саморегулюючі дії ринкової системи. Це стосується припинення втручання держави, наприклад,

в інвестиційний процес приватного капіталу, зменшення обсягів бюджетних капіталовкладень в нерентабельне виробництво, скасування необґрунтованих дотацій та субсидій, часткову приватизацію й утворення альтернативних приватних закладів охорони здоров'я, тощо.

Визначальним фактором сьогодення стало прагнення суспільного виробництва до максимально позитивного ефекту та утворення й розвитку світового господарства, що виявлялось під певним впливом розгортання процесів глобалізації. Адже світове господарство на сьогодні - це велика цілісна система, тобто сукупність взаємозалежних, взаємопов'язаних на основі міжнародного поділу та кооперації національних економічних, а в певній частині й політичних відносин. Воно поєднує в одне ціле всі міжнародні торгово-економічні, фінансові та науково-технічні зв'язки різних держав, як систем іншого рівня. Основні риси та тенденції розвитку світового господарства визначаються об'єктивними закономірностями функціонування суспільного виробництва, як великої організації системи [13].

Практика підтвердила, що запровадження монетарних заходів дає непоганий результат у боротьбі проти інфляції, але за певних умов - коли інфляція не супроводжується різким спадом виробництва. В умовах різкого скорочення виробництва, значного недовантаження промислових потужностей, багаторазового зростання цін, стиснення грошової маси призводить до падіння купівельного попиту населення, нестачі платіжних коштів у підприємств й загрожує колапсом всієї економіки.

В управлінні будь-якою системою (у тому числі й фінансово-кредитною) слід виділити чотири основні етапи (елементи), які завжди зустрічаються у певній послідовності й однаково пов'язані один із одним:

1. Ті, що контролюють стан або параметри системи (наприклад, Міністерство фінансів та Національний банк України).
2. Ті, що є елементом вимірювання стану або даного параметру, тобто чутливий елемент (датчик) (наприклад, явища та процеси, які відбуваються в економіці).
3. Блок управління, або пристрій, який порівнює одержані при проведенні вимірів результати із запрограмованими (запланованими) показниками й управляє механізмом корекції у відповідності з потребами системи (ними можуть бути Міністерство економіки, Міністерство фінансів й Національний банк України).
4. Блок впливу, або механізм, який здатен здійснювати зміни в динамічній системі, над якою здійснюється управління (наприклад, державна полі-

тика щодо реструктуризації економіки, перспектив економічного розвитку, прогнози щодо інфляційного очікування, тощо).

Все це принципово відображає функція системи управління, наведена в графічному вигляді на *рис. 1.5*.

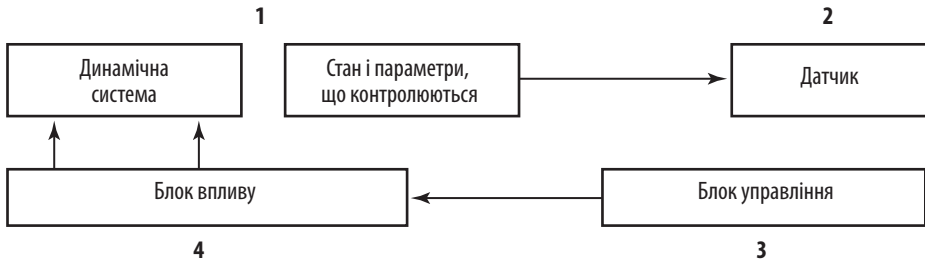

Рис. 1.5. Чотири елементи системи управління [2]

Створення системи з ознаками ефективного управління повинно покладатись на те, що головне міститься в тому, щоб система була спроможна виконувати основне завдання управління, тобто підтримувати вихідні параметри у відповідності із поставленими до системи вимогами (завданнями), наприклад, підвищення показників економічного зростання до певного рівня. До проблем, що виникають в управлінні слід віднести:

- складність вибору параметрів та характеристик, за якими проводиться управління (наприклад, фінансовими ресурсами);
- неточність роботи датчиків й неправильний інформаційний зв'язок (навіть між Міністерством фінансів та Національним банком України);
- тимчасові затримки (наприклад, між банками);
- складнощі встановлення прийнятних еталонів та забезпечення необхідного коригуючого впливу (якими можуть бути, наприклад, програми економічного розвитку держави на п'ять років).

Велике значення при реалізації основних функцій управління (планування, організація, управління) має зв'язок, який сприяє інтеграції усєї системи в єдине ціле та є основним елементом, який дозволяє організаціям функціонувати як відкрита система, частково використовуючи механізм управління із зворотним зв'язком.

Розвиток теоретичного пізнання надав визначення того, що фінансово-кредитні відносини в суспільстві є об'єктивно обумовленими, викликаними до життя закономірностями, взаємозв'язками функціонування й розвитку суспільства. Фінансово-кредитні відносини впливають на відносини роз-

поділу, оскільки діє не тільки закон розподілу за працею, але й відбувається утворення суспільних фондів споживання, що має закономірний характер, а також виконують функцію мотивації до діяльності, тобто є рушійною силою економіки.

Грошово-кредитне регулювання є одним з найефективніших і водночас гнучких засобів підтримання та зміни характеру цінової динаміки. Попередній аналіз впливу монетарних заходів на рівень і динаміку цін показав, що між кількістю грошей в обігу та вартісними показниками діяльності реального сектора існують причинно-наслідкові та кореляційні зв'язки.

Кількісні зміни загального рівня цін під впливом варіацій грошової маси досить мінливі, їх значення залежать від декількох факторів. *По-перше*, щільність грошово-цінового зв'язку неоднакова у короткостроковому, середньостроковому та довгостроковому періодах. *По-друге*, короткострокова реакція цін на грошові експансійні чи рестрикційні заходи залежатиме від фази циклу ділової активності, а отже, і від рівня завантаженості виробничих ресурсів. *По-третє*, додатний або від'ємний монетарний імпульс проходить деяку низку проміжних ланок між грошовим і товарним ринками, перш ніж видозмінити регульований об'єкт. *По-четверте*, каталізатором грошового збудження цінової динаміки виступають інфляційні очікування суб'єктів економіки, що породжуються як монетарними, так і немонетарними чинниками. *По-п'яте*, тривалість дії грошових змін на рівень цін оцінюється аналітиками періодом від кількох місяців до року-двох [21].

Для перехідної економіки періоду фінансової стабілізації та поживлення виробництва річний індекс інфляції не повинен перевищувати 10–15 % з подальшим його зниженням до рівня, який існує в Європейському Союзі (не більше 3 % на рік). Це зумовлено тим, що у постсоціалістичних країнах з неусталеною структурою відбуваються більш динамічні процеси міжгалузевого і міжрегіонального перетікання ресурсів, а ціни, змінюючись з неоднаковою швидкістю, служать при цьому додатковим засобом перерозподілу доходів.

Головною інституцією, на яку покладається відповідальність за підтримання цінової стабільності шляхом реалізації грошово-кредитної політики, є центральний банк держави. У різних країнах законодавство більшою чи меншою мірою відтіняє одну з найголовніших цілей його діяльності – стабільність грошової одиниці і загального рівня цін, що закріплюється в національному банківському законодавстві [22, с. 280].

Щодо ступеня активності останньої, то тут існують два підходи. При першому грошово-кредитна політика є винятково засобом регулювання цін, і, зокрема, боротьби з інфляцією:

Припускаючи, що інфляція відбувається внаслідок надмірної ліквідності, грошово-кредитна політика повинна тими або іншими засобами запобігати інфляційним коливанням, обмежуючи (якщо це потрібно) банківську ліквідність.

При іншому підході грошово-кредитна політика повинна супроводжувати реалізацію фіскальних заходів регулювання для досягнення бюджетної збалансованості. Якщо відчувається відповідна потреба, варто одночасно відкрити монетарні й бюджетні канали для поживлення економічної активності; тільки при мінімальному безробітті, при прояві невисокої інфляційної напруги, і завжди в координації з бюджетною політикою грошово-кредитне регулювання може використовуватися для обмеження сукупного попиту і гальмування в такий спосіб інфляції.

Однак якого б напрямку не дотримувалася грошово-кредитна політика, вона може проводитися двома шляхами: з одного боку, вибираючи як проміжну ціль саму грошову масу або її окремі агрегати, чи, з іншого боку, регулюючи кількість грошей непрямим способом, через процентні ставки та обмінні курси.

Тактичні цілі грошово-кредитної політики виступають як оперативні завдання щодо регулювання ключових монетарних параметрів, передусім, грошової маси, процентної ставки та валютного курсу залежно від конкретної проміжної цілі. Оскільки монетарні параметри характеризуються кількісною вимірністю та підвладністю центральному банку щодо їхнього розміру, то безпосереднє завдання полягає у збільшенні на певну величину, зменшенні чи незмінності кожного параметра. Крім того, характерними ознаками тактичних цілей є їхня короткостроковість, реалізація оперативними заходами виключно центрального банку, багатоаспектність, єдність та певна суперечливість.

Отже, з огляду на характер цінової динаміки її можна віднести до певного рівня цільової функції грошово-кредитної політики, від чого, безумовно, залежатиме інструментарій приборкання інфляційних процесів. Відтак, застосування того чи іншого інструмента регулювання грошово-кредитного ринку залежить, насамперед, від характеру і причин цінової динаміки, а також від інституціональних особливостей використання фінансових інструментів у державі, розвинутості ринкових відносин, наявності та різноманітності банківських і фінансових установ, загального стану економіки, урегульованості питань податкової та бюджетної політики тощо.

Література до 1 розділу

1. Василик О. Д. Державні фінанси України: Навч. посібник. – К.: Вища школа, 1997. – 383 с.
2. Власюк В. Є. Важелі управлінських впливів у проведенні фінансово кредитної політики в Україні. Дис. доктора економічних наук : 08.00.01. / Власюк Валерій Євгенович. – Донецьк, 2008. – ... с.
3. Гальчинський А. Теорія грошей: Навч. посібник. – К.: Основи, 1996. – 413 с.
4. Голубенко О. Національна рамка кваліфікацій у контексті Європецьких перетворень освітнього простору / Голубенко О., Морозова Т. // Вища школа. – 2009. – № 3. – С. 44 – 56.
5. Гриценко О. Гроші та грошово-кредитна політика: Навч. посібник. – К.: Основи, 1996. – 180 с.
6. Державні фінанси: теорія і практика перехідного періоду в Центральній Європі / За ред. Ю. Немеца, Г. Райта. - К.: Основи, 1998. – 542 с.
7. Джон Равен. Компетентность в современном обществе : Когито-Центр. – М. ; 2002
8. Дутка Г. Я. Принцип фундаменталізації та його реалізація у математичній підготовці майбутніх економістів : автореферат дис.. ... докт. пед. наук : 13.00.04 / Г. Я. Дутка ; АПН України ; Інститут пед.. освіти і освіти дорослих. – К., 2009. – 40 с.
9. Єрмаков І. Г. Теорія і практика життєвого проектування саморозвитку особистості : практико зорієнтований посіб. / Єрмаков І. Г., Нечипоренко В. В., Пузіков Д. О. – Запоріжжя : Вид-во Хортицького реабілітаційного багатопрофільного центру, 2011. – 436 с.
10. Кодекс професійної етики та організаційної культури працівників Харківського національного економічного університету / укл. М. С. Дороніна, О. М. Кузь, Г. В. Назарова та ін.; за заг. ред. д. е. н., проф. Пономаренка В. С. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2008. – 32 с.
11. Концептуальні засади розвитку Харківського національного економічного університету / укл.: О. М. Тридід, В. М. Гриньова, Ю. М. Великий та ін.; наук. керів. проф. Пономаренка В. С. – Х. : ХНЕУ, 2006. – 20 с.
12. Костіна Н. І., Алексєєв А. А., Василик О. Д. Фінанси: система моделей і прогнозів: Навч. пос. – К.: 1998. – 304 с.
13. Крейсберг М. М. США: Системный подход в управлении (практика промышленных корпораций). – М.: Наука, 1974. – 216 с.

14. Лютий І.О. Валютна політика як складова монетарної політики // Академічний огляд. – 1999. – № 2. – С.43–47.
15. Лютий І. О. Грошово-кредитна політика та механізм її реалізації в Україні. Дис. доктора економічних наук : 08.01.01. / Лютий Ігор Олександрович. – Київ, 2000. – ... с.
16. Лютий І. О. Грошово-кредитна політика та особливості її реалізації в Україні // Фінанси України. – 2000. – №1. – С. 20–24.
17. Лютий І. О. Міжнародні фінансово-кредитні інститути та їх вплив на процес економічних перетворень в Україні // Вісник АПСВ. – 1999. – №2. – С.151–155.
18. Лютий І. О. Правові основи забезпечення іноземного інвестування в Україну // Правовий статус особи: стан, проблеми, перспективи. Зб. наук. статей. – К.: Курс, 1998. – С. 39–41.
19. Лютий І. О. Роль грошово-кредитної політики НБУ в стабілізації кредитного ринку // Банківська справа. – 2000. – №3. – С. 7–10.
20. Лютий І.О. Теоретичні засади та особливості механізму грошово-кредитної політики в Україні // Вісник Української академії банківської справи. - 2000. - №1. - С.6-8.
21. Макаренко М. І. Бюджетно-монетарне регулювання цін у трансформаційній економіці. Дис. доктора економічних наук : 08.01.01. / Макаренко Михайло Ілліч. – Суми, 2003. – ... с.
22. Матук Ж. Финансовые системы Франции и других стран. В 2т.: Пер. с фр. Т. 1 в 2 кн. / Кн. 2. — М.: АО «Финстатинформ», 1994. – 365 с.
23. Мороз А. М. Банківська справа. – К.: Лібра, 1995.
24. Негиши Т. История экономической теории. –М.: Аспект-пресс, 1995. – 204 с.
25. Овчарук О. В. Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти / Оксана Василівна Овчарук // Стратегія реформування освіти в Україні : рекомендації з освітньої політики. – К. : «К. І. С.», 2003. – С. 16 – 21.
26. Окунев И. В. Деньги и банки. Истор. очерки. – Днепропетровск, 1995. – 64 с.
27. Ольшаный А. И. Банковское кредитование (рос. и зарубеж. опыт) – М., 1997. – 352 с.
28. Основні засади грошово-кредитної політики на 2012 рік [Електронний ресурс]: Національний банк України, Режим доступу : <http://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=114668>.

29. Пономаренко В. С. Аналіз даних у дослідженнях соціально-економічних систем : монографія / В. С. Пономаренко, Л. М. Малярець. – Х. : ВД «ІНЖЕК», 2009. – 432 с.

30. Пономаренко В. С. Концептуальні засади розвитку економічного університету / В. С. Пономаренко // Економіка розвитку. – 2006. – № 1 (37). – С. 5 – 15.

31. Пономаренко В. С. Проблеми підготовки компетентних економістів та менеджерів в Україні : монографія / Пономаренко В.С. – Х. : ВД «ІНЖЕК», 2012. – 328 с.

32. Прісняков В. Ф. Про зв'язок інфляції і монетарної маси // Фінанси України. – 1997. – №4.

33. Про процентну політику Національного банку України [Електронний ресурс]: положення, затверджене постановою Правління Національного банку України від 18.08.2004 № 389. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.

34. Про Національний банк України : Закон України від 20.05.1999 р. № 679-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.

35. Проблеми ефективності наукової та освітньої діяльності у вищих навчальних закладах. Пропозиції Харківського національного економічного університету щодо вдосконалення законодавчого та нормативного забезпечення : препринт / укл. Пономаренко В. С., Іванов Ю. Б., Найденко О. Є.; наук. керів. д. е. н., проф. Пономаренко В. С. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2012. – 36 с.

36. Рікберг Д. ЄБРР окреслює умови співпраці з Україною // Вісник НБУ. – 1998. – № 11. – С. 24–25.

37. Савлук М. І. Роль банківської системи в реформуванні економіки України // Фінанси України. – 1996. – № 6. – С.38–46.

38. Савченко Т. Г. Банківська система у формуванні та підтриманні рівноважних станів в економіці [Текст] : монографія / Т. Г. Савченко. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2012. – 368 с.

39. Стельмах В. С., Єпіфанов А. О., Гребеник Н. І., Міщенко В. І. Грошово-кредитна політика в Україні. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2000. – 305 с.

40. Стельмах В. С. Роль Національного банку України в забезпеченні стабільності національної грошової одиниці. Дис. кандидата економічних наук : 08.04.01. / Стельмах Володимир Семенович. – Суми, 2002. – ... с.

41. Чухно А.А. Деньги. – К.: Україна, 1997. – 510 с.

42. Національний освітній глосарій : вища / авт.-укл. І. І. Бабин, Я. Я. Бюльбаш, А. А. Гармаш та ін.; за ред. Д. В. Табачника і В. Г. Кременя. – К. : ТОВ «Вид. дім «Плеяди», 2011. – 100 с.

Розділ 2

ХАРАКТЕРИСТИКА ФУНКЦІОНАЛЬНИХ ОЗНАК БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ЕТАПІ ПОСТКРИЗОВОГО ЗРОСТАННЯ

2.1. Етапи формування структурних компонентів національної банківської системи

Сучасний етап трансформації національної економіки характеризується підвищенням вимог до банківської системи, яка повинна сприяти стійкому економічному зростанню та підвищенню конкурентоспроможності господарського комплексу в умовах поступової інтеграції у світовий економічний простір. Це обумовлено особливою роллю банківських установ як рушійного механізму економічних перетворень, що забезпечує переміщення фінансових ресурсів між окремими регіонами, галузями господарства та суб'єктами економіки з метою задоволення їх потреб та запитів. Вказані процеси вимагають від банків адекватного нарощування обсягів, оптимізації структури та вдосконалення організації ресурсної бази. Саме ця обставина зумовлює необхідність дослідження проблем становлення і розвитку банківської системи в Україні.

Серед суб'єктів фінансово-господарської діяльності банки – це саме та галузь, яка повинна бути спроможна своєчасно прогнозувати динаміку економічної кон'юнктури, а також якнайшвидше та досить гнучко реагувати на будь-які зміни, що відбуваються на фінансовому ринку.

Інформаційною базою написання курсової роботи була спеціалізована статистична література в галузі банківської справи, інформація про Національний банк України, законодавство України.

Розпад Радянського Союзу, сприяв прийняттю Верховною Радою України в липні 1990 року Декларації про державний суверенітет та проголошення у серпні 1991 року України незалежною демократичною державою, відкрив нову сторінку в формуванні вітчизняної банківської системи.

Декларація про державний суверенітет України та Закон «Про економічну самостійність Української РСР», які законодавчо закріпили за нашою державою право на самостійне формування власної банківської системи, стали фундаментом для появи українських комерційних банків.

Ще з січня 1989 р. в республіці починається створення комерційних і кооперативних банків. На 20 червня 1990 р на території України було офіційно зареєстровано 25 банків (17 акціонерних комерційних і 8 кооперативних). Такі

банки, як Демосбанк, Київський кооперативний банк – попередник Градобанку, виникли як кооперативні комерційні банки. Поступово статус комерційних одержали колишні державні спеціалізовані банки. Так, на базі республіканських Житлосоцбанку був організований Укрсоцбанк, Агропромбанку – АПБ «Україна» АК, Промбудбанку – Промінвестбанк.

Постановою Верховної Ради України від 20 березня 1991 було оголошено власністю України Український республіканський банк Держбанку СРСР, Український республіканський банк державного комерційного промислово-будівельного банку «Укрпромбанк», Український республіканський банк Ощадного банку СРСР, Український республіканський банк Зовнішекономбанку СРСР з їх мережами, обчислювальними центрами, з усіма активами і пассивами [21].

Згідно з цією постановою на базі Українського республіканського банку Держбанку СРСР було створено Національний банк України з його регіональними управліннями. З перших днів він проводить єдину державну політику у сфері грошового обігу, кредитування та забезпечення стабільності національної грошової одиниці [52].

Розвиток сучасної банківської системи незалежної України розпочався з 20 березня 1991 року. Тоді був прийнятий перший Закон України «Про банки і банківську діяльність».

В основу розбудови банківської системи України були покладені принципи, загально визнані у світовій практиці [52]:

- дворівнева побудова: чітке функціональне розмежування між банками першого і другого рівнів;
- функціонування банків другого рівня на комерційних засадах та на договірних відносинах з клієнтурою;
- ліквідація монополії держави на банківську справу, можливість створення комерційних банків різних форм власності, лібералізація банківської діяльності;
- організація державного контролю і нагляду за банківською діяльністю і покладення цього завдання на центральний банк;
- незалежність центрального банку від державних органів виконавчої влади;
- формування загальносистемної інфраструктури забезпечення банківської діяльності та ін.

Нова редакція Закону України «Про банки і банківську діяльність», прийнята Верховною Радою України 7 грудня 2000 р., визначає банк як юридичну особу, яка має виключне право на підставі ліцензії Національного банку Укра-

їни здійснювати у сукупності такі операції: залучення до вкладів грошових коштів фізичних і юридичних осіб та розміщення зазначених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик, відкриття і ведення банківських рахунків фізичних та юридичних осіб [41].

Банки організують свою діяльність в певному секторі ринку, тобто в системі грошово-кредитних і фінансових відносин, а предметом їхньої діяльності виступають: гроші, валютні цінності, інші фінансові інструменти.

На думку, О. Орлюка, банківська діяльність – це діяльність зі збереження, обігу та продажу власних і залучених грошей та цінностей, здатних виконувати функції грошей, яку здійснюють банки з метою отримання прибутку [37].

У правовому розумінні банківська діяльність є сукупністю правових дій, що здійснюються певними суб'єктами в формі, яку вимагає закон або договір. У даному аспекті банківська діяльність становить систему постійно здійснюваних угод і операцій, що спрямовані на отримання прибутку [50]. Аналогічної думки дотримується О. Костюченко, розглядаючи банківську діяльність з правової точки зору, зазначає, що це – сукупність правових дій, що здійснюються певними суб'єктами у формі, встановленій законом або договором [24].

О. Олейник, який вважає, що банківська діяльність – сукупність звичних і реально здійснюваних банківських операцій банками та іншими фінансовими установами як спеціальними суб'єктами з приводу грошей та інших фінансових інструментів як засобів обігу, накопичення і товару [36]. З поняття «банківської діяльності» впливає поняття «банківська система».

Так О. П. Орлюк, визначає банківську систему як складову кредитної системи держави, яка становить сукупність різних за організаційно-правовою формою та спеціалізацією банківських установ, що функціонують у межах єдиної фінансової системи та єдиного грошово-кредитного механізму в певний проміжок часу [37].

Схожої думки дотримується О. А. Костюченко, визначаючи банківську систему через розгалужену сукупність банків, банківських інститутів, фінансово-кредитних установ, що діють у межах єдиного фінансово-кредитного механізму на чолі з центральним банком [24]. Досліджуючи банківські системи в інших країнах, Г. П. Солюс визначає, що сучасна капіталістична банківська система – складний комплекс грошово-кредитних установ, який включає різні за масштабом і характером діяльності, за типом власності та національної належності, банківські інститути, що виконує різноманітні функції та відіграє многогранну роль на ринку капіталу та в економіці в цілому [27].

На нашу думку, найбільш вдале визначення дає В. С. Стельмах, розглядаючи банківську систему як: «складний комплекс, який функціонує і розвивається

відповідно до цілого ряду законодавчих і нормативних документів. Основним елементом цієї системи є комерційний банк – кредитно-фінансова установа, яка залучає і накопичує вільні грошові кошти підприємств, організацій, населення, а також здійснює випуск цінних паперів, кредитування народного господарства і населення на умовах платності, зворотності і строковості. Стан і рівень розвитку банків досить серйозно впливає на розвиток всієї суспільно-економічної формації» [34]. Тому, розглянувши діяльність банківської системи, можна зрозуміти ситуацію в державі, а також зробити правильні висновки про роль Національного банку України у виконанні своєї головної функції – забезпечення стабільності національної грошової одиниці.

Формування сучасної банківської системи України відбувалося в кілька етапів.

1. I етап (1991 – 1992 рр.) – процеси перереєстрації та реорганізації.

2 жовтня 1991 року Національний банк почав перереєструвати комерційні

банки України, зареєстровані ще Держбанком СРСР. У цей період «міністерський» капітал, тобто вкладення у комерційні банки різних державних установ, поступово витісняється ринковим капіталом спільних та малих підприємств, акціонерних товариств. Державні Промінвестбанк, Агропромбанк, Укрсоцбанк акціонуються підтиском головних менеджерів та основних клієнтів. На цьому етапі за станом на 1 січня 1992 року зареєстровано 77 банків.

2. II етап (1992 – 1993 роки) – поява банків «другої хвилі».

На засадах різних бюджетних та позабюджетних фондів, диверсифікації пасивів у діючих банках та внесків підприємств (шляхом прихованих кредитів) виникає ціла низка нових комерційних банків. Протягом 1992 року зареєстровано ще 60 банків; 3 банки вилучено з реєстру. За станом на 1 січня 1993 року в Україні налічувалося вже 134 комерційні банки. На цьому ж етапі спостерігалось масове утворення дрібних малопотужних «кишенькових» банків із капіталом, який часто не перевищував вартості трикімнатної квартири. Ці банки непогано зростали на гіперінфляції, примітивно експлуатуючи цей зовнішній, незалежний від них фактор [52, с. 76].

3. III етап (1994 – 1996 роки) – перші банкрутства.

Активна побудова Національним банком України чіткої системи регулювання діяльності комерційних банків збіглася в часі із призупиненням інфляційних процесів, що стали, як уже зазначалося, основним джерелом безбідного існування цілої низки комерційних банків. Не готові до жорсткого контролю з боку НБУ, до зміни кон'юнктури фінансового ринку, до управління банків-

ськими процесами зсередини, ці банки опинилися на межі банкрутства. Багатьом із них не вдалося втриматися на плаву: 1994 року ліквідовано 11 збанкрутілих банків; 1995 року – 20, серед яких і найбільші («Інко», «Відродження», Економбанк, Лісбанк); 1996 року прямими банкрутами стали 45 банків та 60 опинилися у стані прихованого банкрутства і ще протягом багатьох років виборюватимуть право на існування.

У 1994 році на кредитно-фінансовому ринку України почали працювати іноземні банки та їхні представництва (12 у 1994 р.) – всього на 1996 рік їх було зареєстровано 14. З'явилися також ще 5 нових українських комерційних банків [52, с. 76–77].

4. IV етап (1996 – 2000 рр.) – стабілізація банків та впровадження національної валюти – гривні.

На етапі стабілізації продовжують діяти 227 – 229 банків, серед яких: два – державні; 117 (1996 рік), 184 (1997 – 1998 рр.) – у формі акціонерних товариств; (1996 рік), 41 (1997 – 1998 рр.) – у формі товариств із обмеженою відповідальністю [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**].

Кількість банків за період 1992 – 2000 рр. зросла майже втричі, хоч починаючи з

1996 р. кількість їх поступово скорочується. Помітно зростає кількість банків з іноземним капіталом – з 14 на кінець 1996 р. до 31 на кінець 2000 р. Станом на 01.01.1999 р. в Українській республіканській книзі реєстрації зареєстровано 214 комерційних банків, з яких 177 мають ліцензію НБУ на здійснення банківських операцій і є дієздатними.

Починаючи з 1996 – 2000 рр. досить високими темпами здійснювалася капіталізація банків: сплачений статутний фонд комерційних банків за період 1994 – 2000 рр. зріс більше ніж у 30 разів; кількість банків зі сплаченим статутним фондом в 10 і більше млн. грн. зросла з одного на кінець 1994 р. до 91 на кінець 2000 р. У загальному обсязі сплачених статутних фондів в 2000 році частка малих банків (з обсягом статутного фонду до 3 млн гривень) становить 10 %, середніх (від 3 до 10 млн гривень) – 24 %, великих (понад 10 млн гривень) – 66 %. Позитивним є те, що кількість малих та середніх банків поступово зменшується (відповідно із 78 до 72 та із 76 до 73), а кількість установ зі значним статутним капіталом (їх нині налічується 37), навпаки, зростає. Ця тенденція свідчить про певне оздоровлення та стабілізацію української банківської системи на цьому етапі [33, с. 43].

Вирішальною стає процентна політика комерційних банків. На даному етапі виникла ілюзія відсутності необхідного обсягу грошової маси, та фактично

проблема полягала в їх реальному обігу, тобто ринках, на яких вони обертаються. Адаже понад 50 % грошей (близько 8 – 10 мільярдів – у гривнях та близько 10 – 13 мільярдів – у доларах США) працюють поза банківськими рахунками – у нелегальному бізнесі. наслідок значного попиту на кредити та обмеженості легального грошового ринку пасивів сформувався високий рівень процентних ставок. Сумний досвід неповернення кредитів у 1992 – 1995 роках теж провокував підвищення рівня процентних ставок як механізму компенсації кредитних ризиків та непрацюючих активів.

Причинами такого стану є: велика кількість малих банків та їх розпорошеність; низькі доходи фізичних і юридичних осіб; вимивання оборотних коштів виробництва і гостра потреба в кредитах.

Незважаючи на помітне зростання основних кількісних показників її діяльності, у цілому рівень розвитку банківської системи України, особливо на фоні банківських систем розвинутих країн, досить низький. Недостатнім залишається рівень капіталізації комерційних банків.

Це підтверджується викладеними нижче даними, що характеризують якісну сторону функціонування банківської системи України.

Загальна сума власного капіталу всіх комерційних банків України на 1 січня 2000 р. становила 1 116,4 млн дол. У середньому на один банк припадає 6,85 млн дол. На фоні провідних банків світу капіталозабезпеченість українських банків настільки мала, що жоден з українських банків не ввійшов до списку першої тисячі банків світу, що був опублікований англійським журналом «The Banker» у 2000 р. Найбільший за цим показником банк України – Промінвестбанк – мав на початок 2000 р. 128,4 млн дол. власного капіталу, в той час як останній банк з тисячного списку вже в 1994 р. мав 125,0 млн дол. [4].

5. V етап (2000 – 2005 рр.) – стабілізація банків.

П'ятий етап розвитку банківської системи України почався з прийняттям нового Закону України «Про банки і банківську діяльність» та Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринку фінансових послуг».

Банківська система України протягом 2000 – 2005 рр. демонструвала значні темпи зростання: чисті активи українських банків зросли у 5,75 рази, капітал – у 14,2 рази, переважно за рахунок банків першої та другої груп.

На початок 2001 року банківська система України налічувала 216 банків. На кінець 2006 році НБУ було зареєстровано 193 банка, з яких переважна більшість зареєстрована у Київській (60 %), Дніпропетровській (8 %), Харківській (7 %), Донецькій (6 %) та Одеській (6 %) областях.

Аналіз показників діяльності банків указує на вкрай незначну, за світовими стандартами, результативність їх функціонування, а також колосальну диференціацію можливостей різних банківських інститутів.

Так, активи всієї системи комерційних банків на початок 2003 року обчислювалися всього 12,7 млрд дол., кредитний портфель – 8,8 млрд дол., балансовий капітал – 1,9 млрд дол. [4].

Для порівняння: 2000 року капітал найбільших банків світу Citygroup (США), які входили до першої трійки, становив 54,4 млрд. дол., Mizubo Financial Group (Японія) – 50,5 млрд, Bank of America Corp. (США) – 40,6 млрд дол., а величина активів Mizubo Financial Group (Японія) – 1,3 трлн дол., Citygroup (США) – 902,2 млрд, DeutscheBank (Німеччина) – 874,7 млрд дол.

На початок 2003 року відношення балансового капіталу українських комерційних банків до ВВП становить 4,5 %, тоді як у Росії – 5,4, США та ФРН – по 5 %. Водночас відношення сукупних банківських активів до ВВП в Україні майже на чверть нижче, ніж у Росії, вдвічі – ніж у США [4].

За оцінками західних фахівців, середній рівень депозитів у «дуже багатих» країнах становить 53 % до ВВП, «багатих» – 31 %, «бідних» – 20 %, «дуже бідних» – 13 %. В Україні це співвідношення на початок 2006 року становить 17,5 %. Тобто за цим показником ми перебуваємо десь між «дуже бідними» і «бідними» країнами [23].

6. VI етап (починаючи з 2008 р. і до сьогодні).

Шостий етап розвитку банківської системи пов'язаний із світовою фінансовою кризою, яка не минула і України. Кризові явища посилювались за рахунок зростання темпів інфляції, підвищення цін та політичної нестабільності у державі. Понад це, відсутність єдиної стратегії та узгодженої реалізації тактичних заходів у подоланні кризових явищ з боку керівництва відповідних державних органів поглибило стагнаційні процеси. Перед банківським сектором постала проблема можливої втрати ліквідності окремими великими банками, що зумовило б крах банківської системи загалом. Неоднозначні заяви експертів, оприлюднені у ЗМІ, спровокували депозитну кризу, коли громадяни масово намагались повернути свої вклади. Зменшення обсягів залучених коштів та зростання зовнішнього боргу банківської системи України залишається надзвичайно актуальною на сьогодні проблемою. Крім цього, девальвація гривні у 2008 р. засвідчила недостатність капіталізації банків [21].

Фундамент для розгортання кризових тенденцій у банківській системі України був закладений саме бурхливим розвитком кредитування під впливом низки внутрішніх і зовнішніх причин. *По-перше*, в останнє десятиріччя перед

фінансовою кризою спостерігалася тенденція до винесення обробних виробництв із розвинутих у менш розвинені країни (за умов наявності в них достатньо кваліфікованої та дешевої робочої сили) і зворотного перетоку заощаджень із менш розвинених до більш розвинених країн. Це прискорювало зростання країн, що розвиваються, за рахунок зовнішнього фінансування (банківських кредитів, облігаційних позик і прямих інвестицій із розвинених країн).

По-друге, в Україні склалося сприятливе для стимулювання кредитування поєднання інтересів держави, банків, населення та виробників, у якому держава відігравала одну з ключових ролей: зросли видатки з бюджету на соціальні цілі, що стимулювало споживчий попит, та пом'якшився характер грошово-кредитної політики НБУ, що профінансувало цей попит за рахунок споживчого кредитування. У підсумку кредитне навантаження на населення зросло за 2005 – 2009 рр. з 3 тис. грн на душу населення (близько 600 дол. США) до 15,7 тис. грн (близько 2 тис. дол. США). В Україні додатковою негативною характеристикою процесу прискореного нарощування кредитування стало його фінансування за рахунок іноземного капіталу, що посилювало валютні ризики, збільшило зовнішнє боргове навантаження та залежність банківської системи від зовнішніх ринків капіталу [13, с. 154].

Світова криза ліквідності обмежила доступ банків до зовнішніх фінансових джерел, що разом із девальвацією гривні, погіршенням фінансового стану позичальників, розбалансуванням державних фінансів і політичною нестабільністю вкрай негативно позначилося на фінансовій стійкості банків: до проблеми ліквідності, що виникла на початку кризи, додалися проблеми якості активів та достатності капіталу. Вкрай складна загальноекономічна ситуація сформувала модель виживання банків, що передбачала відмову від надмірно ризикових операцій – економічний спад і високі темпи інфляції зробили нерентабельним кредитування корпорацій, що не могли сплачувати високі процентні ставки.

Найближчими роками за умов згорання державних антикризових програм і більш жорстокого фінансового регулювання конкуренція за фінансові ресурси лише посилиться. У цих умовах банківська система України має орієнтуватися виключно на власні фінансові ресурси, обсяги яких залежать від стану реального сектора економіки [13, с. 154].

В Україні існує дворівнева банківська система, яка включає Національний банк та банки, що функціонують як універсальні чи спеціалізовані банки (іпотечні, інвестиційні, ощадні, клірингові). Банки, що здійснюють свою діяльність на території України, за розміром активів поділені на чотири групи. За станом на 1 грудня 2010 р. перша група складалася з 17 великих банків з активами понад 14,0 млрд грн; друга група – з 22 банків з активами від 4,5 до 14,0 млрд грн;

третья група – з 21 банку з активами від 2,0 млрд грн до 4,5 млрд грн; і четверта група – зі 115 банків з активами менше 2,0 млрд грн.

За станом на 01 серпня 2011 р. 56 банків мали частку іноземного капіталу більше 10 %, а 21 із них мали 100 % іноземного капіталу. Частка іноземного капіталу у загальному зареєстрованому статутному капіталі українських банків за станом на 01 серпня 2011 р. становила 38,0 % [54].

Два найбільші банки – «Державний експортно-імпортний банк України» і «Державний ощадний банк» є державними. За станом на 1 серпня 2011 р. загальні активи всіх банків становили 1 188,9 млрд грн (149,1 млрд дол. США). Обсяг наданих банками кредитів складав 800,6 млрд грн; власний капітал – 148,6 млрд грн, кошти суб'єктів господарювання – 163,3 млрд грн; кошти фізичних осіб – 301,9 млрд грн.

У 2010 р. сукупний регулятивний капітал вітчизняних банків збільшився на 18,5 % і станом на 1 січня 2011 р. склав 160,9 млрд грн. Збільшення регулятивного капіталу було обумовлено збільшенням зареєстрованого та сплаченого статутного капіталу на 26,6 млрд грн та збільшенням субординованого боргу на 8,3 млрд грн. За сім місяців 2011 р. регулятивний капітал банків збільшився на 7,3 % і становив 172,7 млрд грн. Балансовий капітал збільшився на 7,9 % і склав 148,6 млрд грн [54].

Основні показники діяльності банківської системи в 2002 – 2008 рр. характеризувалися швидкими темпами зростання банківського кредитування. Накопичення значних обсягів кредитних ресурсів, вдосконалення строкової структури та зниження процентних ставок були основними причинами розвитку кредитної діяльності. Разом з тим, зусилля банків, спрямовані на збільшення довгострокового кредитування на фоні нестачі довгострокових ресурсів, посилили ризики, пов'язані з ліквідністю та платоспроможністю банківської системи, внаслідок невідповідності між строковою структурою активів та зобов'язань. Наприклад, у 2008 р. довгострокові кредити збільшились на 73,9 % (або 215,8 млрд грн), в той час як довгострокові депозити зросли лише на 22,6 % (або на 29,4 млрд грн). У 2009 р., довгострокові кредити зменшились на 3,8 % (або на 19,7 млрд грн), в той час як довгострокові депозити зменшились на 49,9 % (або на 79,4 млрд грн).

У 2010 р. довгострокові кредити зменшились на 4,7 %, або на 21,0 млрд грн, в той час як довгострокові депозити збільшились на 62,9 % або на 50,2 млрд грн. У 2009 р. розрив між довгостроковими активами та пасивами скоротився на 77,0 млрд грн, а в 2010 р. – на 7,1 млрд грн і склав 8,9 млрд. грн [54].

Національний банк України проводить активну роботу щодо збалансування розміру та структури активів і пасивів вітчизняних банків і обмежує ризи-

ки, пов'язані з їх діяльністю. Так, починаючи з лютого 2008 р., банки повинні враховувати при розрахунку нормативу адекватності капіталу валютні ризики та довгострокові активні операції, які здійснені з перевищенням строків розміщення над строками залучення коштів.

За станом на 1 серпня 2011 р. сукупні зобов'язання банків України становили 877,4 млрд грн, тобто протягом січня – липня 2011 р. відбулось їх збільшення на 9,1 %, що було зумовлене, головним чином, збільшенням обсягу депозитів фізичних осіб та суб'єктів господарювання на 11,5 % та 13,4 %, відповідно. В той же час обсяг міжбанківських кредитів і депозитів та коштів Національного банку зменшився за цей період на 2,5 % та 9,5 %, відповідно.

За станом на 1 серпня 2011 р. банки мали таку структуру зобов'язань:

- кошти суб'єктів господарювання становили 18,6 %;
- кошти фізичних осіб – 34,4 %;
- міжбанківські кредити та депозити – 19,2 %;
- кошти бюджету та позабюджетних фондів – 0,8 %;
- кошти Національного банку – 7,3 %;
- кошти небанківських фінансових установ – 1,9 %;
- субординований борг – 4,0 %;
- цінні папери власного боргу – 0,7 %;
- кредити, отримані від міжнародних та інших фінансових організацій – 4,4 %;
- залишки коштів на кореспондентських рахунках інших банків – 1,3 %;
- інші зобов'язання – 7,4 %.

За січень – липень 2011 р. активи системи банків зросли на 8,9 % і за станом на 1 серпня 2011 р. склали 1 026,0 млрд грн (загальні активи – 1 188,9 млрд грн). На 1 серпня 2011 р. банки мали таку структуру загальних активів:

- кредити надані становили 67,3 %;
- вкладення в цінні папери – 8,2 %;
- дебіторська заборгованість – 4,1 %;
- основні засоби і нематеріальні активи – 4,4 %;
- нараховані доходи до отримання – 4,5 %;
- кошти в НБУ – 2,2 %;
- готівкові кошти та банківські метали – 2,2 %;
- інші активи – 7,1 %.

У січні – липні 2011 р. обсяг наданих банками кредитів збільшився на 10,4 % у порівнянні з аналогічним періодом 2010 р. За станом на 1 серпня 2011 р. структура кредитів, наданих українськими банками, була такою:

- кредити, надані суб'єктам господарювання, становили 68,9 %;
- кредити, надані фізичним особам – 22,8 %;
- міжбанківські кредити та депозити – 7,2 %;
- кредити, надані небанківським фінансовим установам – 0,02 %;
- кредити, надані органам державної влади – 1,1 %.

У 2010 р. обсяг довгострокових кредитів зменшився на 4,7 %, а обсяг кредитів, наданих в інвестиційну діяльність, зменшився на 1,1 %. Зменшення обсягу довгострокових кредитів у 2009 – 2010 рр. було зумовлено, головним чином, відтоком коштів клієнтів з банківської системи протягом першого кварталу 2009 р.; обмеженим доступом до запозичень на міжнародних ринках; зменшенням частки довгострокових коштів у структурі запозичень; збільшенням обсягів проблемних кредитів та, як наслідок, збільшенням резервів для покриття ризиків за такими кредитами; погіршенням фінансового стану позичальників внаслідок несприятливих умов на зовнішніх ринках та низького внутрішнього попиту; недостатністю ліквідних активів, які можуть бути використані як забезпечення за кредитами та відсутністю ефективного механізму страхування; та обмеженими інвестиційними можливостями для використання вільних коштів.

У 2010 р порівняно з 2009 р. доходи банків зменшились на 4,3 % і за станом на 31 грудня 2010 р. становили 136,8 млрд грн, включаючи процентні доходи в розмірі 113,3 млрд грн (82,8 % від суми сукупних доходів), комісійні доходи – 15,3 млрд грн (11,2 %), результати від торговельних операцій – 2,2 млрд грн (1,6 %) та інші доходи – 6,0 млрд грн (4,4 %).

Доходи банків за сім місяців 2011 р. порівняно з відповідним періодом минулого року збільшились на 2,4 % і за станом на 1 серпня 2011 р. становили 80,2 млрд. грн., включаючи процентні доходи у розмірі 64,3 млрд. грн. (80,2 % від суми сукупних доходів), комісійні доходи – 1,0 млрд. грн. (12,5 % від суми сукупних доходів) та ін.

У 2010 р. сукупні збитки банківського сектору становили 13,0 млрд грн, в той час як за сім місяців 2011 р. загальна сума таких збитків склала 4,0 млрд. грн [54].

До 2008 р. вітчизняні банки активно нарощували свої кредитні портфелі, головним чином, завдяки покращеному доступу до іноземного фінансування. Проте світова фінансова криза у другому півріччі 2008 р. обмежили доступ ві-

тчизняних банків до іноземного фінансування. Крім того, політична нестабільність похитнула впевненість інвесторів у перспективах держави, що сприяло відтоку іноземного капіталу з України. Загалом, фінансова криза виявила слабкість вітчизняної банківської системи, що призвело до масового відтоку депозитів та скорочення кредитування, а українські банки зітнулися з проблемами ліквідності.

У 2008 – 2010 рр. Національний банк здійснив діагностичне обстеження усіх українських банків з метою виявлення банків, які потребували додаткового капіталу. Згідно з проведеними в 2008 – 2009 рр. обстеженнями 56 банків первинно потребували додаткового капіталу в сумі 38,7 млрд грн. На підставі результатів діагностичного обстеження Національний банк вимагав від власників цих банків збільшити акціонерний капітал. Згідно з проведеним обстеженням та відповідно до рішення Національного банку 61 банку було затверджено обсяги збільшення розміру регулятивного капіталу.

У зв'язку з загрозою неплатоспроможності в період з жовтня 2008 р. до 23.08.2011 р. Національний банк призначив тимчасову адміністрацію та ввів мораторій на задоволення вимог кредиторів у 27 банках, включаючи п'ять банків, що належать до групи найбільших. За цей період ліквідаційна процедура була розпочата стосовно 16 банків (7 банків у 2009 р., 8 – у 2010 р., 1 – у 2011 р.). У серпні 2011 р. тимчасова адміністрація була припинена в одному з найбільших банків, ПАТ «КБ «НАДРА». За станом на 23 серпня 2011 р. тимчасова адміністрація залишалась у 5 банках. У 2009 – 2010 рр. ліквідаційні процедури були завершені по відношенню до 10 банків.

Національний банк постійно вживає адміністративні заходи для боротьби з нестабільністю в банківському секторі, включаючи заходи, що мають на меті запобігання відпливу коштів, забезпечення належного рівня ліквідності та безперебійного здійснення розрахунків, а також збалансування попиту та пропозиції щодо іноземної валюти. Зокрема, з кінця 2008 р. Національний банк ухвалив декілька постанов, якими розширювалось коло можливих засобів для отримання банками підтримки ліквідності, пом'якшувались обмеження щодо окремих економічних нормативів і субординованого боргу та встановлювались певні обмеження щодо валютного контролю.

На фоні значного відпливу коштів з банківської системи, особливо депозитів фізичних осіб, що негативно вплинуло на банківську систему, НБУ, як кредитор останньої інстанції, впродовж 2008 – 2009 рр. надав банкам кредити на підтримання їх ліквідності. Національний банк ухвалив положення щодо кредитної підтримки банків у випадку реальної загрози стабільності їх роботи яке регулює процедури надання та пролонгації кредитів. У 2009 р. запроваджено

низку положень, направлених на надання банкам можливості ефективно реструктуризувати проблемні кредити або змінити валюту таких кредитів. Національний банк ухвалив спеціальні спрощені процедури фінансового оздоровлення банків, скоротив строки погодження змін до статуту, врегулював питання фінансового оздоровлення банків в умовах здійснення тимчасової адміністрації та рекапіталізації за участю держави та інших інвесторів.

У 2009 – 2010 рр. Національний банк з метою покращення процедури реорганізації та ліквідації неплатоспроможних банків прийняв низку додаткових положень, які надають тимчасовому адміністратору повноваження проводити реорганізацію банку, зменшувати розмір статутного капіталу банку, визначати нову номінальну вартість і здійснювати консолідацію акцій та їх додаткову емісію. Крім того, Національний банк запровадив особливий режим контролю, який передбачає обмеження щодо діяльності банку шляхом призначення куратора банку, на якого покладено повноваження щодо здійснення постійного контролю за проведенням банком операцій.

Прийнятий Верховною Радою 31 жовтня 2008 р. Закон України «Про першочергові заходи щодо запобігання негативним наслідкам фінансової кризи та про внесення змін до деяких законодавчих актів» разом з відповідним положенням Кабінету Міністрів України та постановами НБУ, впровадили нормативну базу для рекапіталізації українських банків Урядом шляхом придбання акцій таких банків. Зокрема, в результаті рекапіталізації Уряд повинен контролювати щонайменше 75 % плюс одну акцію статутного капіталу банку (або щонайменше 60 % плюс одну акцію статутного капіталу банку, якщо держава бере участь у рекапіталізації банку разом з третьою стороною – інвестором).

Рішення про рекапіталізацію окремих банків приймається Кабінетом Міністрів України за поданням Національного банку. Так, 10 червня 2009 р. Кабінет Міністрів України ухвалив постанови щодо рекапіталізації трьох банків України шляхом придбання їх акцій за рахунок облігацій внутрішньої державної позики. У липні 2009 р. Уряд здійснив внески у вигляді ОВДП в сумі 3,1 млрд. грн. в ВАТ «Укргазбанк», 3,6 млрд грн в АКБ «Київ», та 2,8 млрд грн в АК «Родовід Банк». У 2011 р. було здійснено додаткову капіталізацію АБ «Укргазбанк» у сумі 4,3 млрд грн, АТ «Родовід Банк» – у сумі 3,9 млрд грн в обмін на ОВДП. За станом на 1 серпня 2011 р. участь уряду в цих банках становить 93 % в «Укргазбанку» та понад 99 % – у банку «Київ» та банку «Родовід».

Важливе значення для підтримання стабільності банківської системи має створення санаційного банку – банку, основним завданням якого є захист інтересів вкладників (кредиторів) банків. Санаційний банк створює Кабінет Міністрів України за поданням Національного банку України, узгодженим

з Комітетом Верховної Ради України з питань фінансів, банківської діяльності податкової та митної політики. Банк набуває статусу санаційного з моменту видачі йому Національним банком України ліцензії та має право здійснювати лише операції, передбачені цією ліцензією. Порядок видачі ліцензії санаційний банк, регулювання діяльності та нагляд за санаційним банком здійснюються у порядку, передбаченому нормативно-правовими актами Національного банку, погодженими з Кабінетом Міністрів України та Комітетом Верховної Ради України з питань фінансів і банківської діяльності. Санаційний банк не є учасником Фонду гарантування вкладів фізичних осіб [41].

В Україні санаційний банк створено у вересні 2011 р. на базі ПАТ «Родовід Банк» відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів «Про утворення санаційного банку». Основна мета роботи даного банку полягає в отриманні коштів за проблемними активами для подальшого задоволення вимог кредиторів.

Головними завданнями створеного санаційного банку є: продовження роботи щодо повернення власних активів ПАТ «Родовід Банк»; робота з проблемними активами державних банків і банків, капіталізованих за участю держави.

Термін діяльності санаційного банку не повинен перевищувати п'ять років. Для компенсації різниці між вартістю зобов'язань і активів, що відчужуються, держава надає фінансову допомогу санаційному банку, на користь якого відчужуються активи та/або зобов'язання банку, в розмірі, що не перевищує різниці між зобов'язаннями перед фізичними особами – вкладниками банку в межах сум, що підлягають відшкодуванню Фондом гарантування вкладів фізичних осіб, у тому числі відчуженими, та вартістю відчужених на користь санаційного банку активів банку. Вартість активів банку, що відчужуються на користь санаційного банку, визначається незалежними оцінювачами відповідно до закону про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні [47].

Таким чином, відповідно до Програми економічних реформ Президента України та з метою посилення ролі фінансового сектору в розвитку економіки у 2010 – 2014 рр. передбачено запровадження таких основних заходів:

- сприяння реструктуризації проблемних активів банків, продовження процесів рекапіталізації, реорганізації та ліквідації банків, які стали неплатоспроможними протягом фінансової та економічної кризи;
- вдосконалення системи гарантування вкладів фізичних осіб, посилення вимог до розкриття банками інформації, а також підвищення відповідальності за неналежне використання інсайдерської інформації на ринку цінних паперів;

- продовження подальшої капіталізації банків і сприяння консолідації у фінансовому секторі, покращення пруденційного нагляду за фінансовими установами, включаючи нагляд на консолідованій основі, завершення переходу до підготовки фінансової звітності усіма фінансовими установами на основі МСФЗ, приватизація банків, рекапіталізованих за участю держави у 2009 р.;
- запровадження нових ринкових інструментів для акумулювання та перерозподілу довгострокових фінансових ресурсів, включаючи заходи в рамках запровадження системи обов'язкового накопичувального пенсійного забезпечення.

Протягом останніх років відбувається активний процес інтеграції банківської системи України у світову фінансову систему на основі адаптації до єдиних загальновизнаних вимог функціонування та регулювання. Тому в нинішніх умовах стратегічним завданням Національного банку України є розбудова стійкої, ефективної, конкурентоспроможної банківської системи, яка б сприяла довгостроковому економічному зростанню країни, її фінансовій безпеці та була здатна без загроз національним інтересам інтегруватися у світовий фінансовий простір. На наш погляд, вирішення такого складного завдання може бути забезпечено шляхом поєднання трьох взаємопов'язаних напрямів функціонування банківської системи: забезпечення її стійкості, прозорості та високого рівня конкурентоспроможності.

Складність завдань, що стоять перед банківською системою, вимагає комплексного підходу до її розвитку на основі розроблення певного стратегічного документа (концепції, стратегії), який би передбачав розроблення і реалізацію комплексу узгоджених заходів правового, фінансового та інституційно-організаційного характеру, спрямованих на розбудову банківської системи України. Перша спроба розробити такий документ була реалізована у 2003 році, коли згідно з рішенням Правління Національного банку України було підготовлено проект Комплексної програми розвитку банківської системи України на 2003 – 2005 роки. Однак у зв'язку з певними об'єктивними обставинами ця програма так і залишилася проектом, унаслідок чого не було повною мірою виконано пріоритетні завдання та реалізовано запропонований перелік заходів, передбачений Комплексною програмою. Відсутність системного та комплексного виконання поставлених завдань і визначених заходів знизила ефективність їх реалізації.

Ризик позичкових операцій комерційного банку безпосередньо залежить від якісної оцінки кредитоспроможності позичальника.

Кредитоспроможність – це наявність у позичальника / контрагента банку передумов для отримання кредиту та його здатність повернути кредит і відсотки за ним у повному обсязі та в обумовлені договором строки. У світовій практиці використовується багато методик оцінки кредитоспроможності, в основу яких покладено аналіз фінансового стану позичальника та його надійності з точки зору своєчасного погашення боргу банку. Так, у практиці американських банків застосовується правило «5C» як аббревіатура від перших літер базових критеріїв кредитування:

- Character (характер);
- Capacity (спроможності);
- Capital (капітал);
- Collateral (забезпечення);
- Conditions (умови).

«Характер» позичальника – це перш за все його ділова репутація, ступінь відповідальності, спроможність погашати борги. Тут же визначається ставлення позичальника до своїх зобов'язань у минулому, чи мав він затримки у погашенні позик, який його статус у світі бізнесу. Найбільш повно характер позичальника розкривається в ході попереднього інтерв'ю.

«Спроможності» позичальника визначаються за допомогою глибокого аналізу його фінансового стану, доходів і витрат та перспектив їх динаміки у майбутньому. При цьому особлива увага приділяється тому, що позичальник практично має тільки три джерела для погашення кредиту:

- поточні грошові надходження (cashinflow);
- продаж активів;
- нові позики на грошовому ринку.

Важливе значення має для банку такий критерій, як «капітал» фірми: ретельно аналізується його розмір, структура, співвідношення з іншими статтями активів та пасивів.

«Забезпечення» кредиту – дослідження конкретних форм і видів забезпечення, визначення його достатності, якості, а також встановлення ринкової вартості та ступеня ліквідності кредитної застави.

«Умови» – це загальні економічні умови, що визначають ринкову ситуацію та справляють вплив на становище як банку, так і позичальника: стан економічної кон'юнктури, наявність конкуренції, податкова політика, механізм ціноутворення тощо.

Комерційні банки європейських країн використовують різні системи оцінки кредитоспроможності позичальників, найвідомішими серед яких є системи PARTS, CAMPARI, назви яких також виступають як абревіатури від перших літер слів, що визначають ключові умови кредитування.

Наприклад, «PARTS»: Purpose (цілі кредитування), Amount (розмір кредиту), Repayment (механізм погашення кредиту), Terms (строк, на який надається кредит), Security (забезпечення кредиту).

Українські комерційні банки розробляють власні внутрішні положення та методики аналізу кредитоспроможності позичальників, в основу яких, як правило, покладено методичні рекомендації Національного банку України щодо оцінки комерційними банками кредитоспроможності та фінансової стабільності позичальника.

У цілому механізм оцінки кредитоспроможності потенційних позичальників – юридичних осіб в сучасних умовах складається з двох основних етапів:

- аналіз фінансового стану;
- аналіз якісних показників діяльності підприємства.

Перший етап – розрахунок і оцінка показників фінансової діяльності потенційного позичальника на основі аналізу його фінансової звітності в розрізі таких компонентів, як прибутковість; платоспроможність; ділова активність (ефективність); фінансова стійкість.

Для здійснення оцінки фінансового стану позичальника юридичної особи банк має враховувати такі основні економічні показники його діяльності:

- платоспроможність (коефіцієнти миттєвої, поточної та загальної ліквідності);
- фінансова стійкість (коефіцієнти маневреності власних коштів, співвідношення залучених і власних коштів);
- обсяг реалізації;
- обороти за рахунками (співвідношення надходжень на рахунки позичальника і суми кредиту, наявність рахунків в інших банках; наявність картотеки неплатежів – у динаміці);
- склад та динаміка дебіторсько-кредиторської заборгованості (за останній звітний та поточний роки);
- собівартість продукції (у динаміці);
- прибутки та збитки (у динаміці);
- рентабельність (у динаміці);

Розділ 2. Характеристика функціональних ознак банківської діяльності на етапі ...

- кредитна історія (погашення кредитної заборгованості в минулому, наявність діючих кредитів).

Платоспроможність позичальника визначається за такими показниками:

- коефіцієнт миттєвої ліквідності (KL_1), що характеризує те, як швидко короткострокові зобов'язання можуть бути погашені високо ліквідними активами:

Оптимальне теоретичне значення показника KL_2 – не менше ніж 0,5;

- коефіцієнт загальної ліквідності ($KП$), що характеризує те, наскільки обсяг короткострокових зобов'язань і розрахунків можна погасити за рахунок усіх ліквідних активів:

Оптимальне теоретичне значення показника $KП$ – не менше ніж 2,0.

Для визначення фінансової стійкості позичальника визначаються такі показники:

- коефіцієнт маневреності власних коштів ($КМ$), що характеризує ступінь мобільності використання власних коштів:

Оптимальне теоретичне значення показника $КМ$ – не менше ніж 0,5;

- коефіцієнт незалежності ($КН$), що характеризує ступінь фінансового ризику:

Оптимальне теоретичне значення показника $КН$ – не більше ніж 1,0.

Рентабельність позичальника визначається за такими показниками:

- рентабельність активів:
- рентабельність продажу:

Аналіз грошових потоків позичальника має здійснюватися з урахуванням такого показника:

- співвідношення чистих надходжень на всі рахунки позичальника (у тому числі відкриті в інших банках) до суми основного боргу за кредитною операцією та відсотками за нею з урахуванням строку дії кредитної угоди (для короткострокових кредитів):

Для суб'єктів господарської діяльності, діяльність яких пов'язана з сезонним характером виробництва, середньомісячна сума надходжень визначається за 12 місяців.

Оптимальне теоретичне значення показника $К$ – не менше ніж 1,5.

Також можуть бути враховані суб'єктивні чинники, що характеризуються такими показниками:

- ринкова позиція позичальника
- залежність від циклічних і структурних змін в економіці;
- залежність від циклічних і структурних змін у галузі промисловості;
- наявність державних замовлень;
- наявність державної підтримки позичальника;
- ефективність управління позичальника;
- професіоналізм керівництва;
- ділова репутація;
- інша інформація.

Оцінка фінансового стану позичальника-банку здійснюється не рідше ніж один раз на місяць на підставі:

- інформації позичальника-банку про дотримання економічних нормативів;
- інформації про дотримання нормативу обов'язкового резервування коштів;
- аналізу якості активів і пасивів;
- аналізу прибутків і збитків;
- інформації про виконання банком зобов'язань у минулому;
- інформації про надані та одержані міжбанківські кредити;
- щорічного аудиторського висновку.

Необхідним та важливим доповненням процедури визначення фінансового стану потенційного позичальника виступає другий етап оцінки кредитоспроможності – аналіз якісних показників діяльності підприємства, основними елементами якого є:

- аналіз історії позичальника;
- ринкова позиція позичальника та ступінь його залежності від циклічних і структурних змін в економіці та відповідній галузі;
- ефективність менеджменту позичальника;
- наявність забезпечення (застава, гарантія, поручительство).

Аналіз історії позичальника дозволяє дійти висновку щодо наступної тенденції розвитку на підставі вивчення характеру попередніх взаємовідносин клієнта з банком та історії погашення кредитної заборгованості позичальника у минулому. Дуже важливим моментом є період існування підприємства: практика показує, що найбільш критичними є перші 3 – 5 років активної діяльності.

Оцінка ринкової позиції позичальника включає ознайомлення з такими елементами:

- місцезнаходження підприємства – дозволяє з'ясувати його ефективність з точки зору відповідності виду діяльності та характеру господарських операцій (віддаленість від постачальників, наявність кваліфікованих трудових ресурсів, доступність для покупців тощо);
- вид діяльності підприємства – надає можливість врахувати фактори, унікальні для даного сегмента ринку. При цьому беруться до уваги капіталоємність галузі, ефективний розмір підприємства в галузі тощо;
- метод операцій – визначається належність підприємства до однієї з трьох основних груп:
 - виробництво;
 - оптова торгівля;
 - роздрібна торгівля;
- юридична форма підприємства – показує, якою частиною майна підприємство буде відповідати перед кредиторами у разі його ліквідації та якою буде процедура ліквідації;
- наявність державних замовлень;
- наявність державної підтримки позичальника;
- макроекономічна ситуація в економіці та стан розвитку галузі позичальника – враховується пріоритетність галузі для банку, стадія зрілості галузі, чутливість галузі до змін макроекономічних умов, рівень банкрутства у галузі, середній життєвий цикл підприємств у галузі [2].

Для визначення ефективності менеджменту позичальника враховується:

- наявність у менеджерів негативного досвіду керівництва іншими підприємствами;
- рівень компетентності менеджерів у ключових сферах управління: виробництві, фінансах, збуті;
- частота зміни керівництва, її причини та наслідки;
- наявність ретельно підготовленого перспективного бізнес-плану;
- наявність позитивних аудиторських висновків.

Дуже важливу роль в оцінці якісного боку діяльності позичальника окрім вищенаведених грають такі компоненти, як наявність (відсутність) прийнятих видів забезпечення, наявність (відсутність) картотеки, тривалість періоду прибуткової (збиткової) діяльності.

Рейтингова оцінка якісних показників діяльності потенційного позичальника визначається шляхом підсумовування відповідних балів, що встановлюються за кожним з компонентів, та діленням на кількість компонентів.

Кінцева загальна рейтингова оцінка потенційного позичальника визначається як середнє значення від рейтингової оцінки 2-го етапу і сукупної попередньої рейтингової оцінки 1-го етапу. Виходячи зі значення кінцевої рейтингової оцінки, позичальнику присвоюється відповідна категорія надійності, наприклад:

Якщо банк здійснює довгострокове кредитування під інвестиційний проєкт, розрахунок ефективності якого (у тому числі доходу, що планується отримати від його реалізації) забезпечує погашення кредиту і відсотків/комісій за ним відповідно до умов кредитної угоди, а також за умови, що бізнес-план реалізації інвестиційного проєкту виконується, то клас позичальника може бути підвищено на один рівень [21].

Якщо немає достовірної фінансової звітності, що підтверджує оцінку фінансового стану позичальника – юридичної особи, або відповідних документів та інформації щодо оцінки фінансового стану фізичної особи, а також належним чином оформлених документів, на підставі яких здійснювалася кредитна операція, то такі позичальники мають класифікуватися не вище класу «Г».

Спираючись на дані кінцевої загальної рейтингової оцінки та присвоєну категорію, відповідальний кредитний працівник повинен визначити, чи відповідає рівень кредитоспроможності позичальника вимогам кредитної політики банку. У разі позитивного висновку здійснюється перехід до наступного етапу банківського кредитування – підготовки до складання кредитного договору.

На цьому етапі здійснюється структурування позики, у процесі якого банк остаточно визначає основні характеристики кредиту: вид кредиту, суму, термін, спосіб погашення, забезпечення, ціну кредиту.

Одразу після надання грошових коштів у кредит банк приступає до найважливішого та визначального етапу кредитування – кредитного моніторингу та контролю якості кредитного портфеля.

Головним завданням кредитного моніторингу є відстеження зміни кредитоспроможності позичальника та визначення конкретних дій, які необхідно вжити у разі виникнення проблем. В основу процесу кредитного моніторингу покладено процедуру аналізу поточного фінансового стану позичальника (згідно з першим етапом механізму оцінки кредитоспроможності) та оцінки якісних показників його діяльності.

Поряд із цим ретельно вивчається та аналізується інформація про здійснення позичальником поточних платежів з погашення процентів та основної суми кредиту.

Отже, зараз окремі банки в Україні розробляють і застосовують власні методи визначення кредитоспроможності позичальника які є найбільш раціональними для кожного банку в його роботі з клієнтами.

Відповідно до основних положень кредитної політики банк здійснює кредитні операції у межах наявних кредитних ресурсів і відповідає за своїми зобов'язаннями перед клієнтами всім належним йому майном та власними коштами. Під кредитними ресурсами банку розуміють сукупність власних, залучених і запозичених фінансових коштів банку, що перебувають у безпосередньому його розпорядженні та використовуються на його розсуд для здійснення кредитної діяльності. Найбільша роль у формуванні кредитних ресурсів належить залишкам на поточних і вкладних рахунках клієнтів.

Банк самостійно визначає порядок залучення та використання коштів, проведення кредитних операцій, встановлення відсоткової ставки та комісій. При цьому рівень відсоткової ставки за наданими кредитами не може бути нижчим від ставки відсотка за отриманими банком кредитами і ставки відсотка, що виплачується ним за депозитами [46].

Саме від здатності банків оптимальним чином здійснювати формування кредитного портфеля та управління ним залежать можливості ефективного розвитку банківської системи з точки зору забезпечення належного рівня стабільності і прибутковості їх діяльності. Необхідність оптимізації даного процесу зумовлена тим, що в структурі активних операцій банківських установ найбільша частка належить саме кредитним операціям, а відтак кредитування є основним джерелом банківських доходів.

Уточнено визначення поняття кредитного портфеля, у якому відтворені три ключові взаємопов'язані між собою аспекти банківської діяльності – дохідність, ліквідність і ризик. Це означає, що дані параметри найбільш доцільно аналізувати, прогнозувати і управляти ними не так з точки зору окремих наданих банком позичок у взаєминах із конкретними клієнтами, як із позицій усієї сукупності виданих кредитів в рамках кредитного портфеля комерційного банку.

Визначено, що коли йдеться про власне процес формування банківського кредитного портфеля, то як управлінський процес його найбільш доцільно розглядати у рамках певного механізму. При цьому у зв'язку із тим, що дана діяльність банку має на меті ефективну організацію кредитних операцій, тобто таку організацію, яка спрямована на досягнення певного економічного резуль-

тату в плані отримання належного рівня доходу, то мову слід вести саме про організаційно-економічний механізм формування кредитного портфеля. Виходячи із цього, обґрунтовано поняття організаційно-економічного механізму формування кредитного портфеля банку. Даний механізм може бути умовно поділений на два ключові блоки: організаційний, що визначає повноваження і дії підрозділів комерційного банку із проведення кредитних операцій, і економічний, що відображає безпосереднє функціональне наповнення механізму відповідними прийомами і засобами щодо формування і управління портфелем банківських позичок [21].

Запропонований організаційно-економічний механізм формування кредитного портфеля містить у собі не все розмаїття організації кредитних відносин на рівні комерційного банку, а тільки їх конкретний функціональний аспект, пов'язаний із системною, цілеспрямованою діяльністю банківського менеджменту, направленою на утворення сукупності наданих банком кредитів у такому поєднанні і комбінації, яка дозволила б створити оптимальні умови для реалізації стратегічних завдань кредитної діяльності банку. Тільки у такому контексті можна розглядати процес управління кредитним портфелем комерційного банку, який у вигляді відповідного механізму відображає ключові засади банківської кредитної діяльності.

В основі організаційно-економічного механізму формування банківського кредитного портфеля в умовах ринкової трансформації економіки лежить кредитна політика банку, реалізація стратегічних цілей якої слугує підґрунтям для розробки концепції формування кредитного портфеля. Ця концепція потрібна для правильного розуміння банківським менеджментом своєї ролі і функцій у процесі реалізації практичних дій, спрямованих на оптимальну організацію кредитних операцій банків, кінцевим виразом чого є формування оптимального кредитного портфеля.

Структура концепції формування кредитного портфеля утворює цілий ряд послідовних етапів реалізації банківським менеджментом певних заходів щодо досягнення стратегічних цілей кредитної політики і управління кредитними операціями в такий спосіб, щоб досягти максимальної дохідності за прийняттого рівня ризику. Перевагою такого концептуального рівня управління кредитним портфелем банку є охоплення всіх аспектів кредитної діяльності на рівні банківської установи загалом, а не лише взаємин із окремо взятими позичальниками. Запропоновано впровадження семи елементів даної концепції, які можуть бути умовно поділені на дві основні складові частини: підготовчо-аналітичну і формуально-коригуючу [21].

Визначені частини концепції можуть слугувати основою для вираження двох базових функцій процесу управління кредитним портфелем комерційно-

Розділ 2. Характеристика функціональних ознак банківської діяльності на етапі ...

го банку: інформаційно-аналітичної, що передбачає здійснення комерційним банком усього комплексу заходів щодо підбору й аналізу інформації про можливості руху кредитних вкладень у різних сферах застосування на основі обраних параметрів якості взаємин із тими чи іншими позичальниками, що виражається прийнятним рівнем дохідності і ризику кредитних операцій; і оптимізаційної, яка передбачає здійснення заходів із диверсифікації кредитного портфеля задля зниження рівня кредитного ризику та забезпечення надійного повернення наданих у тимчасове користування коштів.

Необхідною умовою забезпечення ефективності позичкових операцій банку є оцінка якості кредитів, які утворюють його кредитний портфель. При цьому, якість кредитного портфеля комерційного банку означає формування такої його структури, яка б забезпечувала належний рівень його ліквідності та максимальний рівень дохідності банківської установи при мінімальному рівні кредитного ризику.

Для оцінки якості сформованого банком кредитного портфеля запропоновано використовувати систему показників, що включають коефіцієнти чистої процентної маржі, не дохідних позичок, несвоєчасного погашення виданих кредитів, захищеності від кредитного ризику, а також ступінь оновлення кредитного портфеля.

Структуру концепції формування кредитного портфеля банку наведено в табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Структура концепції формування кредитного портфеля банку

Складові частини концепції як основа реалізації процесу управління кредитним портфелем	Елементи концепції як послідовні заходи банківського менеджменту із формування кредитного портфеля
1	2
1. Підготовчо-аналітична забезпечує вихідні засади реалізації кредитної політики банку	1) визначення завдань формування кредитного портфеля відповідно до стратегічних цілей кредитної політики
	2) обґрунтування елементів концепції відповідно до сформульованих завдань
	3) виділення головних факторів впливу на можливості банку щодо оптимального формування кредитного портфеля
	4) збирання та аналітична обробка інформації, необхідної для здійснення позичкових операцій
2. Формувально-коригуюча хоплює безпосереднє прийняття рішень щодо здійснення	5) визначення критеріїв оцінки якості кредитів, що утворюють кредитний портфель банку

1	2
позичкових операцій і формування відповідної структури кредитного портфеля на основі обраних критеріїв його якості	б) формування структури кредитного портфеля у відповідності до розмірів груп класифікованих за ступенем якості кредитів
	7) моніторинг кредитного ризику, формування резервів і коригування структури кредитного портфеля

Управлінські рішення, які приймаються на основі системи показників якості кредитного портфеля, спрямовуються на зміну чи коригування кредитної політики у плані переорієнтації її пріоритетів між різними класифікаційними групами, за якими диверсифіковані кредитні вкладення, тобто стосуються кредитного портфеля банку загалом, що і передбачає формування кінцевої структури кредитного портфеля у відповідності до розмірів груп класифікованих за ступенем якості кредитів.

Важливим елементом концепції формування кредитного портфеля банку є моніторинг кредитного ризику, утворення резервів і коригування структури кредитного портфеля. Даний аспект управління кредитним портфелем передбачає контроль за дотриманням встановленої структури кредитного портфеля і відповідності цієї структури завданням щодо зниження ризиків, забезпечення дохідності та уникнення критичних для збереження ліквідності втрат.

Моніторинг кредитного ризику усього кредитного портфеля банку має передбачати застосування специфічних прийомів і методів мінімізації ступеня ризикованості позичкових операцій, до яких слід насамперед віднести диверсифікацію, встановлення внутрішньобанківських лімітів, а також формування резервів для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями комерційних банків.

На сьогодні створення комерційними банками відповідних резервів є фактично основним напрямом їх захисту від кредитного ризику, пов'язаного із неправильним управлінням кредитним портфелем. З огляду на це, наголошено, що оптимізацію процесу формування резервів для відшкодування втрат за кредитами слід розглядати як важливий елемент не лише поліпшення фінансового менеджменту у комерційних банках, але й удосконалення регулятивного впливу на їх кредитну активність з боку Національного банку України.

Відповідно до методики НБУ [36] всі кредитні операції класифікуються за ступенем ризику:

- «Стандартні» кредитні операції – операції, за якими кредитний ризик незначний і становить 2 % чистого кредитного ризику;

Розділ 2. Характеристика функціональних ознак банківської діяльності на етапі ...

- «Під контролем» – кредитні операції, за якими кредитний ризик незначний, але може збільшитися внаслідок виникнення несприятливої для позичальника ситуації, і становить 5 % чистого кредитного ризику;
- «Субстандартні» кредитні операції – операції, за якими кредитний ризик великий, надалі може збільшуватись і становить 20 % чистого кредитного ризику, а також є імовірність несвоєчасного погашення заборгованості в повній сумі та у строки, передбачені кредитним договором;
- «Сумнівні» кредитні операції – операції, за якими виконання зобов'язань з боку позичальника (контрагента) банку в повній сумі (з урахуванням фінансового стану позичальника та рівня забезпечення) під загрозою, імовірність повного погашення кредитної заборгованості низька і становить 50 % чистого кредитного ризику;
- «Безнадійні» кредитні операції – операції, імовірність виконання зобов'язань за якими з боку позичальника (контрагента) банку (з урахуванням фінансового стану позичальника та рівня забезпечення) практично відсутня, ризик за такими операціями дорівнює сумі заборгованості за ними.

Досвід роботи ряду банків свідчить, що оптимальним можна вважати кредитний портфель (рис. 2.1) зі структурою, в якій найбільшу питому вагу займає група «під контролем», а найменшу «сумнівні кредити» [47, с. 26].

Рис. 2.1. Оптимальний кредитний портфель

Таким чином, основним завданням управління кредитним портфелем банку є досягнення балансу його складових. Тому досягнення зрівноваженого стану кредитного портфеля банку можливе лише за умов здійснення ефективної кредитної політики.

Кредитний портфель – це економічно обґрунтована і структурована сукупність кредитних угод і кредитних зобов'язань, яка є результатом цілеспрямованих управлінських рішень, прийнятих відповідно до вимог кредитної політики банку та органів банківського нагляду [15].

Конкурентоспроможність кредитного портфеля визначається такими критеріями, як ризиковість, ліквідність, швидкість відновлення та ступінь оновлення.

Розмір кредитного портфеля оцінюється за балансовою вартістю всіх кредитів банку, у тому числі прострочених, пролонгованих, сумнівних. У структурі балансу банку кредитний портфель розглядається як єдине ціле та складова частина активів банку, яка має свій рівень дохідності і відповідний рівень ризику.

Кредитний портфель банку є «вершиною» кредитної діяльності. Його не можна прирівнювати до простої сукупності кредитів, оскільки кредити можуть взаємодіяти, внаслідок чого кредитний портфель характеризується не тільки сукупним ризиком, але і чисто портфельним ризиком. Як підсумок саме якість всього кредитного портфеля в цілому визначає ефективність кредитної діяльності. Для того, щоб сформувати кредитний портфель банку необхідно здійснити відбір кредитів і досконало оцінити кредитоздатність позичальника.

Основними критеріями кредитного портфеля є кредитний ризик і дохідність [21].

Формуючи кредитний портфель, керуються правилом: видавати кредити, які приносять максимальні доходи за інших однакових умов. Дохідність кредитної операції визначається рівнем відсоткової ставки за певним кредитом, тривалістю періоду надання кредиту та прийнятою системою нарахування відсоткових платежів.

Кредитні операції є величезним джерелом доходів банку і разом з тим величезною статтею активів. Як такий кредитний портфель представляє собою найбільше джерело ризиків, які впливають на надійність та безпеку банку. Ефективне управління кредитним портфелем дає змогу мінімізувати ризики і відповідно збільшити прибутковість позичкових операцій.

Розумне управління кредитним портфелем встановлює параметри кредитного портфеля, визначаючи при цьому, яка доля ресурсів банку може бути ви-

користана для видачі позики, які типи кредитів можуть видаватися, яку частину кредитного портфеля можуть складати позики даного типу, яка допустима концентрація кредитів окремим боржникам і галузям.

Якість управління кредитним портфелем прямо пов'язана з прибутковістю банку, а також забезпечення високого рівня надійності і мінімізації ризику банківських операцій, що можливе за умови дотримання банками належного рівня своєї ліквідності. Основним принципом підтримання ліквідності банку є відповідність активів до термінів очікуваного виникнення потреби в коштах для погашення зобов'язань перед кредиторами і вкладниками.

Отже, саме від здатності банку оптимальним чином здійснювати формування кредитного портфеля та його управління залежать можливості ефективного розвитку банку з точки зору стабільності та прибутковості. Основою для формування кредитного портфеля виступає кредитна політика банку, реалізація стратегічних цілей якої слугує підґрунтям для розробки концепції формування кредитного портфеля. Важливим елементом при формуванні кредитного портфеля є моніторинг кредитного ризику, утворення резервів і коригування структури самого кредитного портфеля, а ефективно управління ним дає змогу мінімізувати ризики та збільшити прибутковість позичкових операцій.

На сьогодні, у порівнянні з початком трансформаційних процесів, в Україні створені всі основні фінансові інститути. Функціонують ринки банківських і страхових послуг, валютний і фондовий ринки. Проте головне місце у структурі фінансової системи країни належить банківській системі, яка відіграє ключову роль у розвитку та функціонуванні вітчизняного ринку фінансових послуг.

Мережа банківської системи України розширюється як за рахунок створення нових вітчизняних банківських установ, так і внаслідок відкриття іноземних банків та банків з участю іноземного капіталу. Як свідчить банківська практика, сьогодні ще процеси об'єднання між вітчизняними банками знаходяться на досить низькому рівні. Це зумовлено недосконалістю українського законодавства, а також неготовністю власників банків йти на розподіл і перерозподіл власності. Натомість досить активно проходять процеси консолідації українських банків із великими іноземними банками та фінансовими групами.

На початку XXI століття стрімкий розвиток сегментів вітчизняного фінансового ринку та економічне зростання перетворили його на один із найпривабливіших у Східній Європі секторів міжнародних фінансів. Із приходом в Україну потужного міжнародного фінансового капіталу, передусім у банківський і страховий сектори, на фондовий ринок, на вітчизняному фінансовому ринку активізувалися процеси інтеграції й конвергенції. Вагомим мотивом для

такого зростання були регуляторні пільги. На початку 1990-х років регуляторне середовище у країнах Східної та Центральної Європи було набагато сприятливішим для іноземних банків, ніж у материнських країнах, оскільки перші лише починали впроваджувати міжнародні стандарти регулювання. Іноземці також не відчували жорсткого нагляду: в ті часи увага була зосереджена на корпоративних банкрутствах та трансформаційній кризі, що більше впливали на внутрішні банки. Сприятливе регулювання і слабший нагляд поряд із ліберальним ліцензуванням і приватизаційною практикою, що була більш привабливою для іноземців, дали закордонним банкам надзвичайно потужний регуляторний стимул для активізації їхнього входження до регіону. Масштаби цього входження є великими навіть у міжнародному порівнянні.

Починаючи з 2006 року в Україні з'явилося більше десятка іноземних фінансових груп, які інвестували у вітчизняні банки понад 10 млрд. дол. США.

Станом на 01.01.2013 р. [23] в Україні 177 зареєстрованих банків мали ліцензію Національного банку на здійснення банківських операцій, при цьому більшість банків є «дрібними» та обслуговують лише певну галузь економіки, певну групу підприємств або певну групу населення. Тобто, саме ці банки є потенційними учасниками майбутніх консолідаційних процесів в банківській системі України [13]. Поштовхом до об'єднання капіталів цих банків можуть послугувати нові законодавчі вимоги щодо збільшення мінімального розміру регулятивного капіталу банку.

Для визначення тенденцій в напрямку консолідації капіталів в банківському секторі України необхідно проаналізувати обсяги консолідаційних процесів за останні роки.

Протягом останніх 5 – 6 років злиття та поглинання в банківській системі України відбувались в основному за участю іноземних банків, а точніше – за рахунок поглинання українських банків іноземними.

У 2011 році спостерігається прискорення проявів консолідації в банківській системі України. Це пов'язано з певними факторами [13]:

- встановленням мінімальних вимог НБУ до регулятивного капіталу банків у розмірі 120 млн грн;
- проблемами банків (низька якість активів і нестабільний ресурсний ринок), які залишилися після кризи 2008 – 2009 рр.;
- подальшим проникненням іноземного капіталу у вітчизняний банківський сектор.

Таким чином, відбувається поступове збільшення обсягів іноземних інвестицій в банківську систему України і на сьогоднішній день (станом на

Розділ 2. Характеристика функціональних ознак банківської діяльності на етапі ...

01.12.2012 р.) частка іноземного капіталу в банківському секторі України складає близько 39 % (табл. 2.2) [23].

Таблиця 2.2

Частка іноземного капіталу в банківській системі України

Показники	Роки				
	2008	2009	2010	2011	01.12.12
Кількість зареєстрованих банків	198	198	197	198	198
Кількість банків, що знаходяться у стадії ліквідації	19	13	14	21	22
Кількість банків, що мають ліцензію НБУ на здійснення банківських операцій	175	184	182	176	176
з них: з іноземним капіталом	47	53	51	53	54
у т. ч. зі 100 % іноземним капіталом	17	17	18	22	22
Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків, %	35	36,7	35,8	41,9	39

Виходячи з табл. 2.2, сплеск активного проникнення іноземного капіталу в банківську систему України припав на 2011 р. Зменшення частки іноземного капіталу у статутному капіталі банків у 2012 р. пояснюється фінансовою нестабільністю європейського ринку та необхідністю підтримки іноземними банками власних структур за рахунок виведення коштів із філіалів закордоном, у тому числі і з України.

За період з 2008 до 2012 рр. кількість банків з іноземним капіталом у банківській системі зросла у 1,15 рази, а зі 100-процентним – у 1,3 рази. Тобто за такої динаміки банки з іноземним капіталом орієнтуються не тільки на поступальне, а й інтенсивне зміцнення своїх ринкових позицій [4].

Відсоткове вираження кількості іноземного капіталу в економіці України за країнами представлено у табл. 2.3 [23].

Отже, найбільші інвестиції у вітчизняну економіку здійснюються такими країнами як Кіпр (28,6 %), Німеччина (14,1 %), Нідерланди (9,6 %) та Росія (7 %). Структура участі іноземного капіталу саме у банківському секторі України у розрізі країн представлена в додатку Д. Загалом на сьогодні іноземний капітал в Україні представлений 18 країнами. Так у 12 українських банках функціонує капітал Кіпру, у т. ч. 4 з них мають 100 % іноземного капіталу. Російські інвестори вклали кошти у 10 вітчизняних банків. Також значна частка іноземного капіталу у банківській системі представлена країнами Європи (Австрія, Німеччина, Франція та Великобританія).

Таблиця 2.3

Походження іноземного капіталу в Україні, %

Країна реєстрації нерезидента	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
	обсяги прямих інвестицій, %	обсяги прямих інвестицій, %	обсяги прямих інвестицій, %	обсяги прямих інвестицій, %
Російська Федерація	6,7	7,6	7,3	7
Франція	4,1	5,3	4,5	3,4
Кіпр	21,5	22,2	25,6	28,6
Австрія	6,5	5,9	6,9	6,3
Нідерланди	10	10,5	9,8	9,6
Швеція	3,2	3,9	3,5	3
Польща	2,2	2,1	1,8	1,7
Велика Британія	5,9	5,1	5,1	4,5
Німеччина	16,5	15,8	15	14,1
Італія	2,5	2,2	2	2
Віргінські острови, Британські	3,4	3,3	3,3	3,4
США	3,5	2,7	2,1	1,9
Швейцарія	2	1,9	1,9	2,1
Інші	12	11,5	11,2	12,4
Всього	100	100	100	100

Серед характерних ознак вітчизняного ринку злиттів та поглинань у банківській сфері останніми роками були [4]:

- залежність ціни купівлі банку від наявності розгалуженої мережі філій, рівня прозорості фінансової звітності, якісних банківських технологій;
- зростання кількості та вартості угод, зумовлених посиленням вимог до реєстрації нових банківських установ і нормативних вимог до діючих банків, зростанням обсягів роздрібного кредитування;
- перевищення ціни купівлі обсягу власного капіталу банківських установ;
- більш високі ціни купівлі іноземними інвесторами (оскільки останні прагнуть придбавати ринково орієнтовані вітчизняні банки середнього розміру з кращою якістю капіталу і більшою прибутковістю і можуть дозволити собі більший строк окупності вкладених коштів. Крім того, в цьому разі не діє чинник афілійованості, що підвищує ціну угоди);

- відсутність належної транспарентності, а відтак нерозголошення чи істотне викривлення ціни угод між українськими банками і вітчизняними інвесторами.

Домінуючу позицію на українському ринку банківських послуг займають такі системні банки I групи, як: ПАТ «Райффайзен Банк Аваль», ПАТ «Укрсоцбанк», ПАТ «УкрСиббанк», ПАТ «ОТП банк», ПАТ «Альфа-банк» та ін. Усі ці банки є банками з іноземним капіталом і впродовж останнього десятиліття на ці фінансово-кредитні установи припадає близько 65 – 70 % активів усієї банківської системи України, а в середньому на 120 малих банків IV групи – 8 % активів. Практично це означає, що розвиток малих і середніх банків значною мірою обмежений їхніми можливостями із запозичення коштів на різних ринках, передусім на фінансових, а також їхньою малою привабливістю для великих корпоративних клієнтів. Викликає занепокоєння і те, що кредитна політика основних гравців банківського ринку орієнтована на розвиток лише тих секторів економіки, що мають порівняно високі прибутки і не створюють конкурентних загроз зарубіжним компаніям [4].

Продаж українських банківських установ відбувається через продаж їх акцій. Але цей продаж, зазвичай, має свої специфічні риси, і тому можна виокремити основні методи продажу українських банківських установ. Ці методи можна класифікувати наступним чином [4]:

- повний продаж, коли нерезидент купує контрольний пакет акцій (як правило, понад 90 %) вітчизняного банку і фінансова установа переходить у його власність. Цей метод є найбільш поширеним і був застосований щодо наступних банків: «Ажіо», «Аваль», «НРБ Україна», «Мрія», «Індекс Банк», тощо;
- продаж банку з подальшим спільним веденням бізнесу. Цей метод досить специфічний, адже банківські установи, які є уже інтегрованими в промисловий сектор та належать фінансово-промисловим групам, не можна продати повністю: їх потрібно продавати з рахунками корпоративних клієнтів, які утворюють ресурсну базу банківської установи. Покупець не зацікавлений у повній купівлі такого банку, адже після його поглинання клієнти будуть залишатися в розпорядженні попередніх власників. «Укрсоцбанк» та «ВаБанк» обрали для себе саме цей метод продажу;
- ринковий продаж акцій шляхом їх розміщення на ПФТС (Перша Фондова Торговельна Система) є вигідним для середніх та великих банківських установ, акції яких вільно обертаються на ринку. Саме таким чином банки можуть швидко збільшити свою капіталізацію. Ще у 2004 році акції українських банків не продавалися на ПФТС, але вже у 2005 загальна

сума угод склала 291 млн. грн., а у 2008 у банківському секторі було за-реєстровано угод на суму в 1 119,07 млн. грн., що у 26 разів більше від рівня 2005 [23]. За цим методом були продані наступні банки: «Форум», «Мегабанк» та деякі інші;

- публічне розміщення акцій (ІРО) українських банківських установ на світових фондових біржах. Проведення ІРО є прийнятним способом одночасно залучити достатній обсяг додаткового капіталу і не «продатися» стратегічному інвесторові. Банки відлякує необхідність бути прозорими, що є обов'язковою умовою на етапі підготовки ІРО. За цим методом були продані акції таких банків як «Укрінбанк», «Надра», «Родовід».

Зазначені вище методи дозволяють залучити банкам додаткові кошти для свого подальшого функціонування. Але справжню ринкову вартість будь-якої установи, як правило, досить важко визначити.

Аналізуючи поточний стан консолідації капіталу в банківській системі України, не слід забувати про впровадження рекомендацій Базельського комітету з банківського нагляду в Україні та їх вплив на підвищення загального рівня капіталізації банків в Україні. На даний момент, впроваджено лише певні вимоги Базеля I та Базеля II. Вони стосуються нормативу адекватності капіталу і частково вимоги, що стосуються врахування кредитного ризику при визначенні розміру капіталу та частково щодо оприлюднення банками інформації та здійснення банківського нагляду. При розгляді питання щодо достатності капіталу, угода Базель II є, напевно, найважливішим документом, на який варто орієнтуватися НБУ у процесі здійснення банківського нагляду. Основною метою 2-ї Базельської угоди є зміна порядку оцінки капіталу на більш чутливий до ризику процес. Це сприятиме формуванню оптимальної величини капіталу та зниженню чутливості банку до ризиків [2].

Щодо ситуації в Україні з дотриманням вимог достатності капіталу, норматив адекватності регулятивного капіталу Н2 був збільшений НБУ з 8 % до 10 %. Протягом останніх років показник Н2 в цілому по банківській системі України мав нестабільну динаміку. Так, станом на 01.12.2012 коефіцієнт Н2 загалом по системі становив 18,09 % [23]. Це значення майже вдвічі більше встановленого нормативу і протягом останніх 5 років можна спостерігати підвищення даного показника, що свідчить про зростання рівня капіталізації банківської системи України. Однак, значення показника Н2 є завищеним через неврахування при розрахунках ринкового та операційного ризиків, що передбачено Базелем II. А це не дає змоги об'єктивно оцінити достатність капіталу банків України для забезпечення стабільного розвитку всієї банківської системи та її фінансової стійкості.

Як бачимо, тенденції в банківській системі свідчать про поступове зростання рівня капіталізації банків України, але якщо оцінювати реально, банківська система України не має того достатнього рівня капіталізації, який повинен бути для протистояння впливу фінансових криз. Достатньо капіталізованими можна вважати великі банки, а особливо банки з іноземним капіталом, які мають можливість отримати додаткові кошти від своїх материнських структур. Що ж до середніх та дрібних банків, їх стан є досить скрутним, враховуючи нові законодавчі вимоги НБУ про підвищення мінімального обсягу регулятивного капіталу. Це, в свою чергу, виступає стимулом до консолідації капіталів даних установ [54].

Зважаючи на існуючі проблеми в процесі консолідації капіталу в банківській системі України, визначимо наступні перспективи консолідації в банківському секторі [4]:

- кількість угод між банками в подальші роки буде зростати через зростання вимог до достатності капіталу в банках України;
- злиття та поглинання будуть здійснюватися як між великими банками, так і між середніми та дрібними;
- подальше зростання законодавчих вимог до мінімального рівня регулятивного капіталу може стати вагомим стимулом до прискорення консолідаційних процесів в банківській системі України;
- іноземний капітал може збільшити свою присутність в банківському секторі України через більші фінансові можливості іноземних компаній та продаж вітчизняних банків українськими власниками.

Концепція механізму формування і реалізації інноваційної кредитної політики банку заснована на циклічності економічного розвитку держави і впливу макро-, мікро- і внутрішнього середовищ. У зв'язку з цим, запропоновано виділити три сектори:

- нерегульований;
- частково регульований;
- регульований.

Розробка концепції механізму формування і реалізації інноваційної кредитної політики банку повинна базуватися на попередніх теоретичних розробках і результатах практичного досвіду з ведення кредитної справи. Наприклад, сучасний економіст, Дж. Хейзел (J. Hazel) в монографії «Фінансові інститути і ринки: глобальні перспективи» [54, с. 2] визначає, що фінансові інститути сприяють економічному росту в сучасному суспільстві, виконуючи функції посередництва і розподілу. Автор підкреслює [54, с. 3], що термін «фінансові ін-

ститути» включає велику кількість компаній, а найбільш відомими є комерційні банки, які є найбільш старими фінансовими інститутами і розпоряджаються суттєвою долею фінансових активів кожної держави.

Розробка механізму формування і реалізації інноваційної кредитної політики на основі статичного і динамічних підходів підтверджується суттєвою залежністю банків від макрооточення і мікрооточення. В свою чергу, прийняття рішення з кредитування клієнтів, як суб'єктів кредитних відносин, є складовою фінансового менеджменту кожного банку, що має стратегічне значення для розвитку суспільства. Держава повинна не лише контролювати банківську діяльність (вважається, що банківська діяльність найбільш контрольована зі всіх сфер діяльності), але і надавати можливість розвивати ті галузі і сфери економіки, використовуючи пільгове кредитування, які на її погляд є пріоритетними.

В основу розробки концепції було положено висновки та ідеї, що зробили науковці: Ю. М. Бажал, Дж. Мілль [2], Д. Рікардо, А. Сміт [4], О. В. Ткач, М. І. Туган-Барановський, О. Єфімова :

- а) інноваційна кредитна політика повинна бути складовою загальної стратегії розвитку банку;
- б) всі інноваційні продукти і процеси не повинні вступати в протиріччя з циклами розвитку економіки країни або тих країн, в яких розташовані філії банку;
- в) всі інноваційні пропозиції, що розробляються або плануються до впровадження в банку повинні пройти обговорення «зверху вниз», а потім «знизу вверх» в рамках інноваційної групи, яка складається з ведучих фахівців всіх ступенів управління;
- г) всі методологічні розробки, пропозиції, доповнення повинні мати логічну і гнучку схему застосування і врахувати фактори впливу на внутрішнє середовище, мікро- і макрооточення.
- д) з метою зменшення ризиків від впровадження інноваційних пропозицій, вони повинні бути апробовані на базі однієї (двох) філій, а потім використовуватися в масштабах усього банку.

Принципи механізму формування і реалізації інноваційної кредитної політики можемо охарактеризувати так:

- а) комплексність – етапи створення і реалізації кредитної політики банку повинні носити комплексний характер в силу необхідності поєднання процесу планування і його виконання для досягнення остаточної мети. Слід підкреслити, що неможна виділяти кредитну політику, як першооснову діяльності, в силу того, що вона є складовою стратегії розвитку

- комерційного банку, яка повинна враховувати особливості депозитної діяльності, ліквідної позиції банку та інші;
- б) взаємозалежність – необхідно відокремити первинність механізму формування і вторинність механізму реалізації інноваційної кредитної політики, але у даному випадку існує зворотній зв'язок, що дозволяє здійснювати корегування на стадії апробації розробок «інновація-процес» або «інновація-продукт». При наданні характеристики даному принципу слід нагадати, що фактор часу корегує послідовності виконання дій будь якого механізму, обираючи першочерговість і подальшу логічність його роботи;
 - в) оптимальність – передбачає поєднання оптимальних умов і переліку кредитних продуктів пропонованих суб'єктам господарської діяльності і фізичним особам, що дозволить підвищити прибутковість і вартість кредитної установи. Оптимізація при виборі напрямків кредитування, періоду, суми, валюти кредитного договору і процентної ставки – це один з головних принципів інноваційного підходу;
 - г) наукове обґрунтування – всі пропозиції повинні базуватися на наукових дослідженнях і розробках, які було зроблено раніше і виступати основою при ствердженні інноваційного походження кредитних продуктів, їх модифікації, методів і механізмів при веденні кредитної справи;
 - д) адаптивність – передбачає наявність незначних деформацій в функціонуванні механізму формування і реалізації інноваційної кредитної політики, які не змінюють її сутності та сприяють його використанню у будь яких умовах роботи комерційного банку в рамках діючого законодавства;
 - є) системність – кредитна політика складається з неоднорідних складових з характерними внутрішніми та зовнішніми зв'язками, тому необхідно не ускладнювати механізм її створення і реалізації, а придати йому простоту і наділити адекватністю в прийнятті рішень, які б сприяли підвищенню прибутковості і ринкової вартості банку;
 - ж) динамічність – формування і реалізація інноваційної кредитної політики відбувається під впливом факторів внутрішнього середовища, мікрооточення і макрооточення, які динамічно змінюються у часі, тому прийняття рішень має бути динамічним процесом і максимально відзеркалювати сучасну ситуацію на ринку кредитних продуктів. Формування і реалізація кредитної політики відбувається шляхом розподілу на етапи (формування цілей, розробка пропозицій, прийняття рішень, по-

передня робота з видання і оформлення кредитів, управління кредитом), тому моделювання ситуацій повинно відбуватися на основі динамічного програмування, яке сприяє практичному розв'язанню завдань підсистем інноваційної кредитної політики.

Формування кредитної політики ускладнюється в рамках адаптивності до кожного банку при наявності жорсткої конкуренції, обмежень НБУ, попиту клієнтів, неоднорідності підходів до формування ресурсної бази, а також факторів зовнішнього походження (фінансова криза світового рівня).

На основі вищесказаного сформуємо мету розробки і реалізації інноваційної кредитної політики банку, яка базується на обґрунтуванні необхідності і пріоритетності новаторських змін у кредитному секторі – це ріст ринкової вартості банку за рахунок використання інноваційної кредитної політики банку. Попереднім кроком при досягненні цієї мети є максимізація прибутку комерційного банку, що носить економіко-соціальний характер: підвищення вартості кредиту сприяє зниженню ділової активності суб'єктів господарювання, а в наслідок цього знижуються і обсяги кредитування та соціальна захищеність населення. Але комерційний банк – це відокремлений суб'єкт на ринку кредитних послуг і в першу чергу на стадії розробки будуть враховуватися інтереси власників, а потім всіх інших суб'єктів кредитних відносин, які мають другорядні позиції.

Виходячи з цього відокремлюється ряд завдань:

- а) підвищення рівня інноваційної складової в кредитній діяльності;
- б) підвищення рівня конкурентоспроможності;
- в) підвищення рівня прибутковості;
- г) підвищення ринкової вартості.

Даний перелік завдань підтверджується рядом особливостей діяльності комерційних банків в сучасних умовах:

- а) банк – це юридична особа, яка має виключне право на підставі ліцензії Національного банку України здійснювати у сукупності такі операції: залучення у вклади грошових коштів фізичних і юридичних осіб та розміщення зазначених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик, відкриття і ведення банківських рахунків фізичних та юридичних осіб;
- б) банк – є самостійною структурно-організаційною одиницею, що відповідає перед власниками, клієнтами, державою, службовцями за результати своєї діяльності, метою якого є отримання прибутку і підвищення його ринкової вартості;

в) сучасний ринок банківських послуг функціонує в рамках жорсткої конкуренції, а фінансова діяльність кожного банку контролюється НБУ, шляхом оцінки економічних нормативів регулювання.

Принципи, мета, завдання, особливості з врахуванням факторів впливу, а також комплекс механізмів представлено в концепції формування і реалізації інноваційної кредитної політики банку.

Сучасний розвиток економіки має циклічний характер, тому при веденні банківської справи необхідно враховувати результати дослідження науковців причин і наслідків глобальних кризових явищ в економіці. Наявність повних і компетентних висновків аналітиків дозволяє фінансовим інститутам лавірувати в умовах сучасних кризових явищ світового походження.

Чернов І. О. визначає ряд причин економічної кризи [13]:

- а) неефективність існуючої світової фінансової системи щодо регулювання фінансових ризиків;
- б) дисбаланси між масштабами фінансових операцій і фундаментальною вартістю активів, між попитом на кредитні ресурси й джерелами його забезпечення;
- в) збій системи глобального економічного зростання з одним центром необмеженого і безконтрольного друку грошей й споживання благ і прийняття ключових економічних і фінансових рішень;
- г) нерівномірний розподіл створеного добробуту, як у середині країн (між верствами населення), так і між різними країнами й регіонами миру;
- д) завищені очікування і невиправдано роздуті апетити корпорацій відносно постійно зростаючого попиту;
- е) швидкий ріст стандартів особистого споживання, що не був підкріплений реальними можливостями, установка на благополуччя в борг, за рахунок майбутніх поколінь.

Проблему економічних циклічних коливань вивчав О. В. Ткач, який провів дослідження наукових робіт таких вчених як І. Трахтенберга, Л. Мендельсона, А. Сіротіни, В. Волошина, В. Пинзеника, М. І. Туган-Барановського, С. Селанта, П. Кругмана, М. Обстельфельда, Г. Кальво, Д. Сакса, Е. Мендоси та інших, і зробив ряд висновків, що мають пряме відношення до формування і реалізації інноваційної кредитної політики. Він стверджує, що історично фінансові та структурні кризи досліджувалися та обумовлювалися в межах капіталістичного способу виробництва, як перенакопичення судного капіталу, яке випереджає його використання в межах реального сектору економіки. Еконо-

мічне зростання відбувається в межах середньо термінових циклів, які мають період 7 – 11 років.

Детально вивченням інноваційної теорії розвитку займається сучасний науковець Ю. М. Бажал, який робить акцент на дослідженнях М. І. Туган-Барановського і Й. Шумпетера. Він доводить, що інноваційна теорія розвитку сформувалася як одна з теорій економічного циклу. Причому, закінченого вигляду вона набула тільки в середині ХХ століття, а одним з перших, хто побачив причини економічних криз в особливостях відтворення основного капіталу, був видатний український учений-економіст М. І. Туган-Барановський. Ю. М. Бажал робить коментар, що теорія циклу М. І. Туган-Барановського пояснює, чому існують окремі періоди, протягом яких спочатку нагромаджуються великі маси позичкового капіталу, які не знаходять собі застосування, а потім відбувається бурхливе їх інвестування.

Він доводить, що виникнення інноваційної теорії отримало прямий розвиток через роботи М. І. Туган-Барановського, А. Шпітгофа і Й. Шумпетера. Дослідження А. Шпітгофа доводили, що фаза піднесення в циклі не може бути викликана одним лише тиском позичкових капіталів. Більше того, ця фаза зумовлюється переважно й передусім результатом «притягнення», а не «підштовхування». Силою «всмоктування» позичкових капіталів є результати науково-технічного розвитку, які знаходять своє застосування у виробництві.

Впливати на циклічність економічних процесів неможливо в межах одного банку, тому необхідно прогнозувати зміни в реальному секторі економіки і знаходити напрямки виходу з критичної ситуації шляхом підготовки певних сценаріїв кредитної політики. Особливості створення і реалізації інноваційної кредитної політики дозволяє стверджувати, що принципові положення теорії Й. Шумпетера, проте, що «нове, як правило, не виростає із старого, а з'являється поруч із старим» є основою процесу формування кредитного портфелю банку.

Вважаємо, що концепція інноваційної кредитної політики банку повинна базуватися на циклічності економічного розвитку держави і особливостях структури середи, яку повинно розподіляти на три сектори:

- а) нерегульований сектор – це обмежена середа, у якій банк не може впливати, а лише відбувається констатація фактів відносно його діяльності (макрооточення банку);
- б) частково регульований – це обмежена середа, у якій банк частково може впливати шляхом прийняття власних управлінських рішень (мікрооточення);

в) регульований сектор – це обмежена середа, у якому банк шляхом прийняття управлінських рішень цілком може вплинути на остаточний результат своєї діяльності.

Історично теоретичними концепціями кредиту є натуралістична (А. Сміт, Д. Рікардо, А. Тюрго, Дж. Міль) і капіталотворча (Дж. Ло). Детальний перегляд сутності теорій кредиту дозволяє зробити висновок, що вони можуть виступати базисом концепції механізму формування і реалізації інноваційної кредитної політики банку. В свою чергу, механізм формування, в рамках стратегічного і тактичного планування, базується на капіталотворчій теорії, а механізм реалізації – на натуралістичній, в силу того, що неможливо здійснювати активні операції без попереднього формування пасивів банку (рис. 2.2).

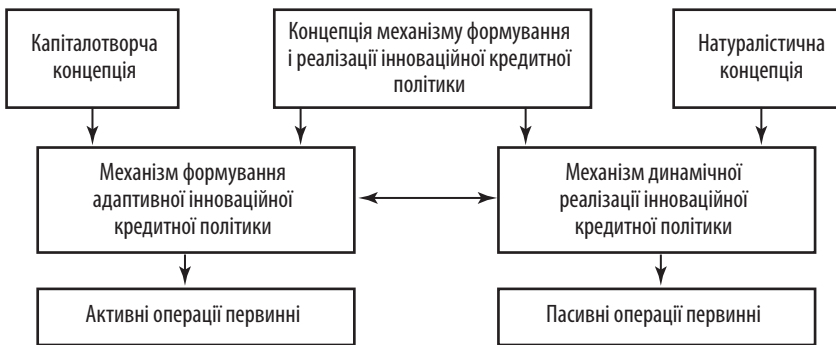

Рис. 2.2. Походження та складові концепції механізму формування і реалізації інноваційної кредитної політики банку

Дослідження довело, що в розгорнутому варіанті концепція механізму формування і реалізації інноваційної кредитної політики містить три складові:

- а) механізм формування інноваційної кредитної політики, етапами якого виступають формування цілей, розробка пропозиції, прийняття рішень;
- б) механізм динамічної реалізації інноваційної кредитної політики, етапи якого можна поділити на попередню роботу з видання і оформлення кредитів, управління кредитом. Всі складові механізму є взаємозалежними елементами в силу того, що вони діють і змінюються на основі механізму формування;
- в) механізм контролю та регулювання інноваційної кредитної політики банку.

Процес управління механізмом формування і реалізації інноваційної кредитної політики повинен базуватися на системному підході, як методі перетворення складного в просте. Дослідження сутності кредитної політики дозволяє стверджувати, що вона є досить складною системою з наявністю неоднорідних складових та характерними внутрішніми та зовнішніми зв'язками.

Використанню системного підходу в кредитній справі сприяє ряд обставин:

- а) ускладнення і розширення взаємозв'язків в кредитній справі;
- б) збільшення обсягу і швидкості змінювання в часі інформації;
- в) нестабільність мікро- і макрооточення;
- г) жорстка конкуренція на ринку кредитних продуктів.

На необхідність використання системності при розробці кредитної політики вказує наявність наступних елементів:

- об'єкт;
- суб'єкт;
- посіб процесу формування.

Об'єкт формування і реалізації інноваційної кредитної політики визначимо, як кредитну діяльність комерційного банку з наявністю взаємопов'язаних підсистем на основі розробки і впровадження напрямів «інновація-продукт» і «інновація-процес». Наприклад, науковець, О. Єфімова вдало сформулювала основні етапи системного управління підприємством, що можуть бути використані в сучасній банківській діяльності, але у наступному вигляді:

- а) визначення позицій банку на ринку в регіональному розрізі;
- б) постановка мети;
- в) розчленовування системи на складові і детальне вивчення кожної підсистеми;
- г) виявлення факторів, що впливають на підсистеми і систему загалом, їх угруповання і ранжирування;
- д) пошук відхилень існуючого стану системи від заданого;
- є) визначення об'єктивних і суб'єктивних причин відхилень;
- ж) встановлення основних способів, методів і засобів приведення системи в заданий стан;
- і) пошук власних ресурсів, необхідних для вирішення проблеми;
- к) пошук і придбання додаткових ресурсів;
- л) реалізація запланованих дій;
- м) контроль і аналіз результатів.

Розділ 2. Характеристика функціональних ознак банківської діяльності на етапі ...

Визначення підсистем необхідно у зв'язку з тим, що ефективність кожного елементу впливає на остаточний результат діяльності комерційного банку, який формується на складних взаємозв'язках і породжує ефект синергії. В свою чергу, створення і реалізація інноваційної кредитної політики здійснюється через суб'єктів (кредитний комітет, комітет нагляду, менеджерів першого, другого і третього рівнів та безпосередньо кредитних експертів), які виконуючи свої функції забезпечують зворотній взаємозв'язок, контролює правильність прийняття рішень і є барометром до їх корегування, приймає участь в формуванні остаточного результату діяльності банку.

Досягнення головної мети відбувається шляхом розв'язання задач підсистем формування і реалізації інноваційної кредитної політики. Результативність їх залежить від ефективності роботи механізмів формування інноваційної кредитної політики і динамічної реалізації, які відповідають за правильність прийнятих рішень (рис. 2.3).

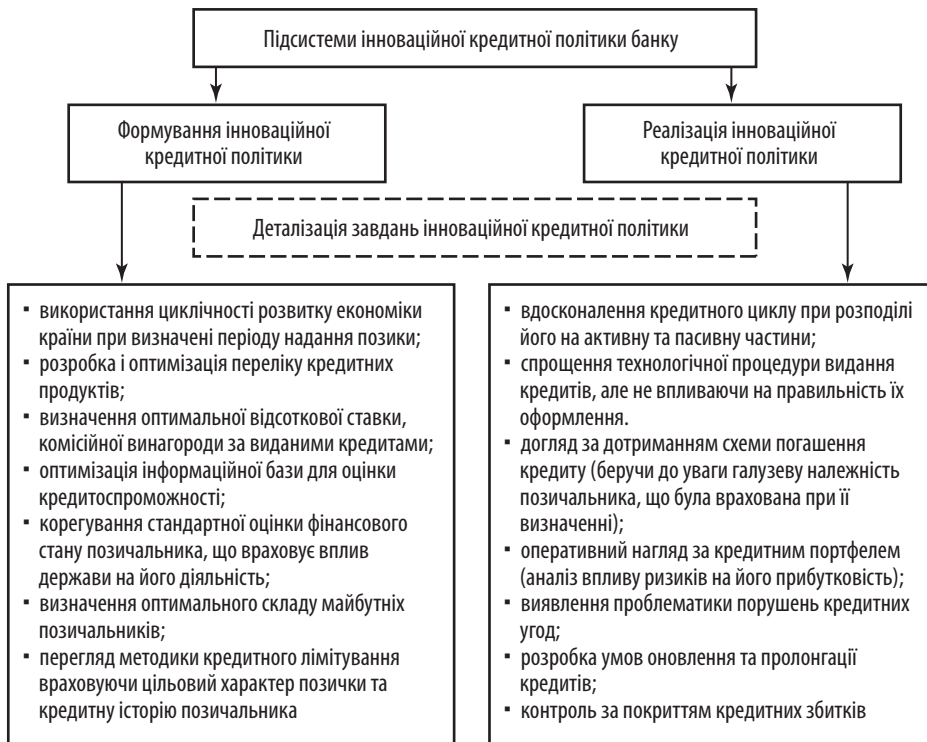

Рис. 2.3. Підсистеми інноваційної кредитної політики

В діяльності банку особливу роль відіграє етап виконання кредитної політики, тому, концепція повинна мати практичний характер і об'єктивно враховувати впливові фактори.

Якщо практично отримані результати співпадають із запланованими показниками кредитним комітетом, то інноваційна кредитна політика є успішною, але необхідно завжди врахувати форс-мажорні обставини. Слід підкреслити, що запропонована концепція потребує перегляду задач і виявлення нових пріоритетних напрямків подальшого розвитку кредитних відносин банку. В свою чергу, економічне обґрунтування напрямків подальшої розробки і впровадження інноваційної кредитної політики повинно базуватися на математичному методі, результатом використання якого є вірно прийняте рішення.

Огляд факторів впливу на інноваційну кредитну політику банку, який було зроблено раніше [23, с. 9], дозволяє стверджувати, що показники, потрібно розподілити на чотири групи і оцінювати їх значення:

- а) макроекономічний індикатор (T_a);
- б) регіонально-галузевий індикатор (T_b);
- в) внутрішньобанківський індикатор (T_c);
- г) інноваційний індикатор (T_d).

Математично систему сигнальних індикаторів можна об'єднати за допомогою формули:

$$T = \sqrt[4]{T_a \times T_b \times T_c \times T_d}, \quad (2.1)$$

де T – рівень перспективності інноваційної кредитної політики банку;

T_a – темп росту макроекономічного розвитку економіки;

T_b – темп росту регіонального і галузевого розвитку;

T_c – темп росту внутрішньобанківського розвитку;

T_d – темп росту використання інноваційних розробок.

Використання рівня перспективності інноваційної кредитної політики банку дає змогу спрогнозувати поведінку кредитного комітету, який відповідає за її розробку і реалізацію. Цей показник необхідно розглядати у динаміці:

- а) якщо значення показника менше 1 або його значення дорівнюється попередньому значенню чи має місце негативна динаміка, то слід приділити увагу розробці кредитних продуктів короткострокового характеру;
- б) якщо загальний темп росту складає значення більше 1 і його динаміка позитивна, то слід зосередитися на розробці довгострокових кредитних продуктах.

Сучасна банківська діяльність потребує акумуляції науково-теоретичної інформації з метою підвищення ефективності їх використання в практичному аспекті. Наукова складова запропонованого дослідження міститься в розробці концептуальної моделі створення і реалізації інноваційної кредитної політики,

яка дозволяє збільшити ринкову вартість банку на підставі підвищення прибутковості кредитної діяльності використовуючи інноваційну складову.

Отже, можна підсумувати, що неповне впровадження рекомендацій базельського комітету з банківського нагляду в Україні має свої недоліки та в сукупності з законодавчими вимогами НБУ стимулює розвиток консолідаційних процесів в банківській системі України. Однак численні дослідження свідчать про те, що економічна ефективність угод злиття та поглинання на практиці, як в історичній ретроспективі, так і в теперішній час залишається ще дуже низькою [2]:

- понад 70 % угод не створюють синергії і навіть руйнують вартість;
- понад 50 % найбільших злиттів та поглинань спричиняють зниження акціонерної вартості компанії; близько 30 % – практично на неї не впливають і менше 20 % – її створюють;
- як правило, поглинання не створюють додану вартість для власників поглинаючої фірми – «прокляття переможця»;
- 60 % злиттів не окупає вкладених у них коштів;
- 60 % об'єднаних компаній відстають у своєму розвитку від інших суб'єктів даного ринку і знову діляться на самостійні корпоративні одиниці;
- менше 20 % об'єднаних компаній досягають бажаних фінансових чи стратегічних цілей.

Окремі дослідження ефективності злиттів та поглинань засвідчили, що кількість успішних злиттів в кращому випадку дорівнює кількості неуспішних [2; 54].

Таким чином, виникає необхідність визначення причин неефективності угод зі злиття та поглинання, пошуку найточнішого метода оцінки ефективності даних процесів, а також розробки практичних рекомендацій щодо вдосконалення системи аналізу та впровадження комплексу заходів для підвищення їх результативності та досягнення позитивних наслідків їх здійснення.

Аналізуючи поточний стан консолідації капіталу в банківській системі України, не слід забувати про впровадження рекомендацій Базельського комітету з банківського нагляду в Україні та їх вплив на підвищення загального рівня капіталізації банків в Україні. На даний момент, впроваджено лише певні вимоги Базеля I та Базеля II. Вони стосуються нормативу адекватності капіталу і частково вимоги, що стосуються врахування кредитного ризику при визначенні розміру капіталу та частково щодо оприлюднення банками інформації та здійснення банківського нагляду. При розгляді питання щодо достатності капіталу, угода Базель II є, напевно, найважливішим документом, на який варто орієнтуватися НБУ у процесі здійснення банківського нагляду. Основною ме-

тою 2-ї Базельської угоди є зміна порядку оцінки капіталу на більш чутливий до ризику процес. Це сприятиме формуванню оптимальної величини капіталу та зниженню чутливості банку до ризиків [2].

Щодо ситуації в Україні з дотриманням вимог достатності капіталу, норматив адекватності регулятивного капіталу Н2 був збільшений НБУ з 8 % до 10 %. Протягом останніх років показник Н2 в цілому по банківській системі України мав нестабільну динаміку. Так, станом на 01.12.2012 коефіцієнт Н2 загалом по системі становив 18,09 % [23]. Це значення майже вдвічі більше встановленого нормативу і протягом останніх 5 років можна спостерігати підвищення даного показника, що свідчить про зростання рівня капіталізації банківської системи України. Однак, значення показника Н2 є завищеним через неврахування при розрахунках ринкового та операційного ризиків, що передбачено Базелем II. А це не дає змоги об'єктивно оцінити достатність капіталу банків України для забезпечення стабільного розвитку всієї банківської системи та її фінансової стійкості.

Як бачимо, тенденції в банківській системі свідчать про поступове зростання рівня капіталізації банків України, але якщо оцінювати реально, банківська система України не має того достатнього рівня капіталізації, який повинен бути для протистояння впливу фінансових криз. Достатньо капіталізованими можна вважати великі банки, а особливо банки з іноземним капіталом, які мають можливість отримати додаткові кошти від своїх материнських структур. Що ж до середніх та дрібних банків, їх стан є досить скрутним, враховуючи нові законодавчі вимоги НБУ про підвищення мінімального обсягу регулятивного капіталу. Це, в свою чергу, виступає стимулом до консолідації капіталів даних установ [54].

Зважаючи на існуючі проблеми в процесі консолідації капіталу в банківській системі України, визначимо наступні перспективи консолідації в банківському секторі [4]:

- кількість угод між банками в подальші роки буде зростати через зростання вимог до достатності капіталу в банках України;
- злиття та поглинання будуть здійснюватися як між великими банками, так і між середніми та дрібними;
- подальше зростання законодавчих вимог до мінімального рівня регулятивного капіталу може стати вагомим стимулом до прискорення консолідаційних процесів в банківській системі України;
- іноземний капітал може збільшити свою присутність в банківському секторі України через більші фінансові можливості іноземних компаній та продаж вітчизняних банків українськими власниками.

Отже, можна підсумувати, що неповне впровадження рекомендацій базельського комітету з банківського нагляду в Україні має свої недоліки та в сукупності з законодавчими вимогами НБУ стимулює розвиток консолідаційних процесів в банківській системі України. Однак численні дослідження свідчать про те, що економічна ефективність угод злиття та поглинання на практиці, як в історичній ретроспективі, так і в теперішній час залишається ще дуже низькою [2]:

- понад 70 % угод не створюють синергії і навіть руйнують вартість;
- понад 50 % найбільших злиттів та поглинань спричиняють зниження акціонерної вартості компанії; близько 30 % – практично на неї не впливають і менше 20 % – її створюють;
- як правило, поглинання не створюють додану вартість для власників поглинаючої фірми – «прокляття переможця»;
- 60 % злиттів не окупає вкладених у них коштів;
- 60 % об'єднаних компаній відстають у своєму розвитку від інших суб'єктів даного ринку і знову діляться на самостійні корпоративні одиниці;
- менше 20 % об'єднаних компаній досягають бажаних фінансових чи стратегічних цілей.

Окремі дослідження ефективності злиттів та поглинань засвідчили, що кількість успішних злиттів в кращому випадку дорівнює кількості неуспішних [2; 54].

Таким чином, виникає необхідність визначення причин неефективності угод зі злиття та поглинання, пошуку найточнішого метода оцінки ефективності даних процесів, а також розробки практичних рекомендацій щодо вдосконалення системи аналізу та впровадження комплексу заходів для підвищення їх результативності та досягнення позитивних наслідків їх здійснення.

Чітке визначення проблем функціонування вітчизняної банківської системи на сучасному етапі дає можливість окреслити основні напрями їх подолання та розвитку банківського сектору в середньостроковій перспективі. До таких напрямів, на наш погляд, слід віднести:

- 1) подальше підвищення рівня капіталізації банків і забезпечення їх надійними джерелами ресурсів, збалансованими за обсягами, ціною і термінами, з метою постійної підтримки достатнього рівня стабільного функціонування;
- 2) розширення спектра, підвищення якості та конкурентоспроможності банківських послуг;

- 3) забезпечення діяльності вітчизняних банків відповідно до міжнародних стандартів корпоративного управління;
- 4) розвиток систем ризик-менеджменту та вдосконалення управління ризиками;
- 5) підвищення рівня забезпечення захисту прав кредиторів і вкладників банків.

Розглянемо основні заходи щодо подолання проблем розвитку вітчизняної банківської системи більш детально в розрізі окремих напрямів. Підвищення рівня капіталізації банківської системи може бути здійснено шляхом: залучення до банків додаткового акціонерного капіталу; розроблення банками планів підвищення рівня капіталізації з урахуванням зростання обсягів активних операцій; консолідації банків; поліпшення якості капіталу та забезпечення достатнього рівня покриття капіталом ризиків, що приймаються банками; стимулювання капіталізації прибутку банків.

З метою розширення спектра підвищення якості та конкурентоспроможності банківських послуг доцільним є реалізація таких заходів:

- 1) оптимізація структури банківської системи на основі поєднання діяльності великих банків із розгалуженою мережею філій, регіональних, кооперативних і спеціалізованих банків, що дозволить наблизити повноцінні банківські офіси до клієнтів і споживачів банківських послуг;
- 2) підвищення рівня надійності банківських автоматизованих систем, їх резервування (дублювання), а також розроблення ефективних планів відновлення безперебійного функціонування зазначених систем у разі негативної дії на них зовнішніх факторів;
- 3) створення умов для розширення спектра електронних банківських технологій і електронних послуг;
- 4) створення умов для суттєвого розширення безготівкових розрахунків в економіці шляхом заміщення готівкових розрахунків на безготівкові платіжні інструменти на основі запровадження сучасних технологій оплати праці, виплати пенсій тощо, а також збільшення масштабів здійснення населенням платежів за товари і послуги в безготівковій формі, зокрема за допомогою платіжних карток;
- 5) стимулювання поліпшення банківського обслуговування населення, малого та середнього бізнесу, розвиток нових видів банківських послуг і нових сегментів фінансового ринку, орієнтованих на широке коло юридичних і фізичних осіб – клієнтів банків.

Для поширення практики використання в діяльності вітчизняних банків міжнародних стандартів корпоративного управління, на нашу думку, потрібно забезпечити:

- 1) удосконалення нормативного забезпечення організації корпоративного управління в банках і запровадження Національним банком України системи оцінки якості корпоративного управління;
- 2) підвищення рівня відповідальності керівників і власників банку за безпечність його роботи та стабільність функціонування;
- 3) розширення переліку та посилення вимог до розкриття інформації про діяльність банку (інформація про фінансовий стан, власників істотної участі, структуру управління, якісні характеристики менеджменту, основні інвестиції тощо) з метою підвищення довіри до банків з боку інвесторів і кредиторів;
- 4) запровадження механізмів попередження виникнення та врегулювання конфлікту інтересів у банку;
- 5) підвищення якості та ефективності систем внутрішнього контролю в банках, внутрішнього і зовнішнього аудиту, у тому числі за рахунок забезпечення належної реалізації Міжнародних стандартів аудиту та об'єктивної сертифікації зовнішніх аудиторів;
- 6) підвищення рівня захисту прав міноритарних акціонерів;
- 7) продовження роботи щодо адаптації вітчизняної нормативно-правової бази з питань банківської діяльності до вимог законодавства Європейського Союзу та Базельського комітету з питань банківського нагляду.

Завдяки роботі Національного банку України значна частина із сформульованих завдань щодо дальшого розвитку банківської системи вже набуває практичного втілення шляхом розроблення проектів законодавчих і нормативних актів. Так, протягом 2010 – 2011 рр. Національним банком започаткована низка заходів для боротьби з нестабільністю в українському банківському секторі, включаючи заходи, що мають на меті запобігання відпливу коштів, забезпечення належного рівня ліквідності та безперерйного здійснення розрахунків, а також збалансування попиту і пропозиції щодо іноземної валюти. Зокрема, Національний банк України запровадив особливий режим контролю, який передбачає обмеження щодо діяльності банку шляхом призначення куратора банку, на якого покладено повноваження щодо здійснення постійного контролю за проведенням банком операцій. Законопроект «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» з метою сприяння процесу фінансового оздоровлення проблемних банків передбачає створення «перехідного банку»,

а також суттєво підвищує рівень повноважень Фонду гарантування вкладів фізичних осіб і наділяє його повноваженнями щодо виконання функцій тимчасового адміністратора і ліквідатора. Законом України «Про банки і банківську діяльність» з метою поліпшення банківського нагляду визначено чіткий механізм ідентифікації реальних власників банків та осіб, що їх контролюють. Крім того, розроблено низку законопроектів і пропозицій з метою сприяння реструктуризації проблемних активів банків, удосконалення системи гарантування вкладів фізичних осіб, посилення вимог щодо розкриття інформації. Відбуваються процеси дальшої капіталізації банків та консолідації у фінансовому секторі, запроваджується нагляд на консолідованій основі, проводиться активна робота щодо переходу всіх фінансових установ на Міжнародні стандарти фінансової звітності.

1. Реалізація заходів щодо стабілізації банківського сектору, зокрема стимулювання до нарощування капіталу і ліквідності, очищення банківських активів від «поганих» кредитів, сприятиме відновленню основних функцій банківських установ і спрямуванню кредитних ресурсів на розвиток економіки. Криза навчила банки оперативного реагувати на складні ситуації та застосовувати відповідні антикризові заходи, обережніше оцінювати свої можливості й ризики, що дозволяє сподіватися на більш збалансований і стабільний розвиток України на новому етапі економічного піднесення.
2. Банківська сфера є однією з провідних ланок фінансової системи, від стабільності якої залежить подальший розвиток економіки України, можливість виходу на міжнародні ринки та активної участі у глобалізаційних процесах. У період фінансової кризи банки отримали значні збитки, викликані багатьма причинами, що призвело до негативних наслідків. Тому державі необхідно розробляти напрямки реформування банківської системи, спрямовані на її оздоровлення та розвиток.
3. Основними напрямками розвитку вітчизняної банківської системи на сучасному етапі є підвищення рівня капіталізації банків, розширення спектра та підвищення якості банківських послуг, активне впровадження міжнародних стандартів корпоративного управління, удосконалення управління ризиками та забезпечення захисту прав кредиторів і вкладників банків.

2.2. Узагальнення проблем реформування вітчизняного банківського сектору

Стан банківської системи має визначальне значення в умовах розвитку національної економіки. Саме банки є одним із головних джерел інвестування фінансових ресурсів в економіку. Розвинута банківська система є необхідною умовою нормального функціонування економіки, тобто функціонування суб'єктів господарської діяльності та державного бюджету. Лише через досконалу банківську систему можна здійснити реструктуризацію економіки в цілому. Крім того, надійний і розвинений банківський сектор відіграє надзвичайно важливу роль у стабілізації економіки країни.

На сучасному етапі економічного розвитку в Україні значної уваги набувають питання залучення внутрішніх та зовнішніх інвестицій, стримування відтоку вітчизняних капіталів за кордон, відновлення матеріального виробництва та економічного зростання країни, вирішення яких неможливе без фінансово стійкого банківського сектора економіки.

Проблема забезпечення стійкості банківської системи України, зважаючи на реалії сьогодення й доступні для огляду перспективи, дуже актуальна.

В даний час є немало публікацій, присвячених теорії і практиці забезпеченню стійкості банківської системи, проводяться дискусії і семінари за участю ділових кіл і представників владних структур, вносяться різні практичні рекомендації по питаннях реформування банківської системи України. Загалом на стійкість банківської системи впливають: рівень підтримання її ліквідності, впровадження фінансових інновацій, стан охорони інформації, збереження активів, забезпечення прибутковості тощо.

В розвинутих країнах банківська система являє собою результат тривалого й складного історичного розвитку в умовах ринкової економіки. Вітчизняна ситуація з трансформацією економіки від планово-адміністративної системи управління до ринкової відбулася за історично короткий період часу, що спонукало до швидкого розвитку банківської системи. Тому сьогодні в Україні завершується формування сучасної банківської системи європейського типу.

Банківська система України сьогодні являється одним із найрозвинутіших елементів господарського механізму, оскільки її реформування було розпочато раніше за інші сектори економіки, що визначалося ключовою роллю банків при вирішенні завдань переходу до ринку. Нинішні показники діяльності у банківському секторі країни значно кращі за ті, які спостерігалися у минулі роки.

Особливості побудови організаційної структури банківської системи мають відповідний вплив на функціонування господарського механізму країни та

його структуру і водночас детерміновані національним та міжнародним політичним та економічним середовищем. В умовах функціонування ринкової економіки грошово-кредитна система є елементом останньої і тип її організації повинен бути лише дворівневий, як такий що відповідає проведенню ринкових перетворень і здатний забезпечити повноцінне комплексне обслуговування господарського обороту (рис. 2.4).

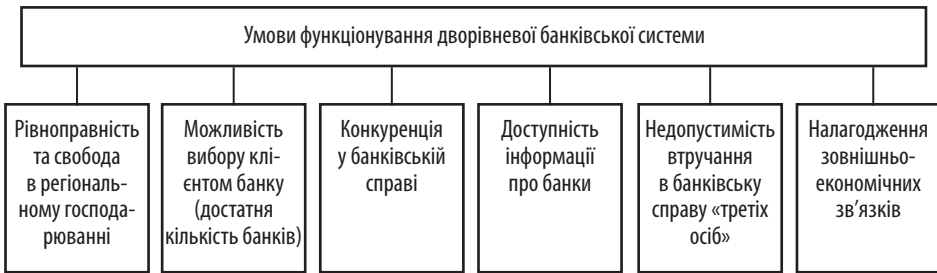

Рис. 2.4. Умови функціонування банківської системи на ринкових засадах

Проте, незважаючи на усі позитивні зрушення, банківський сектор України залишається на сьогодні недосконалим і не відповідає вимогам реальної конкурентоздатності економіки. За загальними результатами діяльності він є збитковим і містить численні проблеми, викликані як кризовими явищами економіки, так і грошово-кредитною політикою Національного банку України, діями влади і внутрішньобанківськими факторами.

Розвиток банківської системи України на сучасному етапі також стримується проблемами, які притаманні банківській системі, серед яких [6]:

- відсутність в банках ефективних механізмів та інструментів управління ризиками, планування та стратегії розвитку;
- слабкість законодавчого захисту прав кредиторів, включаючи серйозні недоліки правозастосування;
- низька рентабельність активів через загальну низьку якість активів, високу частку неприбуткових активів у загальних активах банків та невіправдано високу вартість ведення бізнесу;
- низька довіра до банківської системи. При цьому дії НБУ (як фінансова, так і нормативна підтримка) дозволили підтримати платоспроможність низки банківських установ лише на мінімально необхідному рівні;
- вразливість банківської системи до валютно-курсової політики в країні. Дії регулятора щодо стабілізації ситуації на валютному ринку країни мали короткостроковий ефект, в той же час схильність банків до валют-

ного і кредитного ризиків залишається значною, зважаючи на поточну валютну структуру активів банківської системи;

- нестабільність та недосконалість нормативно-правового забезпечення, що не дозволяє відновити довіру до банківських установ, а також забезпечити ефективне функціонування усієї економіки країни;
- повільні темпи ринкової трансформації та реструктуризації реального сектору економіки.

В сучасних умовах, забезпечення фінансової стійкості комерційних банків базується на наступних принципах [18, с. 148–149]:

- 1) фінансова стійкість комерційного банку означає зростання основних позитивних параметрів його діяльності (капіталу, активів, ліквідності, платоспроможності, рентабельності тощо) та зниження негативних параметрів (ризикованості, неякісних та неробочих активів, незбалансованості кредитного та депозитного портфелів тощо), при чому, цей процес має бути безперервним і динамічним та передбачає постійне регулювання з боку керівництва банку з врахування реального стану економіки;
- 2) фінансова стійкість банку залежить від внутрішніх й зовнішніх факторів і досягається лише за умов своєчасної та об'єктивної оцінки ступеня їх впливу на діяльність банківської установи з метою уникнення прийняття неправильних, неадекватних управлінських рішень й запобігання погіршення фінансового стану банку;
- 3) забезпечення фінансової стійкості комерційних банків, подальше функціонування банківського сектору, перехід від екстенсивної до інтенсивної фази його розвитку неможливе без активізації зв'язків банківського і виробничого секторів економіки.

Найбільшою загрозою для банківської системи, що стримує її подальший розвиток є значне зростання обсягів неповернутих кредитів позичальниками. Частка проблемних кредитів у кредитному портфелі збільшилася з 1,5 % на початок 2009 року до 11,7 % на початок 2012 року. Серед причин цього слід виділити те, що банки формуючи значні споживчі та іпотечні кредитні портфелі, не проводили належної оцінки ризиків, обґрунтування видачі і реальності повернення кредитів. Більшість банків при видачі позик не враховувала такі макроекономічні показники, як зростання чи зниження грошових доходів населення, які є джерелом погашення кредитних зобов'язань. Крім того, банки в гонитві за високим прибутком не дотримувались основних принципів кредитування та використовували моделі кредитних відносин, що передбачали їх видачу без застави чи іншого забезпечення, без цільового призначення, сподіваючись компенсувати свій ризик високими відсотками за такими кредитами.

Існують різні способи розв'язання проблем накопичення проблемних активів. Зокрема, НБУ спільно з банками потрібно розробити план дій з реструктуризації заборгованості позичальників, якщо вони можуть обслуговувати проценти за кредитами, з відповідною підтримкою ліквідності цих банків і забезпечення виконання ними всіх зобов'язань за поточними та строковими депозитами.

Високі темпи кредитної експансії є ознакою поглиблення фінансового посередництва і не обов'язково призводять до негативних макроекономічних наслідків. Проте в будь-якому випадку зростання кредитів пов'язане із значними ризиками для стабільності фінансового сектору. Уразливість банківського сектору залежить від ризиків, на які йдуть банки, і складається з багатьох чинників, таких як якість кредитної політики банків, якість забезпечення, рівень резервів, диверсифікація позик, валютний ризик, ліквідність тощо.

Аналізуючи кредитні портфелі банків, то на кінець лютого 2012 року залишки за кредитами, наданими резидентам, становили 798,9 млрд грн і зросли за місяць на 0,4 %, або на 3,2 млрд грн. Їх збільшення відбулося переважно за рахунок кредитів у національній валюті (на 0,6 %, або на 2,9 млрд грн). Зростання залишків за кредитами в іноземній валюті було незначним – на 0,1 %, або на 0,3 млрд грн. Річні темпи приросту кредитів, наданих резидентам, становили 8,1 %.

Кредитування відбувалося переважно на короткий строк. У лютому кредити зі строком погашення до 1 року зросли на 2,5 %. Залишки за кредитами зі строком погашення від 1 до 5 років зменшилися на 0,7 %, більше 5 років – на 1,0 %. У річному обчисленні спостерігалось збільшення кредитів до 1 року та від 1 до 5 років (відповідно на 24,9 і 5,0 %). Залишки за кредитами більше 5 років продовжували низхідну динаміку і порівняно з лютим 2011 року зменшилися на 6,8 %. Збільшення кредитних вкладень відбулося переважно в сектор НК. За місяць вони зросли на 0,9 % – до 575,7 млрд грн. Зростання спостерігалось як у національній (на 0,5 %, або на 2,0 млрд грн), так і в іноземній валюті (на 1,5 %, або на 3,0 млрд грн). У річному обчисленні приріст кредитів, наданих сектору НК, становив 13,3 %. Зокрема, кредити в національній валюті зросли на 16,3 %, в іноземній – на 8,4 %.

Якщо зростання кредитування пов'язане з розвитком фінансового посередництва, особливу важливість набуває саме політика управління кредитними ризиками, а не встановлення верхньої кредитної межі. В умовах, коли Україна розбудовує свою банківську систему, питання, пов'язані з розробленням такої політики, стають ще більш актуальними.

Досвід країн ЦСЄ свідчить про існування різних підходів щодо розроблення економічної політики впливу на розширення кредиту, починаючи з добре

відомих заходів грошово-кредитної і фіскальної політики і закінчуючи не так широко обговорюваними, проте не менш важливими, заходами політики нагляду і пруденційними нормами. Останні можуть використовуватися для підвищення стійкості фінансової системи проти негативних наслідків розширення кредиту.

Першим етапом розроблення політики щодо впливу на розширення кредиту є визначення видів можливих ризиків для макроекономічної і фінансової стабільності, пов'язаних із зростанням кредитування. Цей процес включає моніторинг і аналіз різних за характеристиками та параметрами даних. Проведення такої комплексної оцінки дозволяє визначити, чи є темпи зростання кредиту приводом для хвилювання і які заходи необхідно здійснити для відповідного реагування. При цьому необхідно розглядати макроекономічні і структурні чинники, включаючи наявність макроекономічних дисбалансів, надійність і стійкість фінансової системи, якість і дієвість систем регулювання та нагляду, структуру фінансової системи і фінансовий стан позичальників.

На *другому етапі* розроблення політики визначається набір заходів для управління пов'язаними з ним ризиками. До них належать [5]:

- заходи макроекономічної політики;
- пруденційні заходи;
- заходи нагляду/ моніторингу;
- заходи щодо розвитку ринку;
- адміністративні заходи;
- сприяння поглибленню розуміння ризиків.

Низька кредитоспроможність переважної частини підприємств-позичальників, низька капіталізація банків спричинюють надзвичайно високу ризикованість банківської діяльності, підвищену недовіру до банків, особливо з боку фізичних осіб, ускладнюють підтримку їх ліквідності. Усе це послаблює посередницьку роль і трансформаційну функцію банків і банківської системи в цілому. Банки не в змозі належним чином задовольняти попит на позичкові капітали, насамперед з боку суб'єктів реального сектора економіки, які постійно відчувають глибокий дефіцит грошей як платіжних засобів і як капіталу. З іншого боку, всі економічні суб'єкти, в яких з'являються вільні грошові кошти, не можуть їх надійно розмістити і віддають перевагу конвертації в іноземну валюту, інвестуванню в тіньову економіку чи переведенню за кордон.

Нинішня стагнація кредитування перешкоджає відновленню економіки країни та свідчить про недостатню комплексність політики щодо подолання наслідків фінансової кризи в Україні. Значний спад економіки в період кризи

загострив питання пошуку нових шляхів її розвитку, необхідність створення економіки нового типу, зорієнтованої на розширення попиту на продукцію вітчизняних товаровиробників, для чого насамперед необхідно збільшити обсяги кредитування.

Ще однією проблемою є недосконалість процесу рефінансування банків. Застосовувані під час кризи механізми рефінансування мали недостатній стабілізаційний ефект у зв'язку з нераціональним використанням банками отриманих коштів та спрямування значних їх обсягів на спекулятивні операції на міжбанківському валютному ринку, а не на підтримку поточної ліквідності та фінансування реального сектора, що посилює девальваційні процеси національної грошової одиниці.

Проблемою, яка виникла останнім часом для малих і середніх банків, є збільшення мінімального розміру регулятивного капіталу до 120 млн грн; підвищення вимог до розміру регулятивного капіталу для здійснення окремих операцій.

Загальні активи банківської системи України зросли з початку року на 9,2 % до 1,19 трлн грн. На фоні низьких обсягів кредитування банки нарощували інші складові балансу, а саме інвестиції в урядові облігації (обсяг яких зріс за 1 півріччя на 27 %), хоча й не такими високими темпами, як в минулому році, оскільки дохідність по урядовим облігаціям знизилася, а кредитування почало відновлюватися.

Банки також нарощують обсяг зовнішніх активів, які, наряду з погашенням кредитів в іноземній валюті, сприяють подальшому покращенню чистої позиції банків в іноземній валюті. В 1 півріччі 2011 р. відбулося значне зростання випусків облігацій банками. Зважаючи на обмеження кредитування в іноземній валюті, а також зважену політику самих банків, існує значна необхідність розвитку внутрішнього фінансування з довгими строками. Після покращення ситуації на ринку з кінця 2010 р. банки почали випускати облігації, загальний обсяг яких зріс в період між вереснем 2010 р. та червнем 2011 р. більш, ніж вдвічі. Банки також продовжили нарощувати розмір капіталу, загальний обсяг якого у банківській системі зріс за 1 півріччя на 10.1 %.

Слід зазначити, що залежність банківського сектору від зовнішніх джерел робить його більш вразливим від криз на світових ринках капіталу. Справді, світова криза, викликана дефолтами за іпотекою у США, призвела до дефіциту в Україні саме довгострокових ресурсів для довгострокового кредитування як населення (іпотека), так і компаній (проектне фінансування).

Виходом із цієї ситуації могло б стати більш активне залучення ресурсів усередині країни (передусім підприємницького сектору). Але з посиленням

в Україні інфляційних процесів, складається протилежна тенденція – вплив значних засобів із поточних та депозитних рахунків юридичних осіб. Це пов'язано з тим, що внаслідок гострого дефіциту гривні та підвищення ставок на кредити компанії все більше змушені використовувати власні засоби для фінансування бізнесу [6].

Низький рівень капіталізації також може стати чинником подальшого зростання кредитних ставок, оскільки банки з недостатнім капіталом змушені будуть забезпечувати прибутковість своїх операцій за рахунок збільшення процентної маржі. Крім того, низька капіталізація вітчизняних банків робить їх менш конкурентоспроможними порівняно з іноземними, капітал яких іноді в десятки разів більший, що особливо небезпечно у зв'язку із вступом України до СОТ.

Слід зазначити, що підвищення рівня капіталізації банківської системи України неможливо здійснити без відповідних заходів НБУ, зокрема щодо підвищення розміру мінімального статутного капіталу, а також здійснення більш жорсткої політики відносно регулювання значень економічних нормативів діяльності комерційного банку [9].

За таких умов необхідність реформування банківської системи України та покращення фінансової стійкості банків в найближчій перспективі буде пов'язано з виконанням низки завдань [56, с. 125–126]:

- зміцнення стійкості банківської системи, що унеможливає виникнення системних банківських криз;
- посилення взаємодії комерційних банків з реальним сектором економіки;
- підвищення рівня капіталізації більшості банків;
- залучення до банків додаткового акціонерного капіталу;
- розроблення банками планів підвищення рівня капіталізації з урахуванням зростання обсягів активних операцій;
- покращення якості капіталу та забезпечення достатнього рівня покриття капіталом ризиків, що приймаються банками;
- стимулювання капіталізації прибутку в банках, зокрема шляхом вдосконалення оподаткування банків;
- підвищення якості реалізації банківським сектором функцій по акумуляції заощаджень населення і підприємств і їх трансформації в кредити і інвестиції;
- відновлення і зміцнення довіри до банківської системи з боку інвесторів, у тому числі іноземних, і вкладників, в першу чергу, населення;

- запобігання використанню банківської системи для цілей недобросовісної комерційної політики.

Банківська система України переживає зараз не найкращі часи, що обумовлює необхідність підвищення та посилення її надійності, бути стійкою до зовнішніх і внутрішніх потрясінь, виконувати покладені на неї функції. В умовах ринкової економіки надійність банків є запорукою повноцінного виконання ними функцій фінансового посередництва, сприяння ефективному переливанню капіталу між регіонами, галузями, пропозиції різноманітних та недорогих банківських послуг. Крім цього поєднання принципів надійності та результативності банківської діяльності є запорукою загального оздоровлення ситуації в економіці за рахунок широкого спрямування ресурсів у економічний розвиток держави. Саме такий вид банківської активності на фоні значного зниження темпів інфляції є необхідним засобом підвищення стійкості комерційних банків на довгострокову перспективу.

Розвиток банківської системи України стримується і за рахунок внутрішньобанківських чинників, серед яких є:

- *рівень банківського менеджменту*. Недостатнє визначення та аналіз фінансового стану позичальників негативно відображається на якості активів банків і є результатом зниження прибутковості банківської системи та погіршення якості кредитного портфеля;
- *недостатній рівень капіталізації банківської системи*. Поступове нарощення капіталу сприятиме розширенню сфери послуг, укріпленню позицій комерційних банків у сфері кредитування та інвестицій;
- *відсутність довгострокових кредитних банківських ресурсів*. Більшість ресурсів, що залучені банками є короткостроковими. Важливою умовою довгострокового кредитування є довгострокові депозити;
- *високі ризики*. Наявність значних обсягів простроченої та сумнівної щодо повернення заборгованості у кредитному портфелі банків є наслідком проведення неефективної фінансової оцінки позичальників;
- *вплив валютного регулювання та контролю на національну економіку*. Оскільки велика кількість нормативно-правових актів ускладнює процес ефективного виконання норм валютного регулювання та контролю.

На сьогодні валютний ринок в Україні – це переважно міжбанківський ринок, адже саме в ході міжбанківських операцій здійснюється основний обсяг угод із купівлі – продажу іноземної валюти. Під валютним регулюванням слід розуміти діяльність держави та уповноважених нею органів, спрямовану на регламентацію валютних розрахунків і порядку здійснення операцій з валютними цінностями [7, с. 145–146].

У цілому основними завданнями здійснення валютного регулювання та контролю являються:

- 1) захист та забезпечення необхідного ступеня конвертованості національної грошової одиниці;
- 2) регулювання платіжної функції іноземної валюти та інших іноземних інструментів, регламентація поточних операцій платіжного балансу та організація внутрішнього валютного ринку;
- 3) регламентація та регулювання банківської діяльності з валютними цінностями;
- 4) регулювання процесів утворення та руху валютного капіталу, захист іноземних інвестицій;
- 5) забезпечення стабільних джерел надходження іноземної валюти на національний валютний ринок.

Однією із проблем існуючої системи банківського нагляду в Україні є недостатнє використання незалежних аудиторів для нагляду за комерційними банками. Органам банківського нагляду України варто розробити ряд підходів та критеріїв для проведення зовнішнього незалежного аудита комерційних банків, що охоплюють операції банку з підвищеним ризиком. Зовнішні незалежні аудитори, що особливо мають міжнародну практику, мають більший досвід в оцінці систем внутрішнього контролю банку й можуть оцінити організаційну структуру банківської установи з урахуванням тенденцій розвитку світової банківської системи.

Зокрема, валютне регулювання та контроль являються складовими валютної політики. Валютна політика включає кілька основних цілей, передусім це забезпечення сталого економічного зростання, забезпечення стабільності національної валюти та підтримання рівноваги платіжного балансу. Основні інструменти валютної політики представлені на *рис. 2.5*.

На сучасному валютному ринку головні позиції займають фінансові інститути, які здатні стабільно здійснювати значну кількість операцій з іноземною валютою.

Слід зазначити, що валютний контроль має сенс тільки тоді, коли проводиться комплексно: ефективність контролю залежить від міцності його найслабшої ланки [20].

Основними цілями подальшого розвитку банківської системи України є:

- зміцнення довіри до банківської системи з боку вкладників та інвесторів, в тому числі іноземних;

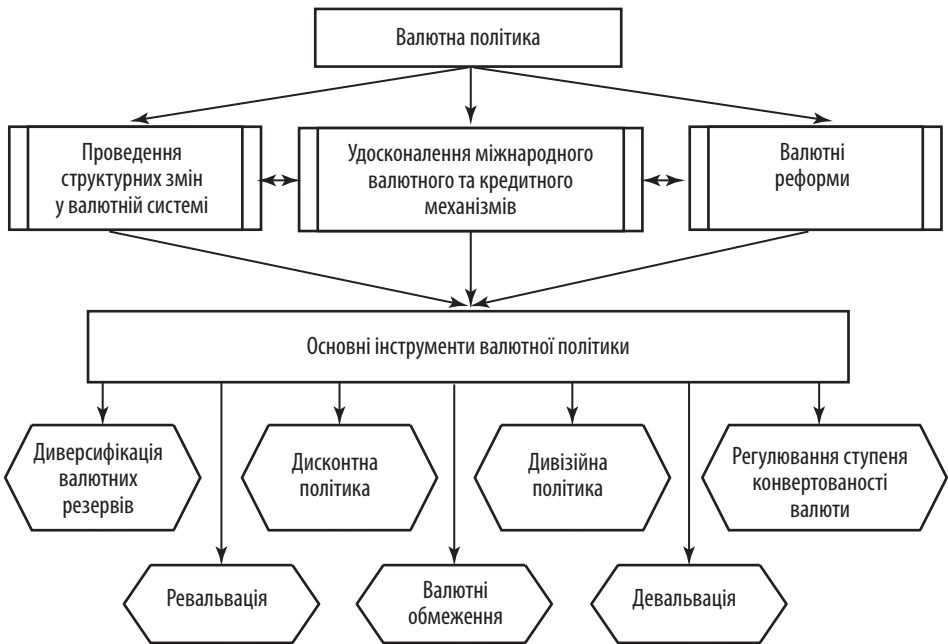

Рис. 2.5. Інструменти валютної політики

- підвищення ефективності виконання функцій фінансового посередника шляхом збільшення спектра, якості та обсягів банківських послуг для реального сектора економіки та населення;
- попередження використання банківських установ в недобросовісній діловій практиці, в тому числі з метою легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом.

НБУ необхідно визначити оптимальні обсяги іноземного інвестування у такому розмірі, який би не мав значного впливу на тенденції валютного ринку для того, щоб вирішити проблему високого ступеня залежності валютного ринку від руху іноземних інвестицій та одночасної їх потреби для розвитку економіки. Зважаючи на потреби в іноземному інвестуванні, уряд також має знайти внутрішні резерви для вкладання коштів в економіку країни.

Для подальшого вдосконалення валютної системи України в цілому потрібно вжити ряд заходів, зокрема:

- забезпечити відповідність умов кредитування України міжнародними фінансовими інститутами пріоритетам її економічного та соціального розвитку;

- реалізувати структурні перетворення, сформувати розвинений внутрішній ринок та припинити практику їх використання для фінансування поточних витрат;
- мобілізувати та ефективно використовувати внутрішні фінансові ресурси;
- спростити процедури ліцензування з одночасним посиленням валютного контролю;
- залучити альтернативні зовнішні джерела фінансування та максимально спростити вимоги до пакету документів, який вимагається від іноземних інвесторів.

Виділяють також проблему забезпечення незалежності Національного банку України. Спостерігається така тенденція, що країни з відносно незалежним центральним банком досягають кращих результатів у розвитку економіки порівняно з країнами із залежним центральним банком. Для дослідження цієї проблеми часто використовують індекс Цукермана, який показує, наскільки центральний банк є незалежним. Він включає в себе 4 компоненти:

- головний виконавчий директор центрального банку
- формування політики
- цілі центрального банку
- обмеження кредитування.

Кожен з цих компонентів включає в себе від 1 до 8 елементів, які оцінюються від 0 до 1. Кінцевий результат – це середнє арифметичне всіх отриманих балів. Дослідження незалежності Національного банку України засвідчило, що індекс Цукермана складає лише 52 % від ідеального значення, тобто в подальшому необхідно впроваджувати реформи, спрямовані на підвищення рівня незалежності Національного банку України [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**]. Він повинен отримати більшу свободу в здійсненні грошово-кредитної політики та нагляду за фінансовим сектором. Тому необхідне посилення незалежності Національного банку України, в тому числі шляхом внесення змін до Закону «Про Національний банк України» з метою приведення його у відповідність до стандартів ЄС.

Міжнародний досвід показує, що країни з відносно незалежним центральним банком, як правило, досягають кращих результатів в економіці, ніж країни з залежним центральним банком. Незалежність регулювання банківської діяльності також важлива для фінансової стабільності: значно підвищується ефективність регулювання, що сприяє злагодженій та ефективній роботі цього сектору фінансової системи.

Орган банківського регулювання і нагляду значною мірою забезпечує свою незалежність саме як підрозділ Національного банку України. Національний банк України повинен мати можливість здійснювати регулювання і нагляд, який є незалежним від директив, інструкцій та інших форм втручання з боку Кабінету Міністрів України, галузевих та інших груп інтересів. За цих умов актуальності набуває посилення незалежності Національного банку.

Задля гарантування незалежності Національного банку України важливим є формальне закріплення у законодавстві питань, пов'язаних із персональною та фінансовою його незалежністю. Для забезпечення персональної незалежності Національного банку України необхідно внести зміни до Закону України «Про Національний банк України», з метою встановлення чітких вимог до членів Ради Національного банку України та визначення правових підстав для припинення повноважень голови Національного банку України і членів Ради Національного банку України.

Важливим є запровадження правила «ефекту оголошення» щодо перспектив грошово-кредитної політики та розвитку банківської системи, згідно якого заяви про можливі зміни у політиці Національного банку України оголошувалися б виключно відповідними посадовими особами Національного банку України. Введення цього правила не виключає активної співпраці Національного банку України з іншими органами влади та управління.

Фінансова автономія передбачає наявність усталених процедур щодо акумуляції та розподілу ресурсів Національного банку України, що виключає будь-яку можливість фінансового тиску на нього з боку Кабінету Міністрів України. Національний банк повинен мати можливість акумулювати резерви задля досягнення розміру власного капіталу, необхідного для покриття потенційних ризиків його діяльності. Національний банк спочатку повинен здійснювати відрахування на поповнення загального резерву та формування власного капіталу, а лише потім спрямовувати перевищення доходів над видатками Національного банку України до державного бюджету. Для забезпечення цього також необхідно внести зміни до Закону України «Про Національний банк України».

В цілому, дослідження сучасного стану та перспектив розвитку банківських систем розвинутих держав та України потребує виділення найважливіших проблем, що мають бути вирішені в ході реформування національної фінансово-економічної системи, серед яких:

- високий ступінь невідповідності між формами власності та рівнями ефективності діяльності в банківській та виробничо-промисловій сферах;

- нераціональна територіальна структура – висока концентрація банків, а отже, і наявність відчутної конкуренції у великих торговельно-промислових центрах та практично повний монополізм двох-трьох банків у менш розвинених регіонах;
- недостатність правової бази в області фінансової діяльності в цілому (захист інтересів клієнтів, механізм банкрутства, злиття банківського та промислового капіталу, трастові операції, венчурний бізнес, небанківські фінансово-кредитні інститути), також практична відсутність податкових та інших регулюючих важелів в плані стимулювання інвестиційної діяльності; диверсифікації банківських операцій;
- незначна участь іноземного капіталу, іноземних банків та їх філіалів, що істотно обмежує притік іноземних інвестицій [28].

Потреби української економіки в активнішому залученні ресурсів іноземних банків зумовлені недостатнім рівнем капіталізації, потребою у прискореному розвитку фінансових ринків; залученні сучасних банківських технологій і досвіду банківського менеджменту як передумов для подальшого розвитку національної фінансової системи і підвищення прибутковості (нинішній рівень рентабельності банків – 11,1 % до оподаткування – є недостатнім для збереження рівня капіталізації в майбутньому). Відтак за рахунок використання досвіду і ресурсів іноземних банків передбачається вирішення низки дисбалансів української банкової системи, а саме [29]:

- 1) розбалансування валютної структури активів і пасивів українських банків;
- 2) зростання різниці у термінах погашення активів та пасивів, пов'язаної з обмеженими можливостями українських банків залучати довготермінові ресурси в умовах пришвидшеного зростання обсягів довгострокового кредитування;
- 3) загострення ресурсної проблеми в умовах поступового вичерпання такого джерела як кошти населення;
- 4) неефективне управління формуванням і розподілом ресурсної бази: отримані переважно за рахунок зовнішніх довгострокових запозичень ресурсів, які будуть спрямовані на фінансування споживчих потреб населення.

В той же час, незважаючи на переваги щодо залучення іноземного капіталу в банківську систему, існує також низка ризиків, які, за умови виникнення певних обставин, можуть негативно впливати на розвиток банківської системи та економіки в цілому.

Так, у банківській системі Польщі більше ніж 75 % капіталу банків належить зарубіжним інвесторам, що призвело до витіснення з ринку банків із польським капіталом та до фактичної втрати польськими інвесторами контролю над банківською системою. Така ситуація є рівнозначною втраті фінансової незалежності країни. Досвід нових країн – членів ЄС дає змогу виділити такі основні ризики, пов'язані зі збільшенням частки іноземного капіталу банківській системі.

По-перше, це втрата контролю за банківською системою з боку вітчизняних інвесторів. За цих умов можливим є зміна напрямів фінансових потоків у країні: з підтримки стратегічно важливих для економіки підприємств і виробників на фінансування виробництв за участю іноземного капіталу. В перспективі це може погіршити фінансову безпеку України або взагалі призвести до втрати фінансової та економічної незалежності.

По-друге, іноземні банки можуть бути менш схильними до здійснення кредитної діяльності в Україні, наприклад, коли економічна ситуація в країні різко змінюється (погіршується), або надавати кредити виключно великим компаніям, особливо компаніям з іноземним капіталом, лишаючи компанії з низьким кредитним рейтингом та роздрібний кредитний ринок українським банкам. Така ситуація може призвести до зниження стабільності роботи банківської системи України.

По-третє, різке збільшення частки іноземних банків у банківській системі, які мають вищий рівень конкурентоспроможності, призведе до порушення роботи конкурентного механізму ринку банківських послуг. Наслідком цього може бути монополізація українського ринку банківських послуг.

До загострення цих ризиків може призвести низький рівень конкурентоспроможності українських банків, ступінь відкритості фінансової системи для іноземних інвесторів, механізми регулювання припливу іноземного капіталу, стабільність економіки.

Проте, зважаючи на структуру основних мотивів приходу іноземних банків в Україну, сприяння вирішенню проблем української банківської системи не входить у перелік їх інтересів. Натомість, саме наявність цих проблем в значній мірі визначає можливість отримання іноземними банками високих прибутків на українському ринку. Тому, як переконає світовий досвід, за відсутності виваженої стратегії відкриття внутрішнього ринку банківських послуг, розробленої з урахуванням інтересів України, наслідки приходу іноземного банківського капіталу можуть набути переважно негативного забарвлення, а саме [31; 35]:

- 1) розширення ресурсної бази фінансування реального сектора вітчизняної економіки не означає їх автоматичної переорієнтації до інноваційних галузей. За відсутності механізмів оптимального розподілу фінансових

- ресурсів підвищується ймовірність збереження викривленої валютної, строкової і галузевої структури банківського кредитування переважно високоприбуткових галузей (торгівлі, операцій з нерухомістю, галузей, пов'язаних із видобуванням і первинною переробкою мінерально-сировинних ресурсів), що веде до загострення структурних ризиків;
- 2) підвищення якості обслуговування і зниження рівня процентних ставок за кредитами в умовах спрощеного доступу філій іноземних банків до ресурсів материнських структур, їх якіснішої технологічної і методологічної бази, великого досвіду маркетингових стратегій і технологій ризик-менеджменту, гнучкості підходів до питань кредитування населення створить нерівні умови конкуренції на фінансовому ринку України, що обумовить необхідність значних витрат вітчизняних банків на впровадження нових технологій та навчання персоналу, що зменшить їх фінансову стійкість; приведе до перерозподілу на користь іноземних філій ринку корпоративних клієнтів та встановлення зарубіжними банками контролю над найбільш ефективними сферами діяльності; підвищить залежність економічного розвитку України від інтересів іноземних банків;
 - 3) за зменшення впливу внутрішніх шоків на стабільність функціонування банківської системи в умовах розширення можливостей іноземних філій вирішувати свої фінансові проблеми за рахунок материнської компанії зростає загроза неконтрольованого відтоку капіталу і фінансових ресурсів: можливість швидкого згорання діяльності, виведення кредитних ресурсів та інвестицій з України філій іноземних банків з метою мінімізації ризиків та фінансових втрат при одночасній слабкості національної частини банківського сектору спровокує колапс національної фінансової системи;
 - 4) за збільшення об'ємів іноземних інвестицій в економіку України, підтриманих діяльністю іноземних банків, в майбутньому слід очікувати не менш потужного відпливу капіталу у формі виведення прибутків із відповідними негативними наслідками для стану платіжного балансу, вітчизняного валютного ринку, курсу української валюти.

Для запобігання вищезазначеним тенденціям, необхідно:

- для можливості своєчасного попередження негативних наслідків світових банківських криз необхідно підвищити прозорість економічної політики провідних країн світу, для чого таким міжнародним організаціям як МВФ і Базельському комітету виробити основні принципи для спостереження за розвитком відповідних напрямків банківського

сектора як на державному рівні, так і для приватних великих міжнародних банків;

- з огляду на слабкість економіки України і поступово зростаючу залежність національної банківської системи від іноземного капіталу, необхідно розробити уряду і Національному банку України стратегію регулювання процесів проникнення іноземного капіталу, з урахуванням позитивних і негативних результатів фінансової глобалізації;
- для більш глибокого вивчення результатів впливу фінансової глобалізації на розвиток національних банківських систем необхідне теоретичне обґрунтування та методологічні розробки для аналізу складних фінансових взаємозв'язків і своєчасного виявлення загальних і локальних тенденцій у їх розвитку.

Таким чином, завдяки розширенню присутності іноземних банків в Україні інтенсифікується розвиток якісно нового фінансово-економічного середовища, головну роль в якому відіграватимуть іноземні банки та іноземна валюта [64]. Це створює загрозу реалізації внутрішніх і зовнішніх стратегічних завдань, які стоять перед українською економікою. Відтак процес входження іноземного капіталу в український банківський сектор, особливо в умовах деформованого механізму розподілу фінансових ресурсів, має бути вкрай поступовим і регульованим державою. Рациональна стратегія державного управління процесом входження іноземних банків в Україну полягає в тому, щоб максимально інтегрувати їх в українську економіку, орієнтуючи на виконання пріоритетних національних завдань. У зв'язку з цим основним завданням має стати удосконалення механізмів розподілу ресурсів, та переорієнтація з використання адміністративних важелів стримування експансії іноземного банківського капіталу на зміцнення конкурентоспроможності української банківської системи шляхом максимальної компенсації відсутності у неї переваг, якими володіють іноземні банки.

Підвищення конкурентоспроможності банківської системи, розуміючи, що конкуренція на ринку банківських послуг буде зростати внаслідок процесів інтеграції, важливо заздалегідь вживати заходи щодо посилення конкурентоспроможності українських банків. Для подальшого розвитку банківської системи, потрібно вжити ряд заходів, зокрема:

У напрямі підвищення якості банківських послуг:

- активізувати процеси консолідації банків;
- розвивати структуру банківського сектору в напрямі оптимального поєднання великих банків з розгалуженою мережею філій, регіональних,

кооперативних і спеціалізованих банків з метою наближення до населення повноцінних банківських офісів;

- приділяти уваги питанням забезпечення надійності банківських автоматизованих систем, їх резервування (дублювання), а також розробити ефективний план відновлення безперебійного функціонування зазначених систем у разі негативної дії на них зовнішніх факторів;
- створити умови для розширення спектру електронних банківських технологій;
- підвищити освітній рівень персоналу банків;
- стимулювати розвиток факторингу та лізингу;
- створити умови для суттєвого розширення безготівкових розрахунків в економіці шляхом заміщення готівкових розрахунків на безготівкові платіжні інструменти через запровадження сучасних технологій оплати праці, виплати пенсій тощо, а також збільшити масштаби здійснення населенням платежів за товари і послуги у безготівковій формі, зокрема за допомогою платіжних карток;
- стимулювати зниження ціни банківських послуг та вирівняти умови кредитування в іноземній та національній валютах;
- стимулювати банківське обслуговування малого та середнього бізнесу, населення, розвиток нових сегментів ринку банківських послуг, які орієнтовані на надання їх широкого спектру, зокрема роздрібного споживчого кредитування та іпотеки.

У напрямі підвищення відповідності міжнародним стандартам корпоративного управління в банках:

- забезпечити врегулювання на законодавчому рівні питань організації корпоративного управління у банках;
- підвищити рівень відповідальності керівників і власників банку за його безпечність і стабільність;
- внести до законодавства зміни, які надаватимуть Національному банку України право встановлювати вимоги щодо професійної придатності та ділової репутації керівників банків;
- встановити вимоги що до кваліфікації та досвіду роботи членів ради банку;
- покласти на раду банку обов'язок вжити заходів щодо запобігання виникненню конфлікту інтересів в банку, а також сприяти його врегулюванню;
- розширити Національним банком України перелік та посилення вимог до змісту інформації, яка оприлюднюється (інформації про власний фі-

нансовий стан, власників, структуру управління, якісні характеристики менеджменту, основні інвестиції тощо).

- запровадити проведення Національним банком України оцінок якості корпоративного управління;
- підвищити ефективність системи внутрішнього контролю;
- підвищити якість внутрішнього і зовнішнього аудиту, в тому числі за рахунок забезпечення належної реалізації Міжнародних стандартів аудиту, об'єктивної сертифікації зовнішніх аудиторів;
- підвищити рівень захисту прав міноритарних акціонерів.

На стан банківської системи впливають численні фактори – зовнішні, внутрішні, економічні, неекономічні, викликаючи велику кількість серйозних проблем, які стоять на заваді підвищення конкурентоспроможності банківського сектору в Україні. Проте проблеми, які стоять перед українськими банками, не є неподоланими. Вони потребують лише формалізації і цілеспрямованої роботи як органів державної влади, так і самих комерційних банків. Професіоналізм і накопичений практичний досвід більшої частини теперішніх працівників банківської сфери дозволяють сподіватися, що з часом в Україні сформується повноцінна банківська система, яка буде здійснювати сприяння активному ринковому розвитку економіки країни.

Зокрема, для вирішення гострої проблеми недовіри населення до банків та гарантування його вкладів важливим є підвищення ефективності роботи Фонду гарантування вкладів населення, який залежить насамперед від того, наскільки швидко він зможе виплатити гроші після настання факту недоступності внесків. Якщо ця можливість буде забезпечуватись лише цінними паперами уряду, терміни отримання готівки для здійснення виплат явно перевищать один місяць і можуть розтягнутись на півроку й більше. А найважливіше у діяльності Фонду є саме забезпечення населення відповідними гарантіями.

Безсумнівною є і необхідність впровадження нових банківських послуг та поліпшення якості і збільшення кількості уже існуючих. Зокрема слід розвивати найперспективніші послуги: трастові, послуги зі збереження цінностей, консультаційні та інформаційні послуги зі створенням певної міжбанківської бази даних, гарантійні та посередницькі послуги, факторингові та лізингові операції та ін. При цьому надзвичайно важливо розвивати їх у напрямі Інтернет-банкінгу, необхідність якого викликана науково-технічним прогресом та реаліями сучасного розвитку суспільства.

Сьогодні державна економіка України утримується за рахунок посиленої експлуатації приватної банківської системи, приватних підприємств і фізичних

осіб. Розвиток та стимулювання приватної власності і її носіїв не стали пріоритетними, хоча така мета повинна стати основою економічних реформ в Україні. Реституція приватної власності, поглиблення земельної реформи, введення інституту іпотеки, формування інвестиційних банків мають оздоровити економічну ситуацію, полегшити тягар банківської системи, яка вирішує, окрім власних проблем, ще й урядові, виконуючи чимало непритаманних їй функцій. Розвиток приватної власності – це найважливіший об'єктивний чинник стабільності банківської системи ринкової економіки, основними клієнтами якої є приватні підприємці.

Планомірне і послідовне впровадження у масштабах країни комплексу запропонованих заходів може прискорити розвиток банківської системи, створивши реальні передумови для виникнення на фінансових ринках повноцінного конкурентного середовища та формування конкурентоздатності банківського сектора на світовому рівні.

Таким чином, для ефективного проведення змін з метою підвищення конкурентоздатності банківського сектора необхідне поєднання сприятливих зовнішніх і внутрішніх умов, які б разом створили певне позитивне середовище для функціонування і успішної діяльності банків України.

2.3. Підходи до рейтингового оцінювання результатів діяльності банківської системи на макрорівні

В умовах нестабільної економічної та політичної ситуації, недосконалої законодавчої бази питання щодо забезпечення стабільного розвитку та фінансової стійкості банківського сектору економіки є досить актуальним. Поступове формування конкурентного ринкового середовища зумовлює необхідність оцінки діяльності та виявлення причин погіршення фінансового стану банків з метою збереження їх фінансової стійкості як важливої передумови активізації процесу суспільного відтворення, забезпечення економічного зростання та інвестиційної привабливості країни.

Зокрема, і фінансова стійкість, і стабільність повинні бути не лише короточасними досягненнями банків, а стратегією їх розвитку. Належний рівень фінансової стійкості банків є відображенням їх високоефективного функціонування, достатнього нарощування фінансових ресурсів та раціонального управління ними.

Питання оцінки фінансової стійкості банківських установ досліджувалось у роботах таких вчених, як: В. Батковський, Д. Гладких, В. Іванов, В. Кочетков [25], О. Лаврушин, А. Незманова, О. Нетеренко, Г. Панова, Л. Свистун, О. Ширинська [62], П. Матвієнко, М. Назарчук, Т. Смолженко, Г. Лазаренкової,

Н. Шелудько [61] та інші, але особливості їх застосування і досі залишаються недостатньо опрацьованими, що потребує подальшого дослідження даної проблеми.

Отже, метою даної роботи є удосконалення теоретичних положень і формування науково-методичного забезпечення визначення рейтингу банків України та оцінки їх фінансової стійкості.

Поступове формування конкурентного ринкового середовища зумовлює необхідність оцінки діяльності та виявлення причин погіршення фінансового стану банків з метою збереження їх фінансової стійкості як важливої передумови активізації процесу суспільного відтворення, забезпечення економічного зростання та інвестиційної привабливості країни. Зокрема, і фінансова стійкість, і стабільність повинні бути не лише короточасними досягненнями банків, а стратегією їх розвитку. Належний рівень фінансової стійкості банків є відображенням їх високоефективного функціонування, достатнього нарощування фінансових ресурсів та раціонального управління ними.

Зручним інструментом оцінки фінансової стійкості банківських установ, які використовуються системами банківського нагляду є рейтингові методики, які дозволяють оцінити загальну надійність та стабільність банківської системи та фінансової сфери в цілому. Метою рейтингової системи є відображення в об'єктивній та зрозумілій формі фінансового стану комерційних банків, дотримання ними вимог законодавчих та нормативних активів, загальної надійності їх функціонування. Результатом рейтингової оцінки є узагальнююча порівняльна оцінка фінансового стану банків та їх ранжування за певними критеріями [25; 32], при цьому як критерії оцінки і порівняння можуть виступати певні кількісні показники діяльності банку чи його якісні характеристики.

В сучасних умовах для проведення порівняльного міжбанківського аналізу використовується ряд методик, основними серед яких є CAEL, CAMELS, Analisi Situazioni Aziendali, PATROL, ORAP, BASIC, ROCA, CAMEO, методика рейтингових показників В. С. Кротонова, методика А. Д. Шеремета і Р. С. Сайфуліна. Для визначення рейтингу банківських установ не вироблено єдиного підходу, тому здебільшого використовується сукупність різних фінансових індикаторів. Таким чином методи відрізняються за методиками розрахунку, джерелами інформації, набором показників та їх кількістю, широтою охоплення банків, по яких здійснюється рейтинг. Різні рейтингові системи мають і певні спільні ознаки: основним інформаційним джерелом для проведення аналізу і побудови рейтингів є фінансова звітність банку; більшість рейтингових методик оцінюють комерційні банки з точки зору їх надійності; як вхідні у них

використовуються абсолютні показники, що характеризують масштаби банків (статутний фонд, активи тощо), і відносні показники платоспроможності, ліквідності, прибутковості; у більшості методик підсумковий показник рейтингу розраховується як сума різних показників, які беруться з певними коефіцієнтами ваги; коефіцієнти ваги найчастіше встановлюються або розраховуються на основі експортних оцінок відповідно до їх значущості. Треба зазначити, що велика кількість показників не є гарантією досягнення кращих результатів, а, навпаки, збільшує ймовірність виникнення значної похибки, яка може привести до викривлення результатів.

Широкого поширення для проведення порівняльного міжбанківського аналізу набули рейтингові методики оцінка яких виконується на підставі стандартизованого набору фінансових показників. До яких відносяться показники ефективності управління, показники ліквідності, показники, що характеризують ділову активність банку, показники що характеризують фінансову стійкість. Повнота оцінки при цьому досягається шляхом аналізу показників діяльності банку на основі даних за певний період. Кінцевим результатом оцінки є віднесення досліджуваного банку до тієї чи іншої групи.

У вітчизняній практиці існує широкий спектр методик для проведення рейтингового аналізу діяльності банківської системи, вони поділяються за способами оцінювання фінансового стану банків на експертні, бухгалтерські та мішані, за *способом нагляду* – на дистанційні та комбіновані, за *рівнем прозорості* – на відкриті і закриті, а за *методом побудови* виокремлюють бальні та індексні рейтингові методики [26].

Економічний аналіз діяльності банків, який здійснює Національний банк України, базується на трьох основних методиках: системі обов'язкових економічних нормативів, «Системі оцінки ризиків» та системі рейтингового аналізу CAMELS. Слід відзначити, що зазначені системи не є альтернативними, а застосовуються паралельно і доповнюють одна одну. Порівнявши їх можна дійти висновку, що критерієм оцінювання капіталу, ліквідності та активів банку за системою CAMELS виступає саме дотримання обов'язкових економічних нормативів, а чутливості до ринкових ризиків – «Система оцінки ризиків».

До індексних рейтингових методик аналізу фінансового стану банків відносять методику В. С. Кромонава [1; 25; 26; 32].

Альтернативною методикою індексного рейтингового аналізу діяльності банків є регресійна, запропонована авторами праці [55]. Ця методика передбачає визначення певної сукупності банків, розрахунок значень факторних показників для кожного банку та середніх по їх сукупності.

Перевагою регресійного підходу у здійсненні рейтингової оцінки надійності банків, в основу якого закладено зважування дії окремих факторів, є отримання об'єктивної оцінки, яка базується на аналізі реальних взаємозв'язків з результатом діяльності банку, та наявність можливостей оновлення оцінки ваги відповідно до змін впливу факторів на результати діяльності банку.

У вітчизняній та зарубіжній практиці використовується чимало методичних підходів до оцінки фінансової стійкості і надійності банків. Але недостатня структурованість та систематизованість існуючих методологічних та методичних підходів, не завжди дозволяє адекватно оцінити рівень фінансової стійкості банківських установ, що особливо гостро проявилось в умовах фінансової кризи. За цих обставин виникає об'єктивна необхідність визначення напрямів оптимізації процесу оцінювання банківської надійності в умовах нестабільності зовнішнього середовища.

Для проведення подальших досліджень у цій сфері, перш за все, необхідно дослідити економічну сутність категорії «фінансова стійкість» та систематизувати існуючі методики її оцінки, що використовуються у зарубіжній та вітчизняній практиці.

Аналіз економічної літератури показав, що на цей час не сформувалося єдиного підходу до визначення сутності категорії «фінансова стійкість банку». Семантика категорії «фінансова стійкість» представлена у додатку Е.

За результатами проведеного дослідження можна зробити висновок, що вітчизняні та зарубіжні вчені розглядають фінансову стійкість банку в межах двох наступних підходів:

- 1) як певний стан структури активів та пасивів банку, його доходів та витрат, які здатні забезпечити його гарантовану платоспроможність, незалежність від впливу зовнішнього середовища й поведінки прямих та потенційних конкурентів, основних партнерів в умовах постійної зміни зовнішніх умов функціонування;
- 2) як узагальнюючу результативність усіх складових його стійкості, що вимірюється системою показників фінансового стану банківської установи.

Зручним інструментом оцінки фінансової стійкості банківських установ, які використовуються системами банківського нагляду є рейтингові методики, які дозволяють оцінити загальну надійність та стабільність банківської системи та фінансової сфери в цілому. Метою рейтингової системи є відображення в об'єктивній та зрозумілій формі фінансового стану комерційних банків, дотримання ними вимог законодавчих та нормативних активів, загальної на-

дійності їх функціонування. Результатом рейтингової оцінки є узагальнююча порівняльна оцінка фінансового стану банків та їх ранжування за певними критеріями [25; 32], при цьому як критерії оцінки і порівняння можуть виступати певні кількісні показники діяльності банку чи його якісні характеристики.

Широкого поширення для проведення порівняльного міжбанківського аналізу набули рейтингові методики оцінка яких виконується на підставі стандартизованого набору фінансових показників. До яких відносяться показники ефективності управління, показники ліквідності, показники, що характеризують ділову активність банку, показники що характеризують фінансову стійкість. Повнота оцінки при цьому досягається шляхом аналізу показників діяльності банку на основі даних за певний період. Кінцевим результатом оцінки є віднесення досліджуваного банку до тієї чи іншої групи.

У вітчизняній практиці існує широкий спектр методик для проведення рейтингового аналізу діяльності банківської системи, вони поділяються за *способами оцінювання* фінансового стану банків на експертні, бухгалтерські та мішані, за *способом нагляду* – на дистанційні та комбіновані, за *рівнем прозорості* – на відкриті і закриті, а за методом побудови виокремлюють бальні та індексні рейтингові методики [26].

Класичним прикладом бальної системи визначення надійності банків, що широко застосовується у світовій та вітчизняній практиці, є рейтингова система CAMELS [25; 32], яка полягає у визначенні загального стану банку за всіма напрямками його діяльності. Система CAMELS передбачає не тільки аналіз діяльності у минулому, а й містить елементи прогнозування фінансового стану банку в майбутньому та уможливає визначення дальшої програми дій органів банківського нагляду.

Економічний аналіз діяльності банків, який здійснює Національний банк України, базується на трьох основних методиках: системі обов'язкових економічних нормативів, «Системі оцінки ризиків» та системі рейтингового аналізу CAMELS. Слід відзначити, що зазначені системи не є альтернативними, а застосовуються паралельно і доповнюють одна одну. Порівнявши їх можна дійти висновку, що критерієм оцінювання капіталу, ліквідності та активів банку за системою CAMELS виступає саме дотримання обов'язкових економічних нормативів, а чутливості до ринкових ризиків – «Система оцінки ризиків».

До індексних рейтингових методик аналізу фінансового стану банків відносять методику В. С. Кромонова [1; 26; 25; 32].

Альтернативною методикою індексного рейтингового аналізу діяльності банків є регресійна, запропонована авторами праці [55]. Ця методика перед-

бачає визначення певної сукупності банків, розрахунок значень факторних показників для кожного банку та середніх по їх сукупності.

Перевагою регресійного підходу у здійсненні рейтингової оцінки надійності банків, в основу якого закладено зважування дії окремих факторів, є отримання об'єктивної оцінки, яка базується на аналізі реальних взаємозв'язків з результатом діяльності банку, та наявність можливостей оновлення оцінки ваги відповідно до змін впливу факторів на результати діяльності банку.

Окрім вищезгаданих методик в Україні та закордоном застосовуються і інші рейтингові системи [1; 32; 59], порівняльний аналіз, переваги та недоліки яких подано у табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Основні переваги і недоліки закордонних і вітчизняних рейтингових систем

Рейтингова система	Переваги	Недоліки
1	2	3
Рейтингова система CAMELS	<ul style="list-style-type: none"> ▪ являє собою систему найбільш достовірної і якісної оцінки стійкості; ▪ поєднує сукупність коефіцієнтів стійкості, відібраних на основі досвіду теоретичних і практичних досліджень і міжнародних стандартів 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ у значній мірі заснована на експертних (суб'єктивних) оцінках, залежить від професіоналізму інспекторів; ▪ великі витрати часу на здійснення інспекторських перевірок
Рейтинг АБІ «Економіка і життя»	<ul style="list-style-type: none"> ▪ спрощена методика оцінки величини активів, капіталу й абсолютного прибутку дозволяє досить точно оцінити розмір банку і реальний обсяг операцій; ▪ відкритість, простота, ясність, відсутність суб'єктивних оцінок 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ однокритеріальність підходу до оцінки стійкості банку винятково через його розмір
Рейтинг газети «Комерсант-Daily»	<ul style="list-style-type: none"> ▪ відкритість методики, логічна стрункість; ▪ використовується попередня класифікація банків по порівнювальних групах; ▪ використовується модель «оптимального» банку; 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ нормування здійснюється на основі евристичного підходу; ▪ немає аргументації призначення вагових коефіцієнтів, суб'єктивний підхід; ▪ недостатньо аргументований вибір коефіцієнтів для оцінки стійкості (у короткій методиці)
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ синтетичний індекс стійкості розглядається як випадкова величина, що залежить не тільки від критеріїв стійкості, але і від часу 	

Розділ 2. Характеристика функціональних ознак банківської діяльності на етапі ...

Продовження табл. 2.4

1	2	3
Рейтинг АЦФІ	<ul style="list-style-type: none"> ▪ попередня класифікація банків на класи по величині; ▪ спроба обліку динаміки зміни показників шляхом введення «динамічного» коефіцієнта 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ використання великої кількості суб'єктивних, неформалізованих оцінок; ▪ закритість методики, зайва складність; ▪ невизначеність у призначенні коефіцієнтів зважування, відсутність обґрунтованої методики їхнього визначення
Рейтинг МБО «Оргбанк»	<ul style="list-style-type: none"> ▪ попередня класифікація банків за обмеженими критеріями; ▪ сполучення математичного й експертного підходів, оцінка менеджменту; ▪ регулярність опублікування 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ перевага неформальних (суб'єктивних) ознак; ▪ суб'єктивність, закритість методики
Рейтинг агентства ІЦ «Рейтинг»	<ul style="list-style-type: none"> ▪ аналіз і облік практично всіх сторін діяльності банку; ▪ відкритість, сполучуваність формалізованих показників. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ відсутність обґрунтованої методики визначення коефіцієнтів зважування.
Рейтинг «Інтерфакс – 100»	<ul style="list-style-type: none"> ▪ використання показника притягнутих депозитів; ▪ облік показника прибутковості 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ відсутність кількісного визначення показника стійкості
Рейтинг інформаційно-аналітичного центру «Банк-Інформ»	<ul style="list-style-type: none"> ▪ спроба подати кожний окремо взятий банк з позиції певного синтетичного показника, який вміщує розміри чистих активів, власного капіталу, статутного фонду, вкладів громадян у національній валюті та прибутку банку 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ неврахування багатьох важливих факторів, наприклад структура кредитного та інвестиційного портфелю; ▪ набір показників, який сформований у своїй більшості з абсолютних величин, ставить під сумнів можливість отримання об'єктивного висновку про фінансову надійність банку
Рейтинг «Компаньон»	<ul style="list-style-type: none"> ▪ аналіз ведеться по відносним показникам, таким як питома вага проблемних кредитів у загальних активах банку, миттєвий коефіцієнт ліквідності, рівень левериджу та відношення відкритої валютної позиції до капіталу; ▪ при обчисленні показника миттєвої ліквідності враховується не тільки динаміка його змін, а й амплітуда коливань; ▪ обґрунтованість нормування коефіцієнтів 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ експертний (суб'єктивний) підхід до нормування коефіцієнтів; ▪ некоректність у формулюванні вихідних висновків, наприклад, банк може знаходитись у «депресивній» групі і мати «зіркову» динаміку

1	2	3
<p>Методика В. С. Кромонава</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ порівняння з запропонованими «еталонними» значеннями (критеріальними рівнями) базових коефіцієнтів дає змогу виявити проблемні зони діяльності банку 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ суб'єктивність вибору показників та визначення вагових коефіцієнтів; ▪ відсутність серед набору показників коефіцієнта, який би характеризував прибутковість банківських активів, бо застосування коефіцієнту фондової капіталізації прибутку банку обмежує її інформативність і достовірність, оскільки вказаний коефіцієнт за умови раціонального розподілу коштів може навіть зростати при зниженні прибутковості активів банку
<p>Рейтингова методика О. Б. Ширінської</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ використання показника – коефіцієнт рентабельності; ▪ двократне збільшення набору коефіцієнтів та їх ранжування; ▪ присвоєння коригувальної ваги не тільки коефіцієнтам, а й групам, до яких вони відносяться 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ відсутність еталонних значень показників ускладнює інтерпретацію отриманих результатів та погіршує наочність методики, оскільки незрозуміло, який розмір рейтингу можна вважати оптимальним
<p>Рейтинг фірми «Калина»</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ для кожного напрямку оцінювання подається середнє значення відповідного показника по банківській системі в цілому, що забезпечує проведення порівняльного аналізу показників конкретного банку із середньогалузевими значеннями; ▪ користувачі мають змогу самостійно здійснювати аналіз і за його результатами вибрати саме той банк, який найбільше відповідає їхнім вимогам та інтересам 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ не передбачає аналізу динаміки показників; ▪ велика кількість рейтингових таблиць значно ускладнює остаточні висновки.
<p>Регресійна методика рейтингового аналізу</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ об'єктивна оцінка надійності банку, яка базується на аналізі реальних взаємозв'язків з результатом діяльності банку, та наявність можливостей оновлення оцінки ваги відповідно до змін впливу факторів на результати діяльності банку 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ робота з великими масивами даних; ▪ великі затрати часу

Серед переваг, що властиві усім рейтинговим системам, особливо варто виділити відкритість та попередню класифікацію банків для виділення однорід-

них груп, крім того деякі з них сполучають математичний і експертний підходи та ін.

До основних недоліків рейтингових систем можна віднести суб'єктивізм, адже розробники рейтингів самі визначають значимість тих чи інших показників, нерідко не подаючи їх обґрунтування, та статичний аналіз, тобто практично всі рейтингові системи оцінюють фінансовий стан банку тільки на визначений момент часу.

Таким чином, існуючі рейтингові методики охоплюють як кількісні так і якісні показники фінансової стійкості та надійності банківської установи, мають певні переваги та недоліки, що обумовлює необхідність розробки універсальної методики оцінки фінансової стійкості банку, яка була б зручною для користування керівникам банку, клієнтам та регулюючим органам.

В сучасних умовах господарювання, які характеризуються підвищеною динамічністю й невизначеністю умов функціонування банківських установ, банки не можуть гнучко реагувати на зміни зовнішнього середовища й оперативно адаптуватися до них.

Особливо гостро ця проблема проявилася на фоні фінансової кризи, яка позначилася на уповільненні темпів росту ВВП, девальвації національної грошової одиниці, падінні довіри до банківських установ з боку вкладників, і, як наслідок, масовому відтоку коштів з банківських рахунків, зростання банківських ризиків, скороченні обсягів кредитування, погіршенні якості активів, виникненні проблем з ліквідністю тощо.

Як наслідок, станом на 10 жовтня 2010 року ліцензію на здійснення банківських операцій мали 176 банків, у стані ліквідації перебувало 18 банків, призначено тимчасову адміністрацію у чотирьох банках, а саме: ВАТ КБ «Надра», ПАТ «Родовід Банк», ПАТ АБ «Синтез», ПАТ «КБ «Соцкомбанк». Така ситуація, обумовлює необхідність розробки універсальної методики оцінки фінансової стійкості банку та його рейтингу, яка б дозволяла здійснити ранжування банків та обґрунтувати управлінські рішення щодо забезпечення фінансової стабільності банківської установи у довгостроковій перспективі.

Виходячи з цього, доцільно запропонувати підхід, який дозволяє отримати комплексну оцінку результатів фінансової стійкості банку на підставі побудови інтегрального показника, рівень зміни якого свідчить про рівень фінансової стійкості та платоспроможності банківської установи. Значні системні відхилення значень показників фінансової стійкості банку від еталонних (часто нормативних) свідчать про погіршення фінансового стану банку, що відображується в низькому рівні інтегрального показника.

До основних достоїнств інтегрального показника можна віднести:

по-перше, він синтезує в собі весь вплив, включених у дослідження фінансових показників і коефіцієнтів;

по-друге, зводить проблему оцінки фінансової стійкості банку до одного кількісного значення, що значно полегшує економічну інтерпретацію отриманих результатів [32].

Інтегральний показник фінансової стійкості банку складається з ієрархічної системи показників, де на самому нижньому рівні знаходяться економічні показники – ознаки, об'єднані у групи відповідно виділеним раніше напрямом, на другому рівні ієрархічної системи знаходяться інтегральні показники, що визначають стійкість банку за кожною групою показників, на вершині розташовується загальний інтегральний показник, що комплексно характеризує фінансову стійкість банку. Проведення такого аналізу за ряд років дозволяє діагностувати погіршення фінансової стійкості банку.

Метод розрахунку інтегрального показника забезпечує зведення ряду різних за одиницями виміру, значимості й іншим характеристикам показників – ознак у єдиний інтегральний показник, що дозволяє визначити відмінність досягнутого стану від бази порівняння в цілому за групою показників. І, хоча це не дає можливості виміряти ступінь відмінності, але дозволяє зробити однозначний висновок про поліпшення (погіршення) результатів роботи за аналізований проміжок часу. Це спрощує процедуру аналізу фінансової стійкості економічної системи, якою в даному випадку є банк, що характеризується системою показників, а іноді є єдино можливим способом його проведення й одержання об'єктивних однозначних висновків. Для вирішення цього завдання доцільно застосувати метод таксономічного показника розвитку, що завжди дозволяє звести сукупність ознак досліджуваного явища до однієї синтетичної ознаки. Перевагою даного методу є те, що він не вимагає попереднього виділення підмножин сильно корельованих ознак і не приводить до виділення декількох некорельованих факторів.

При побудові таксономічного показника вихідною матрицею є матриця, що складається зі значень системи показників за досліджуваний період часу: $X = (X_{ij}); i = \overline{1, m}; j = \overline{1, n}$. В економічній літературі [48], показники, що дають змогу оцінити фінансову стійкість банку представлені у вигляді чотирьох груп: показники надійності, ділової активності, ліквідності та ефективності управління (табл. 2.5).

На наступному етапі вихідну матрицю необхідно стандартизувати. Одночасно відбувається вирівнювання дисперсій (кожна дисперсія стає рівній одиниці), а також значень ознак (усі середні арифметичні дорівнюють нулю).

Таблиця 2.5

Система коефіцієнтів для аналізу фінансового стану банку

Група	Показник	Порядок розрахунку	Економічний зміст
1	2	3	4
1. Показники, що характеризують фінансову стійкість	1.1. Коефіцієнт фінансового важеля (КФВ)	$\frac{\text{Зобов'язання}}{\text{Власний капітал}}$	Розкриває здатність банку залучати ресурси на фінансовому ринку
	1.2. Коефіцієнт ефективності використання власних коштів банку	$\frac{\text{Власний капітал}}{\text{Кредити надані}}$	Показує скільки власних коштів приходить на 1 грн. виданих кредитів
	1.3. Мультиплікатор власного капіталу (МК)	$\frac{\text{Активи}}{\text{Власний капітал}}$	Ступінь покриття активів власним капіталом. Служить показником ризику банку
2. Показники, що характеризують ділову активність банку	2.1. Коефіцієнт активності залучення ресурсів	$\frac{\text{Зобов'язання}}{\text{Загальні пасиви}}$	Питома вага залучених ресурсів у загальних пасивах
	2.2. Коефіцієнт активності залучення строкових вкладів (депозитів)	$\frac{\text{Вклади строкові}}{\text{Загальні пасиви}}$	Питома вага строкових вкладів (депозитів) у загальних пасивах
	2.3. Коефіцієнт використання залучених ресурсів в кредитний портфель	$\frac{\text{Кредити надані}}{\text{Зобов'язання}}$	Показує активність використання залучених ресурсів для формування кредитного портфеля
	2.4. Коефіцієнт активності використання строкових вкладів (депозитів) у кредитний портфель	$\frac{\text{Кредити надані}}{\text{Вклади строкові}}$	Показує активність використання строкових вкладів (депозитів) для формування кредитного портфелю
	2.5. Коефіцієнт кредитної активності	$\frac{\text{Кредити надані}}{\text{Активи}}$	Показує питому вагу кредитного портфеля у загальних активах

Продовження табл. 2.5

1	2	3	4
3. Показники ліквідності	3.1. Коефіцієнт миттєвої ліквідності	$\frac{K_{кр} + K_a}{P_n}$ <p>де $K_{кр}$ – кошти на кореспондентському рахунку; K_a – кошти в касі; P_n – поточні рахунки для розрахунку нормативу миттєвої ліквідності;</p>	Установлює мінімально необхідний обсяг високоліквідних активів для забезпечення виконання поточних зобов'язань протягом одного операційного дня
	3.2. Коефіцієнт поточної ліквідності	$\frac{A_{пв}}{P_n + З_п}$ <p>де $A_{пв}$ – активи первинної та вторинної ліквідності; P_n – поточні рахунки для розрахунку нормативу поточної ліквідності; $З_п$ – зобов'язання банку</p>	Установлює мінімально необхідний обсяг активів банку для забезпечення виконання поточного обсягу зобов'язань протягом одного календарного місяця
	3.3. Коефіцієнт короткострокової ліквідності	$\frac{A_l}{P_n + З_к}$ <p>де A_l – ліквідні активи; P_n – поточні рахунки для розрахунку нормативу короткострокової ліквідності $З_к$ – короткострокові зобов'язання</p>	Установлює мінімально необхідний обсяг активів для забезпечення виконання своїх зобов'язань протягом одного року
4. Показники ефективності управління	4.1. Чиста маржа процентного прибутку	$\frac{\text{Процентні доходи} - \text{Процентні витрати}}{\text{Активи доходні}}$	Розкриває рівень дохідності активів від процентних операцій
	4.2. Чистий спред	$\frac{\text{Проценти отримані}}{\text{Кредити надані}} - \frac{\text{Проценти сплачені}}{\text{Підпроцентні депозити}}$	Показує мінімальну різницю між ставками за активними й пасивними операціями
	4.3. Рентабельність активів (ROA)	$\frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Активи}}$	Показує рівень окупності чистим прибутком активів банку
	4.4. Рентабельність власного капіталу (ROE)	$\frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Власний капітал}}$	Показує рівень окупності чистим прибутком власного капіталу банку

1	2	3	4
	4.5. Коефіцієнт якості кредитного портфелю	$K_{кр} = \frac{\text{Резерв під кредитні ризики}}{\text{Кредити надані}}$	Дозволяє оцінити якість кредитного портфелю з позиції кредитного ризику

Технологія побудови інтегрального показника фінансової стійкості банку за методом розрахунку таксономічного показника розвитку зображена на рис. 2.6.

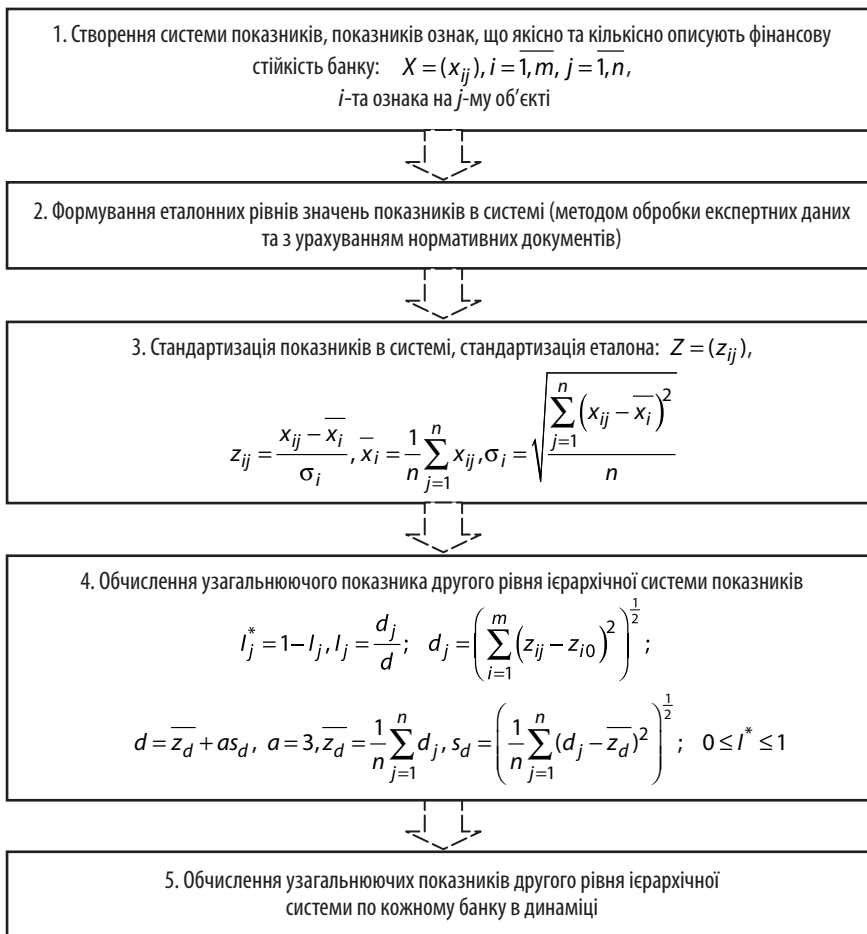

Рис. 2.6. Алгоритм обчислення інтегрального показника фінансової стійкості банку за допомогою метода таксономії

При виборі еталону можна використати декілька методів: критерій *min-max*; визначення в системі показників-ознак стимуляторів, дестимуляторів і номінаторів. Оцінки, отримані за критерієм «*Min-max*», є базою для розробки й реалізації комплексу тактичних заходів, а ті оцінки, які отримані за критерієм визначених еталонів, є основою для розробки й реалізації комплексу стратегічних заходів для підвищення рівня фінансової стійкості банку, тому що еталонні значення з деяким ступенем умовності можна вважати системою локальних цілей банку. У роботі еталонні значення для розрахунку інтегрального показника фінансової стійкості досліджуваних банків були обґрунтовані на підставі узагальнення теорії і практики, що дозволило отримати реальні бажані значення показників фінансової стійкості. Характерною властивістю інтегрального показника I_j є те, що його значення знаходиться в інтервалі від 0 до 1.

Відповідно до обчислень, інтерпретація таксономічного показника не узгоджується з інтуїтивними представленнями (таксономічний показник зростає з віддаленням значень показників від еталону й убуває з наближенням їх до нього).

Потім банки упорядковуються (ранжуються) за порядком убування рейтингової оцінки, при цьому найвищий рейтинг має банк з максимальним значенням $I^* = \max_j \{I^*_j\}$, де $(j = 1, 2, \dots, m)$.

Результати розрахунку інтегрального показника достатності капіталу досліджуваних банків подано у *табл. 2.6*.

Таблиця 2.6

Результати розрахунку інтегрального показника достатності капіталу досліджуваних банків за 2002 – 2009 рр.

Банк	01.01.03	01.01.04	01.01.05	01.01.06	01.01.07	01.01.08	01.01.09	01.01.2010
ПАТ КБ «Приват-банк»	0,84	0,66	0,50	0,53	0,68	0,69	0,74	0,36
ПАТ «Укрсоцбанк»	0,14	0,43	0,13	0,69	0,79	0,78	0,69	0,55
ПАТ «Укрсиббанк»	0,88	0,49	0,19	0,85	0,55	0,69	0,62	0,37
ПАТ «Ощадбанк»	0,68	0,51	0,82	0,44	0,35	0,69	0,28	0,35
ПАТ «Фінанси та кредит»	0,76	0,66	0,86	0,55	0,78	0,46	0,51	0,68
ПАТ «Кредит-промбанк»	0,31	0,57	0,39	0,59	0,85	0,87	0,79	0,86

За даними, наведеними в *табл. 2.6*, можна зробити висновок, що найвищі значення показників надійності протягом 2007 – 2009 рр. має ПАТ «Кредит-промбанк». На фоні фінансової кризи спостерігається зниження рівня зазна-

Розділ 2. Характеристика функціональних ознак банківської діяльності на етапі ...

чено інтегрального показника у всіх банків, що обумовлено зниженням прибутковості банківської діяльності.

Результати розрахунку інтегрального показника ділової активності досліджуваних банків подано у *табл. 2.7*.

Таблиця 2.7

Результати розрахунку інтегрального показника ділової активності досліджуваних банків за 2002 – 2009 рр.

Банк	01.01.03	01.01.04	01.01.05	01.01.06	01.01.07	01.01.08	01.01.09	01.01.2010
ПАТ КБ «Приватбанк»	0,17	0,56	0,47	0,23	0,21	0,58	0,28	0,35
ПАТ «Укрсоцбанк»	0,33	0,72	0,72	0,73	0,60	0,47	0,42	0,36
ПАТ «Укрсиббанк»	0,66	0,68	0,69	0,84	0,85	0,74	0,40	0,24
ПАТ «Ощадбанк»	0,42	0,31	0,40	0,10	0,38	0,54	0,40	0,47
ПАТ «Фінанси та кредит»	0,69	0,58	0,72	0,65	0,56	0,61	0,35	0,30
ПАТ «Кредитпромбанк»	0,30	0,67	0,70	0,73	0,80	0,63	0,64	0,30

Наведені дані свідчать, що найвищі показники ділової активності у досліджуваних банків спостерігається протягом 2003 – 2008 рр. у таких банків як ПАТ «УкрСиббанк», ПАТ «Укрсоцбанк» та ПАТ «Кредитпромбанк», найнижчі – Ощадбанк. В умовах фінансової кризи, внаслідок масового відтоку коштів з банківських вкладних рахунків та скорочення обсягів кредитування у всіх банків спостерігається суттєве зниження інтегрального показника ділової активності до рівня – 0,4, а у ПАТ «УкрСиббанка» до 0,24.

Результати розрахунку інтегрального показника ліквідності досліджуваних банків подано у *табл. 2.8*. Дані, наведені у *табл. 2.8* свідчать, що протягом досліджуваного періоду значення інтегрального показника ліквідності коливалося в межах від 0,08 (ПАТ «Кредит промбанк») до 0,91 (ПАТ КБ «Приватбанк»).

Результати розрахунку інтегрального показника ефективності управління досліджуваних банків подано у *табл. 2.6*.

Наведені дані (*табл. 2.9*) свідчать, що протягом досліджуваного періоду найвищі значення інтегрального показника ефективності управління демонструє ПАТ КБ «Приватбанк» – [0,15;0,86], найнижчі – ПАТ «Ощадбанк» – [0,12;0,39].

Таблиця 2.8

Результати розрахунку інтегрального показника ліквідності досліджуваних банків за 2002 – 2009 рр.

Банк	01.01.03	01.01.04	01.01.05	01.01.06	01.01.07	01.01.08	01.01.09	01.01.2010
ПАТ КБ «Приват-банк»	0,91	0,53	0,87	0,52	0,14	0,53	0,50	0,40
ПАТ «Укрсоцбанк»	0,79	0,41	0,20	0,37	0,63	0,72	0,55	0,43
ПАТ «Укрсиббанк»	0,37	0,27	0,53	0,47	0,52	0,43	0,16	0,66
ПАТ «Ощадбанк»	0,19	0,33	0,46	0,52	0,32	0,31	0,21	0,28
ПАТ «Фінанси та кредит»	0,34	0,47	0,33	0,36	0,35	0,35	0,25	0,53
ПАТ «Кредит-промбанк»	0,38	0,19	0,51	0,40	0,59	0,21	0,22	0,37

Таблиця 2.9

Результати розрахунку інтегрального показника ефективності управління досліджуваних банків за 2002 – 2009 рр.

Банк	01.01.03	01.01.04	01.01.05	01.01.06	01.01.07	01.01.08	01.01.09	01.01.2010
ПАТ КБ «Приват-банк»	0,49	0,29	0,53	0,58	0,63	0,46	0,86	0,72
ПАТ «Укрсоцбанк»	0,44	0,54	0,55	0,46	0,25	0,35	0,62	0,30
ПАТ «Укрсиббанк»	0,23	0,41	0,38	0,32	0,48	0,40	0,85	0,42
ПАТ «Ощадбанк»	0,15	0,16	0,22	0,12	0,35	0,30	0,25	0,36
ПАТ «Фінанси та кредит»	0,44	0,27	0,28	0,26	0,51	0,55	0,56	0,28
ПАТ "Кредит-промбанк"	0,59	0,51	0,56	0,58	0,56	0,29	0,31	0,22

Узагальнюючі показники розраховані для кожної групи показників оцінки фінансової стійкості банку в динаміці. Для того, щоб отримати узагальнюючу рейтингову оцінку необхідно отримати узагальнюючий показник третього рівня ієрархії системи показників, який дозволяв би оцінити рівень фінансової стійкості банківської установи.

Для виконання цього завдання доцільно виконати повну редукцію значень інтегральних показників за допомогою середньої геометричної. Формула для визначення рівня фінансової стійкості банку матиме наступний вигляд:

$$I = \sqrt[4]{I_{\text{дк}} \times I_{\text{да}} \times I_{\text{л}} \times I_{\text{еф}}}, \quad (2.2)$$

Розділ 2. Характеристика функціональних ознак банківської діяльності на етапі ...

де $I_{\text{дк}}$ – інтегральний показник достатності капіталу;

$I_{\text{да}}$ – інтегральний показник ділової активності;

$I_{\text{л}}$ – інтегральний показник ліквідності;

$I_{\text{еф}}$ – інтегральний показник ефективності управління.

Результати розрахунку загального інтегрального показника фінансової стійкості досліджуваних банків подано у *табл. 2.10*.

Таблиця 2.10

Результати розрахунку загального інтегрального показника фінансової стійкості досліджуваних банків за 2002 – 2009 рр.

Банк	01.01.03	01.01.04	01.01.05	01.01.06	01.01.07	01.01.08	01.01.09	01.01.2010
ПАТ КБ «Приватбанк»	0,50	0,49	0,58	0,44	0,34	0,56	0,55	0,44
ПАТ «Укрсоцбанк»	0,35	0,51	0,32	0,54	0,52	0,55	0,56	0,40
ПАТ «Укрсиббанк»	0,47	0,44	0,41	0,57	0,59	0,54	0,42	0,39
ПАТ «Ощадбанк»	0,30	0,30	0,43	0,23	0,35	0,43	0,28	0,36
ПАТ «Фінанси та кредит»	0,53	0,47	0,49	0,43	0,53	0,48	0,40	0,42
ПАТ «Кредит-промбанк»	0,38	0,44	0,53	0,56	0,69	0,43	0,43	0,38

Наведені у *табл. 2.10* дані свідчать, що протягом досліджуваного періоду рівень загального інтегрального показника фінансової стійкості досліджуваних банків коливався в межах $[0,23;0,68]$. При цьому протягом 2010 р. найвищі показники мають ПАТ КБ «Приватбанк» (станом на 01.01.2010 р. – 0,44, на 01.04.2010 р. – 0,41, на 01.07.2010 р. – 0,43, на 01.10.2010 р. – 0,52), ПАТ «Укрсоцбанк» (станом на 01.01.2010 р. – 0,4, на 01.04.2010 р. – 0,49, на 01.07.2010 р. – 0,51, на 01.10.2010 р. – 0,48) та банк ПАТ «Фінанси та Кредит» (станом на 01.01.2010 р. – 0,42, на 01.04.2010 р. – 0,45, на 01.07.2010 р. – 0,5, на 01.10.2010 р. – 0,48).

Виходячи з того, що банківська діяльність супроводжується підвищеними ризиками у порівнянні з іншими видами комерційної діяльності, внаслідок впливу різноманітних зовнішніх та внутрішніх факторів рейтингова оцінка банку може змінюватися. Крім того, банки в силу специфіки своєї діяльності приймають на себе різні види ризиків, які у загальному підсумку можуть призвести до погіршення фінансової стійкості банку та знизити його загальну рейтингову оцінку. В зв'язку з цим, виникає необхідність дати прогностичні оцінки динаміки зміни загального інтегрального показника фінансової стійкості досліджуваних банків.

Під прогнозом розуміється науково-обґрунтоване судження про можливі стани об'єкта в майбутньому, про альтернативні шляхи і терміни його здійснення [25]. Прогноз здійснюється з метою виявити процеси розвитку явищ і передбачати розвиток подій у майбутньому, а також побудови моделей найбільш ймовірного майбутнього стану середовища (як зовнішнього так і внутрішнього). Особливістю прогнозів є те, що вони містять як бажані, так і можливі, але небажані характеристики стану зовнішнього і внутрішнього середовища, а також віддзеркалюють позитивні і негативні тенденції у взаємодії внутрішніх і зовнішніх факторів.

Для здійснення прогнозування скористаємося пакетом Statistica, який дозволяє виділити із часового ряду лінію тренду – рівняння заданого ряду динаміки, що виражає в середньому зміну показника у часі [1; 25]. Таке рівняння можна розглядати як апроксимацію тимчасового ряду чи як окремий випадок регресії. Даний інструмент дозволяє вибрати такі види наближення (апроксимації): лінійне, експонентне, поліноміальне і логарифмічне. У залежності від умов задачі використовують той чи інший вид апроксимації.

Лінійна апроксимація – представляє собою пряму лінію, яка найкраще описує набір даних. Вона застосовується в найпростіших випадках, коли точки даних розташовані близько до прямої. Говорячи іншими словами, лінійна апроксимація адекватна для величини, що збільшується або зменшується з постійною швидкістю.

Експонентне наближення варто використовувати в тому випадку, якщо швидкість зміни даних постійно зростає. Але для даних, що містять нульові чи негативні значення, цей вид наближення не застосовується.

Поліноміальну апроксимацію доцільно застосовувати для опису величин, що поперемінно зростають та зменшуються (наприклад, для аналізу великого набору даних про нестабільну величину). Ступінь полінома визначається кількістю екстремумів (максимумів і мінімумів) кривої. Поліном другого ступеня може описати тільки один максимум чи мінімум. Поліном третього ступеня має один чи два екстремуми. Поліном четвертого ступеня може мати не більш трьох екстремумів.

Логарифмічна апроксимація добре описує величину, що спочатку швидко зростає чи зменшується, а потім поступово стабілізується. Описує як позитивні, так і негативні величини.

Виміром ступеня адекватності моделі (рівняння регресії) служить коефіцієнт детермінації R^2 , який змінюється в межах від 0 до 1. Чим ближче значення цього коефіцієнта до 1, тим краще підібрана модель підходить для віддзеркалення конкретного економічного явища. Вихідним масивом для прогнозуван-

Розділ 2. Характеристика функціональних ознак банківської діяльності на етапі ...

ня є рівень загального інтегрального показника фінансової стійкості досліджуваних банків протягом 2003 – 2010 рр. у поквартальному розрізі.

Протягом досліджуваного періоду рівень фінансової стійкості досліджуваних банків змінювався неоднорідно: ПАТ КБ «Приватбанк» [0,27;0,61], ПАТ «Укрсоцбанк» [0,3;0,59], ПАТ «УкрСиббанк» [0,3;0,64], ПАТ «Ощадбанк» [0,23;0,48], ПАТ «Фінанси і Кредит» [0,25;0,54], ПАТ «Кредит промбанк» [0,26;0,69]. Тому така тенденція змін найкраще згладжується за допомогою полінома другого ступеня.

Отримані прогнозні моделі досліджуваних банків представлено на рис. 2.7 – 2.12.

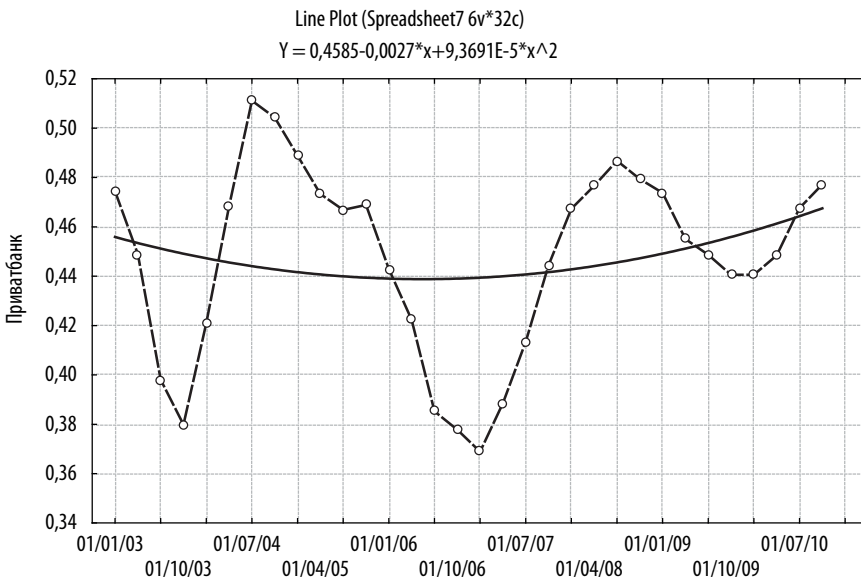

Рис. 2.7. Прогнозна модель зміни загального інтегрального показника фінансової стійкості ПАТ КБ Приватбанку

Отримані регресійні залежності на підставі аналітичного вирівнювання тренда представлені в табл. 2.11.

Отримані прогнозні моделі дозволяють зробити висновок, що такі банки як ПАТ «УкрСиббанк», ПАТ «Укрсоцбанк», ПАТ «Ощадбанк», банк ПАТ «Фінанси та Кредит» та ПАТ «Кредит промбанк» мають нисхідну лінію тренду, що свідчить про зменшення рівня фінансової стійкості банків у майбутньому та погіршення загального рейтингу.

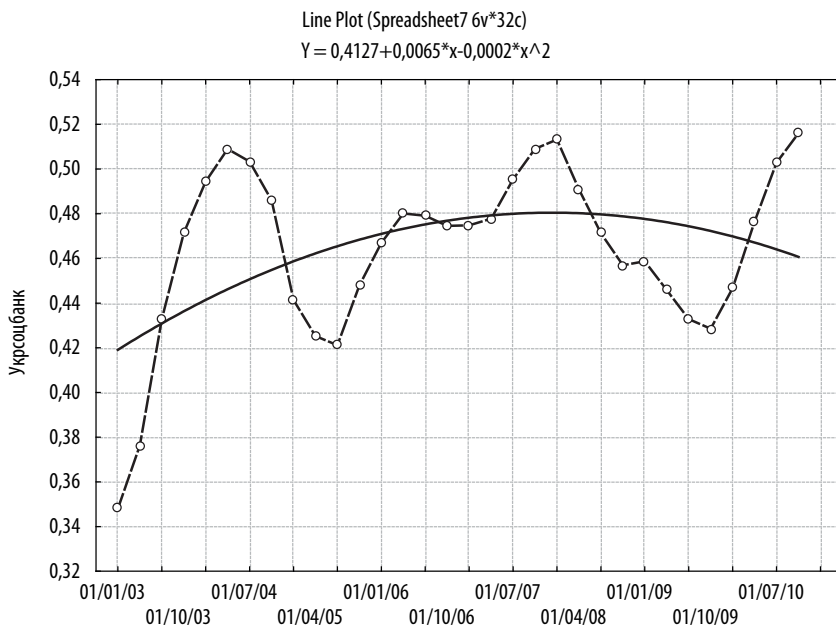

Рис. 2.8. Прогнозна модель зміни загального інтегрального показника фінансової стійкості ПАТ «Укрсоцбанку»

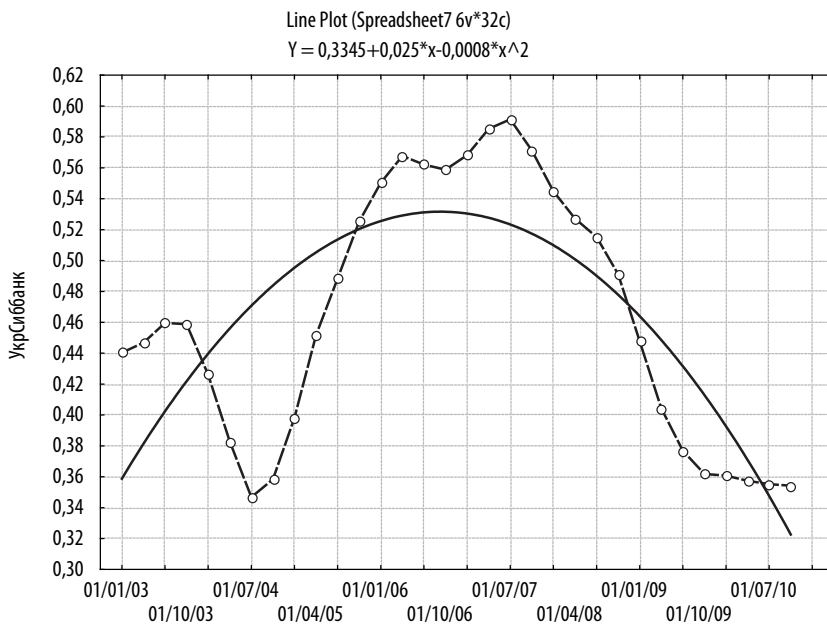

Рис. 2.9. Прогнозна модель зміни загального інтегрального показника фінансової стійкості ПАТ «УкрСиббанку»

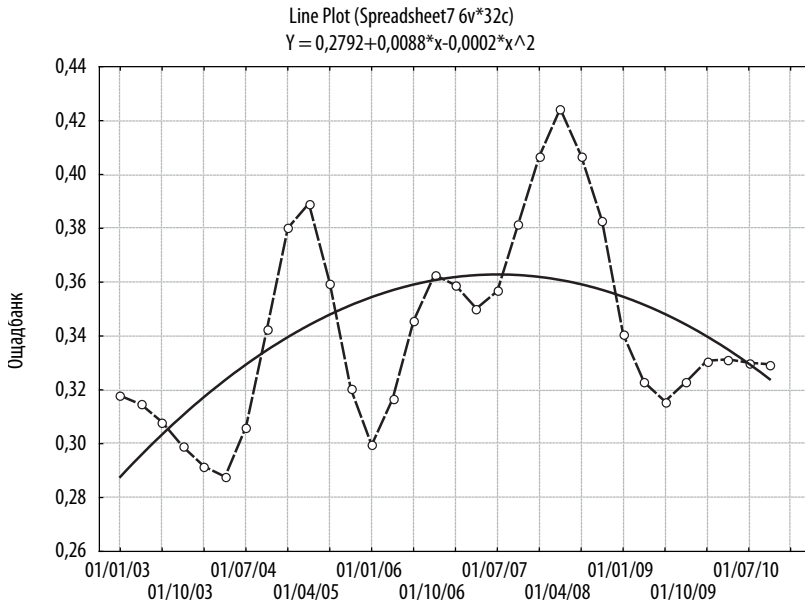

Рис. 2.10. Прогнозна модель зміни загального інтегрального показника фінансової стійкості ПАТ «Ощадбанку»

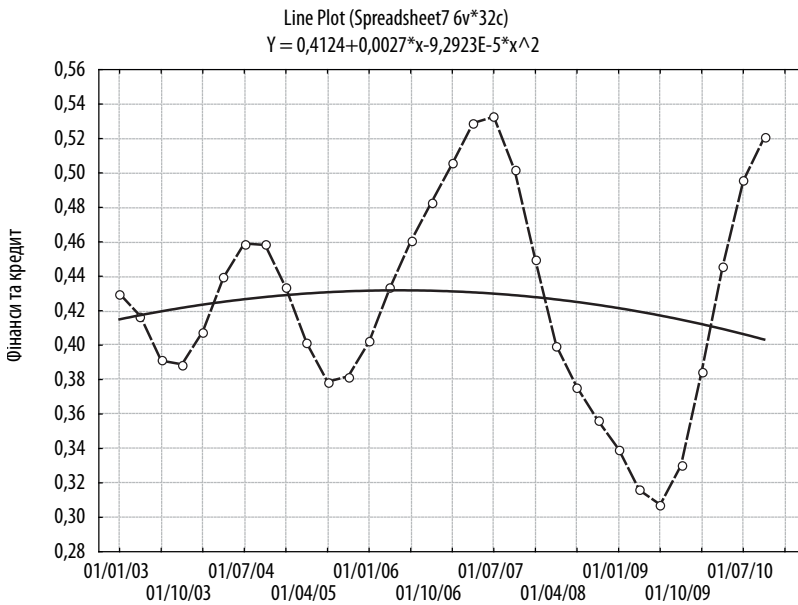

Рис. 2.11. Прогнозна модель зміни загального інтегрального показника фінансової стійкості банку ПАТ «Фінанси та Кредит»

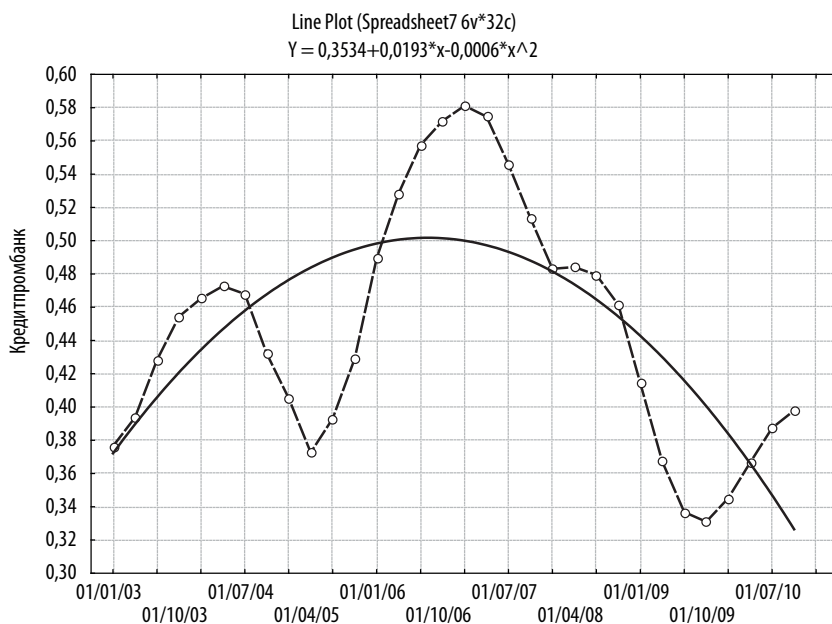

Рис. 2.12. Прогнозна модель зміни загального інтегрального показника фінансової стійкості ПАТ «Кредит промбанк»

Таблиця 2.11

Регресійні залежності загального інтегрального показника фінансової стійкості досліджуваних банків

Банк	Рівняння регресії	Вид апроксимації	Коефіцієнт детермінації
ПАТ КБ «Приватбанк»	$y = -0,0027x_n + 0,000093691x_{n-1}^2 + 0,4585$	Поліном 2 ступеня	$R^2 = 0,9778$
ПАТ «Укрсоцбанк»	$y = 0,0065x_n - 0,0002x_{n-1}^2 + 0,4127$	Поліном 2 ступеня	$R^2 = 0,9537$
ПАТ «УкрСиббанк»	$y = 0,025x_n - 0,0008x_{n-1}^2 + 0,3345$	Поліном 2 ступеня	$R^2 = 0,9566$
ПАТ «Ощадбанк»	$y = 0,0088x_n - 0,0002x_{n-1}^2 + 0,2792$	Поліном 2 ступеня	$R^2 = 0,9198$
ПАТ «Фінанси та Кредит»	$y = 0,0027x_n - 0,000092923x_{n-1}^2 + 0,4124$	Поліном 2 ступеня	$R^2 = 0,9774$
ПАТ «Кредит промбанк»	$y = 0,0193x_n - 0,0006x_{n-1}^2 + 0,3534$	Поліном 2 ступеня	$R^2 = 0,9333$

Так тенденція обумовлена зростанням рівня проблемної заборгованості за кредитами і, як наслідок, обмеженням кредитування з боку регулятора банківської системи та скороченням ресурсного потенціалу банків в наслідок масового відтоку коштів з банківських вкладних рахунків на фоні фінансово-економічної кризи. Цим банкам необхідно реалізувати комплекс стратегічних заходів, спрямованих на оптимізацію рівня банківських ризиків, пошуку альтернативних джерел збільшення ресурсної бази та розміщення банківських активів.

В наслідок тенденції до зростання загального інтегрального показника фінансової стійкості ПАТ КБ «Приватбанк», починаючи з 01.07.2008 року з 0,47 до 0,53 станом на 01.10.2010 р. спостерігається висхідна тенденція отриманого тренду, що свідчить про покращення показників фінансового стану банку на підставі підвищення ефективності банківського менеджменту та стриманої політики кредитування, що свідчить про наявність потенціалу для подальшого забезпечення відповідного рівня фінансової стійкості у довгостроковій перспективі.

Діяльність банків виявилась тісно пов'язаною з проблемою неповернення кредитів, зумовленою різким зниженням кредитоспроможності клієнтів, тобто неможливістю своєчасного та в повному обсязі повернення отриманих кредитів. Достовірність оцінки індивідуального кредитного ризику істотно впливає як на результати конкретних кредитних угод, так і на ефективність кредитної діяльності банку в цілому. Точність оцінки важлива і для позичальника, адже від неї залежить рішення про надання кредиту, його можливий обсяг та рівень відсоткової ставки.

Таким чином, розроблений методичний підхід визначення рейтингу банку та оцінки його фінансової стійкості на підставі побудови інтегрального показника дозволяє ранжувати банки на підставі зростання/зниження рівня загального інтегрального показника фінансової стійкості, а отримані регресійні моделі дозволяють прогнозувати тенденції зміни загального інтегрального показника фінансової стійкості банку та можуть бути використані для підвищення ефективності банківського менеджменту в умовах негативного впливу зовнішнього середовища та зміни внутрішнього потенціалу банківських установ. Запропонований методичний підхід до оцінки фінансової стійкості банку є об'єктивною основою для прийняття управлінських рішень як для регулюючих органів, так і для його керівництва.

Одним з напрямів забезпечення фінансової стійкості банку є використання новітнього інструментарію стратегічного планування в процесі розробки та обґрунтування управлінських заходів цілеспрямованого впливу, а саме методів

і засобів кібернетики та економіко-математичного моделювання. У сучасній практиці моделювання управлінської й виробничої діяльності для позначення об'єктів моделювання прийнято використовувати термін «бізнес-процес» (*business_process*), який визначається як логічно завершений набір взаємозалежних і взаємодіючих видів діяльності, що підтримує діяльність організації й реалізує її політику, спрямовану на досягнення встановлених цілей.

Для моделювання бізнес-процесів використовується кілька різних методів, основою яких є як структурний, так і об'єктно-орієнтований підходи до моделювання. Одним з найпоширеніших методів моделювання бізнес-процесів є метод функціонального моделювання SADT (IDEF0) – (*Structured Analysis and Design Technique*) – методологію структурного аналізу й проектування), яка була розроблена Дугласом Россом [60].

Основні елементи цієї методології ґрунтуються на таких основних положеннях:

- графічне подання блокового моделювання. Графіка блоків і дуг SADT-діаграми відображає функцію у вигляді блоку, а інтерфейси входу/виходу представляються дугами, що відповідно входять у блок і виходять з нього. Взаємодія блоків один з одним описуються за допомогою інтерфейсних дуг, що виражають «обмеження», які у свою чергу визначають, коли і яким образом функції виконуються й управляються;
- виконання правил SADT вимагає достатньої точності, не накладаючи в той же час надмірних обмежень на дії аналітика.

Як переваги зазначеної методології моделювання можна визначити:

- розподіл між об'єктом моделювання і його середовищем, завдяки чому чітко обмежені рамки процесу, що моделюється;
- функціональне моделювання дозволяє декомпонувати складові досліджуваного процесу до необхідного рівня деталізації (наприклад, до конкретних дій);
- несуперечлива позиція аналітика, тобто сталість точки зору на модель, що дозволяє підвищити якість модельного опису системи.

Першим етапом є побудова основного блоку – контекстної діаграми «Підвищення фінансової стійкості банку (рис. 2.13).

Другим етапом є декомпозиція контекстної діаграми, що полягає в уточненні загальної функції, сутності процесу, розбиваючи основну функцію на декілька підпорядкованих їй функцій. При цьому, інтерфейсні дуги переходять з контекстної діаграми на декомпозиуючу з урахуванням закладеного змісту.

Розділ 2. Характеристика функціональних ознак банківської діяльності на етапі ...

Блоки між собою пов'язані послідовними діями, що дозволяє наглядно проілюструвати рух інформаційних потоків.

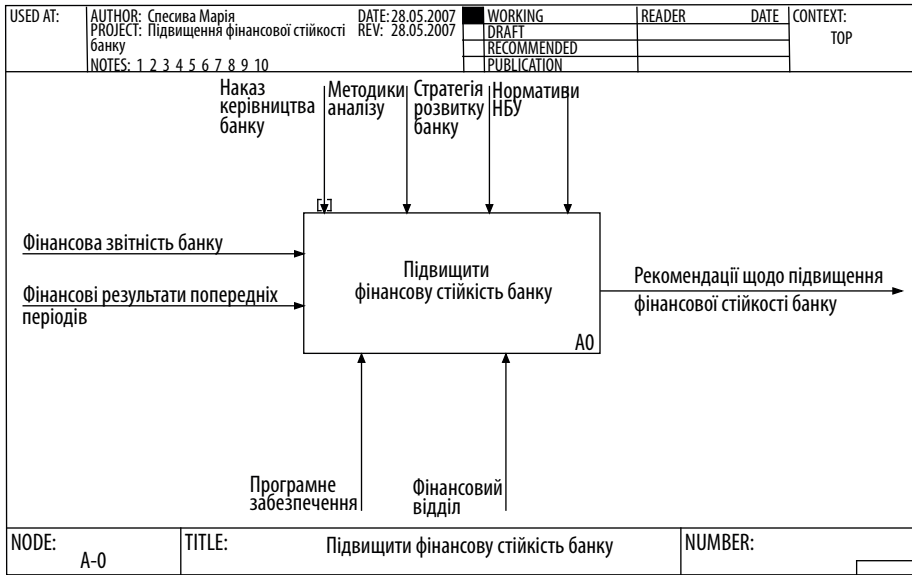

Рис. 2.13. Контексна діаграма SADT-моделі

Декомпозиція головної діаграми (рис. 2.14) включає в себе наступні процеси.

Третім етапом моделювання процесу підвищення фінансової стійкості банку є декомпозиція функціонального блоку «Побудувати модель оптимізації», оскільки саме цей процес потребує подальшої деталізації (рис. 2.15).

Таким чином, функціональне моделювання процесу підвищення фінансової стійкості банку з усіма рівнями декомпозиції може бути представлено у вигляді структурованої схеми процесів (рис. 2.16).

Описана вище технологія структурно-функціонального SADT – моделювання у банківській галузі дозволяє фінансовим аналітикам бачити логіку у побудові оптимізаційних моделей для проведення реструктуризації балансу з метою підвищення фінансової стійкості банку та забезпечення стабільності його функціонування.

Саме побудова структурно-функціональних моделей дозволяє виявляти недоліки в організації тих чи інших бізнес-процесів в організаціях та знаходити шляхи удосконалення даних процесів з метою більш ефективного їх функціонування.

За результатами проведеного моделювання можна запропонувати наступні заходи до підвищення фінансової стійкості банку, а саме:

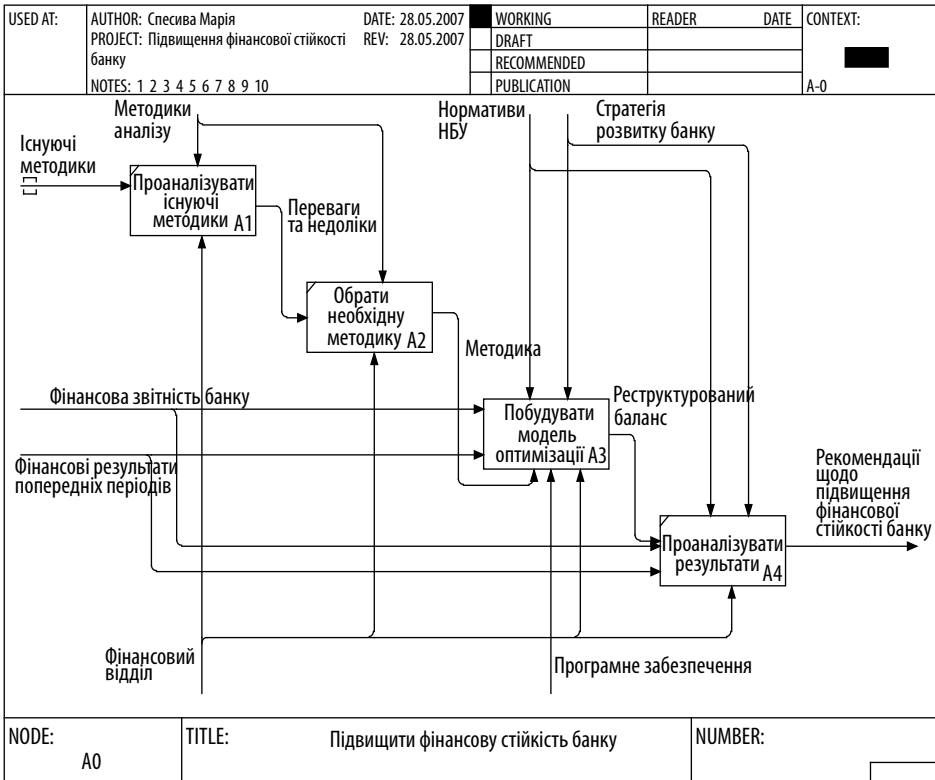

Рис. 2.14. Декомпозиція контекстної діаграми в стандарті IDEF0

- розробка стратегічної програми розвитку банків, яка б забезпечувала перехід до нових принципів надання банківських операцій і послуг;
- удосконалення системи депозитного страхування; стимулювання банків до оптимізації організаційної структури, постійне удосконалення функцій менеджменту;
- підвищення оперативності і якості аналізу і оцінки фінансової стійкості банківських установ, що дозволить керуючим органам ефективно інспектувати банківську діяльність;
- обґрунтування правового захисту усіх видів діяльності банків;
- розширення практики оцінки ризиків на консолідованій основі і на цій же основі розвитку нагляду, складу інструментів і ризиків, за якими банки повинні формувати резерви за можливими витратами;
- підтримка технологічної незалежності і конкурентоспроможності, формування високого технічного й технологічного потенціалу банку.

Розділ 2. Характеристика функціональних ознак банківської діяльності на етапі ...

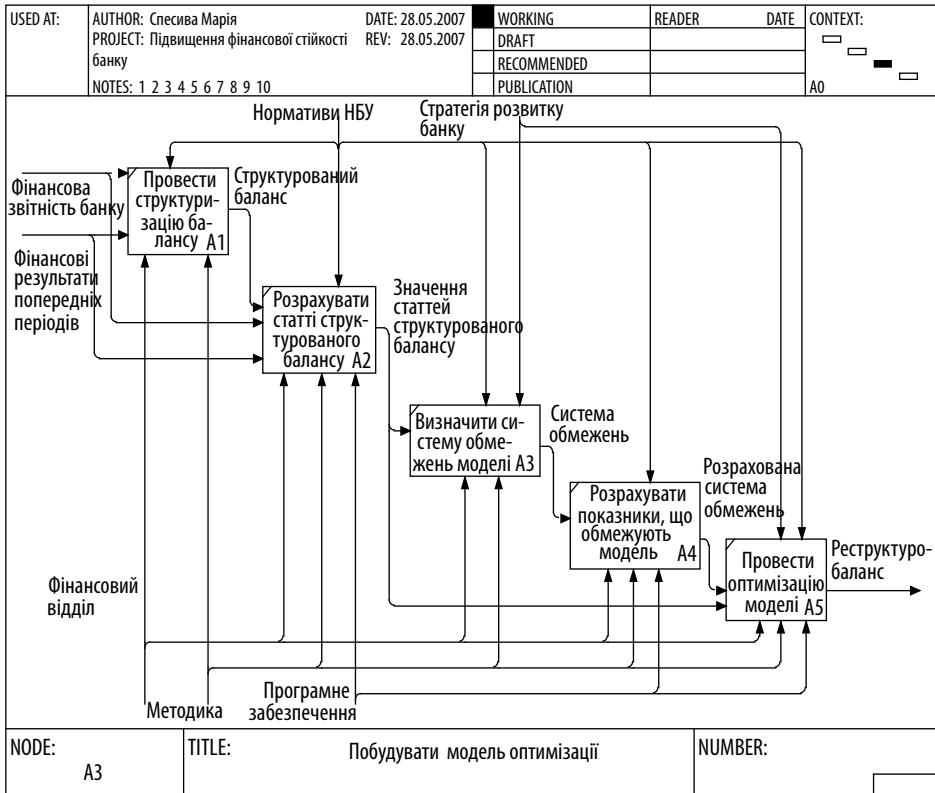

Рис. 2.15. Декомпозиція контекстної діаграми «Побудувати модель оптимізації» в стандарті IDEF0

Таким чином, використання структурно-функціонального SADT – моделювання у практичній діяльності банківських установ дозволяє фінансовим аналітикам визначити логіку у побудові оптимізаційних моделей для проведення реструктуризації балансу з метою підвищення фінансової стійкості банку та забезпечення стабільності його функціонування. Саме побудова структурно-функціональних моделей дозволяє виявляти недоліки в організації тих чи інших бізнес-процесів банку та розробляти заходи щодо їх усунення з метою забезпечення фінансової стійкості банківської установи у довгостроковій перспективі.

У вітчизняній та зарубіжній практиці використовується чимало методичних підходів до оцінки фінансової стійкості і надійності банків. Але недостатня структурованість та систематизованість існуючих методологічних та методичних підходів, не завжди дозволяє адекватно оцінити рівень фінансової стійкості банківських установ, що особливо гостро проявилось в умовах фінансової кризи.

USED AT:	AUTHOR: Слесива Марія	DATE: 29.05.2007	WORKING	READER
	PROJECT: Підвищення фінансової стійкості банку	REV: 29.05.2007	DRAFT	
	NOTES: 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10		RECOMMENDED	
			PUBLICATION	

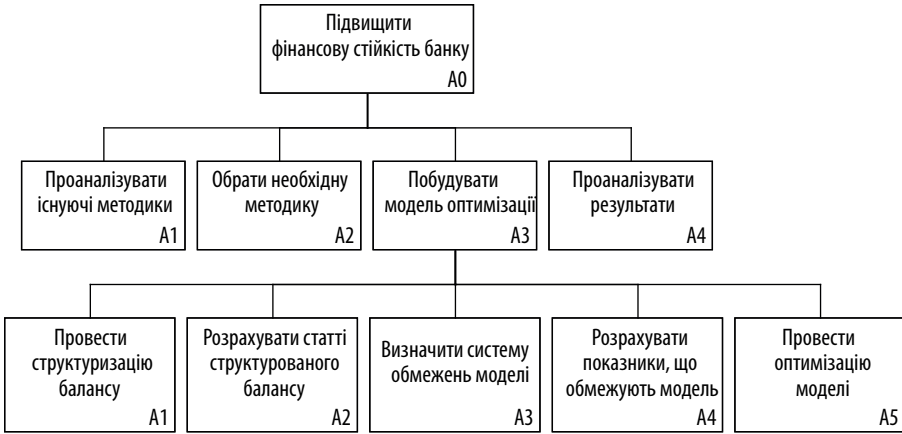

Рис. 2.16. Структурно-функціональне моделювання процесу підвищення фінансової стійкості банку

Розроблений у роботі методичний підхід оцінки фінансової стійкості банків на підставі побудови інтегрального показника дозволяє проранжувати банки на підставі зростання/зниження рівня загального інтегрального показника фінансової стійкості та є об'єктивною основою для прийняття управлінських рішень як для регулюючих органів, так і для керівництва банку.

Виходячи з того, що банківська діяльність супроводжується підвищеними ризиками у порівнянні з іншими видами комерційної діяльності, внаслідок впливу різноманітних зовнішніх та внутрішніх факторів рейтингова оцінка банку може змінюватися. У зв'язку з чим було отримано регресійні моделі, які дозволяють прогнозувати тенденції зміни загального інтегрального показника фінансової стійкості банку та можуть бути використані для підвищення ефективності банківського менеджменту в умовах негативного впливу зовнішнього середовища та зміни внутрішнього потенціалу банківських установ.

Використання структурно-функціонального SADT – моделювання у практичній діяльності банківських установ дозволяє фінансовим аналітикам визначити логіку у побудові оптимізаційних моделей для проведення реструктуризації балансу з метою підвищення фінансової стійкості банку та забезпечення стабільності його функціонування. Саме побудова структурно-функціональних моделей дозволяє виявляти недоліки в організації тих чи інших бізнес-процесів

банку та розробляти заходи щодо їх усунення з метою забезпечення фінансової стійкості банківської установи у довгостроковій перспективі.

2.4. Регіональний аспект формування ресурсної бази вітчизняних банків

Банківська система кожної країни незалежно від її економічної моделі та організації суспільних відносин відіграє найважливішу роль у забезпеченні руху грошових потоків. Характерною ознакою сучасного розвитку економіки України є високий рівень соціально-економічної диференціації регіонів [53]. Саме від колективних зусиль місцевої влади та керівників, засновників і власників самостійних банків конкретного регіону залежать результати реалізації регіональних програм розвитку, підвищення рівню економічного потенціалу області, відродження й забезпечення подальшого сталого розвитку її промисловості, сільського господарства, торгівлі. Тому, показники диференціації розвитку регіонів обов'язково повинні бути враховані при формуванні регіональної політики з метою забезпечення його необхідного рівня конкурентоспроможності.

Розвиток України в умовах здійснення реальних кроків її інтеграції у Європейське співтовариство вимагає перетворення банківської системи України в ефективну систему акумулювання заощаджень та спрямування їх у найперспективніші сектори економіки. Це потребує зміцнення як всієї банківської системи країни в цілому, так і регіональних банківських систем – її структурних складових, що формують і визначають підвищення загального рівня її ефективності, надійності й стійкості [22].

Безперечним, на думку автора, є твердження, що саме діяльність банків забезпечує фінансову (кредитну) підтримку при визначенні загальної стратегії розвитку регіону, формує тенденції та ефективність її реалізації.

Метою дослідження є проведення аналізу на прикладі Харківської області, який підтвердить, що даний регіон залишається привабливим для присутності банків інших регіонів для організації своєї діяльності. За результатами дослідження планується довести, що на практиці така ситуація може реально супроводжуватися як надходженням фінансових ресурсів, так й значним відтоком ресурсів із регіону при наявності недостатнього рівня забезпечення кредитної підтримки економіки регіону власними самостійними банками.

Як свідчать результати досліджень більше шести останніх років, не зважаючи на суттєвий вплив світової фінансової кризи, економіка Харківщини динамічно розвивається. Це підтверджують достатні темпи економічного зростан-

ня. На переконання автора, у цьому чималою заслугою є діяльність банків, що функціонують на території даного регіону і виступають посередниками у взаємовідносинах між суб'єктами економіки.

Аналіз економічної ситуації сучасного періоду виходу з кризи дозволяє стверджувати про поліпшення основних показників економічного розвитку області в останні місяці поточного року, що свідчить про появу певних ознак економічної стабілізації [51].

У 2012 році українська економіка функціонувала в умовах високого внутрішнього та низького зовнішнього попиту. Невизначеність щодо подальшого розвитку ситуації на зовнішніх ринках та низький зовнішній попит на продукцію вітчизняних виробників були визначальними чинниками неоднорідної динаміки основних показників економічного розвитку протягом 2012 року.

За підсумками січня-грудня 2012 року індекс промислової продукції становив 97,6 % проти 105,5 % за аналогічний період минулого року (рис. 2.17).

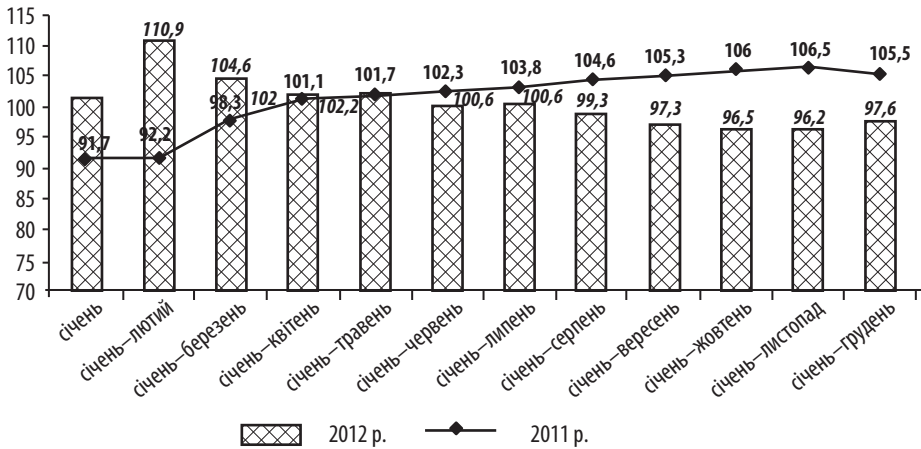

Рис. 2.17. Зміни обсягів промислового виробництва (наростаючим підсумком у % до відповідного періоду попереднього року)

Скорочення обсягів продукції у січні – грудні 2012 року спостерігалось майже за всіма видами промислової діяльності. Найбільше зменшення обсягів промислової продукції спостерігалось у виробництві іншої неметалевої мінеральної продукції (на 22,5 %), у хімічній і нафтохімічній промисловості (на 8,1 %) та машинобудуванні (на 4,7 %) [59].

Проте приріст продукції відмічено у виробництві готових металевих виробів (на 13,3 %) та у целюлозно-паперовому виробництві (на 11,4 %).

Розділ 2. Характеристика функціональних ознак банківської діяльності на етапі ...

Підприємствами з виробництва та розподілення електроенергії, газу і води вироблено продукції порівняно з січнем-груднем минулого року на 1,5 % більше. З початку року вироблено 9,2 млрд кВт/рік електроенергії, що на 2,8 % більше, ніж за 2011 рік.

Зважаючи на сезонність виробництва, залежність від погодних умов, а також високу базу порівняння попереднього року, за січень – грудень 2012 року загальне виробництво продукції сільського господарства області порівняно з відповідним періодом минулого року скоротилося на 7,5 %, у т. ч. у сільсько-господарських підприємствах – на 13,2 %, у господарствах населення – на 0,6 %, що відбулося внаслідок зниження обсягів виробництва продуктів рослинництва на 10,1 % при збільшенні виробництва продукції тваринництва на 0,6 % (рис. 2.18).

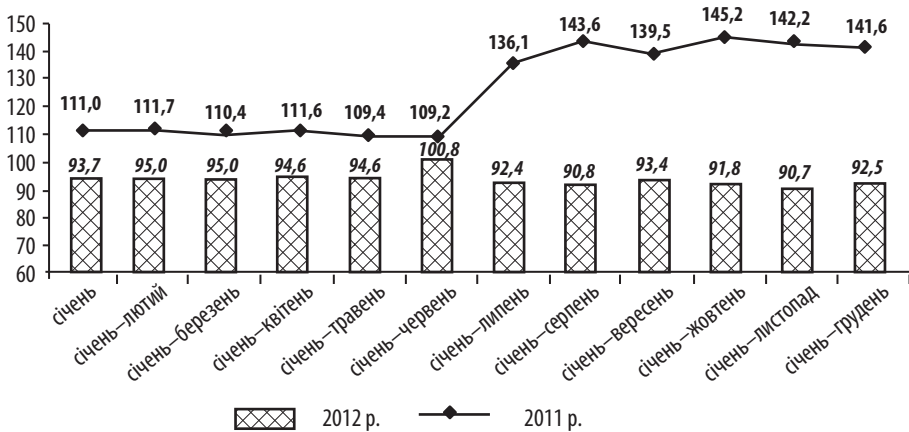

Рис. 2.18. Зміни обсягів сільськогосподарського виробництва (наростаючим підсумком у % до попереднього року)

Середньомісячна номінальна заробітна плата штатного працівника підприємств, установ та організацій області, нарахована за 2012 р. становила 2 753 грн, що на 14,4 % більше, ніж у 2011 році (рис. 2.19).

Середній розмір заробітної плати одного штатного працівника області у грудні 2012 року склав 3 068 грн. і у 2,7 рази перевищував рівень мінімальної заробітної та прожиткового мінімуму для працездатної особи (1 134 грн) [59].

Розмір нарахувань працівникам промисловості у грудні 2012 року становив 3 311 грн, що на 7,9 % більше, ніж показник в середньому по області. Порівняно з попереднім місяцем заробітки працівників промислових видів діяльності зросли на 10,5 %.

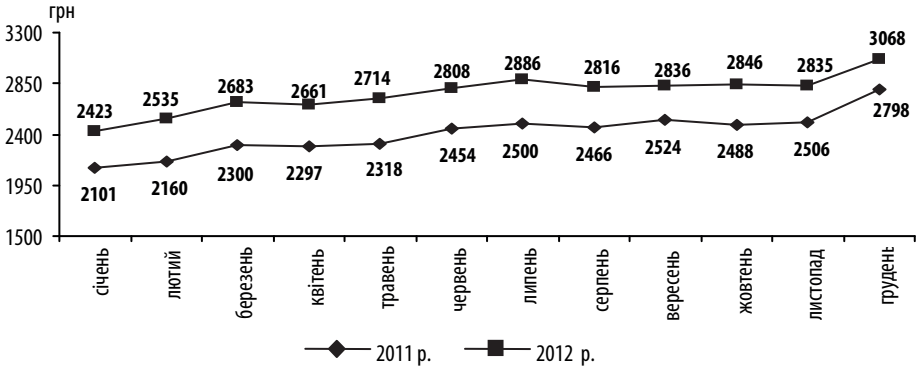

Рис. 2.19. Динаміка середньої заробітної плати у 2011 – 2012 роках

Зберігається високий рівень диференціації розмірів заробітної плати за видами економічної діяльності. Так, найбільш оплачуваними в області були працівники, які зайняті у фінансових установах, на підприємствах з добування паливно-енергетичних корисних копалин (їхня заробітна плата у 1,7 та 1,9 рази перевищувала показник в середньому по області).

Водночас, розмір нарахувань працівників, зайнятих на підприємствах з виробництва шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів; текстильного виробництва, виробництва одягу, хутра та виробів із хутра, а також рибальства та рибництва, торгівлі, готелів та ресторанів – не перевищував двох третин від показника в середньому по області.

Ситуація на грошово-кредитному ринку Харківської області протягом 2012 року розвивалася відповідно до динаміки показників макроекономічного середовища та характеризувалася подальшим розширенням ресурсної бази банківських установ області та збільшенням залишків за кредитами, наданими реальному сектору економіки в національній валюті.

Упродовж 2012 року тривало зростання депозитів резидентів. Нарощування депозитної бази банківських установ області переважно забезпечувалося збільшенням залишків депозитів сектору домашніх господарств як у національній, так і в іноземній валюті, що свідчило про стаду довіру населення до банківської системи.

Протягом року кредитна активність банків області була помірною. Це насамперед пояснювалося наявністю значних зовнішніх ризиків та несприятливою ситуацією на світових ринках. Основним позичальником залишався сектор не фінансових корпорацій. Тривало зростання кредитів, наданих сектору

домашніх господарств, у національній валюті та їх скорочення в іноземній, що сприяло подальшому зниженню рівня вразливості банківської системи до валютного ризику.

Протягом звітного року банківські установи області продовжували роботу по забезпеченню необхідного співвідношення між власними та залученими коштами та формуванню оптимальної за строками та валютами структури активів. Це сприяло зниженню ризику ліквідності в банківській системі області.

Вітчизняний фондовий ринок характеризується все ще низькою ліквідністю, внаслідок чого інвесторам важко визначати об'єктивну вартість та дохідність цінних паперів. За таких умов зацікавленість інвесторів в інвестуванні коштів у цінні папери залишається низькою, зокрема це стосується банків, які є основними учасниками фондового ринку країни.

Позитивні тенденції, що превалювали на грошово-кредитному ринку країни відповідним чином відобразилося на динаміці грошової маси.

За підсумками 2012 року у порівнянні з 2011 роком відбулося зростання як надходжень, так і видач готівки з кас банків. При цьому найбільшу частку надходжень складала торговельна виручка та виручка від послуг; а значна частка видач спостерігалась за платіжними картками. Такі результати готівкового обігу були наслідком зростання внутрішнього споживчого попиту, реальної заробітної плати, а також позитивної динаміки розвитку ринку платіжних карток в країні.

На 01.01.2013 р. залишки за кредитами, наданими резидентам (крім міжбанківських кредитів), становили 27 089,7 млн грн та зменшилися з початку року на 1,2 % (для порівняння – зменшення залишків за кредитами, наданими в економіку, за 2011 рік становило 4,1 %). Повільні темпи нарощування кредитування зокрема пояснювалися різноспрямованою динамікою зростання кредитів у розрізі секторів економіки та видів валют.

Загальний обсяг залишків кредитних вкладень у **національній валюті** збільшився за 2012 рік на 2,4 % до 15 779,6 млн грн. Водночас загальний обсяг залишків кредитних вкладень в **іноземній валюті** зменшився за рік на 5,9 % до 11 310,1 млн грн. Це поліщило структуру кредитного портфеля за видами валют та сприяло зниженню його доларизації. Так, питома вага кредитів у національній валюті зросла до 58,2 % порівняно з 56,2 % на кінець 2011 року (по банках України – 63,3 %). Натомість частка кредитів в іноземній валюті скоротилася до 41,8 % (по банках України – 36,7 %). Зменшення доларизації кредитного портфеля банків сприяє підвищенню потенціалу банківської системи в протидії зовнішнім ризикам [59].

За розмірами вимог за кредитами, наданими корпораціям та домогосподарствам, банківські установи області продовжують займати 5 позицію після банків Києва та Київської області, Дніпропетровської, Донецької та Одеської областей; на банківський сектор області припадає 3,3 % від загальних вимог за кредитами, направленими українськими банками в економіку.

У структурі кредитних вкладень **за строками погашення** основна частка припадала на кредити строком від 1 до 5 років – 36,9 %, або 10 004,0 млн грн. Залишки за кредитами на строк від 5 до 10 років зменшувалися на протязі звітного року – на 22,3 % до 3 982,3 млн грн (рис. 2.20). Залишки за кредитами строком понад 10 років скоротилися у річному обчисленні – на 4,7 % до 3 860,3 млн грн.

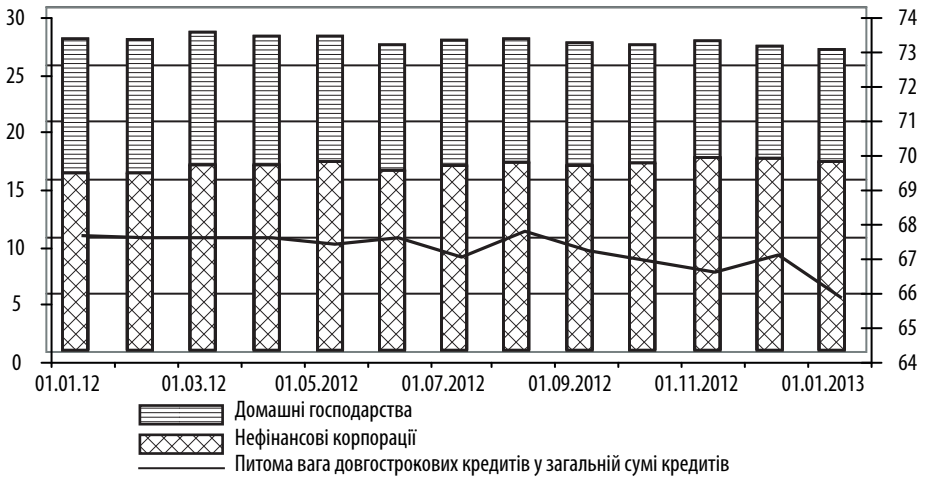

Рис. 2.20. Динаміка кредитів і питома вага довгострокових кредитів у 2012 році

Кредитні вкладення на строк до 1 року за підсумками 2012 року збільшилися на 4,4 % до 9 243,0 млн грн.

Внаслідок зазначених змін на кінець звітного року в структурі кредитного портфеля зросла питома вага короткострокових кредитів до 34,1 %, а частка довгострокових – скоротилася на 1,8 процентного пункту – до 65,9 % (по банках України – 49,4 % проти 54,3 % на початок року). Причиною повільного відновлення довгострокового сегменту кредитування є недостатність якісних зрушень у структурі ресурсної бази банків.

Кредити, надані сектору **не фінансових корпорацій** (в тому числі: державні не фінансові корпорації та інші не фінансові корпорації (приватні, під іно-

Розділ 2. Характеристика функціональних ознак банківської діяльності на етапі ...

земним контролем), основним видом діяльності яких є виробництво товарів чи надання не фінансових послуг), продовжували займати найбільшу питому вагу в структурі кредитів, наданих резидентам (61,3 %, або 16 617,8 млн грн) та були основною складовою зростання кредитів у поточному році. З початку року приріст залишків кредитів, наданих не фінансовим корпораціям, становив 6,6 %, або 1 031,4 млн грн (рис. 2.21).

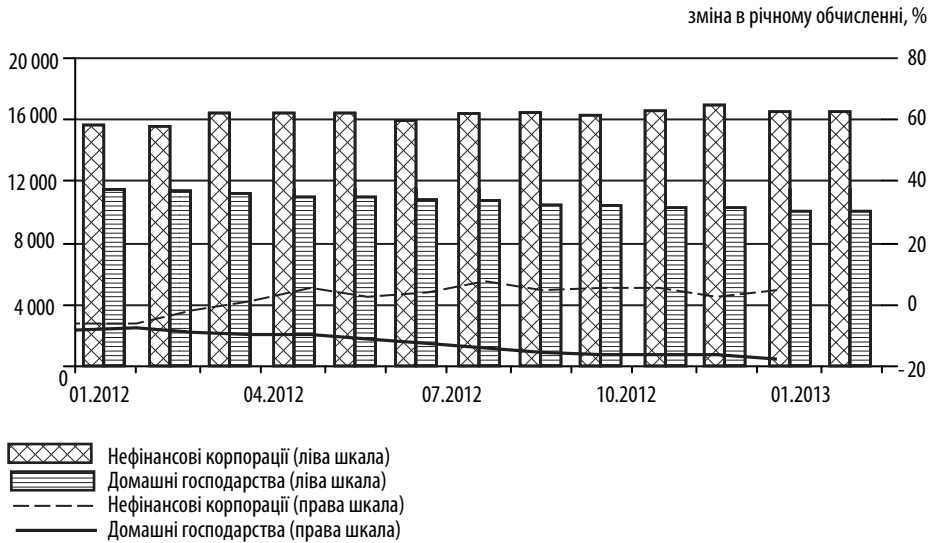

Рис. 2.21. Динаміка вимог за кредитами банківських установ Харківської області, наданими не фінансовим корпораціям та домашнім господарствам

Упродовж 2012 року кредитування сектору не фінансових корпорацій відбувалося переважно **в іноземній валюті**, обсяг зазначених кредитів збільшився з початку року на 21,1 % до 6 269,8 млн грн станом на 01.01.2013 р.

Поряд із цим залишки за кредитами не фінансових корпорацій у **національній валюті** протягом 2012 року демонстрували різноспрямовану динаміку і в результаті зменшилися порівняно з початком року на 0,6 %, до 10 348,0 млн грн (рис. 2.22) [59].

Помірне кредитування сектору не фінансових корпорацій у поточному році насамперед пояснювалося наявністю значних зовнішніх ризиків та невизначеністю щодо подальшого розвитку ситуації на міжнародних ринках.

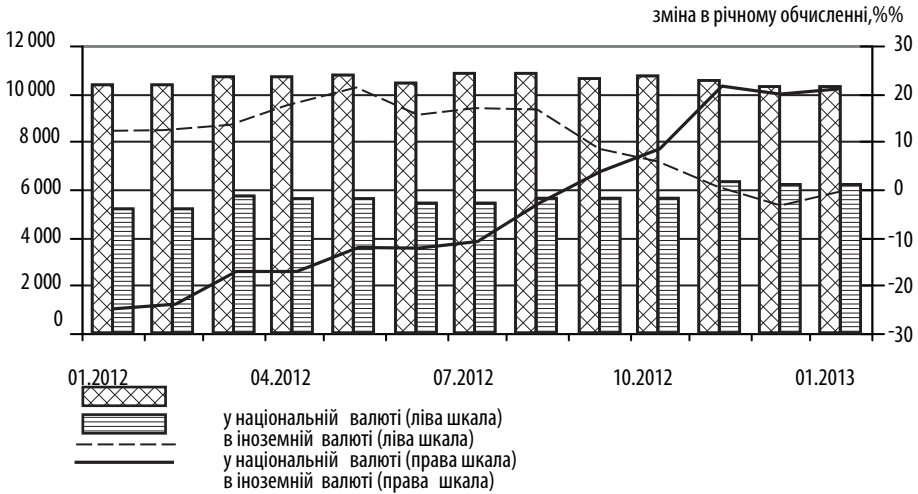

Рис. 2.22. Динаміка вимог за кредитами банківських установ Харківської області, наданими не фінансовим корпораціям в розрізі валют

У структурі кредитів не фінансових корпорацій за цільовим призначенням як і раніше переважали вкладення в поточну діяльність, їх частка на кінець звітнього року становила 83,1 %; в абсолютному значенні ці залишки зросли за рік на 2,5 % до 13 804,9 млн грн.

Кредити не фінансових корпорацій на придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості скорочувалися на протязі всього року (за рік – на 36,7 % до 278,4 млн грн станом на 01.01.2013 р.).

За підсумками звітнього року кредитна заборгованість не фінансових корпорацій, що забезпечена іпотекою, зросла в 2,4 разу до 5 050,5 млн грн.

У розрізі строків погашення найбільші залишки спостерігаються за кредитними вкладеннями не фінансових корпорацій зі строком погашення від 1 до 5 років (8 141,5 млн грн, або 49,0 % у структурі кредитної заборгованості цього сектору). Зростання відбулося за рахунок кредитів в іноземній валюті, залишки за якими зросли на 30,8 % до 3 606,9 млн грн; водночас кредити в національній валюті зменшилися за рік на 4,3 % – до 4 534,6 млн грн. [59].

Високі темпи приросту в звітньому році спостерігалися за кредитами строком погашення понад 10 років, залишки за якими зросли за рік в 9,2 разу, однак обсяг зазначених кредитів на кінець року залишився незначним – 504,1 млн грн, або 3,0 % у структурі кредитної заборгованості цього сектору.

Зменшення зазнали у звітньому році залишки за кредитами, наданими не фінансовим корпораціям на строк від 5 до 10 років (на 21,6 % до 1 294,2 млн грн),

Розділ 2. Характеристика функціональних ознак банківської діяльності на етапі ...

що відбулось під впливом одночасного їх скорочення у національній валюті та іноземній валюті (відповідно на 35,3 % та на 10,6 %).

Значну кредитну підтримку в поточному році отримали корпорації торгівлі та промисловості, залишки за наданими кредитами на 01.01.2013 склали відповідно 5 747,9 млн грн та 4 241,7 млн грн (34,6 % та 25,5 % у структурі кредитної заборгованості не фінансових корпорацій) (рис. 2.23).

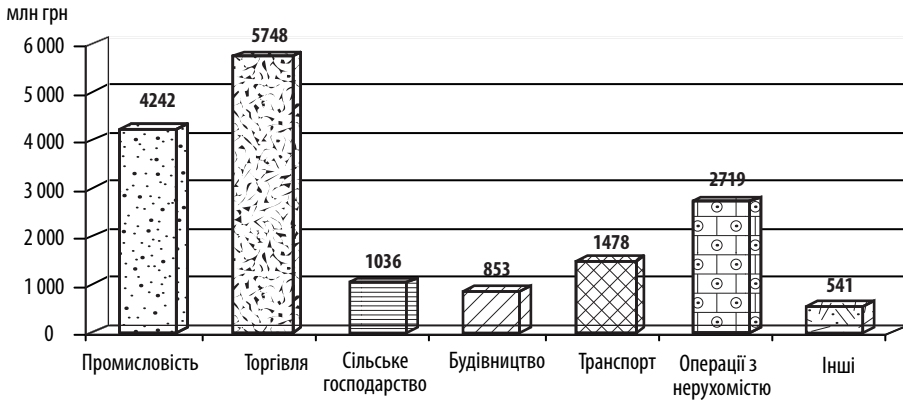

Рис. 2.23. Вимоги за кредитами за видами економічної діяльності станом на 01.01.2013 р.

Залишки за кредитами, спрямованими корпораціям промисловості, зросли за рік на 5,0 %. У звітному році значно збільшилися показники кредитування корпорацій транспорту та зв'язку – на 63,0 % до 1 478,5 млн грн. Також у 2012 році зросли залишки за кредитами, наданими корпораціям, що займаються операціями з нерухомим майном, орендою, інжинірингом та наданням послуг – на 23,4 % до 2 719,1 млн грн.

Поряд із цим за підсумками 2012 року спостерігалось скорочення залишків за кредитами, спрямованими корпораціям сільського господарства та будівництва – на 7,8 % до 1 035,9 млн грн та на 13,7 % до 853,4 млн грн відповідно (рис. 2.24).

Протягом 2012 року тривала реструктуризація кредитів, наданих *сектору домашніх господарств* (в тому числі: фізичні особи (наймані працівники, одержувачі доходу від власності, пенсій, інших трансфертів сектору домашніх господарств, приватні нотаріуси та адвокати) та інші суб'єкти домашніх господарств (роботодавці і самостійно зайняті працівники – суб'єкти підприємницької діяльності), за валютами).

Так, зростання кредитів, наданих домогосподарствам у поточному році відбувалося виключно у національній валюті, залишки за ними зросли з почат-

Гроші та кредит: компетентність і реалізація грошово-кредитної політики в Україні

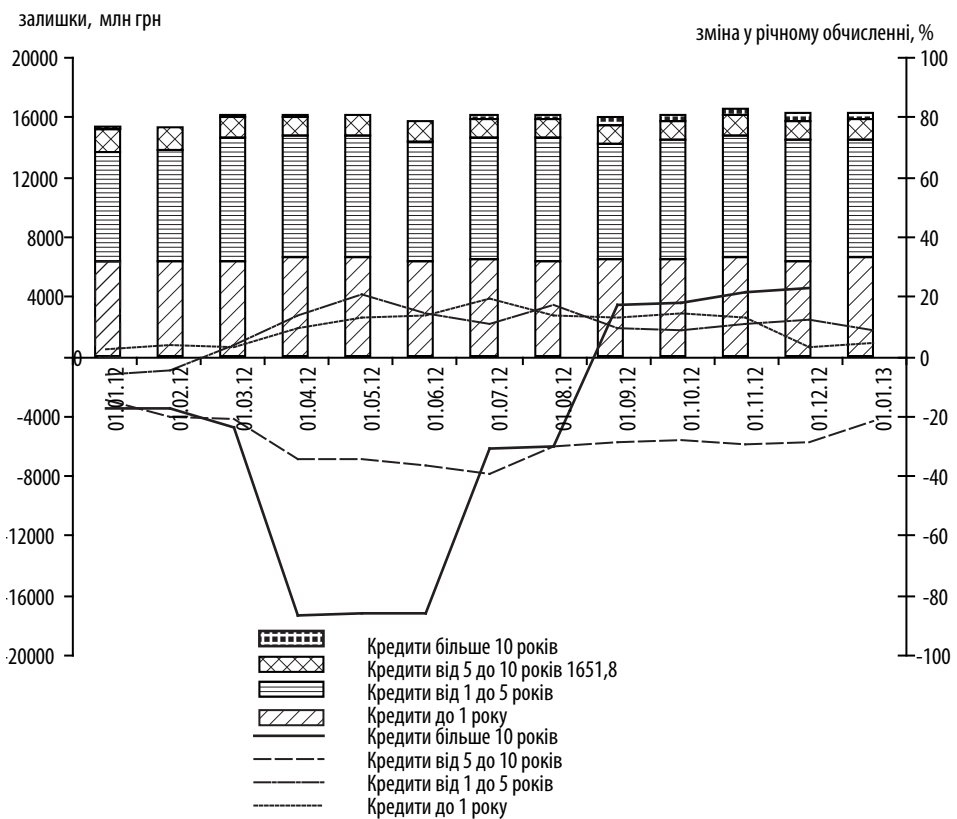

Рис. 2.24. Вимоги за кредитами, наданими не фінансовим корпораціям, за строками погашення

ку року на 4,3 % і на 01.01.2013 р. становили 4 906,1 млн грн. Водночас в умовах заборони споживчого кредитування населення в іноземній валюті тривало зниження залишків за такими кредитами. За січень – грудень п. р. вони скоротилися на 26,6 % і на звітну дату становили 5 014,8 млн грн.

Таким чином, за підсумками 2012 року змінилася структура кредитного портфеля сектору домашніх господарств у розрізі валют: частка кредитів в іноземній валюті упродовж року поступово скорочувалася – з 59,2 % на кінець 2011 року до 50,5 % на кінець 2012 року (по банках України – з 56,9 % до 45,7 % відповідно). Така валютна динаміка за кредитами домогосподарств сприяла подальшому зниженню рівня вразливості банківської системи до зовнішніх валютних ризиків [59].

У цілому загальний обсяг залишків за кредитами, наданими сектору домашніх господарств, зменшився з початку року на 14,0 % – до 9 920,9 млн грн станом на 01.01.2013 р.

Розділ 2. Характеристика функціональних ознак банківської діяльності на етапі ...

Переважна частка кредитів домогосподарств у поточному році спрямовувалася на споживчі цілі (рис. 2.25). Станом на 01.01.2013 залишки за такими кредитами становили 6 006,2 млн грн (або 60,5 % у структурі кредитів за цільовим призначенням). Упродовж звітного року споживчі кредити зменшилися на 10,7 % під впливом їх скорочення в іноземній валюті на 30,2 % та при одночасному зростанні у національній – на 5,1 %.

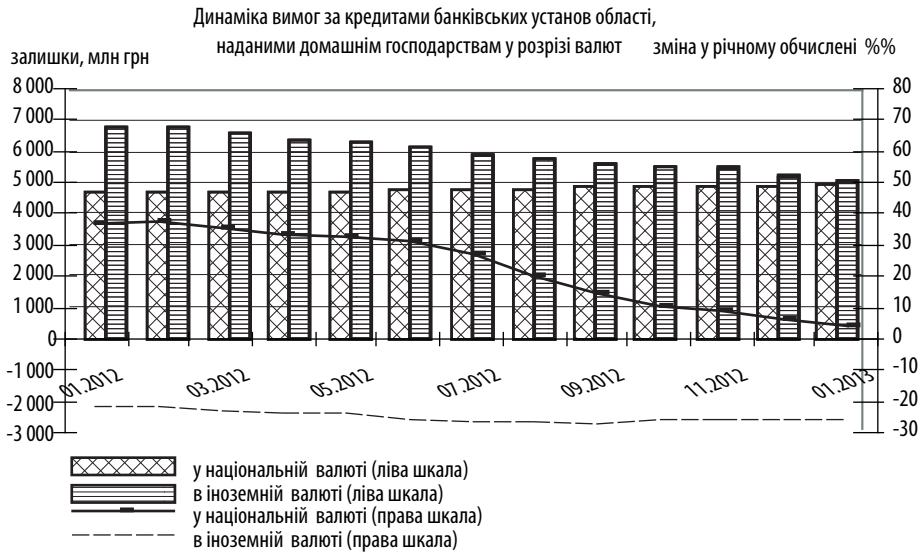

Рис. 2.25. Динаміка вимог за кредитами банківських установ Харківської області, наданими домашнім господарствам у розрізі валют

Статистичні дані розвитку депозитного ринку області свідчать, що заходи, спрямовані на розвиток та посилення стійкості банківської системи, сприяли продовженню зростання загальних залишків за депозитами резидентів, обсяги яких протягом звітного року збільшилися на 18,5 % до 25 606,0 млн грн.

Збільшення загального рівня залишків забезпечено переважно за рахунок депозитів в іноземній валюті, обсяг яких збільшився з початку року на 21,8 %, до 10 884,8 млн грн станом на 01.01.2013 р.

Через високу базу порівняння, залишки за депозитами у національній валюті протягом цього періоду зростали більш повільними темпами – на 16,1 %, до 14 721,2 млн грн.

Така структура приросту коштів на депозитних рахунках банківських установ області призвела до збільшення рівня доларизації депозитів до 42,5 % станом на 01.01.2013 (порівняно із 41,4 % станом на кінець 2011 року). В ці-

лому по банках України частка депозитів в іноземній валюті зросла до 44,0 % (з 42,8 % станом на 01.01.2012 р.).

Збільшення депозитної бази банківських установ області супроводжувалося покращенням їх строкової структури. Так питома вага залишків за довгостроковими депозитами у загальному обсязі депозитів на 01.01.2013 р. збільшилася до 40,4 % (в цілому по банках України – 34,7 %) [59] (рис. 2.27).

Рис. 2.26. Динаміка зобов'язань банківських установ Харківської області

В абсолютному вимірі довгострокові депозити зросли протягом звітного року на 23,0 % до 10 336,7 млн грн. Зростання відбулося переважно за рахунок депозитів строком залучення від 1 до 2 років, які склали 90,0 % в структурі довгострокових коштів та збільшилися з початку року на 25,2 % до 9 301,3 млн грн. Депозити строком понад 2 роки зросли за відповідний період на 5,9 % і станом на 01.01.2013 р. склали 1 035,3 млн грн (рис. 2.27).

Також значно зросли за січень – грудень 2012 року і короткострокові депозити – на 25,5 % (до 7 657,7 млн грн). Цьому сприяв приріст залишків за коштами у національній валюті (на 47,7 %), залишки в іноземній валюті зросли з початку року на 5,5 %. Депозити на вимогу зросли протягом 2012 року на 7,0 % до 7 611,6 млн грн.

Депозити сектору домашніх господарств (в тому числі: фізичні особи (наймані працівники, одержувачі доходу від власності, пенсій, інших трансфертів сектору домашніх господарств, приватні нотаріуси та адвокати) та інші суб'єкти домашніх господарств (роботодавці і самостійно зайняті працівни-

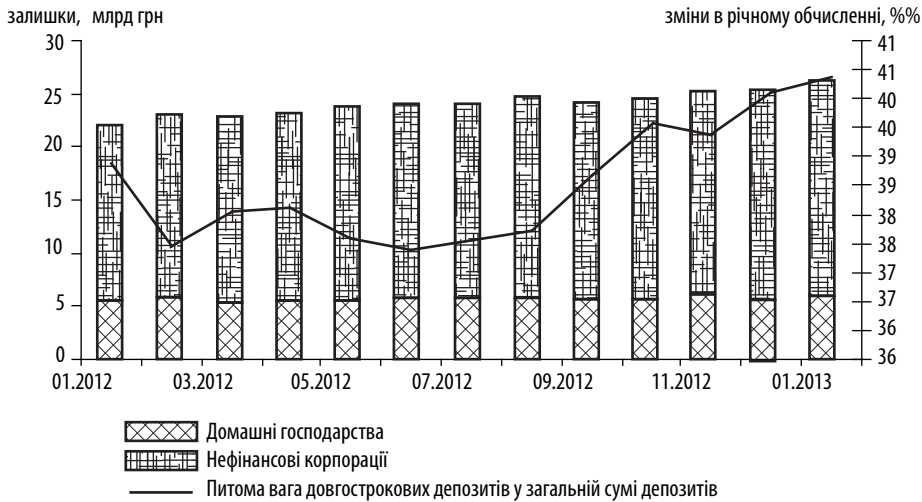

Рис. 2.27. Динаміка депозитів і питома вага довгострокових депозитів протягом 2012 року

ки – суб'єкти підприємницької діяльності) продовжували займати найбільшу питому вагу в структурі депозитів резидентів (74,3 %, або 19 350,0 млн грн) та зростали протягом усього року, забезпечивши приріст депозитів резидентів у цілому. З початку року приріст залишків коштів на рахунках домашніх господарств становив 3 508,2 млн грн, або 87,9 % від загального приросту депозитів резидентів. Така динаміка була зумовлена високими темпами зростання реальної заробітної плати і реальних наявних доходів населення в поточному році, а також стабільним курсом гривні щодо долара США та свідчила про високий рівень довіри до банківської системи з боку населення.

Позитивно вплинуло на структуру депозитів за строками збільшення за 2012 рік довгострокових депозитів сектору домашніх господарств на 25,1 % до 9 499,0 млн грн, що відбулося переважно за рахунок їх зростання в іноземній валюті (на 47,0 %); у національній валюті довгострокові депозити зросли з початку року на 6,1 % (рис. 2.28).

Водночас зростання короткострокових депозитів домогосподарств в поточному році (на 27,3 % до 5 969,2 млн. грн.) було забезпечено за рахунок приросту коштів у національній валюті (на 60,0 %), тоді як в іноземній залишки зросли лише на 3,2 % [59].

Поряд із цим тривало зростання депозитів домогосподарств на вимогу, їх загальний обсяг збільшився з початку року на 9,1 % до 3 881,8 млн грн.

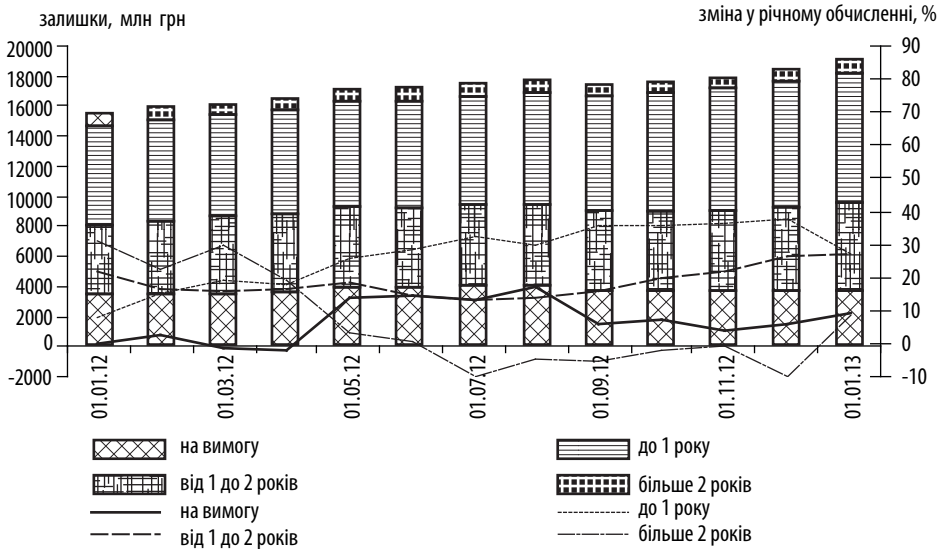

Рис. 2.28. Динаміка зобов'язань банківських установ області за строками повернення

Темпи приросту депозитів *сектору не фінансових корпорацій* (в тому числі: державні не фінансові корпорації та інші не фінансові корпорації (приватні, під іноземним контролем), основним видом діяльності яких є виробництво товарів чи надання не фінансових послуг) у поточному році за місяцями були різноспрямованими. Незважаючи на коливання протягом року, залишки на депозитних рахунках на кінець 2012 року зросли на 7,8 % до 5 647,8 млн грн. Приріст депозитів не фінансових корпорацій з початку поточного року був забезпечений переважно за рахунок коштів у національній валюті (на 8,8 % до 3 945,1 млн грн), на рахунках в іноземній валюті збільшення складало 5,7 % до 1 702,7 млн грн.

За строками залучення вклади не фінансових корпорацій на вимогу залишаються вагомою складовою у структурі депозитних зобов'язань цієї категорії вкладників та дорівнюють 62,8 %. Їх обсяг збільшився за звітний рік на 4,8 % до 3 549,1 млн грн (рис. 2.29).

За підсумками 2012 року серед строкових депозитів не фінансових корпорацій найвищі темпи зростання спостерігалися за короткостроковими депозитами (на 22,8 % до 1 469,7 млн грн). Водночас залишки за довгостроковими депозитами зменшилися з початку поточного року на 3,8 % до 629,0 млн грн станом на 01.01.2013 р. (рис. 2.30).

Розділ 2. Характеристика функціональних ознак банківської діяльності на етапі ...

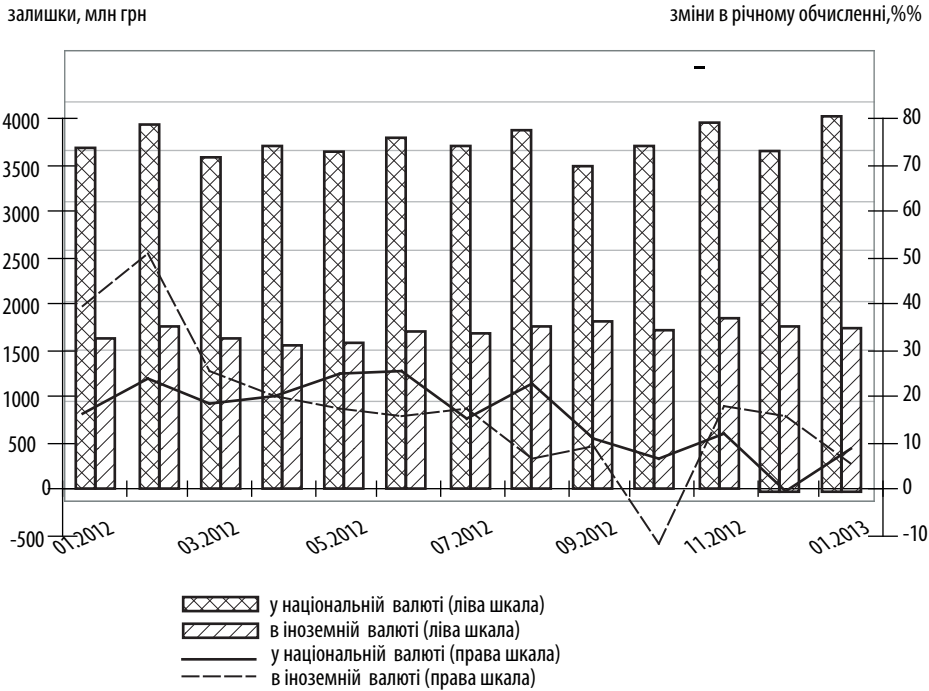

Рис. 2.29. Динаміка зобов'язань банківських установ Харківської області в розрізі валют

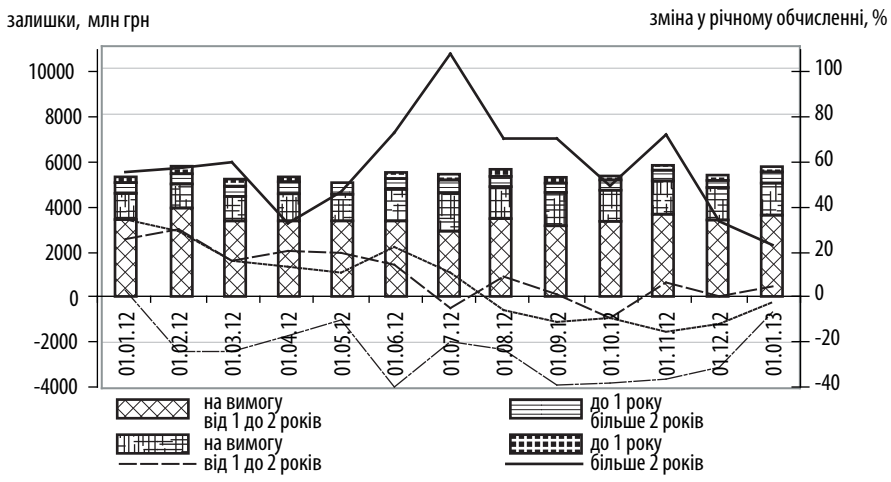

Рис. 2.30. Динаміка зобов'язань банківських установ Харківської області

За підсумками 2012 року найбільша частка депозитних вкладень не фінансових корпорацій, як і на попередні звітні дати, була зосереджена на рахунках промислових та торговельних підприємств (37,9 % та 25,9 % відповідно).

Збільшення надходжень виручки від реалізації товарів та послуг у 2012 році дало змогу корпораціям окремих видів економічної діяльності розмістити кошти як на поточних, так і строкових рахунках. Найвагоміше зростання залишків на рахунках за підсумками звітного року спостерігалось у корпорацій оптової та роздрібною торгівлі на 18,3 % до 1 463,7 млн грн. Також зростання залишків спостерігалось на рахунках корпорацій добувної та переробної промисловості на 4,2 % до 2 139,0 млн грн.

Збільшилися залишки на рахунках корпорацій, що займаються операціями з нерухомим майном, орендою, інжинірингом та наданням послуг (на 10,2 % до 768,8 млн грн). Поряд із цим зростання відбулося на рахунках корпорацій сільського господарства на 19,5 % до 352,1 млн грн. Водночас у корпорацій будівництва порівняно з початком року зменшилися залишки на рахунках на 8,4 % до 291,6 млн грн. У звітному році скорочення відбулося і на рахунках транспортних корпорацій на 7,9 % до 202,6 млн грн.

Депозити *інших фінансових корпорацій* (в тому числі: страхові корпорації (державні, приватні, під іноземним контролем) та недержавні пенсійні фонди, інші фінансові посередники та допоміжні фінансові організації (державні, приватні, під іноземним контролем) за 2012 рік збільшилися на 7,8 % до 417,7 млн грн станом на 01.01.2013 р.

Загальний обсяг *нових депозитів* (Нові депозити включають обсяги за первинними договорами, укладеними у звітному періоді, та за додатковими договорами, за якими відбулася зміна або суми, або процентної ставки, або суми та процентної ставки) за 2012 рік становив 53 538,2 млн грн, що на 51,1 % більше, ніж за відповідний період 2011 року (рис. 2.31).

Переважно нові угоди за депозитами у звітному році укладалися з сектором домашніх господарств (29 558,8 млн грн, або 55,2 % від загального обсягу нових депозитів). Обсяги нових угод за депозитами, укладеними з сектором не фінансових корпорацій, зросли у звітному році порівняно з попереднім в 2,3 разу і склали 20 538,4 млн грн (або 38,4 %), що і стало основною складовою зростання загального обсягу нових депозитів у 2012 році. У звітному році нові угоди за депозитами укладалися у переважній більшості у національній валюті – 33 794,9 млн грн, що на 71,2 % більше, ніж в іноземній (19 743,3 млн грн) [59].

Середньозважена процентної ставки за депозитами, залученими від *не фінансових корпорацій* в національній валюті склала 11,4 % річних (по Украї-

Розділ 2. Характеристика функціональних ознак банківської діяльності на етапі ...

ні – 11,8 %), в іноземній валюті – 4,8 %. Середньозважена процентна ставка за новими депозитами **домашніх господарств** у національній валюті становила 20,0 % річних, в іноземній валюті – 6,7 % річних.

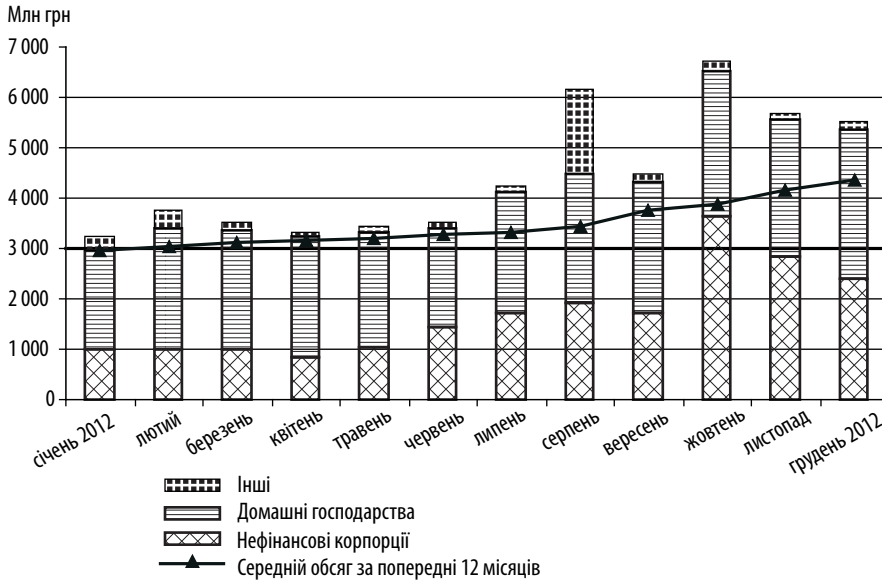

Рис. 2.31. Обсяги депозитів за секторами економіки, наданими у 2012 році

Окремої уваги заслуговують результати аналізу розвитку фондового сегменту грошово-кредитного ринку Харківської області. Так, на протязі 2012 року обсяг та структура операцій банків області з цінними паперами не зазнали суттєвих змін, проте у порівнянні з першою половиною 2011 року обсяг операцій значно зменшився насамперед через скорочення вкладень у депозитні сертифікати Національного банку України. Крім того, у зв'язку з дефіцитом цінних паперів, що вільно обертаються на ринку, вітчизняний фондовий ринок характеризується все ще низькою ліквідністю, внаслідок чого інвесторам було важко визначити об'єктивну вартість та дохідність цінних паперів. За таких умов зацікавленість інвесторів в інвестуванні коштів у цінні папери залишається низькою, зокрема це стосується банків, які є основними учасниками фондового ринку країни.

Станом на 01.01.2013 обсяг портфеля цінних паперів банківських установ області складав 2 084,9 млн грн (рис. 2.32). У загальних активах його частка становила 4,7 %, тоді як на початку 2012 року цей показник дорівнював 5,1 %.

За 2012 рік обсяг портфеля цінних паперів банківських установ області зменшився на 246,8 млн грн (на 10,6 %).

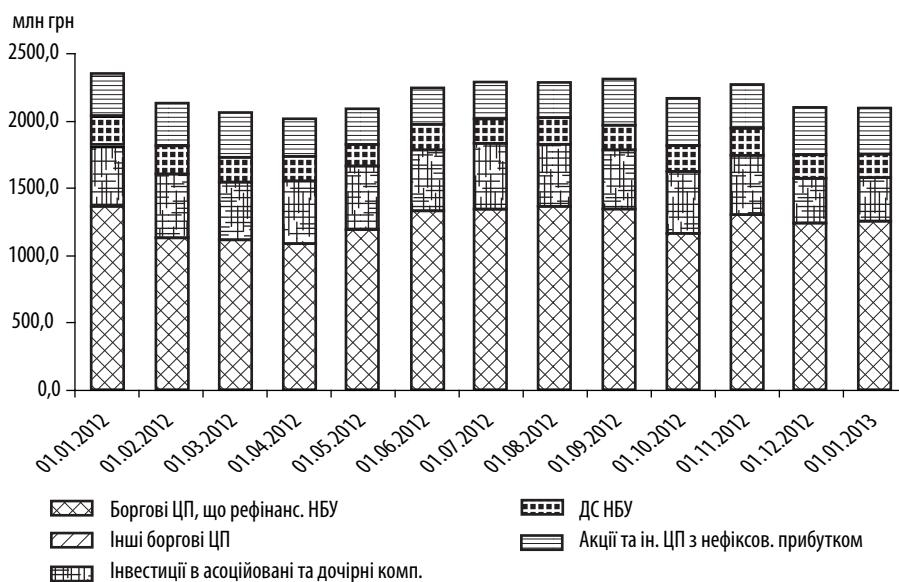

Рис. 2.32. Динаміка вкладень банків Харківської області у цінні папери

Загальну динаміку портфеля цінних паперів визначали вкладення у боргові фінансові інструменти, які займали переважну частку інвестиційного портфеля – 75,1 % (торік – 77,4 %) (рис. 2.33).

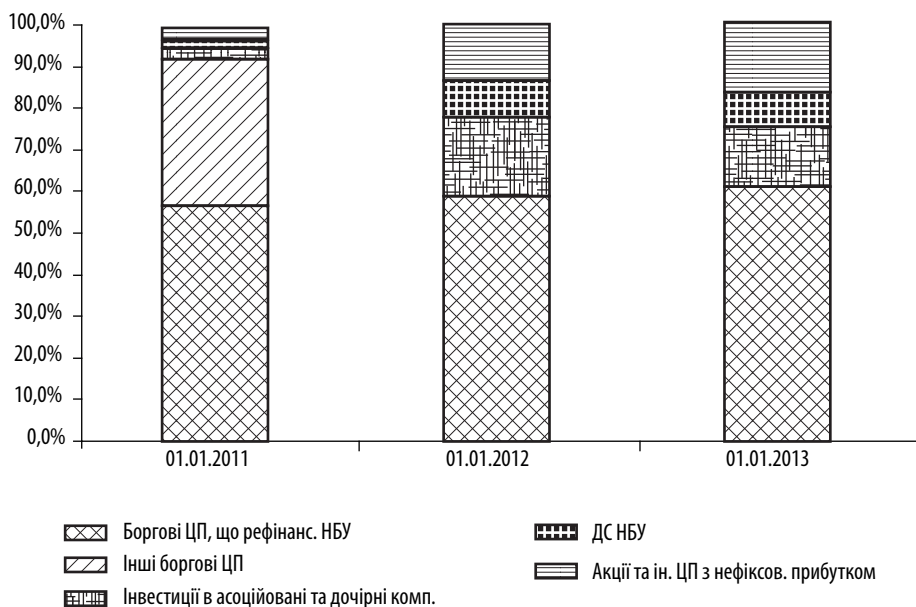

Рис. 2.33. Структура портфеля цінних паперів банків Харківської області

Станом на 01.01.2013 вкладення банків області в боргові цінні папери становили 1 564,9 млн грн. За звітний рік вони скоротились на 239,9 млн грн, при цьому темпи їх зменшення уповільнилися до 13,3 % проти 72,6 % за 2011 рік [59].

У структурі загального портфеля цінних паперів вкладення у боргові цінні папери розподілились таким чином: частка боргових цінних паперів, що рефінансуються Національним банком складала 60,4 % (на 01.01.2012 – 58,4 %), вкладення у депозитні сертифікати Національного банку України на звітну дату відсутні, питома вага вкладень у боргові цінні папери підприємств та організацій складала 14,7 % (на початку року – 19,0 %).

Переважну частку боргових цінних паперів придбано банками області до торгового портфеля – 88,4 %, або 1 382,8 млн грн, у портфелі на продаж тримається 11,6 % (181,3 млн грн), до погашення – 0,8 млн грн.

В акції та інші форми участі в капіталі станом на звітну дату банками області було вкладено кошти в сумі 520,0 млн грн, за 2012 рік ці вкладення зменшилися на 1,3 % або на 6,9 млн грн.

У структурі вкладень в акції за секторами економіки переважала участь банків у капіталі фінансових корпорацій – 80,3 % (або 417,4 млн грн), у пайові цінні папери не фінансових корпорацій вкладено 19,7 % (або 102,6 млн грн).

Станом на 01.01.2013 банками сформовано резервів під знецінення цінних паперів у сумі 8,1 млн грн, або 0,4 % від загальної суми портфеля цінних паперів, що менше проти 01.01.2012 року на 1,1 млн грн (або на 12,0 %).

Залишки заборгованості на 01.01.2013 за випущеними банками власними цінними паперами (ощадними (депозитними) сертифікатами та облігаціями) станом на 01.01.2013 р. обліковуються у загальному обсязі 264,0 млн грн, або 0,8 % від загальних зобов'язань банків області (рис. 2.34). Упродовж 2012 року обсяг випуску боргових паперів банками області зменшився на 47,1 %.

Із загальної суми залишок за емітованими облігаціями в національній валюті станом на 01.01.2013 р. склав 252,0 млн грн, решта – 12,0 млн грн – припадає на ощадні сертифікати.

Розвиток банківського сектору Харківської області мав позитивну динаміку. Так, за станом на 01.01.2013 р. на території Харківської області здійснювали діяльність 7 самостійних банків, а також 10 філій та 1 276 відділень, які представляють 86 банків з 7 регіонів України. В області діють 2 банки та установи (філії і відділення) 37 банків України з іноземним капіталом, з яких 15 – зі 100 % іноземного капіталу [59].

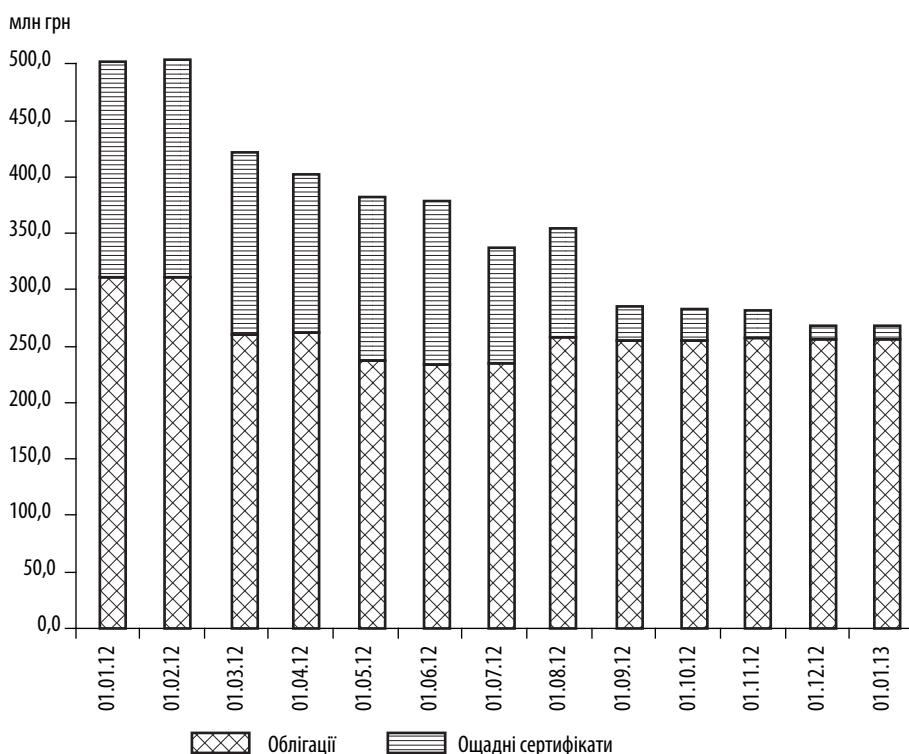

Рис. 2.34. Цінні папери власних випусків банків Харківської області

Фінансовий стан більшості харківських банків та банківських установ, які працювали в області в 2012 році, був задовільний: банки здійснювали діяльність в звичайному режимі та мали достатню ліквідність для проведення власних та клієнтських операцій, зобов'язання перед клієнтами виконувалися в повному обсязі.

Балансовий капітал банків-юридичних осіб області склав на початок 2013 року 4 168,8 млн грн, або 11,5 % пасивів банку. Акціонерний капітал, який залишається основною складовою балансового капіталу (69 %), станом на 01.01.2013 дорівнював 2 912,0 млн грн.

Обсяг активних операцій банківських установ області станом на 01.01.2013 складав 44 060,6 млн грн. Структура активів характеризувалася такими даними:

- кредитний портфель – 62,3 %;
- високоліквідні активи – 13,9 %;
- вкладення в цінні папери – 4,8 %;
- основні засоби та нематеріальні активи – 3,1 %;

Розділ 2. Характеристика функціональних ознак банківської діяльності на етапі ...

- дебіторська заборгованість – 4,4 %;
- інші активи – 2,1 %;
- кошти в інших банках – 0,2 %.

Зобов'язання банківських установ області станом на 01.01.2013 р. становили 33 728,4 млн грн. Їх структура характеризувалася такими даними:

- вклади фізичних осіб – 56,4 %;
- кошти суб'єктів господарювання – 18,6 %;
- міжбанківські кредити та депозити – 3,3 %;
- кредиторська заборгованість – 3,0 %;
- кошти бюджету, позабюджетних фондів та небанківських фінансових установ – 1,4 %;
- цінні папери власного боргу – 0,8 %;
- інші зобов'язання – 1,8 %.

У 2012 році по Харківській області спостерігався значний розвиток безготівкових розрахунків та НСМЕП в аспекті зростання безготівкових розрахунків і це загальносвітова тенденція, яка характеризує рівень розвитку ринкових відносин. Зростання безготівкових розрахунків надає можливість збільшувати надходження фінансових ресурсів суб'єктів національної економіки до банківської системи на надає банкам додаткову ліквідність, що зробить кредити більш доступними для населення та сприятиме динамічному розвитку економіки країни в цілому.

Зростанню безготівкових розрахунків сприяють такі фактори:

- розширення мережі платіжних терміналів;
- поява можливості виконання держателями платіжних карток безготівкових розрахунків через банкомат;
- розширення мережі прийому платіжних карток в сфері торгівлі та послуг;
- збільшення кількості розрахунків через Інтернет.

У 2012 році в Харківському регіоні за допомогою платіжних карток було виконано операцій:

- 1) зняття готівки через банкомати та інші пристрої – 52 млн операцій на суму 48,2 млрд грн;
- 2) безготівкових операцій – 20 млн переказів на суму 4,7 млрд грн, з них:
 - через платіжні термінали – 19 млн операцій на суму 3,9 млрд грн;
 - через банкомати – 206 тис. операцій на суму 0,2 млрд грн;
 - через Інтернет – 1,1 млн операцій на суму 0,6 млрд грн.

У порівнянні з 2011 роком в 2012 році визначається значний ріст безготівкових розрахунків, а саме: через платіжні термінали кількість операцій збільшилась на 86,7 %, а їх загальна сума – на 77 %; через банкомати – кількість безготівкових операцій збільшилась на 341,5 %, а їх загальна сума – в 24 рази.

Станом на 01.01.2013 р. членами та учасниками НСМЕП в Україні було 67 установ, з них: 57 – банки (включаючи Національний банк), 10 – небанківські установи. У Харківській області 6 банків – юридичних осіб є членами НСМЕП, окрім цього, учасником НСМЕП від м. Харкова є небанківська установа – ТОВ СНВФ «АРГУС», яка виконує в системі функції технічного еквайра та банківського процесингового центру.

Загальна кількість клієнтів – держателів платіжних карток НСМЕП збільшилась на 126 % (в основному за рахунок збільшення держателів карток НСМЕП з магнітною смугою для отримання виплат за вкладами Ощадбанку СРСР) і станом на 01.01.2013 р. складала 573 162 клієнта, з них 572 606 фізичних та 556 юридичних осіб.

Термінальна мережа станом на 01.01.2013 р. складалась з 254 банкоматів та 728 платіжних терміналів, що більше ніж станом на 01.01.2012 р. на 38 % та 89 % відповідно.

Сфера торгівлі та послуг, в якій для розрахунків приймалась картка НСМЕП, станом на 01.01.2013 р. складалась з 131 торговців (що в 6 разів більше ніж 2011 році) та 154 підприємств торгівлі та сфери послуг, що більше ніж станом на 01.01.2012 р. (що майже в 3 рази більше ніж 2011 році).

Кількість операцій за картками НСМЕП в 2012 році майже не змінилась і складала 4 981 392 операції, а загальна сума операцій зменшилась на 17 % і складала 4 361 462 тис. грн, з них: отримання готівки – 4 880 336 операції на суму 4 355 725 тис. грн, безготівкові розрахунки – 101 056 операцій на суму 5 736 тис. грн.

За результатами аналізу ХОУ НБУ найбільш активними банками – членами НСМЕП регіону є ПАТ «МЕГАБАНК», Харківська філія АБ «Експрес – Банк» та АТ Банк «МЕРКУРІЙ».

Для подолання наслідків фінансової кризи і забезпечення умов стабільного функціонування банківського сектору України і, зокрема, подальшого розвитку банківської системи Харківської області необхідно вживати заходів щодо збільшення власного капіталу, зниження рівня ризиковості здійснюваних операцій та формування в необхідному обсязі резервів під ризики за активними операціями, поліпшення якості активів і пасивів та забезпечення їх збалансованого зростання, оптимізації витрат і доходів та підвищення ефективності ді-

альності. Виконання визначених завдань дозволить створити певні передумови для зростання економіки регіону і визначити ефективні механізми фінансового забезпечення розвитку інноваційних галузей економіки на основі диверсифікації джерел їх фінансування та дієвих методів управління.

2.5. Державний вплив на розвиток банківського інвестиційного кредитування: закордонний досвід та вітчизняні реалії

З огляду на реалії функціонування українських підприємств, можна констатувати, що в найближчому майбутньому саме банківський (а не біржовий) тип фінансового забезпечення залишатиметься вирішальним інструментом для забезпечення інтенсивних структурних перетворень у реальному секторі економіки. Кредитування банками довгострокових проектів, що історично домінує в Україні як основний механізм поповнення позикового капіталу, не лише не перешкоджає ефективному розвитку й подальшій динамічній трансформації вітчизняної економіки, але і заслуговує на активне сприяння з боку державних органів у контексті реалізації стратегії зростання національної конкурентоспроможності на інноваційно-інвестиційній основі.

На думку Є. І. Парфенюк [39], процеси формування новітньої моделі інвестиційного розвитку в країні потребують ефективних інструментів державної підтримки функціонування та реструктуризації суб`єктів господарювання. Серед подібних механізмів слід виокремити засіб чіткої регламентації їхньої діяльності за рахунок формування сприятливого інвестиційного клімату та зручної підприємницької інфраструктури. У свою чергу, вирішення вказаних завдань в розрізі державної підтримки бізнесу асоціюється з прозорим і зрозумілим нормативно-правовим забезпеченням інвестиційних процесів національного рівня.

Державний вплив на систему БІК відбувається через два канали (рис. 2.35): з *одного боку* – пряме адміністративне втручання; з *іншого боку* – регулювання діяльності банків за рахунок монетарних важелів, податкового законодавства та нормативних актів у сфері здійснення компаніями реального інвестування.

З *одного боку*, дефіцит власного капіталу виступає ключовою перешкодою у роботі суб`єктів господарювання, а з *іншого* – скорочує можливості самих банків щодо зростання обсягів кредитних операцій. Це пояснюється тим, що недостатність у підприємства ліквідних ресурсів вимагає від банків присвоєння такому позичальнику нижчого класу, а це істотно зменшує ймовірність залучення останнім інвестиційного кредиту. У свою чергу, фінансові установи, орієнтуючись на середньоринкові ставки БІК та власну конкурентну позицію, уникають надмірного збільшення вартості таких операцій, а тому у структурі

відсоткової ставки автоматично зростає частка витрат, пов'язаних з гіпертрофованим кредитним ризиком. Таким чином, за відносно незмінної ставки за БІК масова неплатоспроможність вітчизняних компаній призводить до зниження рівня рентабельності відповідних кредитних операцій, що знижує зацікавленість фінустанов у їх проведенні.

Рис. 2.35. Систематизація інструментів державного впливу на систему БІК

Автори у роботі [8] підкреслюють, що схема ціноутворення на інвестиційний банківський кредит має певну специфіку, яка базується на тому, що він у більшості випадків має індивідуальний характер. Відсотки за кредитами встановлюються не лише за рахунок урівноваження попиту на відповідні банківські продукти та їх пропозиції, але й з урахуванням специфічних індивідуальних витрат і ризику кредитних операцій фінустанови. Останній прив'язується до термінів та об'єкту кредитування, а також із розрахунковим класом кредитоспроможності позичальника. При цьому додаткові витрати банку, як невід'ємна характеристика БІК, ідентифікуються зі значним рівнем трудомісткості супроводу довгострокового кредитного продукту, складністю та неоднозначністю оцінки специфічних ризиків для ухвалення рішення щодо надання кредиту.

Низький рівень фінансової стійкості українських компаній та пов'язані з цим надмірні ризики довгострокового банківського кредитування можна пояснити впливом цілої низки несприятливих факторів та умов діяльності (рис. 2.36).

Досвід розвинених країн свідчить про активну участь банків у процесі накопичення і розміщення капіталу в галузі економіки, що є однією з необхідних умов економічного зростання в рамках як євро-японської (німецької), так і англосаксонської (американської) моделей.

Розділ 2. Характеристика функціональних ознак банківської діяльності на етапі ...

	Фактори	Умови	Перешкоди
Макрорівень	<p>Декларовані регуляторами стратегічні завдання економічного розвитку: відновлення попередніх темпів зростання ВВП на засадах модернізації та впровадження інновацій, забезпечення відкритості та високого рівня конкурентоспроможності вітчизняних компаній. Цілі монетарного регулятора: посилення довіри до національної грошової одиниці, зростання її ролі в обслуговуванні економічного обороту, скорочення валютних обсягів у структурі активних і пасивних банківських операцій, зниження рівня доларизації економічних відносин</p>	<p>Відсутнє посилення цінової динаміки на світових товарних ринках поряд зі зростанням адміністративно регульованих цін і тарифів протягом останніх років створює істотну загрозу активізації інфляційних процесів в Україні. У 2011 році умови функціонування економіки суттєво погіршилися, що пов'язано, по-перше, із впливом рецесії на рівні світової економіки (наслідком цього стало значне скорочення попиту на продукцію експорту підприємств-резидентів), а по-друге – загостренням боргової кризи в Єврозоні та США, що ускладнило доступ вітчизняних позичальників до міжнародних ринків фінансового капіталу</p>	<p>Нечітка регламентація законодавчих ініціатив у напрямку надання пільг компаній інноваційного напрямку, відшкодування виплат за інвестиційним кредитом, спрощення процедур його отримання та впровадження самого проекту, зниження податкового навантаження тощо; недовіра населення до роботи банків та фінансової системи в цілому (зокрема, інфляційні очікування), що спричиняє дефіцит довгострокових ресурсів (депозитів), які акумулюються з метою проведення БК; неефективна робота судової гілки влади та виконавчої служби</p>
Мікрорівень	<p>Пряма зацікавленість банків у зростанні ефективності роботи компаній реального сектору; в Україні універсальний банкінг є найбільш поширеним типом фінансового посередництва з домінуванням кредитних відносин; банки, як правило, володіють достатнім обсягом інформації для адекватної оцінки фінансового стану крупної компанії-позичальника (холдингу), впливати на його фінансові потоки, пов'язані з інвестиційним проектом; банки мають доступ до інформації про склад власників і топ-менеджменту суб'єкта господарювання</p>	<p>Використання банками змішаних джерел для забезпечення кредитування; існування значних валютних ризиків за рахунок переважання доларових інвестиційних позик; низький рівень фінансової стійкості підприємств реального сектору економіки; переважання матеріальних витрат у структурі собівартості кінцевої продукції компаній, що пояснюється відсталістю використовуваних технологій, значним рівнем ресурсо- та енергоємності виробництва, високою вартістю сировини і напівфабрикатів; значні дотації збитковим компаніям держаної форми власності (у тому числі природним монополіям)</p>	<p>Обмеженість інформації щодо реального фінансового стану компаній типу МСБ; значна частка тіньової економіки (нелегальне працевлаштування та прихована виплата частини заробітної плати, відсутність прозорих процедур обліку торговельних місць на ринках тощо); відчутні диспропорції у регіональному розвитку та існування тенденції щодо їх поглиблення; високі адміністративні бар'єри (реєстрація, сертифікація, ліцензування, системи контролю і дозвільної практики, недосконале регулювання орендних відносин тощо), нестабільне законодавство</p>

Рис. 2.36. Фактори, умови та основні проблеми розвитку БК в Україні

Євро-японська модель передбачає активну участь комерційних банків у контролі над компанією за рахунок розвинутої системи кредитування (табл. 2.12).

Таблиця 2.12

Частка підприємств в країнах Європейського Союзу, які залучали додаткові фінансові ресурси, % від загального обсягу, протягом відповідного періоду (складено на основі [62])

Країна	2007 рік			2010 рік		
	Емісія акцій	Банківські кредити	Інші джерела	Емісія акцій	Банківські кредити	Інші джерела
Бельгія	5,5	38,3	14,1	8,7	43,2	22,5
Болгарія	5,8	43,6	36,9	3,1	32,9	32,1
Греція	31,6	53,1	35,4	32,2	49,2	36,6
Данія	3,1	19,5	21,9	6,2	24,0	30,5
Ірландія	2,3	35,9	17,3	3,6	29,0	17,3
Іспанія	4,4	36,3	30,6	5,9	38,0	32,8
Італія	0,6	27,1	14,7	1,1	33,9	28,3
Кіпр	1,7	30,8	10,9	1,9	37,5	14,5
Латвія	9,1	43,4	57,7	7,8	41,2	48,9
Литва	3,9	35,6	15,9	2,5	28,2	14,3
Люксембург	10,1	19,0	21,3	11,9	19,1	27,0
Мальта	1,1	30,0	18,9	2,1	26,3	21,1
Нідерланди	3,4	13,4	6,7	4,8	21,3	15,3
Німеччина	0,9	20,4	19,4	0,9	24,6	21,7
Польща	2,7	30,1	16,3	2,2	28,2	18,2
Словаччина	8,6	51,5	40,9	8,4	50,0	38,7
Сполучене Королівство	1,1	22,2	20,9	1,4	26,6	25,1
Фінляндія	3,9	27,6	20,6	6,4	31,3	20,4
Франція	2,5	32,8	19,1	4,6	37,4	26,2
Швеція	2,5	20,5	8,0	2,9	25,0	12,3

Впливовим чинником широкого використання у своїй діяльності позикових коштів корпораціями Японії та західноєвропейських країн виступає відносно низька вартість капіталу. Використання дешевого позикового капіталу для фінансування великомасштабних інвестиційних програм взагалі було однією з особливостей політики стартового етапу індустріалізації в Японії, що в значній мірі досягалося тісною співпрацею центрального банку Японії, комерційних банків, корпорацій і держави.

Так, низький рівень відсотка за банківськими кредитами забезпечувався його прив'язкою до офіційної облікової ставки за короткостроковими вкладками і позичками та до процентних банківських облігацій – за довгостроковими вкладками і кредитами. З цієї причини забезпечення фінансового капіталу здійснювалося, в основному, за рахунок кредитування, частка якого в загальній структурі залучених ресурсів протягом періоду значних темпів економічного зростання становила приблизно 90%.

Англосаксонська модель передбачає неістотну участь банків у фінансуванні роботи підприємств. В даному випадку зовнішнє фінансування підприємств відбувається за рахунок фондового ринку, за допомогою якого підприємства формують близько 40% ресурсів. Це відбувається за рахунок розвинутої системи фінансових установ небанківського типу, таких як інвестиційні компанії, взаємні фонди, компанії зі страхування життя та майна, пенсійні фонди та інші інституції. Ключовою передумовою досить обмеженого використання банківських кредитів у фінансуванні діяльності американських публічних компаній є існуюче в США податкове законодавство, що надає численні пільги акціонерного капіталу в справі фінансування капітальних вкладень, і прагненням корпорацій зберегти відносну незалежність від залучених позикових коштів. Крім того, в США за рахунок монетарної політики держави, спрямованої на боротьбу з інфляцією в кінці 70-х початку 80-х років, спостерігалось зростання вартості капіталу, що також знизило зацікавленість американських підприємств у частині залучення банківського капіталу [15].

Одним з головних інструментів монетарного впливу фінансового регулятора на процеси реального інвестування є зміна облікової ставки, за якою надаються позики центрального банку для самих комерційних банків, причому за різними країнами вона значно відрізняється (табл. 2.13). Очевидно, що країни з нижчою обліковою ставкою мають ширші можливості щодо забезпечення підприємств дешевшими інвестиційними ресурсами.

Українська банківська система, на відміну від країн з розвинутою економікою, досі не стала суттєвим джерелом інвестиційних ресурсів для сфери реального виробництва. Однак на сьогодні, як свідчить практика, вже намітилася тенденція зміни структури інвестицій в частині джерел фінансування у напрямку зростання частки залучених і позикових коштів. Фахівці роблять висновок, що «саме банківська система в умовах транзитивної економіки на сучасному етапі економічного розвитку покликана стати катализатором інвестиційного процесу допомогою активної участі в інвестиційному кредитуванні» [30, с. 38–41].

Таблиця 2.13

Середньорічні (у 2010 році) облікові ставки центральних банків та ставки кредитування з боку комерційних банків різних країн та Євросоюзу (складено на основі [65])

Країна / регіон	Облікова ставка центрального банку (1)	Ставка кредитування банками (2)	Відношення ставок (2/1)
Австралія	3,28	7,28	2,2
Бразилія	10,75	39,99	3,7
Гонконг	0,50	5,00	10,0
Данія	0,75	4,30	5,7
Європейський Союз	1,75	7,52	4,3
Ізраїль	2,02	4,49	2,2
Індія	6,00	10,17	1,7
Ісландія	5,75	10,24	1,8
Канада	0,25	2,60	10,4
Китай	3,25	5,81	1,8
Литва	2,06	5,99	2,9
Малайзія	2,83	5,05	1,8
Нова Зеландія	5,00	10,10	2,0
Норвегія	1,75	4,60	2,6
Південна Корея	1,25	5,51	4,4
Польща	3,50	8,37	2,4
Російська Федерація	8,75	10,82	1,2
Сполучене Королівство	0,50	3,96	7,9
США	0,50	3,25	6,5
Таїланд	2,00	6,31	3,2
Тайвань	1,25	2,68	2,1
Угорщина	5,75	7,57	1,3
Україна	10,25	15,87	1,5
Чеська Республіка	0,75	5,89	7,9
Чилі	0,50	4,75	9,5
Швейцарія	0,75	2,73	3,6
Швеція	0,50	3,39	6,8
Японія	0,30	1,48	4,9

На наш погляд, жодна з цих двох моделей не підходить в чистому вигляді для України, принаймні, в найближчій перспективі. Нерозвиненість фондового ринку, який буде, очевидно, перебувати в стані становлення ще досить тривалий час, виключає використання англосаксонської моделі. У той же час, обмеженість кредитних ресурсів не дозволить забезпечувати всі потреби економіки в інвестиціях за рахунок довгострокового банківського кредиту. На це, зокрема, вказує У. В. Владичин: «Перехідний економіці притаманне суттєве обмеження ресурсної бази комерційних банків, що, в свою чергу, зменшує масштаби банківського кредитування» [10, с. 96]. Тому банківська система, швидше за все, зосередиться на кредитуванні інвестиційної діяльності малих і середніх підприємств, а великі підприємства, які відчувають потребу в значних інвестиційних ресурсах, будуть намагатися залучати кошти іноземних інвесторів через фондовий ринок.

Вживання спеціальних регулятивних заходів у сфері БІК вимагає від державних органів чіткого уявлення щодо розмежування конкретних напрямків інвестиційних вкладень. Це дозволить адресно направляти законодавчі зусилля на розвиток окремих секторів ведення бізнесу, галузей та підгалузей економіки в цілому, визначати пріоритетні сфери підтримки. Відповідно до цього, вважаємо за доцільне класифікувати такі напрямки з одночасним їх групуванням за приналежністю до тієї чи іншої сфери капіталовкладень (табл. 2.14).

Як уже наголошувалося в класифікації, представленій у таблиці, більшість інвестиційних проектів, що знаходять державну підтримку, насамперед належать до однієї з двох категорій галузевої приналежності: базові та пріоритетні (інноваційні). Згідно з вітчизняним законодавством, пріоритетними слід вважати галузі, функціонування яких спрямовується на забезпечення потреб держави та суспільства у «високотехнологічній конкурентоспроможній екологічно чистій продукції, високоякісних послугах, які реалізують державну політику щодо розвитку виробничого та експортного потенціалу, створення нових робочих місць» [45].

Серед набору інструментів, які використовує держава з метою стимулювання розвитку таких галузей, слід виокремити практику повного або часткового відшкодування процентних ставок за інвестиційними кредитами, що отримують комерційні структури у банківських установах [44].

Оновлене в 2012 році вітчизняне законодавство [43], наближаючись до основних положень міжнародних стандартів фінансової звітності, а також рекомендацій Базельського комітету з банківського нагляду, зробило значний крок у підвищенні об'єктивності методики визначення індивідуального кредитного рейтингу позичальників – юридичних осіб, і в тому числі – за довгостроковими інвестиційними проектами (табл. 2.15).

Таблиця 2.14

Класифікація напрямків інвестиційного банківського кредитування підприємств

Критерій	Сфери	Напрямки та об'єкти інвестування
1	2	3
Активи компанії, що фінансуються за рахунок кредиту [Ошибка! Источник ссылки не найден., Ошибка!]	Матеріальні активи	Житлові будинки; нежитлові будівлі; інженерні споруди; машини, обладнання та інвентар; земля, транспортні засоби; довгострокові біологічні активи рослинництва і тваринництва; інші активи
	Нематеріальні активи	Програмне забезпечення та бази даних, права на комерційні позначення, об'єкти промислової власності, авторські та суміжні права, патенти, ліцензії, концесії
Основні виробничі фонди, що збільшуються за рахунок кредиту [5]	Фінансові інструменти	Голосуючі акції акціонерних товариств або частки (корпоративні права) в статутному капіталі компанії, активи яких використовуються
	Основні засоби	Земельні ділянки; капітальні витрати на поліпшення земель, не пов'язані з будівництвом; будівлі, споруди та передавальні пристрої; машини та обладнання; транспортні засоби; інструменти, прилади, інвентар (меблі); тварини; багаторічні насадження; інші основні засоби
	Інші необоротні матеріальні активи	Бібліотечні фонди; малоцінні необоротні матеріальні активи; тимчасові (нетитульні) споруди; природні ресурси; інвентарна тара; предмети прокату; інші необоротні матеріальні активи
Сектор економіки	Реальний сектор [27]	Промисловість; сільське господарство, мисливство, лісове господарство; будівництво; діяльність транспорту і зв'язку; охорона здоров'я та надання соціальної допомоги; освіта; операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям; торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку
	Фінансовий сектор [11]	Ринки банківських, інвестиційних, ломбардних, страхових, розрахункових послуг, ринки послуг фінансового лізингу, кредитних спілок, надання і реалізації концесій, торгівлі цінними паперами, обміну валютою
Призначення кредиту (вид економічної діяльності)	Основні виробничі фонди (сфера матеріального виробництва) [27]	Промисловість (добування паливно-енергетичних та інших корисних копалин; виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів; текстильне виробництво; виробництво одягу, хутра та виробів з хутра; виробництво шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів; оброблення деревини та виробництво виробів з деревини, крім меблів; целюлозно-паперове виробництво; видобуток і переробка нафти, газу, вугілля, торф'яного палива; виробництво металургійного виробництва та нафтохімічна промисловість; виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції; металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів; машинобудування; виробництво та розподілення електроенергії, газу та води); сільське господарство, мисливство, лісове господарство; будівництво

Закінчення табл. 2.14

1	2	3
	<p>Основні невиробничі фонди (сфера послуг) [40]</p>	<p>Ділові послуги (виробничі – ремонт і обслуговування обладнання, лізинг, інжиніринг; розподільчі – торгівля, транспорт; зв'язок; функціональні – консалтингові, фінансові, банківські, маркетингові, рекламні, страхові); соціальні послуги (освіта, культура, радіо, телебачення, медицина); приватні послуги (організація дозвілля, комунальні послуги; медичні, психологічні, туристичні)</p>
	<p>Пріоритетні [Ошиб-ка! Источник ссылки не найден.]</p>	<p>Освоєння нових технологій транспортування енергії, впровадження енергоефективних, ресурсозберігаючих технологій, освоєння альтернативних джерел енергії; освоєння нових технологій високотехнологічного розвитку транспортної системи, ракетно-космічної галузі, авіа- і суднобудування, озброєння та військової техніки; освоєння нових технологій виробництва матеріалів, їх оброблення і з'єднання, створення індустрії наноматеріалів та нанотехнологій; техно-логічне оновлення та розвиток агропромислового комплексу; впровадження нових технологій та обладнання для високоякісного медичного обслуговування, лікування, фармацевтики; широке застосування технологій більш чистого виробництва та охорони навколишнього природного середовища; розвиток сучасних інформаційних, комунікаційних технологій, робототехніки</p>
<p>Галузь економіки (тип державної підтримки)</p>	<p>Забезпечення розвитку енергетичної інфраструктури, зокрема газотранспортної системи, атомного та ракетно-космічного машинобудування, авіа- і суднобудування; видобування нафти, газу та вугілля; виробництво, перероблення та зберігання сільськогосподарської продукції; будівництво і реконструкція автомобільних доріг загальнодержавного значення (в межах міжнародних транспортних коридорів), міжнародних аеропортів та вокзалів, морських портів, інших об'єктів інфраструктури; реконструкція систем тепло- і водопостачання та водовідведення; будівництво житла; виробництво альтернативних джерел енергії, сільськогосподарської техніки, обладнання та комплектувальних виробів для неї, вантажно-підіймальної та дорожньої техніки, нафтогазопромислового, гірничошахтного і гірничорудного обладнання та бурового інструменту</p>	<p>Інші галузі</p>

Впроваджена у практику банківського ризик-менеджменту модель дискримінантного аналізу ґрунтується на розрахунку інтегрального показника фінансового стану суб'єкта господарювання, що, на відміну від існуючих до цього підходів, стимулює використання банками системи внутрішнього рейтингування дебіторів. Остання, на думку розробників Директиви 2006/48/ЄС [66], повинна:

- формувати умови для об'єктивної оцінки позичальника, класифікації відповідних ризиків та їх кількісної оцінки;
- слугувати активним інструментом управління кредитними ризиками, прийняття рішень щодо видачі кредитів та корпоративної відповідальності;
- підтримуватись департаментом моніторингу кредитних ризиків, до обов'язків якого належить професійне і неупереджене застосування рейтингової системи;
- забезпечуватись актуальною інформаційною базою, сформованою за рахунок маркетингових досліджень банку;
- бути концептуально та методично обґрунтованою.

На сьогодні можна говорити про поступову зміну вітчизняної «філософії рейтингових оцінок» позичальників [57], яка ґрунтується на визначенні ймовірності їх дефолту – PD (Probability of Default). Така ймовірність, у свою чергу, є одним зі структурних компонентів моделі розрахунку абсолютного показника очікуваного збитку банку – EL (Expected Loss), що можна визначити як «мультиплікативне коригування» можливого обсягу його фінансових втрат [58], а саме:

$$EL = LGD \cdot PD \cdot EAD \quad (2.3)$$

де *LGD* (Loss Given Default) – можливий збиток банку в результаті настання несприятливої події «втрати» дебітора;

EAD (Exposure of Default) – комплексний показник, що включає такі параметри як строк кредитування, обсяг позики, індивідуальний обсяг річної виручки компанії.

Термін, на який надається позика (поряд із річною ставкою відсотка, індивідуальним для клієнта обсягом втрат під час настання дефолту та ймовірністю виникнення неплатоспроможності за основною сумою боргу), є важливим критерієм, за яким визначається рівень доходності (*d*) конкретної кредитної операції для банку. Виходячи з доведення, запропонованого у роботі [58], вважаємо за доцільне навести формулу, за якою визначатиметься прибутковість довгострокових інвестиційних проектів:

Таблиця 2.15

Нормативні вимоги, пов'язані з системою БІК в Україні (складено на основі [Ошибка! Источник ссылки не найден., Ошибка! Источник ссылки не найден.]

Група нормативів/вимог	Назва нормативу/вимоги	Зв'язок з БІК	Значення нормативу
1	2	3	4
Нормативи капіталу	мінімального розміру регулятивного капіталу (Н1)	До складу регулятивного капіталу включаються резерви під стандартну заборгованість клієнтів за кредитними операціями, у тому числі - за довгостроковими комерційними позиціями. Норматив Н2 визначається як співвідношення регулятивного капіталу до сумарних активів і певних позабалансових інструментів, зменшених на суму створених відповідних резервів за активними операціями та на суму забезпечення кредиту (вкладень у боргові цінні папери) безумовним зобов'язанням або грошовим покриттям у вигляді застави майнових прав і зважених за ступенем кредитного ризику. Норматив Н3 - співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів	Не менше 120 млн грн
	достатності (адекватності) регулятивного капіталу (Н2)		Протягом перших 12 місяців діяльності (з дня отримання ліцензії) - не менше 15%; протягом наступних 12 місяців - не менше 12%; надалі - не менше 10%
	співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів (Н3)		Не менше ніж 9%
Нормативи ліквідності	поточна ліквідність (Н5) короткострокова ліквідність (Н6)		До активів банку під час розрахунку нормативів Н5 та Н6 включаються, серед іншого, довгострокові кредити, що надані суб'єктам господарювання
Нормативи кредитного ризику	максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7) великих кредитних ризиків (Н8)	До вимог банку до контрагента (Н7) або пов'язаних контрагентів (Н8) включаються, серед іншого, заборгованість за кредитами; прострочена заборгованість за кредитами та заборгованість за простроченими та сумнівними до погашення нарахованими доходами; заборгованість (у тому числі прострочена) за факторинговими операціями, фінансовим лізингом, врахованими векселями	Не має перевищувати 25% Не має перевищувати 8-кратний розмір регулятивного капіталу банку

Закінчення табл. 2.15

1	2	3	4
Резервні вимоги для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями	Резерв за кредитами	Банк під час класифікації довгострокового кредиту, наданого під інвестиційний проект, аналіз ефективності якого підтверджує спроможність боржника забезпечити погашення боргу (у тому числі за рахунок доходу, що планується отримати від реалізації інвестиційного проекту) відповідно до умов договору за кредитом, має право підвищити його на одну категорію якості за умови, що бізнес-план із реалізації інвестиційного проекту виконується	Розмір резерву за кредитом дорівнює сумі перевищення балансової вартості кредиту (без урахування суми раніше сформованого резерву) над теперішньою вартістю майбутніх грошових потоків за цим кредитом

$$d = (1 + r - LGD \cdot (PD_c + PD_p \cdot r)) \cdot (n - 1), \quad (2.4)$$

де r – ставка відсотка за кредитом;

PD_c – ймовірність дефолту дебітора за основною вартістю позики;

PD_p – ймовірність дефолту дебітора за відсотками;

n – сукупна тривалість кредитного періоду.

Очевидно, що для інвестиційних кредитів ринкова доходність збільшується пропорційно тривалості кредитного періоду, зменшеної на 1.

На жаль, в Україні лише частково реалізовано методику IRB (Internal Rating Based) – на рівні оцінки критерію ймовірності дефолту PD. Однак навіть цей захід надає банкам широкі можливості щодо стандартизації процесу класифікації дебіторів за рівнем кредитного ризику (шляхом призначення однакового класу тим позичальникам, які мають однорідні показники фінансової звітності незалежно від характеристик самого банку та регіону, в якому він пропонує свої послуги), полегшує процес моніторингу правильності його оцінки. При цьому задача підбору банком адекватної інтегральної моделі для компанії з певною галузевою приналежністю та розміром значно спрощується за рахунок підбору та щорічного коригування відповідних параметрів моделей Національним банком (рис. 2.37).

Банк оцінює конкретний інвестиційний проект в розрізі його фінансової самоокупності, кінцевих грошових потоків та практичної реалізації (оцінка бізнес-плану впровадження інвестиційного проекту). Під час оцінки можливості успішної реалізації інвестиційного проекту банк ідентифікує здатність позичальника здійснювати ефективне управління ним та отримати по завершенню заплановані результати; оцінює надійність і стабільність господарської діяльності, якою займатиметься позичальник протягом часу, що необхідний для завершення всіх проектних заходів і повного погашення кредиту; враховує повноту урахування боржником усіх типів загроз, що виявляються у процесі надання кредиту на інвестиційний проект [43].

Провідні країни світу з метою стимулювання економічного зростання активно впроваджують різні програми зі сприяння довгостроковому кредитуванню різних категорій бізнесу та окремих напрямків галузевого (секторального) розвитку (табл. 2.16). В більшості країн важливим інструментом інвестиційного процесу виступають саме державні гарантії за кредитами у відповідності до регіональних та загальнодержавних програм підтримки компаній.

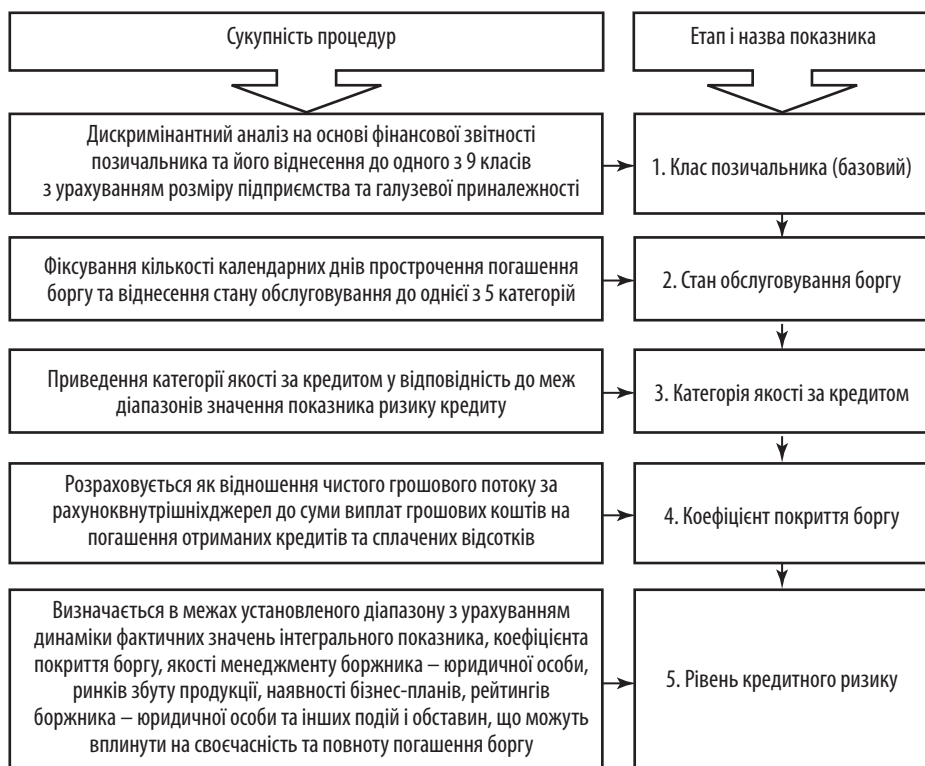

Рис. 2.37. Регламентация механизму оцінки ризику заборгованості за інвестиційним кредитом (складено на основі [43])

В Угорщині, Чехії, Словаччині та Болгарії використовується модель роботи спеціалізованого державного банку гарантій і розвитку щодо підтримки компаній із категорії СМБ за провідним типом цільових інвестиційних програм: близько 75% обсягу державного фінансування розподіляється на користь загальнодержавних програм, а 25% – на користь регіональних програм розвитку СМБ. Зокрема, у Чехії щороку впроваджується близько двадцяти національних програм щодо розвитку середнього і малого підприємництва з метою вирішення стратегічних завдань у сфері промислового розвитку, нового будівництва, реконструкції існуючих будівель та споруд, проведення НДДКР, придбання транспортних засобів, обладнання та автомобілів тощо. Метою таких інвестиційних проєктів є створення нових робочих місць, зростання експортоорієнтованості та інноваційного потенціалу компаній, збереження навколишнього середовища та ін.

Програми розвитку та регуляторні заходи з підтримки інвестиційного кредитування підприємств у зарубіжних країнах (складено на основі [12])

Країна	Державні регулятори та недержавні організації	Програми розвитку та регуляторні заходи
Німеччина	Генеральний директорат малого і середнього бізнесу, ремісництва, послуг та вільних професій (DGVIII) у складі Федерального Міністерства економіки і технологій – BMWA; Німецька мережа добровільних інвесторів – BANG	Програми «Венчурний капітал для малих технологічних компаній – VTC» (залучення коштів за рахунок асоціації фондів венчурного капіталу або донорських об'єднань), «Програма інноваційної підтримки СМП – PROINNO» (можливість тимчасового аутсорсингу фахівців з наукових установ до складу персоналу підприємств)
Сполучене Королівство	Міністерство бізнесу, підприємництва і регуляторної реформи – BERR; Національне агентство з обслуговування малого бізнесу при Міністерстві торгівлі і промисловості – DTI	Надання компаніям фінансової, технологічної та маркетингової допомоги через відповідні структурні підрозділи відомства. Цілі фінансування: впровадження інвестиційних проєктів, започаткування торгової діяльності, розширення існуючих потужностей та зростання ефективності їх роботи, проведення НДДКР з метою підвищення рентабельності бізнесу
США	Адміністрація малого бізнесу при Президенті США – SBA	Організація широкої мережі відділень, офіційних представництв, консультативних пунктів, бізнес-центрів та організацій, яким делеговано функції підтримки комерційних структур; створення рівних умов доступу до капіталу, надання державних гарантій як механізму забезпечення інвестиційних позик; створення зручної інфраструктури для роботи суб'єктів господарювання; розміщення державних замовлень, підтримка інновацій, трансферт технологій; допомога компаніям у випадку настання форс-мажору та ін.
Польща	Департамент ремісництва, малого і середнього підприємництва у складі Міністерства економіки	Діяльність національних інвестиційних фондів (НІФ), які пропонують населенню акції промислових підприємств, що котируються на фондовій біржі. Створення Польського фонду підтримки розвитку МСП (співробітництво з урядом і парламентом за пріоритетними напрямками державної політики), Національного фонду кредитних гарантій (створення мережі фондів підтримки сектору МСБ у сільській місцевості та відсталіх регіонах), фонду «Фундуш Мікро», Польсько-американського фонду розвитку підприємств, Агентства розвитку техніки і технологій. Розвиток програм розширення експортних можливостей, побудова інфраструктури для обслуговування СМП (широка мережа консультаційних та навчальних центрів, відділень інформаційної підтримки)

Основна форма державної підтримки полягає у наданні гарантій малому та середньому підприємству за довгостроковими позиками інвестиційного спрямування (до 75% вартості кредиту) та пільговими кредитами у обсязі 65% витрат на реалізацію проектів [12].

Література до 2 розділу

1. Абрютіна М. С. Аналіз фінансово-економічної діяльності підприємства : учебно-практич. посібник / М. С. Абрютіна, А. В. Грачев. – М. Изд-во «Дело и Сервис», 2001. – 272 с.
2. Аржевитин С. Проблеми банківської системи України в ХХІ столітті / С. Аржевитин // Мир денег. – 2000. – № 6. – С. 22–23.
3. Базель II : проблеми та перспективи використання в національних банківських системах : монографія // за редакцією Єпіфанова А. О., Школьник І. О. [Єпіфанов А. О., Школьник І. О., Райхлінг П. та ін.]:. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2011. – 261 с.
4. Барановський О. БСУ: сьогодні і завтра / О. Барановський // Дзеркало тижня. – 2006. – № 13. – С. 6.
5. Барановський О. Іноземний капітал на ринках банківських послуг України, Росії та Білорусі / Барановський О. // Вісник НБУ. – 2007. – № 9. – С. 12.
6. Барановський А. Недокапіталізована економіка / Барановський А. // Зеркало недели. – 2009. – № 14. – С. 3–6.
7. Боринець С. Я. Міжнародні фінанси : підручн. / С. Я. Боринець. – К. : Знання, 2009. – 494 с.
8. Васильєва, Т. А. Порівняльний аналіз підходів до визначення собівартості інвестиційного банківського кредиту [Текст] / Т. А. Васильєва // Забезпечення сталого розвитку банківської діяльності : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. 11 жовтня 2007 р. – К, 2007. – С. 61–64.
9. Верников А. Іноземні банки / Верников А. // Світова економіка і міжнародні відносини. – 2009. – № 8. – С. 97–107.
10. Владичин У.В. Роль кредитування в економічному зростанні України // Фінанси України. – 2004. – № 1. – С. 96–102.
11. Горбач, Л.М. Ринок фінансових послуг: Навч. Посібник [Текст] / Л. М. Горбач, О. Б. Каун. – К.: Кондор, 2006. – 436 с.
12. Дерябіна М. Государственно-частное партнёрство: теория и практика / М. Дерябіна // Вопросы экономики, 2008. – №8. – 2008. – С. 61–77.

13. Єрмолаєва А. В. Україна в 2010 році: щорічні оцінки суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку / А. В. Єрмолаєва. – К. : НІСД, 2010. – 528 с.

14. Забезпечення умов стабільного функціонування банківського сектору України: монографія / [О. М. Колодізев, О. В. Бойко, І. О. Губарева та ін.] ; під ред. О. М. Колодізева. – Х. : ХНЕУ, 2010. – 312 с.

15. Золотарев А. Н. Повышение продуктивности воспроизводственных процессов (на примере машиностроения): монографія / А. Н. Золотарев. – Харьков : Изд. Дом. «ИНЖЭК», 2004. – 172с.

16. Ільч Л. М. Ефективність відтворення трудового потенціалу України: монографія / Л. М. Ільч. – К. : Енергія плюс, 2007. – 212 с.

17. Інвестиційне кредитування [Електронний ресурс] / UniCreditBank. Електронний портал. – Режим доступу: <http://www.unicredit.com.ua/>.

18. Ключко Л. А. Фінансова стабільність банків та її визначальні характеристики / Л. А. Ключко // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2009. – № 1. – С. 142–149.

19. Коваленко В. В. Стратегічне управління фінансовою стійкістю банківської системи. Дис. доктора економічних наук : 08.00.08. / Коваленко Вікторія Володимирівна. – Одеса, 2011. – 521 с.

20. Козак Ю. Г. Міжнародні фінанси в питаннях та відповідях : навч. посіб. / за ред. Ю. Г. Козака, В. В. Ковалевського, К. І. Ржепішевського. – К. : ЦУА, 2003. – 294 с.

21. Колісник М. Б. Періодизація розвитку банківської системи України // Науковий вісник НАТУ України. – 2009. – № 19.9. – С. 184–191.

22. Колодізев О. М. Соціально-економічний розвиток регіонів України: проблеми науки і практики: монографія / О. М. Колодізев, Чанг Хонвенг. – Х. : ВД «ИНЖЕК», 2007. – С. 247–272.

23. Колодізев О. Становлення банківської системи України: минуле, світовий досвід, проблеми реформування // Банківська справа. – 2000. – № 2. – С. 28.

24. Костюченко О. А. Банківське право: [навч. посібн.] / О. А. Костюченко. – К. : КНЕУ, 1999. – 168 с.

25. Кочетков В. М. Організація управління фінансовою стійкістю банку в ринкових умовах : монографія / В. М. Кочетков. – К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2003. – 300 с.

26. Крейнина М. Н. Финансовая устойчивость предприятия: оценка и принятие решений. / М. Н. Крейнина // Финансовый менеджмент.– 2001. – № 2. – С. 32–36.

27. Латковська Т. А. Фінансово-правове регулювання організації та функціонування банківської системи в Україні та зарубіжних країнах: порівняльно-правовий аналіз : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук / Т. А. Латковська / Одес. нац. юрид. акад., 2008. – 36 с.
28. Логінов О. Історія становлення та розвитку платіжних систем України / О. Логінов // Підприємництво, господарство і право. – 2005. – № 12. – С. 131–136.
29. Львов Ю. Банки и финансовый рынок / Ю. Львов. – СПб., 2005. – 527 с.
30. Максимов В., Коврига С. Когнитивный подход к развитию ситуаций в информационных технологиях / В. Максимов, С. Коврига // Независимое экспертное обозрение: когнитивный анализ. – 2012. – № 4. – С. 48-58.
31. Маркова О. Коммерческие банки и их операции / Маркова О., Сахарова Л., Сидоров В. – М., 2005. – 277 с.
32. Масленченков Ю. С. Финансовый менеджмент в коммерческом банке / Ю. С. Масленченков. – М. : Перспектива, 1999. – Кн. 3: Технология финансового менеджмента. – 354 с.
33. Матвієнко П. Капіталізація як дійовий інструмент підвищення надійності банківської системи України / П. Матвієнко // Економіка України. – 2007. – № 1. – С. 42–52.
34. Міщенко В. І. Роль Національного банку України в забезпеченні стабільності національної грошової одиниці / В. І. Міщенко, В. С. Стельмах // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. наук. праць. – Суми : ВВП «Мрія – 1» ЛТД, 2004. – Т 9. – С. 130–137.
35. Мишкін Ф. Економіка грошей, банківської справи і фінансових ринків / Ф. Мишкін. – К., 2008. – 763 с.
36. Олейник О. М. Основы банковского права: [курс лекций] / О. М. Олейник. – М. : Юрист, 1997. – С. 25.
37. Орлюк О. П. Банківське право: [навч. посібник] / О. П. Орлюк. – К. : Юрінком Інтер, 2004. – С. 373.
38. Офіційний сайт Національного банку України. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>.
39. Парасій-Вергуненко І. М. Аналіз банківської діяльності: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. / І. М. Парасій-Вергуненко. – К.:КНЕУ, 2003. – 347 с.
40. Практическое руководство по вопросам эффективного управления в сфере государственно-частного партнерства. - Европейская экономическая комиссия Организации Объединенных Наций. - Женева, 2008. - 114 с.

41. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.

42. Про затвердження Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні: Постанова Правління Національного банку України № 368 від 28.08.2001 [Електронний ресурс] / Законодавство України.– Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/>

43. Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби»: наказ Міністерства фінансів України № 92 від 27.04.2000 року [Електронний ресурс] / Законодавство України.– Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.

44. Про затвердження Положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями: Постанова Правління Національного банку України № 23 від 25.01.2012 [Електронний ресурс] / Законодавство України.– Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/>

45. Про інноваційну діяльність : Закон України №40-IV від 4.07.2002 // Урядовий кур'єр. – 2002. – № 143. – 7 серпня. – С. 17–24.

46. Про Національний банк України : Закон України від 20.05.1999 р. № 679-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.

47. Про утворення санаційного банку : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.09.2011 р. № 880-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.

48. Раевнева Е. В. Методологические аспекты антикризисного управления регионом / Е. В. Раевнева, Ю. Н. Голянд // Экономика розвитку. – 2003. – № 1 (25). – С. 25–27.

49. Райзберг Б. А. Современный экономический словарь / Райзберг Б. А., Лозовский А. Ш., Стародубцева Е. Б. – 2-е изд., испр. – М.: ИНФРА-М, 1999. – 479 с.

50. Ревун В. Проблеми функціонування комерційних банків / Ревун В. // Вісник НБУ. – 1997. – № 7.

51. Розвиток банківської системи в умовах формування нової архітектури фінансового ринку / за ред. В. В. Коваленко. – Одеса : Видавництво «Атлант», 2012. – 765 с.

52. Савлук М. І. Вступ до банківської справи / М. І. Савлук. – К. : Лібра, 1998. – 456 с.

53. Савченко Т. Г. Банківська система у формуванні та підтримці рівноважних станів в економіці [Текст] : монографія / Т. Г. Савченко. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2012. – 368 с.
54. Статистичний бюлетень Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>.
55. Стефанидина А. Характеристика та аналіз методик оцінювання фінансової стійкості банків України та зарубіжжя / А. Стефанидина // Вісник НБУ. – 2010. – № 11 (177). – С. 62–65.
56. Тарханова Е. А. Устойчивость коммерческих банков: монография / Е. А. Тарханова. – Тюмень: Издательство «Вектор Бук», 2003. – 186 с.
57. Темпорал П. Эффективный бренд-менеджмент / П. Темпорал; пер. с англ. под ред. С. Г. Божук. – СПб. : Издательский Дом «Нева», 2003. – 320 с.
58. Управління прибутком банку: монографія / О. А. Криклій, Н. Г. Маслак. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2008. – 136 с.
59. Офіційний сайт Національного банку України. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>.
60. Халява С. П. Прибутковість і ліквідність комерційних банків та управління грошовою позицією: Банківський менеджмент / С. П. Халява // Вісник НБУ. – 1997. – № 5. – С. 34–38.
61. Шелудько Н. Проблемні кредити і фінансова стійкість банківської сфери / Н. Шелудько // Фінанси України. – 2000. – № 1. – С. 25–28.
62. Ширинская Е. В. Операции коммерческих банков: российский и зарубежный опыт / Е. В. Ширинская. – М. : Финансы и статистика, 1995. – 160 с.
63. Ястремська О. М. Застосування теорії нечітких множин для якісного розмежування характеристик підприємств (на прикладі підприємств машинобудівної, харчової та легкої промисловості) / О. М. Ястремська // Економіка розвитку. – 2006. – №3 (39). – С. 95–101.
64. Яценюк А. П. Обґрунтування принципів і стандартів банківського регулювання та нагляду / А. П. Яценюк // Вісник Української академії банківської справи. – 2009. – № 1. – С. 3–8.
65. Altunbas Y., Gambacorta L., Marques-Ibanez D. Does monetary policy affect bank risk-taking/ Yener Altunbas, Leonardo Gambacorta and David Marques-Ibanez // Working paper series. – 2010. – № 1166. – 44 p. (P. 7–10).
66. Central bank discount rate [E-resource] / Central Intelligence Agency. – Access mode: <https://www.cia.gov>.

Розділ 3

ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ ЯК ОСНОВИ ЗРОСТАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

3.1. Організаційно-економічне підґрунтя фінансового забезпечення сталого розвитку економіки

Усвідомлення позитивної ролі інновацій на мікро- та макроекономічному рівнях, виходячи зі світових прикладів економічного зростання держав світу на основі широкого впровадження інновацій та активізації інноваційних процесів, свідчить про необхідність вибору оптимальних напрямів інноваційного розвитку, формування економічно обґрунтованої інноваційної політики та розвитку інноваційного підприємництва в Україні. Інноваційний шлях розвитку завжди розглядався і розглядається як важливий фактор підвищення конкурентоспроможності економіки держави на шляху розвитку інноваційної національної системи.

Загальні тенденції й дані світового господарського розвитку поряд з реальною оцінкою рівня науково-технологічної та інноваційної діяльності свідчать про загрозу небезпеки залишитися осторонь глобальних процесів перебудови. Реалізація конкурентних переваг України у світовому господарстві можливе тільки за рахунок впровадження пріоритетів розвитку науки, технологій, освіти та інтелектуального і соціального захисту людини як носія знань, потенційного впровадження інновацій.

Інтерес досліджень сучасних інноваційних процесів в економіці диктується значенням технологічного розвитку як фактору конкурентоспроможності підприємств, фірм та країн. Безсумнівним є факт, що ефективність використання науково-технічних досліджень визначається не тільки рівнем наукових досліджень та розробок, але й комплексом відповідних технічних, виробничих, організаційних, маркетингових, фінансових операцій, які є складовими інноваційного процесу. Формування інноваційної політики потребує побудови нової адекватної інформаційної бази щодо відображення процесів створення, впровадження та розповсюдження на ринку нових або удосконалених продуктів, послуг та технологій.

На сучасному етапі науково-технічного розвитку становлення нової соціально-економічної системи в Україні, проблеми результативності інноваційної

діяльності, а також використання новітніх технологій стають ключовими з точки зору прогнозування національної довгострокової стратегії розвитку економіки. Інноваційний розвиток підприємства або регіону має здійснюватися комплексно у всіх напрямках і забезпечувати ефективну та динамічну їх діяльність в умовах ринкової економіки.

Необхідність цього зумовлена очевидним спадом промислового виробництва, зниженням життєвого рівня населення, криміналізацією економіки і суспільного життя, занепадом наукового, технічного і виробничого потенціалу.

Основними причинами істотного зниження інноваційної активності до 2000 року було зменшення централізованих капітальних вкладень та відсутність необхідних фінансових ресурсів у більшості регіонів, що обумовлена також високими рівнями податків і банківських ставок, скороченням питомої ваги довгострокових кредитів. Аналіз стану і динаміки інноваційної діяльності в Україні свідчить про те, що у цій сфері склалася критична ситуація. Без уживання державою термінових заходів національна економіка може втратити навіть той потенціал, який вона має на теперішній час.

В умовах зростання конкуренції національні підприємства втрачають ринки збуту продукції через її низьку конкурентоспроможність. Несприятлива ринкова кон'юнктура, значне зношення основних фондів, застарілі технології, відсутність джерел інвестування зумовляють те, що багато які промислові підприємства і далі скорочують обсяг виробництва при одночасному зниженні рівня прибутковості.

Головними причинами прояву негативних тенденцій розвитку інноваційної діяльності стала одночасна дія комплексу макроекономічних факторів. Серед них можна визначити такі: загальний спад економіки і промислового виробництва; різке зниження можливостей державної підтримки сфери досліджень і розробки; відрив фінансового ринку й інноваційних потоків від реального сектору економіки; здійснення приватизації промислової власності й суттєве скорочення державної участі в капітальних вкладеннях підприємств; зниження конкурентоспроможності вітчизняних підприємств.

Державна підтримка пріоритетних напрямів розвитку повинна відповідати трьом найважливішим вимогам: поліпшувати загальне економічне середовище та умови розвитку ділової активності; ініціювати зростання ділової активності в пріоритетних виробництвах; сприяти зростанню їх конкурентоспроможності.

Дослідженню інновацій та їх ролі в економічному розвитку присвячені роботи таких видатних закордонних і вітчизняних економістів як А. Афталъон, М. Ленуар, М. Туган-Барановський, В. Парето, М. Кондратьєв, Й. Шумпетер та інші. У своїй роботі «Економічні цикли» Й. Шумпетер здійснив до-

слідження основних понять теорії інноваційних процесів, надав визначення категорії розвитку як переходу господарювання від заданого на кожний конкретний момент центру тяжіння до іншого або як здійснення нових комбінацій [69].

У сучасних умовах перебудови економіки перед Україною постає проблема вибору загальної моделі соціально-економічного розвитку. Аналіз розвитку економік багатьох країн свідчить про те, що у світовому просторі виявляються тенденції й закономірності економічного зростання, темпи якого все більше обумовлюються здатністю опанування новими технологіями в широкому розумінні.

Більшість індустріально розвинених країн пов'язує свої надії з довгостроковим стійким економічним зростанням і переходом до інноваційного шляху розвитку. Підвищення інноваційної чутливості підприємств, економіки в цілому – одне з основних завдань сучасної індустріально розвиненої держави. Кожна країна це завдання може вирішувати з урахуванням конкретних умов, традицій, особливостей і вимог національної економіки та наявності усіх видів ресурсів.

Усвідомлення потреби в інноваційному шляхові розвитку країни потребує впровадження організаційно-економічних заходів стимулювання інноваційної діяльності з урахуванням певного рівня господарювання. Структура таких заходів приведена в схематичному вигляді на *рис. 3.1*.

Сучасний стан світового розвитку визначив безумовних країн-лідерів за масштабами поширення інноваційних процесів, а саме: США, Великобританія, Японія, Німеччина, Франція. На їх долю за останні півстоліття припадає понад 60 % усіх технічних інновацій у світі.

Аналіз сучасних інноваційних систем різних країн світу дозволяє визначити характерні риси інноваційної політики країн-лідерів інноваційного розвитку: поєднання діяльності корпорацій та малих інноваційних структур; визначеність пріоритетів інноваційного розвитку і напрямів фінансування; широкий набір фінансових інструментів реалізації інноваційної політики; широке використання венчурного капіталу; різноманітність форм заохочення підприємств до збільшення витрат на науково-дослідні роботи; сприяння інноваційному розвитку малих структур.

Тільки реалізація всього комплексу заходів дозволить створити умови для реального інноваційного розвитку промислового виробництва як основи загального економічного зростання України.

У процесі формування макроінноваційної стратегії враховуються концептуальні аспекти державного управління інноваціями, серед яких є:

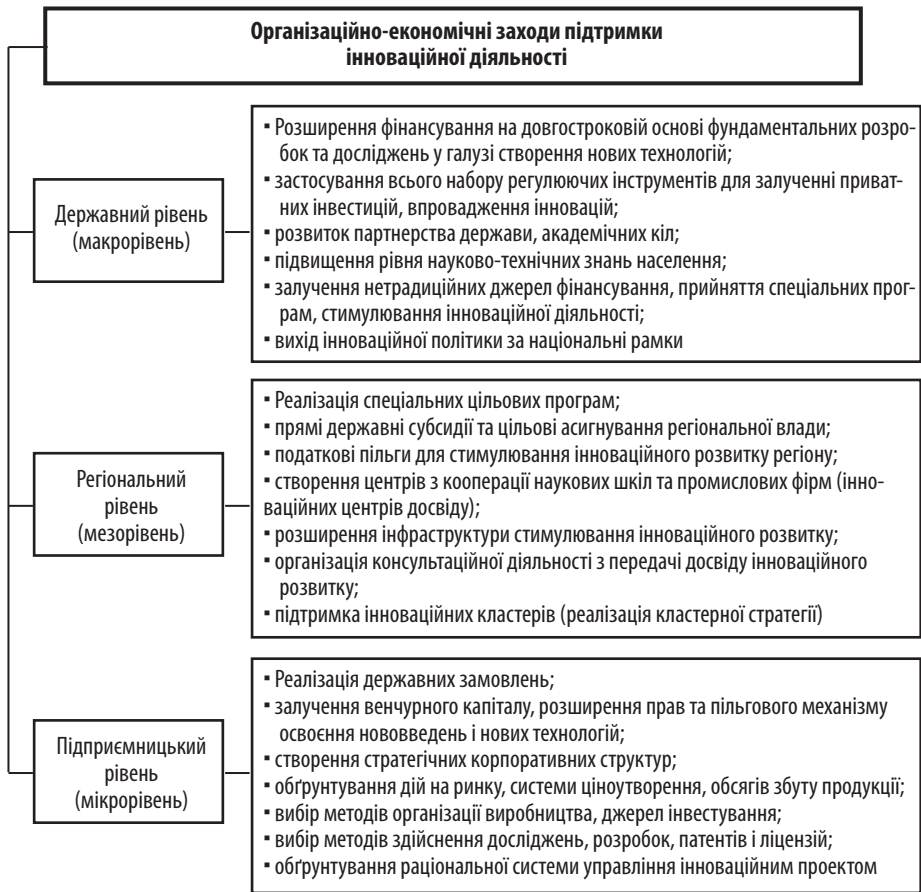

Рис. 3.1. Структурна схема організаційно-економічних заходів підтримки інноваційної діяльності

- рівень покриття державою науково-технічних сфер та напрямків інноваційної діяльності;
- характер переміщення (дифузії) технологій;
- характер генерації (продукування) ідей;
- характер підтримки інноваційних процесів.

Так, колективом провідних російських учених запропонована типізація макрорівня інноваційних стратегій, яка наведена на *рис. 3.2*.

Авторами були сформульовані концептуальні положення щодо принципового відображення закономірностей розвитку економіки та елементів фінансової системи на його окремих етапах, які, на нашу думку, у схематичному вигляді дозволяють отримати більш системне і взаємопов'язане їх розуміння (*рис. 3.3*).

Рис. 3.2. Типізація макроінноваційних стратегій [32, с. 121]

Забезпечення інноваційного типу розвитку можливе за допомогою формування і реалізації інноваційної моделі, яка є теоретичним вираженням комплексу інноваційних пріоритетів, визначених напрямів, новітніх структур, систем мотивацій, стратегій та механізмів, спрямованих на формування інноваційного типу розширеного відтворення національної економіки.

В системі економічного розвитку економіки основним призначенням фінансів залишається забезпечення фінансовими ресурсами потреби суспільного виробництва (відтворення), а також впровадження системи стимулів для підвищення його ефективності шляхом активізації ролі розподільчих відносин. Для дослідження фінансової складової інноваційного розвитку необхідно чітко визначитися з такими категоріями як «фінансування», «фінансовий механізм», «фінансове забезпечення», «система фінансового забезпечення».

Рис. 3.3. Схема позиціонування концептуальних положень розвитку економіки та елементів фінансової системи

Результати узагальнення визначень поняття «фінансове забезпечення» наведено в табл. 3.1.

В практичній діяльності «фінансове забезпечення» реалізується за допомогою основних елементів фінансового механізму, який в загальному вигляді є сукупністю фінансових методів, фінансових інструментів, системи важелів і стимулів, норм та нормативів, а також лімітів і резервів. Але таке загальне тлумачення не є переконанням щодо такого розуміння даної категорії абсолютно усіх фахівців у сфері фінансів, тому вважаємо за доцільне її уточнення, як і наведених вище категорій.

Таблиця 3.1

Результати узагальнення визначення поняття «фінансове забезпечення»

Автор	Тлумачення сутності поняття	Джерело
1	2	3
Гладій С. П.	Розглядає узагальнюючий метод інвестування через фінансові форми як конкретні прояви категорій фінансової сфери, зовнішнього вияву механізму та його структурних елементів. Виділяє такі методи інвестування: повне самофінансування, лізинг, селінг, акціонерне, венчурне, кредитне, бюджетне та змішане фінансування	[15]
Кириленко О. П.	В структурі методів фінансового забезпечення фінансовому регулюванню надається особливе значення, яке відбувається, в першу чергу і головним чином, через оподаткування	[26]

1	2	3
Ковальова А. М.	Функція забезпечення грошовими засобами тісно пов'язана з розподільчою функцією фінансів, яка здійснюється за допомогою фінансового механізму	[64]
Москаль О. І.	Як сукупність економічних відносин, що виникають з приводу пошуку, залучення і ефективного використання фінансових ресурсів та організаційно-управлінських принципів, методів і форм їх впливу на соціально-економічну життєдіяльність. Реалізується через систему фінансування у формах самофінансування, кредитування і безповоротного фінансування з бюджету	[45]
Олійник Д. С.	Організація через визначення обсягу фінансових ресурсів, науково-обґрунтованого їх прогнозування, створення фінансових резервів та нормативно-правового забезпечення	[49]
Опарін В. М.	Реалізується на основі відповідної системи фінансування, яке може здійснюватись через самофінансування, кредитування та зовнішнє фінансування"	[50]
Оспіщев В. І.	Регулюється на основі відповідної системи функціонування, яке здійснюється в трьох формах: самофінансування, кредитування, зовнішнього фінансування	[52]
Погріщук Г. Б.	Доцільно враховувати такі складові як: мета, завдання, функції, методи, джерела, обсяги фінансових ресурсів, а також діяльність як держави, так і суб'єктів господарювання	[51]
Радіонова В. М.	Покриття витрат за рахунок фінансових ресурсів, що акумулюються суб'єктами господарювання і державою. До форм фінансового забезпечення відноситься самофінансування, кредитування й державне фінансування. У якості інструментів механізму фінансового забезпечення визнає склад і структуру його джерел	[63]
Романенко О. Р.	Як покриття витрат за рахунок фінансових ресурсів, акумульованих суб'єктами господарювання і державою. Визначає такі форми: бюджетне фінансування, кредитування, самофінансування, оренда (лізинг), інвестування.	[63]
Сокирська І. Г.	Розглядає фінансове забезпечення діяльності з позиції реалізації неперервного характеру відтворювальних процесів за рахунок власних та залучених фінансових ресурсів з виокремленням механізму фінансового забезпечення, формування структури капіталу, планування і бюджетування та балансування грошових потоків	[58]
Юрій С. І.	Як формування цільових грошових фондів у достатньому розмірі та їх ефективне використання. Виділяють такі форми фінансового забезпечення: самофінансування, кредитування, бюджетне фінансування, оренда та інвестування	[62]

Реалізація багатоаспектних процесів фінансування економічного розвитку країни, особливо на етапі інноваційних зрушень, потребує постійного коригування сутності і врахування появи нових якостей як самих фінансових категорій, так і практичної складової його фінансового забезпечення через основні елементи фінансового механізму. Морфологічний аналіз трактувань за результатами теоретичних досліджень авторів щодо розуміння «фінансового забезпечення» дозволяє зробити, на нашу думку, цілком однозначний висновок – єдиного, чітко сформульованого визначення цього поняття не існує.

На нашу думку, під фінансовим забезпеченням інноваційного розвитку пропонується вважати – сукупність економічних відносин, що виникають з приводу пошуку, залучення і ефективного використання фінансових ресурсів, а також організаційно-управлінських принципів, методів і форм впливу цих ресурсів на інноваційний розвиток національної економіки.

Під «фінансовими методами» розуміють форму вираження фінансових відносин, що визначає конкретні способи формування і використання централізованих і децентралізованих фондів грошових коштів для забезпечення ефективного функціонування всіх складових ланок фінансової системи.

В процесі дослідження і аналізу існуючих економічних проблем країни та пошуку напрямів їх вирішення, на нашу думку, цілком доречною є необхідність дотримання принципу розмежування підходів до вивчення індивідуальних механізмів функціонування усіх можливих суб'єктів відносин, які сприяють ефективному функціонуванню фінансового механізму інноваційного розвитку всієї економіки. Крім того, подібна диференціація підходів до використання конкретних джерел, а також методів фінансування, повинна застосовуватися на кожному із етапів інноваційного розвитку. Врахування специфіки дії системи таких факторів на окремих його етапах можна розглядати у якості базової компоненти до переходу функціонування економіки на основі (трансформованої) адекватної моделі фінансових відносин.

Функціонування економіки на засадах інноваційної моделі розвитку потребує створення адекватного механізму фінансового забезпечення, який би дозволив при наявності обмежених фінансових ресурсів, перетворити його із статусу витратного у механізм, що забезпечує її прогнозовану ефективність. Вирішення стратегічних завдань раціонального фінансового забезпечення інноваційного розвитку потребує раціонального використання наявних фінансових ресурсів на рівні як окремого підприємства, так і держави в цілому.

Умови функціонування економіки України на етапі подолання наслідків світової фінансової кризи вимагають наявності чітких орієнтирів щодо реалізації конкретних завдань забезпечення стабільності і передбачуваності її розвитку.

При формуванні концепції фінансового забезпечення інноваційного розвитку економіки необхідно чітко визначити пріоритетні цілі і завдання забезпечення розвитку, шляхи та методи їх досягнення, які адекватно відображають роль фінансів у функціонуванні економіки.

На нашу думку, стає доцільним стверджувати, що з врахуванням сучасного економічного стану і характеру тенденцій розвитку національної економіки останнього періоду, можна визначити орієнтири подальшого розвитку на основі запропонованої концепції інноваційного розвитку економіки на засадах векторної конвергенції – яка загалом відображає сутність даних процесів. Вихідним положенням концепції векторної конвергенції можна вважати постулат, згідно з яким національну економіку можна розглядати з позиції системного інтегратора комплексу соціально-економічних процесів у часі і просторі з прогнозованими параметрами.

Вирішення поставлених завдань передбачає конкретизацію змісту концепції векторної конвергенції на основі коригування існуючих засад системи фінансового забезпечення інноваційного розвитку економіки, спрямованої на створення умов стабільного і поступального розвитку, функціонування інноваційної системи національної економіки та задоволення її потреб у необхідних ресурсах, а також формування передумов інтеграції України у європейський економічний простір.

Поряд із традиційним розумінням сутності, значення і ролі інновацій в системі фінансового забезпечення інноваційного розвитку економіки пропонується розглядати у якості ключового вихідного положення запропонованої концепції векторної конвергенції підхід щодо формування і прояву нових властивостей інновацій, пов'язаних з перманентним розвитком інноваційної системи національної економіки, як відкритої динамічної системи в умовах посилення впливу на неї глобалізаційних процесів світової економіки та адаптації механізмів і інструментів для боротьби з наслідками фінансової кризи.

Після розширення Європейського Союзу в 2004 р. нові країни-члени стали межувати з Україною, що надало відповідний імпульс для активізації інтеграційних намагань нашої країни. Євроінтеграційний курс України на сьогодні залишається основним вектором політичної, економічної і соціальної інтеграції.

Традиційне розуміння продуктивної значимості інновацій та притаманних їм специфічних властивостей, таких як «ефект масштабу», «мультиплікаційний ефекти», «ефект синергії», залишається тією базовою основою, яка не викликає сумнівів і підтримується практично усіма науковцями. Але визнання системного характеру інноваційного розвитку економіки передбачає необхідність врахування нових підходів науковців в процесі дослідження даної проблема-

тики через уточнення механізмів взаємодії і конкретизації ієрархії елементів інноваційної системи в загальній структурі.

В даному контексті загальнометодологічне розуміння фінансового забезпечення набуває більш високого значення для досягнення стратегічних завдань інноваційного розвитку економіки і потребує розгляду його у якості ефективного заходу активізації та стимулювання соціально-економічних процесів. Саме концепцію векторної конвергенції фінансового забезпечення інноваційного розвитку економіки можна вважати основою розробки нової фінансової політики країни, яка забезпечить необхідні умови для вирішення завдань її економічної євроінтеграції.

В основу запропонованого концептуального бачення алгоритму інноваційного розвитку пропонується покласти систему взаємодії трьох ключових чинників, які формують вимоги до існування його ефективного фінансового забезпечення як комплексу соціально-економічних процесів у часі і просторі з прогнозованими параметрами в структурі інноваційного розвитку. Вихідні параметри фінансового забезпечення інноваційного розвитку повинні бути узгодженими з принципами повноти забезпечення економічного зростання, відповідності певному рівню продуктивності забезпечення розвитку економіки з врахуванням загальних вимог економічної доцільності, а також принципом відповідності вимогам критеріїв конвергенції на шляху просування до членства України у складі ЄС. Останній принцип підтверджує визначеність орієнтирів – встановлення вектору розвитку – країни на європейську інтеграцію.

Поняття «конвергенції» передбачає зближення економік різних країн, подолання відмінностей між ними [75]. При цьому розрізняють поняття реальної і номінальної конвергенції. Під номінальною конвергенцією слід розуміти зближення номінальних характеристик економічного розвитку досліджуваних країн, у першу чергу відсоткових ставок і темпів інфляції, а також зближення таких номінальних змінних, як ціни, виробничі витрати та валютні курси. Реальна конвергенція характеризує зниження різниці в таких реальних змінних, як продуктивність праці, доходи умови та рівень життя [44].

В розвитку інтеграційних процесів країн Європи можна виділити декілька етапів. Перший етап, з червня 1993 р., пов'язаний з офіційною заявою Ради Європи в Копенгагені про вступ асоційованих членів у ЄС за умови, що вони будуть спроможні взяти на себе зобов'язання, що передбачені членством, і виконати обов'язкові економічні та політичні умови. Дані програмні зобов'язання та умови отримали назву Копенгагенських критеріїв членства в ЄС [37], до яких належать:

- 1) *політичні* – стабільність інституцій, які забезпечують демократію, верховенство права, дотримання прав людини та повагу національних меншин;
- 2) *економічні* – наявність функціонуючої ринкової економіки, готовність бути конкурентоспроможним у рамках ЄС;
- 3) *членські* – здатність виконувати зобов'язання, що випливають з повноправного членства в ЄС, зокрема, відповідність до критеріїв політичного, економічного та валютного союзу [16].

Зазначені критерії пропонуються розглядати у якості орієнтирів розвитку для України і такими, які можна вважати прогнозованими параметрами розвитку. Наявність таких параметрів означає необхідність виконання двох головних умов як надання гарантії дотримання демократичних принципів і прав людини в країні та наявність повністю функціонуючої ринкової економіки. З врахуванням певних національних особливостей даного етапу розвитку існує ключове питання в цьому відношенні, пов'язане із спроможністю країни створити і гарантувати функціонування законодавчої системи та механізмів регулювання, які є основою зростання належним чином ринкової економіки.

Досвід розвитку світового і європейського господарства підтверджує наявність загальних процесів щодо формування нової парадигми економічного розвитку на базі використання знань, інформаційних ресурсів та інновацій, які набувають статусу його головного ресурсу. За визначеними вище показниками Україна на теперішній час значно відстає у технологічному розвитку від високорозвинених країн, що визначає необхідність створення нової оптимальної системи управління науково-технічним прогресом на основі розробки і впровадження адекватної моделі інноваційного розвитку економіки.

Концепція фінансового забезпечення на засадах векторної конвергенції (рис. 3.4) має власний понятійний апарат, до якого можна віднести такі поняття, як: «фінансове забезпечення», «механізм», «інтеграція інноваційної системи національної економіки», «вектор розвитку», «криза», «загроза», «ризик».

Основними принципами фінансового забезпечення інноваційного розвитку на засадах концепції векторної конвергенції є:

- органічна єдність науки, освіти і практики в умовах формування нового типу суспільства, заснованого на знаннях;
- збалансованість співвідношення фундаментальних і прикладних наукових досліджень;
- комплексність підходу до розв'язання наукових проблем фінансового забезпечення інноваційної діяльності;

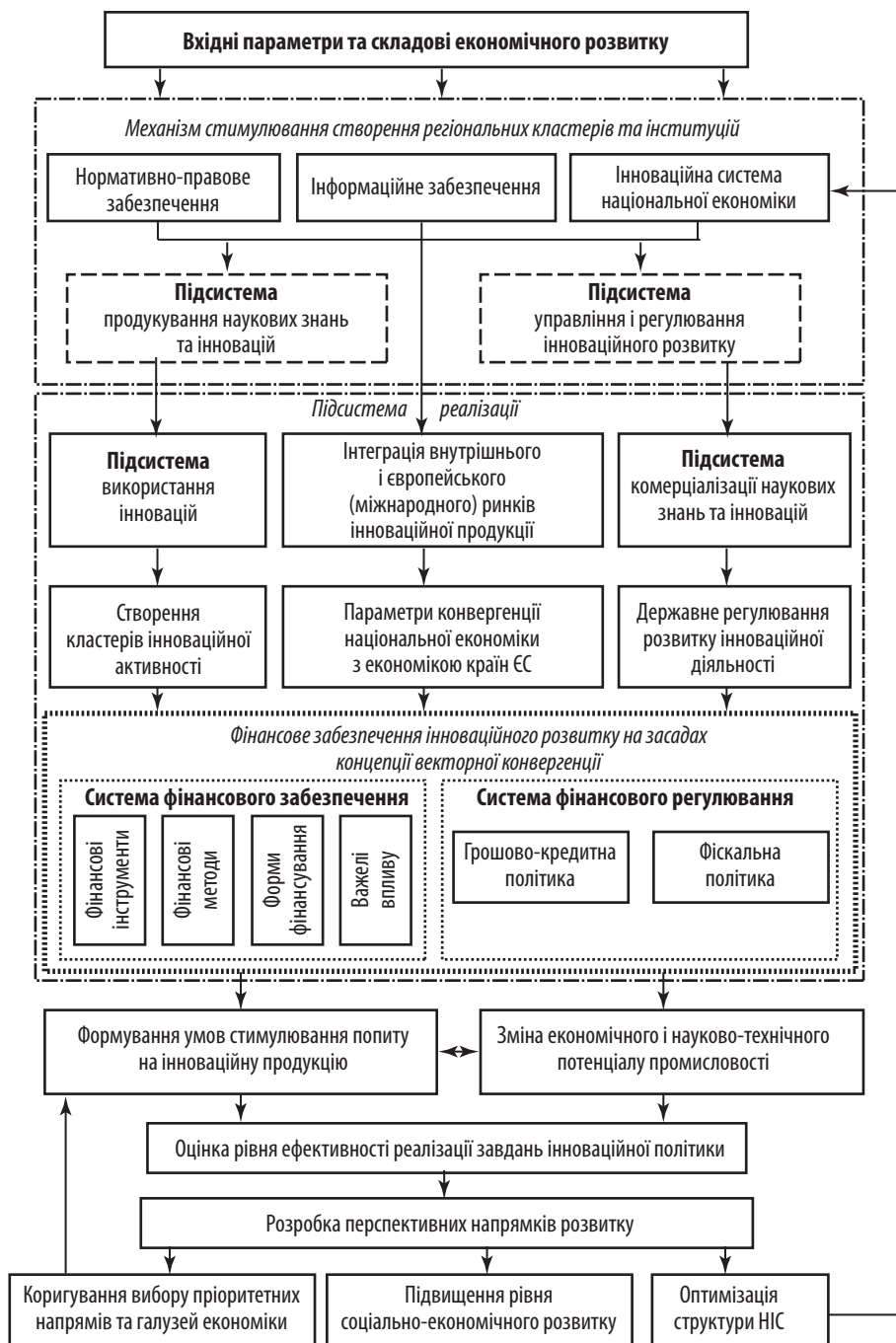

Рис. 3. 4. Модель інноваційного розвитку економіки на засадах векторної конвергенції

- плановість, економічна доцільність та ефективність наукових досліджень і впровадження їх результатів;
- задоволення потреб інноваційного розвитку економіки у фінансових ресурсах;
- адекватність визначення фінансових можливостей (потенціалу) стабільного інноваційного розвитку економіки;
- моніторинг внутрішніх та зовнішніх загроз фінансового забезпечення розвитку в умовах відповідного етапу боротьби з світовою фінансовою кризою;
- оперативність і гнучкість реагування на попередження виникнення загрози дестабілізуючих чинників з використанням наявних можливостей;
- своєчасність та ефективність інформаційного забезпечення на базі використання новітніх технологій і інноваційних програмних продуктів;
- перманентність розробки заходів щодо підтримки адекватного рівня фінансового забезпечення інноваційного розвитку на усіх рівнях економіки, який відповідає визначеним орієнтирам (вектору розвитку).

За результатами досліджень інноваційного розвитку країн ЄС на основі аналізу динаміки інтегрального показника інноваційності – здатності до продукування або пошуку нових рішень, які базуються на знаннях, їх пристосування до конкретних умов підприємства і країни, впровадження у практику господарювання і подальшого поширення – розраховують ряд базових показників інноваційності підприємств і галузей, які об'єднані в п'ять категорій, кожна з яких має відношення до конкретної сфери з метою конкретизації її рівня інноваційної активності. За результатами такого аналізу на базі спеціальної методики формується Таблиця Результатів Європейських Інновацій (ТРЕІ), яка містить певний набір інструментів інноваційності через виокремлення окремих механізмів, а саме: освітніх, фінансових, мотиваційних, господарчих та інституціональних [72].

Реалізація моделі інноваційного розвитку національної економіки дозволить:

- прискорити об'єднання малих та середніх підприємств у ділову мережі, а також забезпечити формування регіональних кластерів підприємств та інституцій;
- сформувані умови для прискореного розвитку інноваційного сектору економіки за рахунок розробки і впровадження інноваційних моделей розвитку;
- поліпшити інвестиційну привабливість регіонів розташування кластерів та забезпечити зростання залучення вітчизняних і іноземних інвестицій;

- збільшити обсяги експорту товарів і послуг та надати взаємну підтримку при укладанні міжнародних контрактів;
- підвищити ефективність системи підготовки кадрів для потреб економіки за рахунок залучення зусиль науковців до участі у виконанні регіональних інноваційних програм;
- забезпечити інформаційно-освітню діяльність в галузі кластерного розвитку;
- стимулювати розробку і впровадження в країні єдиної методики оцінювання результатів наукових досліджень з визначенням рівня їх ефективності.

Велика увага до проблеми інноваційного розвитку сприяє диверсифікації економіки регіонів з високим рівнем спеціалізації виробництва, яким притаманний більш високий ризик внаслідок можливої зміни кон'юнктури ринку. Це підтверджує важливість завдання забезпечення регіонального науково-технологічного розвитку не тільки як економічної складової, а й як соціально-політичної задачі.

Узагальнення практичних результатів діяльності і результатів досліджень провідних науковців дозволяють визначити пріоритетні завдання інноваційної політики України, які наведені в *табл. 3.2*.

Таблиця 3.2

Пріоритетні завдання інноваційної політики України за результатами узагальнення провідного світового досвіду *

Види завдань	Спрямування заходів на досягнення результату
1	2
Реструктуризація системи стратегічних пріоритетів інноваційного розвитку України	<ul style="list-style-type: none"> ▪ скорочення кількості пріоритетних напрямів інноваційного розвитку, збереження тих, в яких Україна має суттєвий науковий здобуток і перспективи розвитку (освоєння новітніх, у тому числі відновлюваних, джерел енергії, високотехнологічних галузей промисловості, машинобудування, матеріалознавство, створення індустрії наноматеріалів, біотехнології, технологічний розвиток агропромислового комплексу, хіміко-фармацевтичні технології); ▪ впровадження новітніх технологій та обладнання у сфері медичного обслуговування; інформаційні технології та системи зв'язку); ▪ впровадження спеціальних програм, які стимулюють інноваційне підприємництво визначених пріоритетних напрямків, для чого доцільно використати практику країн Євросоюзу (зокрема, підтримку пріоритетних напрямів досліджень в 7-й Рамковій програмі); ▪ врегулювання діяльності складових національної інноваційної системи: бізнес-інкубаторів, технопарків, технополісів, венчурних фондів, «бізнес-ангелів» тощо, механізмів взаємодії їх між собою та з іншими суб'єктами інноваційної діяльності;

1	2
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ становлення вертикально інтегрованих науково-виробничих структур з повним технологічним циклом від інноваційної розробки до виробництва, реалізації та технічної підтримки експлуатації нових продуктів на підґрунті економічної інтеграції галузевих НДІ та компаній-споживачів наукового продукту
Розробка та запровадження заходів фінансової підтримки інноваційних проєктів	<ul style="list-style-type: none"> ▪ вдосконалення механізмів державного програмно-цільового фінансування інноваційних проєктів, у тому числі шляхом впровадження конкурсних засад; ▪ запровадження інструментів здешевлення кредитів і заохочення комерційних банків до активнішого кредитування інноваційних проєктів; ▪ розробка адекватних критеріїв відбору інвестиційних та інноваційних проєктів для державної підтримки, в тому числі – шляхом внесення змін до Закону України «Про інноваційну діяльність»; ▪ відновлення системи податкових пільг на підтримку інноваційної діяльності, зокрема: передбачених Законом України «Про інноваційну діяльність», запровадження прискореної амортизації обладнання, придбаного в рамках інноваційних проєктів, звільнення від імпортного мита обладнання, ввезеного в Україну в рамках реалізації таких проєктів тощо
Формування належного захисту інтелектуальної власності	<ul style="list-style-type: none"> ▪ вдосконалення законодавчої бази, що регламентує охорону інтелектуальної власності; ▪ спрощення процедури отримання патентів; створення загальної інформаційної електронної мережі, яка б містила інформацію стосовно існуючих науково-технічних розробок та можливостей впровадження розробок у виробництво; ▪ розвиток національної системи трансферу технологій та забезпечення належного її інформаційного супроводження
Стимулювання створення партнерств, альянсів та інших організаційних структур	<ul style="list-style-type: none"> ▪ поєднання науки, вищої освіти, розробки, виробництва надають можливість реалізації великомасштабних міжгалузевих мегапроєктів по створенню і освоєнню виробництва високотехнологічної продукції
Формування сучасної інноваційної культури, трансформація суспільних цінностей	<ul style="list-style-type: none"> ▪ визнання пріоритетів творчої праці, самовдосконалення і самонавчання, соціально відповідального підприємництва, законслухняності та правової компетентності

* узагальнено автором

До основних напрямків забезпечення інноваційного розвитку промислового виробництва фахівці відносять його науково-технологічне оновлення з урахуванням державних інноваційних пріоритетів, розробку окремо за кожним з цих пріоритетів цільових інноваційних програм, застосування спеціальних режимів інвестиційного забезпечення державних цільових програм; визначення на рейтинговій основі підприємств – національних інноваційних лідерів, на

яких покладатиметься функція основних суб'єктів реалізації державних інноваційних програм.

Оцінюючи перспективи інноваційного розвитку в Україні, необхідно виходити з позицій інноваційного підходу ідеології побудови системи соціально-економічного розвитку в умовах інтеграційних зрушень, а також реалізації інноваційного підходу до побудови в країні системи управління всіма сферами діяльності. Перспективи інноваційного розвитку економіки України в умовах сьогодення необхідно розглядати на основі дослідження інновацій в поєднанні з комплексом економічних процесів у трьохвимірному просторі з позицій: самого інноваційного розвитку України; інноваційного розвитку підприємництва і бізнесу; оптимізації усіх структурних складових розвитку.

3.2. Дослідження впливу розвитку банківського сектору на підвищення рівня конкурентоспроможності національної економіки

Досліджуючи розвиток української науково-технічної та інноваційної діяльності, науковці відзначають її суперечливий характер: з *одного боку*, відбуваються процеси адаптації та модернізації; наука більшою мірою відповідає вимогам економічної доцільності, незважаючи на політичні та ідеологічні настанови; здійснюються спроби пошуку української ніші на світових ринках; високими темпами розвиваються деякі напрямки виробництва та послуги у сфері хай-тека. З *іншого боку*, за переконанням економістів, проблем і негативних тенденцій існує значно більше, і вони особливо помітні при порівнянні з міжнародним досвідом: рівні та тенденції фінансування не відповідають а ні потребам України, а ні практиці господарювання країн-лідерів світової економіки; має місце відрив української науки за результатами реалізації відкриттів і винаходів, за рівнями технологічного розвитку, за ефективністю реалізації державних науково-технічної та інноваційної політик не тільки від розвинутих країн, але й від країн, які розвиваються [40].

Підвищення рівня конкурентоспроможності національної економіки стає одним з головних напрямів наближення її до стандартів європейської економічної спільноти. Тому для вирішення ключового завдання сьогодення залишається необхідним визначення основних причин наявності негативних тенденцій інноваційного розвитку економіки України, визначення методів стимулювання інноваційної активності підприємств реального сектору економіки та перспективних напрямів впровадження в практику діяльності банківських установ інноваційних інструментів управління.

За результатами аналізу відкритих статистичних даних і опитування більш ніж 14 тис. менеджерів компаній різних країн світу було складено рейтинг конкурентоспроможності економік Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ) кожної із країн. У рейтингу 2011 року серед 142 країн Україна піднялася з 89-ої на 82-у позиції, зайняв місце між Тринідадом і Тобаго і Намібією. Серед країн СНД найнижчу сходинку у рейтингу зайняли Грузія – 88 місце і Молдова – 93 місце. Лідерами з числа колишніх радянських республік стали Естонія – 33 місце, Литва – 44-е, Азербайджан – 55-е, Латвія – 64-е, Росія – 66-е та Казахстан – 72 місце відповідно [59].

Сучасна економічна ситуація в країні свідчить про необхідність кардинальних змін у напрямку активізації інноваційних процесів в структурі економіки України. На думку експертів, основними причинами щодо відсутності інноваційного ентузіазму в країні є наступні [57]:

- потенціал екстенсивного зростання в Україні ще не повністю вичерпаний. Зокрема, ризик втратити ринки збуту внаслідок торгових обмежень залишається більшим, ніж в результаті технологічного виробництва і поліпшення якості продукції;
- період окупності інновацій все ще перевищує прогностичний період розвитку більшості підприємств в Україні;
- постійні кадрові зміни в органах влади перешкоджають проведенню послідовної інноваційної політики в країні: прихід нової влади в Україні означає нову епоху і перерозподіл власності.

Науковці О. Бутенко, Є. Лазарева [10] серед низки факторів, що негативно впливають на вітчизняну інноваційну інфраструктуру, виділяють недостатні обсяги і неякісну структуру інвестицій та розвиток компонентів інноваційного середовища. На відміну від них, В. Зянько [30] головну причину низької інноваційної активності бачить у відсутності власних коштів (прибутку, амортизаційних відрахувань, отриманих страхових виплат тощо), зростання цін на паливо і сировину, надмірний тиск оподаткування.

Дослідники А. Гальчинський, В. Геєць та В. Семиноженко досліджуючи чинники, які гальмують впровадження ефективних заходів інноваційної політики, виділили наступні [14]:

- відсутність фінансових ресурсів та високі ставки по кредитах комерційних банків;
- «стиснення» внутрішнього попиту та високий економічний ризик при освоєнні нової продукції;
- відсутність необхідних НДДКР та інформації про новітні технології.

За визначенням авторів, платіжна та бюджетна криза, в якій опинилася промисловість та фінансова система держави, призвели до розриву відтворювального процесу, при цьому А. Золотарьов [29] наголошує, що необхідною умовою ефективного здійснення відтворювальних процесів в Україні виступає інвестування.

Як вірно зазначає Є. Макаренко [41], в умовах невизначеності напрямів економічного зростання в Україні надзвичайного значення набуває роль держави у фінансуванні та впровадженні ефективної інноваційної стратегії.

Важлива роль у цьому контексті належить державній інвестиційній політиці, яка на думку В. Гусева [20], є стрижневою складовою державної політики як організуюча, регулятивна та спрямовуюча інституційна субстанція суспільства щодо утвердження сталого інвестиційного розвитку національної економіки, забезпечення її конкурентоспроможності та прогресивних змін технологічної структури і є цілеспрямованою та скоординованою діяльністю органів державної влади загальнодержавного, галузевого, регіонального рівнів для впровадження комплексу заходів, спрямованих на створення системних інституційних, науково-технічних та інших засад, а також запровадження відповідних механізмів їх реалізації через залучення необхідних інвестиційних, інтелектуальних, інформаційних, матеріально-технічних, організаційних та інших ресурсів (державних і недержавних), для стимулювання генерації та підтримки розвитку інноваційних процесів на всіх рівнях та галузях національної економіки, але з переважною їх державною підтримкою за встановленими законодавством пріоритетними напрямами.

На теперішній момент залишаються головними наступні методи стимулювання державою підвищення інноваційної активності й ефективності управління НДДКР, які за напрямом їх впливу фахівці [23] поділяють на чотири групи:

- створення державою попиту на певну інноваційну продукцію та використання його у якості опосередкованого інструмента управління напрямом проведення науково-технічних досліджень (наприклад – державні замовлення з боку силових відомств);
- надання прямої фінансової підтримки, державних субсидій і дотацій, технічне сприяння – тобто створення пропозиції з боку держави;
- модифікація нормативно-правового середовища, в якому активно функціонують інноваційні компанії;
- розбудова інфраструктури середовища функціонування інноваційних організацій у визначеному державою напрямі.

Протягом останнього періоду інноваційні процеси в Україні, незважаючи на свою актуальність в науковій та практичній сферах, гальмуються. Про це свідчить низький рівень інноваційної активності промислових підприємств, де близько 90 % від загальної кількості промислових підприємств взагалі не здійснюють інновацій, а частка інноваційної продукції на інших підприємствах в середньому становить приблизно 10 %. Все це обумовлює незначну частку інноваційної продукції в загальному обсязі реалізованої продукції промисловості України. При цьому тенденція зростання кількості освоєних нових технологічних процесів в економіці спостерігається вже досить тривалий час, проте бажаних результатів не спостерігається, що свідчить про нераціональне використання наявного потенціалу таких інноваційних процесів.

Статистика змін показників розвитку країн Європейського Союзу при наявності розширення потоків товарів, капіталу і робочої сили, а також збереження спеціалізації країн в системі міжнародного розподілу праці, свідчить про синхронізацію макроекономічних процесів на основі подолання відмінностей функціонування їх економічних структур, забезпечення зближення цін на товари і послуги та формуванню умов для підвищення рівня конкурентоспроможності економік за рахунок використання інноваційних підходів і «кон'юнктурної» кооперації. Це дозволяє стверджувати, що така регіональна економічна система, «... состоящая из ряда национальных хозяйств, отличается нарастанием сближения уровней экономического развития стран-участниц» [50].

Процеси стимулювання підвищення рівня конвергенції країн ЄС не забезпечують цілком повного вирішення національних проблем окремих країн-учасниць. Так, показники розвитку таких країн як Іспанія, Португалія, Фінляндія зі вступом до ЄС – в цілому з врахуванням негативних наслідків світової фінансової кризи – покращились, а Греція, наприклад, по теперішній час так і не змогла сформувати конкурентні переваги для забезпечення умов інтеграційного зростання. Крім того, наприклад, для економіки Австрії політика інтеграції не принесла суттєвих позитивних наслідків.

Такий стан речей підтверджує існування певних проблем і свідчить про необхідність усунення перешкод та вирішення завдання підвищення ефективності регулюючих і координуючих механізмів в політиці Європейського Союзу щодо стимулювання досягнення високого рівня однорідності соціально-економічного розвитку країн, як основної передумови подальшого поглиблення процесів євроінтеграції. Досягти цього, на нашу думку, можливо за рахунок компетентних дій наднаціональних органів управління в структурі ЄС, які повинні забезпечувати адекватний рівень фінансової підтримки і перерозподілу ресурсів між учасниками без порушення їх національних інтересів.

Ефективність політики регіональної інтеграції можна цілком виправдано оцінити за допомогою порівняння таких показників як ВВП на душу населення та рівень безробіття, рівень фінансування розвитку науки і техніки, освіти і соціального забезпечення та ін. (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Показники купівельної спроможності окремих країн

Країна	Стандарт купівельної спроможності,* одиниць	ВВП за паритетом купівельної спроможності на душу населення
Люксембург	283	81,4
Норвегія	179	52,0
Швейцарія	146	41,7
Нідерланди	134	40,8
Данія	125	36,5
Ірландія	125	38,5
Латвія	52	14,5
Туреччина	48	13,5
Румунія	45	11,9
Болгарія	43	12,9
Чорногорія	40	10,7
Македонія	35	9,7
США	149	47,3
Японія	107	33,8
Україна	—**	6,7

* – Умовна одиниця, що введена Eurostat. Характеризує рівнозначну кількість товарів, які можна придбати в будь-якій країні.
 ** – Показник не розраховується для України.
 Джерело: Складено за даними Eurostat, МВФ.

Крім того, суттєво доповнюють результати загальної оцінки щодо зменшення диспропорцій між країнами, показники розвитку системи виробництва та її інфраструктури, можливостей економіки країни генерувати інновації, а також певні соціальні індикатори, такі як: показники розвитку системи охорони здоров'я, рівня екологічної безпеки країни, рівня освіти населення та кваліфікації робочої сили (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Показники загальної оцінки рівня розвитку економік країн

Країна	Доля державного боргу від ВВП, %	Державний борг, млрд дол. США	ВВП, млрд дол. США	Рівень безробіття, %	ВВП за паритетом купівельної спроможності на душу населення, тис. дол. США
Японія	220,3	9 493,1	4 309,5	4,7	33,8
Греція	142,0	451,7	318,1	14,1	28,4
Італія	119,0	2 110,7	1 773,5	8,1	29,4
Ісландія	96,6	11,4	11,8	7,4	36,6
Ірландія	96,1	165,7	172,3	14,7	38,5
США	91,5	13 419,5	14 657,8	9,0	47,3
Франція	84,3	1 807,6	2 145,5	9,4	34,1
Португалія	83,3	205,8	247,0	12,6	23,2
Німеччина	79,9	2 352,9	2 940,4	6,1	36,0
Великобританія	77,2	1 678,3	2 172,8	7,6	34,9
Нідерланди	63,7	431,0	676,9	4,2	40,8
Іспанія	60,1	822,7	1 368,6	20,7	29,7
Швейцарія	54,9	178,3	324,5	3,9	41,7
Україна	42,4	56,4	165,4	2,2	6,7

Джерело: Складено за даними Eurostat, МВФ.

Досвід розвитку світового і європейського господарства підтверджує наявність загальних процесів щодо формування нової парадигми економічного розвитку на базі використання знань, інформаційних ресурсів та інновацій, які набувають статусу його головного ресурсу. За визначеними вище показниками Україна на теперішній час значно відстає у технологічному розвитку від високорозвинених країн, що визначає необхідність створення нової оптимальної системи управління науково-технічним прогресом на основі розробки і впровадження адекватної моделі інноваційного розвитку економіки.

Реалізація запропонованої моделі інноваційного розвитку національної економіки дозволить:

- прискорити об'єднання малих та середніх підприємств у ділову мережі, а також забезпечити формування регіональних кластерів підприємств;
- сформувати умови для прискореного розвитку інноваційного сектору економіки за рахунок розробки і впровадження інноваційних моделей розвитку;
- поліпшити інвестиційну привабливість регіонів розташування кластерів та забезпечити зростання залучення вітчизняних і іноземних інвестицій;
- збільшити обсяги експорту товарів і послуг та надати взаємну підтримку при укладанні міжнародних контрактів;
- підвищити ефективність системи підготовки кадрів для потреб економіки за рахунок залучення зусиль науковців до участі у виконанні регіональних інноваційних програм;
- забезпечити інформаційно-освітню діяльність в галузі розвитку кластерів;
- стимулювати розробку і впровадження в країні єдиної методики оцінювання результатів наукових досліджень з визначенням рівня їх ефективності.

Кризові явища в світовій економіці значною мірою також вплинули на розвиток та функціонування і банківського сектору економіки України. Багато вітчизняних банків опинились на межі банкрутства, що актуалізувало необхідність залучення ними додаткових, інноваційних інструментів підвищення ефективності своєї діяльності [46].

На переконання представників провідних фінансово-кредитних установ одним з перспективних напрямів впровадження в практику діяльності банківських установ є використання наукового інструментарію інноваційної логістики, а саме – банківської логістики. Позитивним моментом щодо використання такого інструментарію є створення умов для вирішення широкого кола оптимізаційних завдань щодо формування ресурсів банківських установ, достатніх для кредитування поточних потреб суб'єктів господарювання та оптимальних з точки зору їх структури, вибору ефективних методів управління ними; формування відповідних резервів; підтримки власної ліквідності тощо.

Інструменти логістичного управління в практичній діяльності банківських установ можна розглядати в рамках технології фінансового менеджменту клієнта та трактувати як процес оптимізації руху грошових потоків клієнта з метою ефективного їх використання, виходячи з потреб цього клієнта шляхом побудови спеціальної внутрішньобанківської організаційно-функціональної інфраструктури. Дана технологія призначена для залучення вільних коштів

юридичних осіб за допомогою надання оптимального для кожного типу клієнтів режиму гнучкого депозитного рахунку з урахуванням відмінностей розмірів, якості й динаміки грошових потоків кожного клієнта [4].

Представники певних наукових шкіл тлумачать банківську логістику як концепцію управління ланцюгами постачань. З точки зору банку, логістичний ланцюг є лише певною послідовністю – від залучення до розміщення фінансових ресурсів. А для функціонування ланцюга необхідний кваліфікований персонал, спеціальне обладнання, комп'ютерна техніка, у процесі трансформації ресурсів додатково необхідне використання спеціальних електронних програм. Отже, банківська установа має зв'язки з багатьма як клієнтами, так і іншими суб'єктами та об'єктами фінансового ринку [8].

Ґрунтуючись на результатах дослідження, в узагальненому розумінні банківську логістику слід позиціонувати як методологію управління ланцюгами постачань фінансових ресурсів, де ланками виступають клієнти, банки, інші суб'єкти фінансового ринку та суб'єкти господарювання.

Саме застосування логістики при управлінні, плануванні та контролі фінансових потоків сприяє досягненню таких цілей функціонування банку, як: підтримка стабільного становища на ринку банківських послуг (підтримка основних фінансово-економічних показників на досягнутому рівні в випадку недостатності ресурсів для розвитку); реалізація конкурентних переваг і подальший розвиток банку – отримання більш перспективних якостей, збільшення кількісної та якісної позиції банку на ринку банківських послуг (створення нових філій та відділів, розвиток регіональної структури, збільшення об'єму кредитного портфелю, покращення системи управління, удосконалення операційної діяльності та інше).

Велика увага до проблеми інноваційного розвитку національної економіки сприяє диверсифікації економіки її регіонів з високим рівнем спеціалізації виробництва, яким притаманний більш високий ризик внаслідок можливої зміни кон'юнктури ринку. Це підтверджує важливість завдання забезпечення регіонального науково-технологічного розвитку не тільки як економічної складової, а й як соціально-політичної задачі.

Аналіз тенденцій розвитку світової економіки протягом останніх років свідчить про те, що сфера грошей та фінансових ринків стала однією з найбільш динамічніших. Фінансові ринки змінюються швидкими темпами, майже щоденно з'являються нові фінансові інструменти та організаційні форми їх використання. Глобалізація фінансових відносин створює умови для можливого впливу ринкових подій однієї країни на розвиток фінансових ринків в інших країнах.

Основи дослідження фінансових ринків заклали відомі західні економісти Дж. Гоффман, Н. Калдор, Дж. М. Кейнс, А. Маршалл, Ф. Мишкін, Дж. Хікс, С. Хьюс.

Серед російських економістів, що займаються вивченням проблем розвитку фінансових ринків, можна назвати О. Кандінську, О. Лаврушина, А. Фельдмана. В Україні дослідженням фінансових ринків в умовах розвитку інтеграційних процесів займаються І. Бланк, З. Васильченко, В. Вітлінський, О. Дзюблюк, С. Козьменко, В. Корнеєв, А. Кузнецова, Б. Луців, З. Луцишин, В. Міщенко, О. Мозговий, С. Науменкова, А. Примостка, М. Саваук та ін.

Під час існування адміністративно-планової економіки фінансовий ринок замінювався механізмом централізованого розподілу усіх видів ресурсів, і тільки в системі міжнародних фінансових відносин держава вимушена була виконувати функції суб'єкта ринкових відносин. У зв'язку з цим в економічній теорії того періоду досліджувався тільки один міжнародний розділ загальної теорії фінансових ринків, хоча мали місце ґрунтовні наукові роботи, присвячені проблемам міжнародного розподілу праці, як основи ефективного функціонування окремих сегментів фінансових ринків.

Разом з тим внутрішні фінансові ринки мають певні особливості, обумовлені як специфікою національних і економічних особливостей країни, так і конкретними рисами державного та правового устрою. Але взагалі поняття внутрішнього фінансового ринку пов'язане з такими категоріями ринкової економіки як рух капіталу, конкуренція, розвиток товарних і грошових ринків, ринків капіталу та ін. Так, В. В. Ковальов визначає фінансовий ринок в широкому розумінні як «організовану і неформальну систему торгівлі фінансовими активами і інструментами». В цілому фінансовий ринок можна охарактеризувати як складову глобального ринку, яка функціонує у вигляді обігу різноманітних фінансових інструментів. Загальна структура інструментів визначається рівнем співвідношення прибутковості та ризику, які в свою чергу залежать від основних макроекономічних показників, а саме: грошово-кредитної та фіскальної політики держави, рівня розвитку зовнішньоекономічних відносин, політичної стабільності тощо.

Фінансові ринки розвинених країн виступають у якості індикаторів стану економіки. До них, насамперед, можна віднести наступні:

- структурна і інвестиційна політика держави;
- ступінь розвитку окремих галузей;
- демографічна ситуація;
- світова торгівля;
- науково-технічний прогрес.

Наведені макроекономічні фактори здійснюють вплив на стабільність та тенденції розвитку фінансових ринків. Як свідчить практика, в залежності від їх спрямування, характеру та темпів зрушень можуть змінюватися зміст і форма функціонування окремих складових фінансових ринків.

Історичний досвід розвитку суспільства підтверджує існування фінансових відносин у тій чи іншій формі з далеких часів цивілізованого людства і дослідження їх еволюції дозволяє зробити висновок про безпідставне велике значення для розуміння сутності усіх економічних процесів. Реформування та еволюційний розвиток сучасної фінансової системи в умовах вітчизняної економіки, забезпечення її стабільності потребують впровадження новітніх науково обґрунтованих методів управління нею, що неможливо без аналізу і врахування змін у визначеннях та тлумаченнях властивостей економічних категорій ринку.

Визначальна роль ринку облігацій для аналізу загальних тенденцій і змін економічної активності залишається безперечною. Саме ринок облігацій у структурі міжнародного кредитного ринку є особливо впливовим і важливим для розуміння динаміки цих процесів. Необхідно зауважити, що обсяги операцій на фінансових ринках стрімко зростають. За прогнозами аналітиків сукупний обсяг світових фінансових активів к 2010 р. може досягти 200 трлн доларів США, що складає 265 % в порівнянні до показника 1993 р. (53 трлн доларів).

За своєю сутністю боргові зобов'язання, які обертаються на міжнародному кредитному ринку, підтверджують право кредитора на стягнення боргу з боржника і можуть приймати багатообразні конкретні форми. Відповідно з методологією Світового банку боргові зобов'язання класифікуються за строком погашення (довгострокові та короткострокові).

Кредити МВФ, хоча і не класифікуються за строком погашення (але вважаються при цьому короткостроковими) розділяються за типом позичальника (державні, гарантовані державою, приватні); за типом кредитору (офіційний борг: перед міжнародними організаціями і двосторонні зобов'язання; приватний борг: борг комерційним банкам, облігації та інший борг). У цілому боргові джерела міжнародного фінансування розподіляються на: ноти і комерційні папери (*notes and commercial papers, CP*); банківські займи (*bank loans*); облігації (*bonds*).

Розвиток інтеграційних процесів і інтернаціоналізація міжнародних фінансових ринків суттєво змінює відносну роль окремих фінансових інструментів на світовому ринку боргових зобов'язань. Так, у 90-х роках ХХ ст. традиційні банківські займи продовжували займати лідируючі позиції в міжнародному фінансуванні поряд зі значним зростанням питомої ваги єврокредитів при скороченні ролі фінансування на базі облігацій.

В умовах сьогодення абсолютним лідером є США (46 трлн доларів), що складає 38% від світового фінансового ринку. Згідно зі статистикою близько 80 % світового обсягу капіталу належить США, країнам ЄС, Великобританії та Японії.

Акції (*equities, stocks, shares*) є цінними паперами, які підтверджують право їх власників на певну долю в капіталі компанії і надають право голосу з подальшим отриманням частки прибутку у вигляді дивідендів. У структурі міжнародного ринку акцій можна виділити розвинуті ринки і ринки, що розвиваються. У більшості розвинутих країн внутрішні ринки акцій є домінуючими, порівняно із зовнішніми, де щорічно національні інвестори розміщують переважну більшість акцій. Необхідно зазначити, що даному процесу сприяє система національного регулювання кожної країни, яка формує сприятливі умови переважно для національних інвесторів.

До розвинутих ринків (*mature market*) належать ринки акцій США, Японії і країн ЄС, що мають високу питому вагу торгівлі, яка організована через біржі, і характеризуються високим рівнем ринкової капіталізації з ефективною системою організаційного та правового забезпечення.

Ринки акцій, що розвиваються (*emerging market*) відносяться переважно до країн з перехідною економікою і мають певні особливості. Такі ринки мають підвищений ризик, низький рівень ринкової капіталізації і механізм правового регулювання, що знаходиться в стадії формування.

Ринок акцій необхідно розглядати в якості важливого фактору в процесі прийняття інвестиційних рішень суб'єктів господарювання тому, що курси акцій впливають на суму коштів, котру можна залучити через механізм продажу нових емісій акцій для фінансування інвестиційних видатків.

Варто зазначити, що в процесі дослідження динаміки зростання обсягів фінансових ринків спостерігається ситуація, яка свідчить про випереджальний характер розвитку ринку облігацій порівняно з ринком акцій. Це підтверджується значним зростанням обсягів випуску державних боргових цінних паперів переважною більшістю провідних країн світу. Результати статистичних досліджень наведені в *табл. 3.5*.

Найбільш повні статистичні дані про світовий валютний ринок акумулює й узагальнює Банк міжнародних розрахунків. Відповідно з традиційною класифікацією валютний ринок складається з угод спот (*spot transactions*), а також валютних деривативів – прями форварди (*outright forward*), свопи (*swaps*), ф'ючерси (*futures*) та опціони (*options*) [43].

Таблиця 3.5

Динаміка трансакцій із цінними паперами країн світу

Країна	Цінні папери	Обсяги операцій за період (у відсотках до ВВП)*			Обсяги операцій за даними The Financial Development Report, ** млн дол.	
		1990 – 1994	1995 – 1999	2000 – 2003	2006	2007
1	2	3	4	5	6	7
США	Державні боргові, млн дол.	-	-	-	4 843,0	5 110,5
	Приватні боргові, млн дол.	-	-	-	20 815,7	22 302,0
	Акції, млн дол.	-	-	-	19 425,9	19 947,3
Японія	Облігації	72,9	63,7	70,2	-	-
	Акції	9,6	17,2	36,5	-	-
	Державні боргові, млн дол.	-	-	-	7 370,8	7 471,5
	Приватні боргові, млн дол.	-	-	-	1 973,1	2 069,6
	Акції, млн дол.	-	-	-	4 726,3	4 453,5
Німеччина	Облігації	86,5	208,7	350,5	-	-
	Акції	14,9	48,6	132,6	-	-
	Державні боргові, млн дол.	-	-	-	2 069,8	2 155,5
	Приватні боргові, млн дол.	-	-	-	3 357,5	3 910,5
	Акції, млн дол.	-	-	-	1 637,8	2 105,5
Франція	Облігації	108,6	233,5	293,9	-	-
	Акції	16,9	56,1	150,7	-	-
	Державні боргові, млн дол.	-	-	-	1 517,5	1 655,3
	Приватні боргові, млн дол.	-	-	-	2 254,9	2 907,9
	Акції, млн дол.	-	-	-	2 428,6	2 771,2
Канада	Облігації	104,5	216,6	149,5	-	-
	Акції	19,2	52,3	122,8	-	-
	Державні боргові, млн дол.	-	-	-	840,6	915,8

Закінчення табл. 3.5

1	2	3	4	5	6	7
	Приватні боргові, млн дол.	-	-	-	822,1	1 973,1
	Акції, млн дол.	-	-	-	1 700,7	2 186,6
Росія	Облігації	Дані відсутні	Дані відсутні	Дані відсутні	-	-
	Акції	-	-	-	-	-
	Державні боргові, млн дол.	Дані відсутні	Дані відсутні	Дані відсутні	89,7	69,9
	Приватні боргові, млн дол.	-	-	-	61,4	102,2
	Акції, млн дол.	-	-	-	1 057,2	1 503,0
Україна	Облігації	Дані відсутні	Дані відсутні	Дані відсутні	-	-
	Акції	-	-	-	-	-
	Державні боргові, млн дол.	Дані відсутні	Дані відсутні	Дані відсутні	15,0	16,5
	Приватні боргові, млн дол.	-	-	-	3,0	5,2
	Акції, млн дол.	-	-	-	42,9	111,8

Джерело: [1]*; [73]**; [74]**

Обсяги операцій на валютному ринку незрівнянно перевищують будь-які інші форми міжнародних економічних відносин, такі як торгівля товарами, послугами, міжнародний рух капіталу, робочої сили або технології.

За даними статистики, у 1995 році щоденний оборот на валютному ринку досягав більш 2 трлн доларів, де відповідно 41 % усіх угод з валютою склали угоди спот, 53 % – прямі форварди й свопи та приблизно тільки 6 % – ф'ючерси та опціони.

Необхідно зазначити, що географічно валютний ринок є суттєво концентрованим. Так, у трьох містах світу (Лондон, Нью-Йорк, Токіо) здійснюється 55 % операцій з валютою, де Лондон займає позицію лідера з обсягом операцій до 30 % загального обсягу.

Формування ефективного фінансового ринку залежить від правильного вибору варіанту стратегії розвитку і потребує реалізації певних принципів, класифікація яких наведена на *рис. 3.5.*

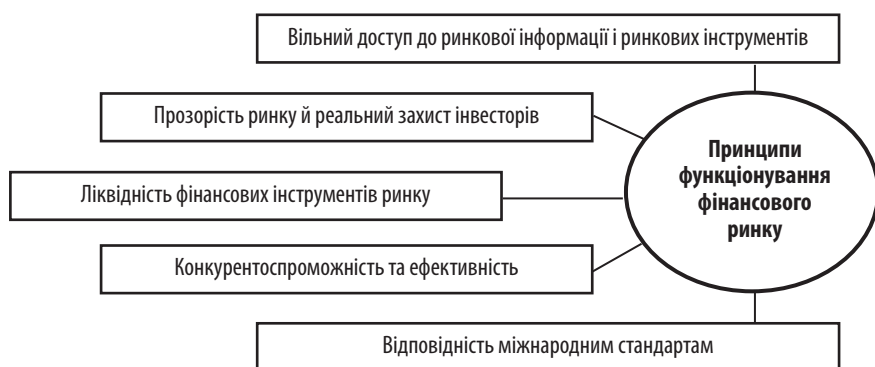

Рис. 3.5. Принципи формування ефективного фінансового ринку

Взагалі стратегія розвитку ринку передбачає розробку та формування комплексу довгострокових планів та програм дій на весь період трансформації щодо впорядкування і удосконалення функціональних процедур, які забезпечать підвищення ефективності його функціонування та дієвості впливу окремих сегментів.

По відношенню саме до фінансового ринку під стратегією розвитку розуміють процес реалізації довгострокового розширення ринкових можливостей щодо об'єднання та їх конструктивного комбінування на етапі використання фінансових активів для більш ефективного залучення та використання наявного капіталу з метою забезпечення сталого функціонування економіки.

Забезпечення умов спрямування капіталу з найменшими трансакційними витратами до ефективного споживача потребує глибоких спеціальних знань, адекватного розподілу ролей та важелів впливу на загальний процес між учасниками, якісної структури спеціальних фінансових інститутів – фінансових посередників, які надають відповідні послуги іншим учасникам ринку, а також один одному. Так, держава повинна бути присутньою на ринку у якості звичайного непривілейованого учаснику і дотримуватися встановлених законодавчо-нормативних вимог поряд з іншими учасниками фінансового ринку. Реальне впровадження такого принципу в практику функціонування економіки забезпечить інституційну врівноваженість і дозволить встановити прозорі правила дій як для усіх учасників, так і в цілому фінансовий ринок країни.

Становлення та ефективний розвиток фінансового ринку України насамперед залежить від надання умов інвесторам щодо доступу до повної та неупередженої інформації стосовно фінансових активів і операцій, що проводяться на певних сегментах ринку, подальше стимулювання його розвитку неможливе без створення сприятливого інвестиційного клімату. Інформаційне середови-

ще країни є основою формування та розвитку фінансового ринку, яке відіграє важливу роль при реалізації як самого механізму купівлі-продажу, так і системи захисту інтересів інвесторів. Інформація має містити всі дані щодо фінансово-господарського стану емітентів, ринкову вартість цінних паперів, що знаходяться в обігу, коливання курсів валюти, зміни ставок відсотків, дані про фінансових посередників та інше.

Та, на жаль, в умовах сьогодення в Україні надання таких умов є неможливим. Одним із головних недоліків існуючої системи надання інформації в Україні є відсутність незалежних фінансових агентств, які б могли надавати комплексні коментарі щодо сутності визначених проблем. Серед інших недоліків можна назвати такі:

- неможливість задовольнити усі вимоги інвесторів за для забезпечення умов ефективного функціонування всього механізму фінансового ринку;
- існування інституту надання комплексної інформації на стадії становлення, що унеможливає доступ до інформації про стан фінансового ринку в Україні по розрізнених окремих його складових;
- інформація, яка надається офіційними органами, є розрізненою, а також не існує серйозної аналітичної бази;
- відсутність незалежних інформаційних аналітичних компаній, що дозволяють надати цивілізований характер отримуваної інформації усіма учасниками фінансового ринку.

Необхідно зазначити, що визначальну роль у формуванні фінансового ринку в Україні повинні відігравати так само заощадження індивідуальних зберігачів – фізичних осіб і домашніх господарств, які в усі періоди і в усіх країнах світу займають лідируючі позиції серед постачальниками капіталу як за обсягами інвестиційних ресурсів, так і кількістю укладених угод. В умовах недостатньо розвинутого ринкового середовища, яке характеризується явними ознаками «бідності» населення країни, заощадження швидше формують відкладений попит на купівлю товарів і послуг першої необхідності. І тільки потім певна частина заощаджень спрямовується на формування інвестиційного ресурсу. В процесі подальшого фінансового і загальноекономічного оздоровлення економіки інвестиційні наміри щодо використання заощаджень стають більш явними.

В Україні економічна активність населення є досить низькою, оскільки, *по-перше*, довіра населення до державних інститутів, банківської системи, фондового ринку відновлюється досить повільно і весь час знаходиться в дуже тісній залежності від змін, що відбуваються в політичному житті країни, *по-друге*, значна частина населення просто не володіє необхідними знаннями з приводу того, як в умовах ринкової економіки необхідно розпоряджатись

тимчасово вільними коштами. Все це певною мірою знижує ліквідність та ефективність функціонування фінансового ринку країни [7].

Не сприяє підвищенню активності населення також й руйнівні наслідки світової фінансової кризи. В Україні на сьогодні, на жаль, існує неефективна система захисту заощаджень населення, обмежений доступ власників капіталів до інформації про певні підприємства, які реалізують цінні папери, недостатній рівень професійних знань учасників фінансового ринку. Результатом неефективного державного регулювання фінансового ринку стала відсутність його впливу на ефективний розподіл грошей і капіталу в умовах ринкових петворень, інтеграції світових економічних процесів.

3.3. Обґрунтування і розробка ефективних заходів сприяння залученню інвестицій в економіку України

Центральне місце в процесі стабілізації економічної системи України у після кризовому періоді посідає залучення інвестиційних ресурсів та проведення інвестиційної реформи. В роботі досліджено основні елементи формування механізму залучення інвестицій. Обґрунтовано позитивний вплив прямого іноземного інвестування на соціально-економічний розвиток регіонів України, який проявляється в економічному зростанні, модернізації виробництва, зміцненні потенціалу регіону. Підтверджено необхідність здійснення не лише вибору пріоритетних інвестиційних проектів, але й форм їх державної підтримки.

Фундаментальним принципом розвитку інвестиційної діяльності країни є взаємодія державних інтересів з інтересами та можливостями бізнесу. Пріоритетним аспектом успішної реалізації проектів є співпраця з провідними міжнародними консалтинговими компаніями. Підготовка проектної документації має носити рівень світових стандартів що надасть можливість підвищити довіру інвесторів до національних інвестиційних проектів. Для реалізації цих напрямів на початковому етапі підготовки проектної документації необхідна державна фінансова підтримка і особливий контроль з боку урядових органів. Тому що участь держави в економічних процесах – це гарантія для інвесторів. Таке розуміння національної проблеми підтверджує актуальність теми даного дослідження.

Проблеми ринку іноземних інвестицій та його регулювання досліджували відомі західні економісти: Г. Александер, Дж. Бейлі, В. Бернс, З. Боді, С. Брю, А. Кейн, Т. Коллер, Т. Коупленд, К. Макконнелл, А. Маркус, Дж. Муррін, О. Сухарев, П. Хавранек, У. Шарп та ін. Вагомий внесок у розробку теоретичних і практичних питань організаційно-економічного механізму залучення

іноземних інвестицій в економіку України зробили вітчизняні вчені: Г. Абрамович, І. Бланк, В. Вайцеховська, М. Войнаренко, С. Захарін, Г. Коваль, І. Крейдич, А. Кузнецова, І. Малий, В. Мельник, О. Носова, Ю. Правик, Є. Рудніченко, Н. Свірідова, В. Федоренко, А. Череп, Л. Шинкарук. Питання підвищення економічної ефективності інвестиційної діяльності досліджували такі економісти як А. Асаул, А. Гальчинський, О. Касич, В. Кириленко, Т. Косова, І. Крупка, А. Пересада, В. Савчук, А. Садеков, К. Салига, А. Сухоруков, Н. Хрущ, М. Чумаченко, С. Якубовський, О. Ястремська та інші [19; 22; 23; 31; 36; 52; 53; 54; 55; 56; 60; 70].

Метою цього дослідження є формування теоретичних засад, методичного інструментарію та практичних пропозицій для активізації механізмів залучення і використання інвестицій на національному рівні.

Обов'язковою нормою діяльності в системі управління національними проектами повинні бути: недопущення корупційних проявів, відкритість у всіх важливих питаннях, з урахуванням кращих європейських практик, допомога міжнародних організацій, зокрема ОБСЄ. Необхідним кроком в цьому напрямку є встановлення таких принципів, норм та правил поведінки, які відповідають міжнародним стандартам, але поки ще не використовуються в українській практиці в повному обсязі, є:

- декларування приватних інтересів по відношенню до службових обов'язків працівників;
- уникнення конфліктів інтересів;
- уникати будь-яких ситуацій, що спричиняють чи можуть спричинити конфлікт між їхніми службовими обов'язками і приватними інтересами;
- перед призначенням на посаду декларування своїх фінансових та інших інтересів, що можуть суперечити чи перешкоджати виконанню службових обов'язків.

Міжнародними стандартами вважається обов'язковим виконання наступних принципів з боку спеціалізованих агентств, а саме:

- підготовка щоквартальних описових звітів, а також зведеного річного описового і фінансового звітів, які публікуються;
- демонстрація максимальної відкритості стосовно підстав і намірів, на основі яких здійснюється прийняття рішень;
- здійснення призначення на посаду керівників проектів шляхом конкурсного відбору [54].

Етапність вивчення процесу залучення інвестиційних проектів до економіки держави є наступною: стратегія; ключові напрямки; цілі; завдання; конкрет-

Розділ 3. Формування конкурентного середовища розвитку банківського сектору ...

ні проекти. Проектний менеджмент дає можливість конвертувати стратегічні плани розвитку галузей і секторів економіки та територій в конкретні проекти. Він підвищує загальний рівень досягнення цілей розвитку приблизно удвічі.

Взаємна співпраця банківських установ матиме позитивний вплив на економічні очікування інвесторів і відповідно на зростання обсягів інвестицій (табл. 3.6) [36].

Таблиця 3.6

Характеристика основних напрямів інвестування з позиції інвестора

Показники	Банк	Самостійне інвестування	Інститут спільного інвестування		
			відкритий	інтервальний	закритий
Дохід	Мінімальний	Залежить від кваліфікації	Середній	Середній	Високий
Ризик	Мінімальний		Середній	Середній	Високий
Кваліфікація інвестора	Нульова	Висока	Мінімальна	Мінімальна	Мінімальна
Видатки	Мінімальні	Комісійні брокеру: плата за торговий термінал; інші виплати	Винагорода агентам; комісія реєстратора, аудитора; інші витрати, пов'язані з управлінням фондом, загальна сума яких не перевищує 10 % від річної вартості чистих активів		
Ліквідність	Висока	Залежить від об'єктів і обсягів інвестування	Висока	Низька	Дуже низька

Іноземні інвестиції дозволяють реалізовувати великі проекти, тобто до країни надходять нові технології (табл. 3.7) [56].

Таблиця 3.7

Прямі іноземні інвестиції в Україні з 2005 по 2012 рр. (млн. дол. США)

Рік	ПІІ в Україні			ПІІ з України			Сальдо		
	млн. дол. США	млн. дол. США	%	млн. дол. США	млн. дол. США	%	млн. дол. США	млн. дол. США	%
2005	7 808			275			+7 533		
2006	5 604	-2 204	-28.2 %	-133	-408	-148.4 %	+5 737	-1 796	-23.8 %
2007	9 891	+4 287	+76.5 %	673	+806	+606.0 %	+9 218	+3 481	+60.7 %
2008	10 913	+1 022	+10.3 %	1 010	+337	+50.1 %	+9 903	+685	+7.4 %
2009	4 816	-6 097	-55.9 %	162	-848	-84.0 %	+4 654	-5 249	-53.0 %
2010	6 495	+1 679	+34.9 %	736	+574	+354.3 %	+5 759	+1 105	+23.7 %
2011	7 207	+712	+11.0 %	192	-544	-73.9 %	+7 015	+1 256	+21.8 %
2012	7 833	+626	+8.7 %	1 206	+1 014	+528.1 %	+6 627	-388	-5.5 %

На державному рівні прийнято рішення про створення Державного агентства України з управління «національними проектами» (Укрнацпроект).

Основне його завдання полягає у забезпеченні реалізації проектів, залученні інвестицій для їх впровадження, проведення моніторингу їх ефективності. У двомісячний термін налагоджено взаємодію з центральними органами виконавчої влади та обласними державними адміністраціями. Опрацьовано проектні пропозиції, які надійшли на розгляд Агентства; сформовано базу даних проектів; проведено низку робочих зустрічей; створено міжвідомчі та спільні робочі групи з метою підготовки «національних проектів».

Значна увага приділяється впровадженню проектного підходу щодо реалізації стратегічних планів розвитку регіонів. Як приклад, в Сімферополі під час зустрічі «за круглим столом» велося обговорення стратегії розвитку Криму до 2020 р. з урахуванням реалізації масштабних проектів національного значення [60].

«Укрнацпроект» налагодив співпрацю із провідними аналітичними центрами та громадськими інституціями, зокрема з Фондом ефективного управління. Фонд, бізнес асоціації, міжнародна інвестиційна компанія SigmaBleyzer та інші організації долучатимуться також до розробки концепцій нових «національних проектів» та підготовки стратегічних документів, які стосуватимуться інвестиційного розвитку окремих територій. Щоб забезпечити ефективність у сфері зовнішньоекономічної діяльності, налагоджено тісні контакти з Міністерством закордонних справ України.

Дипломатичні установи України інформують про нові можливості співпраці представників міжнародного бізнесу. Було надіслано інформаційні матеріали до дипломатичних місій зарубіжних країн та представництв міжнародних організацій в Україні. Це сприятиме кращій обізнаності щодо визначених Президентом України національних пріоритетів та проектів, а також дозволить налагодити контакти з потенційними інвесторами.

Важливим для інвестиційної привабливості є питання, пов'язані з організаційною розбудовою та реалізацією «національних проектів». До складу колегії Укрнацпроект, поруч із керівництвом Агентства, увійшли представники бізнес асоціацій (зокрема Американської торгівельної палати, Делегата німецької економіки, Європейської Бізнес Асоціації), консалтингових компаній (KPMG й PricewaterhouseCoopers), громадських інституцій, інвесторів. Була сформована команда керівників проектів. Цьому передував конкурсний відбір, здійснений за міжнародними стандартами відкритості та прозорості. Повідомлення про конкурс розміщені на сайтах провідних українських економічних видань та в друкованих засобах масової інформації.

За результатами конкурсу проекти очолили менеджери, готові до роботи в умовах сьогодення і на перспективу. Їх характеризує здатність аналізувати, розробляти та реалізовувати управлінські рішення, повною мірою відповідати за доручену справу, здоровий прагматизм, амбітність, нестандартність мислення, а також необхідний досвід.

Значна увага на державному рівні приділяється просуванню «національних проектів» серед ділових кіл та потенційних інвесторів за кордоном. Глава держави акцентував на цьому під час зустрічей з діловими колами у рамках державних та офіційних візитів. Здійснено презентації «національних проектів» для компаній-членів Американської Торгівельної Палати та Європейської Бізнес Асоціації, де були присутні представники відомих американських та європейських компаній, зацікавлених інвестувати в Україну. За два місяці діяльності Укрнацпроекту було проведено близько 150 зустрічей. Зокрема, з представниками низки дипломатичних представництв зарубіжних країн, вітчизняних і транснаціональних компаній, міжнародних організацій, банківських установ. Обговорювалися питання участі потенційних інвесторів в реалізації «національних проектів», а також подальші шляхи співпраці із дипломатичними представництвами зарубіжних країн в контексті їх реалізації.

Ідея впровадження «національних проектів» широко висвітлювалась в електронних та друкованих ЗМІ. До обговорення проектів на шпальтах економічних видань долучились політики, науковці та експерти. А найголовніше – проекти привернули увагу інвесторів. Свідченням цьому є численні запити, які надходять від бізнесових кіл.

Першим практичним результатом стало підписання міждержавних угод з Китайською національною корпорацією з експорту та імпорту машин і обладнання та Банком розвитку КНР щодо реалізації національного проекту «Повітряний експрес». Фінансування в обсязі близько 1 млрд дол. передбачає введення в експлуатацію залізничної лінії Київ-Бориспіль, будівництво чотирьох вокзалів, забезпечення залізниці електропоїздами, спорудження другої злітно-посадкової смуги аеропорту Бориспіль. Реалізацію проекту закінчено у 2012 році.

Будуться передпроектні дослідження в рамках проекту «LNG-термінал», визначається оптимальне місце його розташування. Проводиться аналіз стосовно визначення потенційних постачальників зрідженого газу, споживачів та потенційних інвесторів проекту. Готується технічне завдання для розробки ТЕО. Термін реалізації проекту 4 роки.

Технологія реалізації проекту «Відкритий світ» – створення національної освітньої комунікаційної мережі. Розробляється освітня частина концепції

проекту. Опрацьовується механізм придбання необхідного обладнання, насамперед нетбуків для школярів без використання бюджетних коштів. На впровадження відводиться 4 роки.

Системно ведеться робота з підготовки до впровадження проекту «Доступне житло». Визначаються регіони для реалізації першого етапу. Сформовано детальний календарний план впровадження типового локального проекту («президентський квартал»). Проводиться попереднє інженерне проектування, аналіз економічної та фінансової здійсності, розглядаються можливі варіанти фінансового забезпечення. Проект буде здійснюватись впродовж 5 років.

У проекті «Якісна вода» створено міжвідомчу робочу групу з Міністерством ЖКГ, проведено попереднє ознайомлення з основними технологіями очистки води, аналізуються основні організаційно-економічні механізми забезпечення населення якісною водою. Триває робота щодо визначення технологій, які доцільно впроваджувати в рамках проекту. Термін реалізації 6 років.

В рамках проекту «Чисте місто» (сучасні комплекси з переробки твердих побутових відходів) створено міжвідомчу робочу групу з Міністерством ЖКГ, проведено попереднє ознайомлення з основними технологіями та кращими зарубіжними практиками, здійснюється територіальний моніторинг поводження з ТПВ. Долучитися до участі в проекті було запропоновано 20-ти містам, десять з яких буде визначено для впровадження пілотних проектів. Комплекси будуть побудовані за 4 роки.

Заходи проекту «Енергія природи» (будівництво вітрових та сонячних електростанцій, малих ГЕС) спрямовані на поглиблене вивчення міжнародного досвіду використання відновлювальних джерел енергії. Здійснюється аналіз основних енергоефективних технологій, проводиться моніторинг сьогоденного стану справ в регіонах країни (Крим, південний та карпатський регіони), аналізуються пропозиції представників наукових та інженерних кіл, які надходять до Укрнацпроекту. Термін реалізації проекту 4 роки. Реалізація почалась.

Визначено основні напрямки щодо впровадження проекту «Нове життя» – нова якість охорони материнства та дитинства. Він, зокрема, передбачає створення в усіх регіонах країни 27 високотехнологічних перинатальних центрів. Вартість такого проекту становить 300 – 320 мільйонів гривень. Кожен перинатальний центр буде оснащено необхідним сучасним обладнанням. Термін реалізації – 4 – 5 років.

Проект «Місто майбутнього» передбачає формування стратегічного плану та проектів розвитку міста Києва. Опрацьовується концепція реалізації механізму розвитку регіону шляхом розробки стратегічного плану та впрова-

дження проектів розвитку. Передбачає реалізацію системи пілотних проектів, спрямованих на підвищення якості життя, серед яких «Чисте місто», «Якісна вода», «Доступне житло» та інші. Реалізовуватиметься впродовж наступних десяти років.

Проект «Олімпійська надія 2022» передбачає створення туристично-спортивної інфраструктури та підготовку до подання заявки щодо участі в зимових Олімпійських іграх 2022 року. Зроблено попередній аналіз потенційних районів в карпатському регіоні.

Розпочато роботу щодо визначення концепції формування та конкретних територій розташування майбутніх спортивних та інфраструктурних об'єктів. Перша черга проектів розрахована на п'ять років, загальний термін становитиме близько 9 років.

Проект «Дунайський коридор» спрямований на розвиток сьомого міжнародного транспортного коридору. Передбачає будівництво нової автомобільної дороги Одеса – Рені, розбудову залізничного сполучення, спорудження каналу для судового ходу у гирлі р. Дунай та нового сучасного порту. Термін реалізації становитиме 7 років.

Для всіх проектів розроблено чітку графіку підготовки техніко-економічного обґрунтування. Після розробки ТЕО, кожен проект отримає календарний план практичного впровадження з конкретними датами початку та завершення проекту, введення в експлуатацію об'єктів. На черзі нові національні проекти.

Опрацьовано близько 300 пропозицій, які надійшли до Українського проекту від центральних і місцевих органів виконавчої влади, громадських організацій та наукових установ. На розгляд наступних засідань Комітету з економічних реформ готується низка проектних пропозицій, серед яких найбільш актуальними є:

Ефективна теплоенергетика – модернізація та встановлення енергоефективних котлів в комунальних системах тепlopостачання;

Крим – регіон майбутнього – впровадження комплексу проектів в рамках стратегічного плану розвитку території Автономної Республіки;

Індустріальні парки – створення в різних регіонах країни системи інвестиційних зон для розгортання сучасного високотехнологічного промислового виробництва;

Український банк розвитку – створення спеціалізованої фінансової установи для впровадження проектів;

Сучасне тваринництво – впровадження сучасних, високоефективних технологій в тваринництві Зелени ринки – створення національної мережі оптових сільськогосподарських ринків;

ІнтерМедікалЕкоСіті – будівництво реабілітаційного центру для дітей, хворих на ДЦП на Арабатській стрілці Херсонської області, розвиток соціальної педіатрії;

Соціальна картка – новий інструмент соціального захисту населення або адресного надання громадянам нових пільг;

Міжнародний технологічний університет – створення навчального закладу сучасного технологічного профілю на основі передових зарубіжних практик;

Щорічний Національний інвестиційний форум. Важливою подією в міжнародному діловому житті стане проведення Національного інвестиційного форуму під патронатом Президента України. Його передбачається проводити на щорічній основі, починаючи з 2011 р. Проведення форуму дасть змогу:

- утвердити регіональні економічні ініціативи України у глобальному контексті;
- посилити її геополітичні позиції;
- забезпечити належне місце країни в масштабних транснаціональних проєктах;
- сприяти залученню стратегічних інвесторів;
- закріпити провідну роль України в регіоні в контексті її економічної то політичної активності.

Укрнацпроект посилюватиме співпрацю з міжнародними організаціями та має наміри налагодити системне співробітництво з Центром сприяння інвестиціям та технологіям ЮНІДО.

Україна є повноправним членом Організації ООН з промислового розвитку (ЮНІДО), завданням якої є сприяння країнам з перехідною економікою у залученні інвестицій та передачі передових технологій. Перехід до нових форм співпраці дасть можливість одержувати пряму адресну допомогу у вигляді проєктів технічної допомоги та трансферу технологій, залучити стратегічних інвесторів для пріоритетних галузей економіки.

Серед нових пропозицій заслуговує на особливу увагу створення Українського банку розвитку (УБР). Як свідчить міжнародний досвід, реалізація масштабних проєктів у більшості країн супроводжувалась створенням ефективного інструменту у вигляді спеціальної державної фінансової установи – банку розвитку.

Діяльність УБР дозволить створити механізми ефективного партнерства з приватними інвесторами у фінансовому забезпеченні стратегічних проєктів розвитку держави, зменшить навантаження на бюджет та забезпечить ефективне залучення дешевих кредитних ресурсів.

З метою законодавчого закріплення «національних проектів» підготовлено проект «Положення про «національні проекти», проводиться робота щодо розробки концепції проекту Закону України «Про «національні проекти» [22].

Законодавче забезпечення статусу «національних проектів» – важливий засіб позбавитися бюрократичних перепон та забезпечити їх швидке впровадження. Метою законопроекту є заохочення недержавних інвестицій у реалізацію проектів, а також встановлення сприятливого правового режиму, який забезпечить їх ефективну реалізацію.

Значна увага приділяється законодавчому забезпеченню перспективних масштабних проектів. Фахівці Агентства взяли активну участь у підготовці законопроекту «Про Індустріальні парки», яка велася під керівництвом Владислава Каськіва, народного депутата України, голови Робочої групи «Національні проекти» Комітету з економічних реформ при Президентові України. 15 жовтня 2010 р. проект закону було презентовано у Комітеті Верховної Ради України з питань промислової й регуляторної політики та підприємництва [55].

Держінвестпроект обрав виконавця другого щорічного дослідження інвестиційної привабливості регіонів. За результатами дослідження загальне перше місце зайняла Харківська область. До п'ятірки найпривабливіших регіонів для інвестування увійшли також Львівщина, Донецька область, місто Київ та Дніпропетровщина [38].

На підставі отриманих результатів кожному регіону було надано рекомендації, виконання яких сприятиме ефективнішому використанню наявного інвестиційного потенціалу, підвищенню інвестиційної привабливості та зниженню ризиків для інвесторів. Звичайно, що протягом року ситуація критично не зміниться, але певну позитивну динаміку є. Вже сьогодні помітна активізація інвестиційної активності в більшості регіонів. Прозорість і доступність інформації викликали підвищену зацікавленість з боку інвесторів, свідченням чого є зростання кількості інвестиційних місій в Україну за останній час.

Комплексне порівняльно-узагальнююче соціологічне дослідження інвестиційного клімату регіонів з визначенням рейтингу їх інвестиційної привабливості проводиться Держінвестпроектом України на виконання Розпорядженням КМУ від 25 січня 2012 р. № 67-р [53].

В конкурсі на закупівлю послуг щодо дослідження ринку (Визначення рейтингів інвестиційної привабливості регіонів України) взяли участь: ТОВ «Київський міжнародний інститут соціології ЛТД», з ціною пропозицією 600 тис. грн, ТОВ «Центр порівняльних соціальних досліджень «ЦЕССІ-Україна» – 649,82 тис. грн, а також ТОВ «Стартап Україна» – 597 тис. грн. Переможцем стала Startup Ukraine.

Загальною та основною метою реформи є активне залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України, формування позитивного інвестиційного іміджу України в Світі, а також позиціонування України як фінансовий, політичний та бізнес центр у Східній Європі.

Одним з компонентів Інвестиційної реформи є проведення та реалізація road-show, у 15 найбільших фінансових центрах Світу [31].

Основна функція реалізації Інвестиційної реформи була покладена на Державне агентство з інвестицій та управління національними проектами України, яке активно веде підготовку до проведення кампанії.

Хоча частка України у глобальних інвестиційних потоках не перевищує 0,5 відсотка, і конкуренція за інвестора посилюється з кожним роком, вона володіє очевидними та беззаперечними економічними перевагами, серед яких:

- найвища в Європі за останні п'ять років динаміка зростання ВВП;
- наявність одного з найбільших ринків Східної Європи (46 млн споживачів);
- 5-те місце у світі за кількістю сертифікованих IT-спеціалістів;
- стратегічно вигідне географічне розташування;
- доступ до чотирьох з десяти європейських транспортних коридорів;
- 1/3 світових чорноземів.

Наведені факти підкріплюються оптимістичними економічними показниками за 2010 рік, а саме: зростання ВВП на 4,2 відсотка порівняно з 2009 роком (падіння у 2009 році становило 14,8 відсотка); майже 6 млрд. дол. США прямих іноземних інвестицій (106,0 відсотків від обсягу надходжень за попередній рік); найвищі темпи зростання обсягів виробництва – 11,0 відсотків (у 2009 році спостерігалось падіння на 21,9 відсотка); зростання виробництва у машинобудуванні (на 27,8 відсотка) [52].

Україна, володіючи значним внутрішнім ринком, розгалуженим промисловим і сільськогосподарським потенціалом, багатими та різноманітними природними ресурсами, а також вигідним геополітичним розташуванням, може стати одним із провідних реципієнтів інвестицій.

Цей потенціал просто необхідно реалізувати. З цією метою необхідно здійснювати рішучі системні реформи, які вже проводяться у нашій державі.

Існує низка інституційних проблем, які заважали робити інвестиційну реформу:

- бюрократія і корупція, що спричиняють жорстку зарегульованість економіки та ізоляцію від міжнародних правил, стандартів і капіталу;

- державні активи лежали мертвим вантажем і не працюють на розвиток економіки;
- бюджетні кошти розвитку не працюють як "магніт" для залучення інвестицій і використовуються вкрай неефективно;
- державні гарантії стають прихованим дефіцитом бюджету, а не засобом залучення інвестицій;
- відсутні інвестиційні пропозиції, що відповідають міжнародним стандартам;
- критично низька поінформованість в світі про Україну та її економічний потенціал;
- відсутній механізм персонального супроводу стратегічних інвесторів;
- досі на практиці не здійснюються проекти державно-приватного партнерства, не реалізується «Закон України про концесії» [23].

З метою подолання цих проблем утворено «експериментальний майданчик» (Державне агентство з інвестицій та управління національними проектами України) для практичної адаптації нових економічних підходів, де ключовими принципами є проектне управління, персональна відповідальність, пріоритет інвестиційних коштів над бюджетними, партнерство з кращими світовими компаніями. Агентство є основним відповідальним за інвестиційну реформу, яка покликана:

- радикально змінити процедури адміністрування державних видатків розвитку;
- використовувати обмежений ресурс держави, як засіб для партнерства з приватним капіталом;
- створити необхідну інфраструктуру для залучення інвестицій;
- створити умови для радикального збільшення притоку інвестицій.

Передбачається, що її результатом стане радикальне покращення інвестиційного клімату та формування системи якісних інвестиційних пропозицій – проектів підготовлених за міжнародними стандартами.

Іншим важливим напрямком роботи зі здійснення реформ є реалізація Національних проектів – своєрідних «точок зростання» економіки України, центрів залучення інвестиційних ресурсів. Понад 80 % коштів для «Національних проектів», навіть враховуючи їх соціальну складову, будуть залучені з ринку.

Держава взяла на себе функцію підготовку стартапів проектів (фінансування техніко-економічного обґрунтування, виділення земельних ділянок, усунення регуляторних перешкод, а в окремих випадках – також надаватимуться

державні гарантії) [52]. Стратегію залучення інвестицій в економіку України пропонується здійснювати за наступними кроками (рис. 3.6).

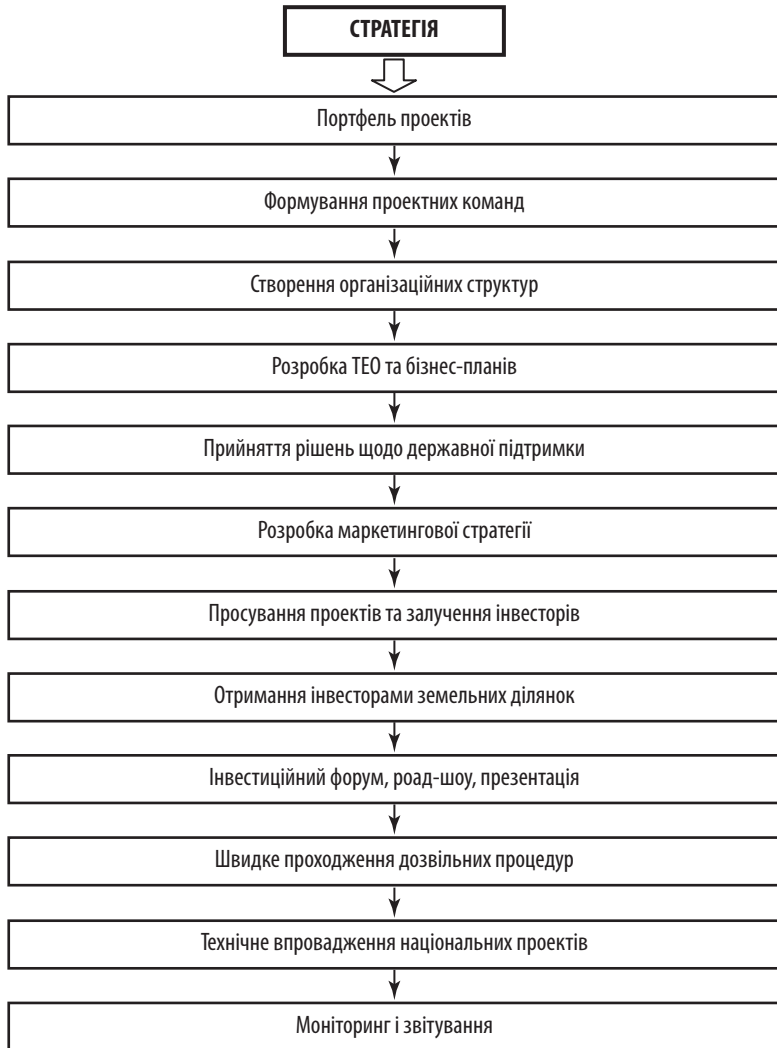

Рис. 3.6. Стратегія залучення інвестицій в економіку України

Структура Інвестиційної реформи передбачає 5 ключових блоків

1. «Інвестпропозиція» – передбачає формування механізмів участі українських інвестиційних проектів у міжнародному інвестиційному ринку.

Національні проекти є найважливішою складовою цього компоненту.

Важливим механізмом є «Біржа інвестпроектів» – підготовка і просування інвестиційних пропозицій різних форм власності на інвестиційному ринку. Основна ідея полягає в тому, що, використовуючи інструмент Біржі Україна здійснює просування проектів на міжнародному ринку.

2. «Інвестінфраструктура» – в рамках якої створено систему інституцій і механізмів, що полегшують діяльність інвесторів в Україні.

Впроваджено механізм реалізації інвестиційних проектів за принципом «єдиного вікна», що дозволяє суттєво скоротити для інвесторів «час до ринку», забезпечить супровід інвестиційних проектів та їх після інвестиційну підтримку.

Український Банк Розвитку (УБР) – ключовий елемент оптимізації використання бюджетних видатків розвитку, що здійснюються на поворотній основі. УБР покликаний стати ефективним механізмом адміністрування бюджетних видатків розвитку, який може змінити процедуру використання багатьох державних цільових програм (ДЦП).

Фонд регіонального розвитку – забезпечує здійснення комплексних планів розвитку регіонів та адмініструє видатки на їх реалізацію у частині державного бюджету. Основною функцією діяльності ФРР є підтримка створення комплексного бізнес-плану розвитку – «інвестиційної моделі» кожного окремого регіону України на основі аналізу економічного потенціалу, природних і трудових ресурсів, географічного розташування.

Фонд фінансування проектної документації. Фонд покликаний вирішити системну проблему відсутності якісних інвестиційних проектів на ринку (підготовлених за міжнародними стандартами). Проектна документація – це унікальний інструмент, оскільки він допомагає вирішувати надскладну проблему фінансування проектної документації для державних, комунальних і приватних інвестиційних проектів, але на поворотній основі.

Особлива увага надається державним гарантіям. Державні гарантії повинні використовуватися лише для забезпечення стратегічних напрямків розвитку економіки і реалізації «Національних проектів». Вони не повинні бути прихованим дефіцитом бюджету, тому мають бути скеровані лише на проекти, які реалізуються на поворотній основі.

3. «Інвестпартнерство» – нові механізми співпраці держави і приватних партнерів (ДПП) для мобілізації державних активів та мультиплікації державних коштів розвитку. Створення практичного механізму ДПП сьогодні є, можливо, єдиним способом оживити стратегічні державні активи та розпочати їх модернізацію. Також це засіб ефективного вико-

ристання державного майна без втрати права власності. Основна логіка реалізація ДПП передбачає формування професійно підготовленої пропозиції з боку держави. Саме тому цей процес і має адмініструвати Центр ДПП, основним завданням якого є пошук ефективних ідей.

4. «Інвестмаркетинг» – здійснення скоординованої інформаційно-маркетингової кампанії, дає змогу суттєво покращити інвестиційну привабливість України в світі. Розділ «Інвестмаркетингу» передбачає щорічне проведення Міжнародного інвестиційного форуму високого рівня.

Тематика форуму має бути обмежена колом конкретних економічних тем, які становить інтерес не лише для України, а й для держав європейського регіону та світу, але у сферах, де Україна має значні конкурентні переваги або впливає на глобальні (регіональні) процеси. Форум проводиться за участі лідерів держав, членів урядів та парламентів керівників провідних компаній і інвестиційних фондів.

Досі Україна активно не використовувала дуже ефективний механізм залучення інвестицій – «Проведення Роуд-шоу у світових фінансових центрах» – через відсутність якісної пропозиції. Реалізація «національних проектів» передбачає створення портфелю із 4 – 6 готових пропозицій. Проведення роуд-шоу буде здійснюватися постійно. Презентацію будуть відбуватися у 25 світових фінансових центрах (наприклад, Сінгапур, Токіо, Сеул, Лондон, Дубаї та інші) перед провідними представниками інвестиційного середовища та компаній, суверенних інвестиційних фондів.

«Інвестмаркетинг» передбачає запуск єдиного інформаційного 5-ти мовного веб-порталу, який міститиме оновлювану інформацію про Україну, її інвестиційний потенціал та можливості для здійснення інвестування. Інтегральною частиною порталу є електронна інтерактивна версія «Біржі інвестиційних проектів».

Для реалізації системи інформаційно-маркетингового забезпечення інвестиційної діяльності у системі Укрнацінвесту створено, за аналогією до більшості успішних країн окремий підрозділ – ІРА «InvestUkraine» (Investment Promotion Agency – Агентство із залучення інвестицій).

5. «Інвестклімат» – формування відповідної законодавчої бази, що вже у багатьох випадках ініційована Президентом України або знаходиться на стадії розгляду у Парламенті: Закон України «Про Індустріальні Парки», Закон України «Про Національні Проекти», Закон України «Про Інвестиційну Діяльність» (зміни), Закон України «Про Адміністрування Держгарантій», Закон України «Про Застосування Бухгалтерської Звітності Міжнародних Стандартів».

За допомогою Інвестиційної реформи, протягом 3-х наступних років повинні забезпечити збільшення об'єму інвестицій до \$80 млрд., покращити суверенні рейтинги України (Doing business Світового Банку до 100 з 145 місця зараз; Global Competitiveness Report Світового Економічного Форуму до 50 з 82 місця зараз) та зменшити щорічний відтоку ПІІ з 15 % до 10 %.

Всі компоненти «Інвестреформи» базуються на міжнародній практиці але адаптовані до українських умов. Термін розгортання «Інвестреформи» невеликий і може бути реалізований до кінця року.

Запровадження нових підходів в рамках інвестиційної реформи ламає вже десятиліттями усталену систему корупції, хабарництва і паразитування на державному бюджеті. Тому стоїть завдання «поламати хребет» цій системі і не лише за допомогою жорстких каральних мір, а головне, шляхом системних рішень, які знищують самі умови для корупції.

Таким чином, необхідною умовою залучення інвестиційних ресурсів, в напрямку національних проектів, повинна стати зважена політика економічного прориву та випереджаючого розвитку. Це надасть можливість поліпшати ділову репутацію України, відкриє нові перспективи та наближує її до найрозвинутіших країн світу. Ключовими показниками, яких очікується досягти завдяки їх впровадженню повинні стати такі: залучення 14 – 15 млрд доларів прямих іноземних інвестицій; створення не менше 300 тис. нових робочих місць; досягнення збільшення ВВП на 4,7 – 5 %; зменшення щорічних витрат на імпорту енергоресурсів на 2 – 2,5 млрд доларів; зменшення енергоємності ВВП на 10 – 12 %; створення імпульсу для економічного, соціального і регіонального розвитку; формування сприятливого інвестиційного клімату та позитивного іміджу держави; наближення перспективи входження до G-20.

Отже, «Національні проекти» – це масштабні економічні проекти, які мають стратегічне значення для цілих галузей української економіки, спрямовані на вирішення окремих соціальних проблем або радикальне економічне оновлення цілих регіонів. «Національні проекти» спрямовані на поліпшення якості життя, енергозабезпечення та енергозбереження, підвищення рівня людського потенціалу, кардинального збільшення припливу прямих інвестицій.

Кожен із цих проектів фактично означає створення нової індустрії в Україні. Це і LNG-індустрія, і сміттєпереробна галузь, і галузь відновлювальної енергетики та ін.

Національні проекти – перспективні, вигідні для бізнесу проекти. Їх реалізація передбачає системні зміни в умовах доступу на ринок, ведення бізнесу, спрощення процедур отримання дозволів та їх мінімізацію, прозоре законодавче поле.

3.4. Вплив монетарної політики на інвестиційну активність банківських установ

Активізація інвестиційного процесу впливає на структурні зрушення в економіці, стимулює діяльність підприємств реального сектору, сприяє сталому розвитку економіки країни. Потреба активної участі банківських установ в інвестиційному процесі, оснований на необхідності забезпечення успішного розвитку економіки країни в цілому, та банківської системи зокрема. Адже, стабільність функціонування банківських установ залежить від сприятливого сталого економічного середовища в країні. В свою чергу, на сталий економічний розвиток країни впливає стійкість банківської системи та розвиток банківського інвестування. В Україні, як і в більшості країн світу, сформувався певний набір стимулів та регуляторів банківської інвестиційної діяльності. Одним із потужних стимулів інвестиційного процесу є монетарна політика. Використовуючи інструменти монетарної політики Національний банк України може сповільнювати або активізувати інвестиційні процеси, залежно від власне монетарних та загальноекономічних цілей політики країни. Це зумовлене тим, що банківські інвестиції тісно взаємопов'язані з грошовим сектором економіки, та по засобам дії трансмісійного механізму впливають на реальний сектор економіки держави.

Теоретичним та практичним аспектам формуванню монетарної політики країни, її впливу на розвиток економіки в цілому присвячені роботи провідних вітчизняних вчених: А.Ф. Белінського, О. Г. Баранова [6], В.С. Стельмаха, В. В. Коваленко, О. Г. Коренева, К. Ф. Черкашина, О. В. Крухмаль, Я. В. Беліцької [5] та інших, але недостатньо уваги приділено впливу монетарної політики на інвестиційну активність банківських установ.

Метою роботи є виявлення перспективних напрямів підвищення інвестиційної активності банківських установ, шляхом використання інструментів монетарної політики.

При виявленні основних напрямів підвищення інвестиційної активності банківських установ, першочерговим кроком є дослідження та аналіз загальних тенденцій інвестиційного процесу в Україні, та впливу монетарної політики на його протікання.

Кризові явища, що відбулися в економіці України наклали відбиток на загальних тенденціях інвестиційної активності України *рис. 3.7, 3.8.*

Відповідно до *рис. 1* з 2010 року загальні обсяги капітальних інвестицій розпочали зростати, за рахунок (*рис. 3.8, 3.9*) росту капітальних інвестицій в промисловість, загальна частка яких на період з 2010 по 2012 рік становив-

Розділ 3. Формування конкурентного середовища розвитку банківського сектору ...

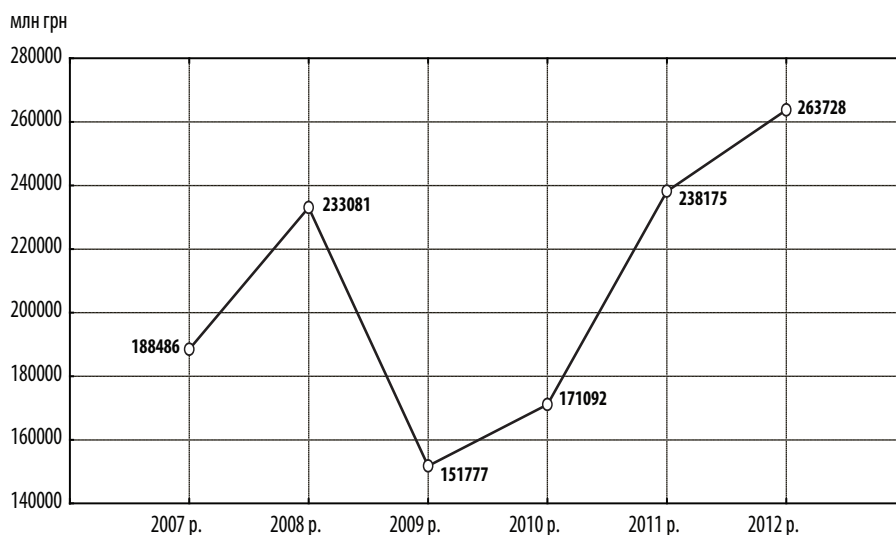

Рис. 3.7. Загальні обсяги капітальних інвестицій в Україні протягом 2007 – 2012 рр.

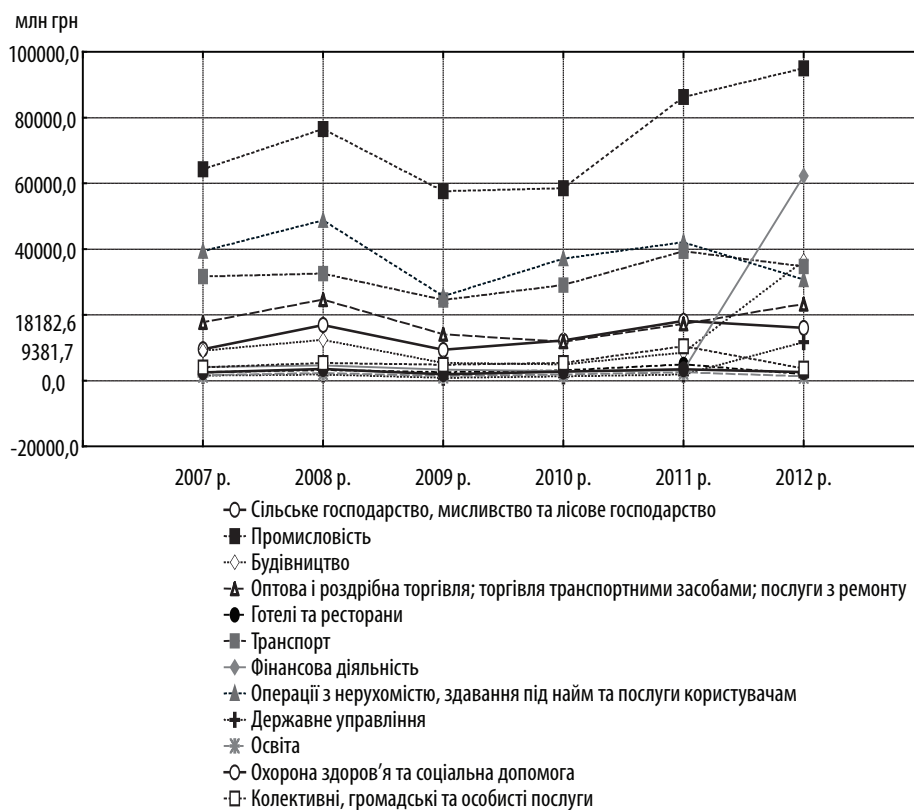

Рис. 3.8. Динаміка інвестицій в основний капітал за видами економічної діяльності

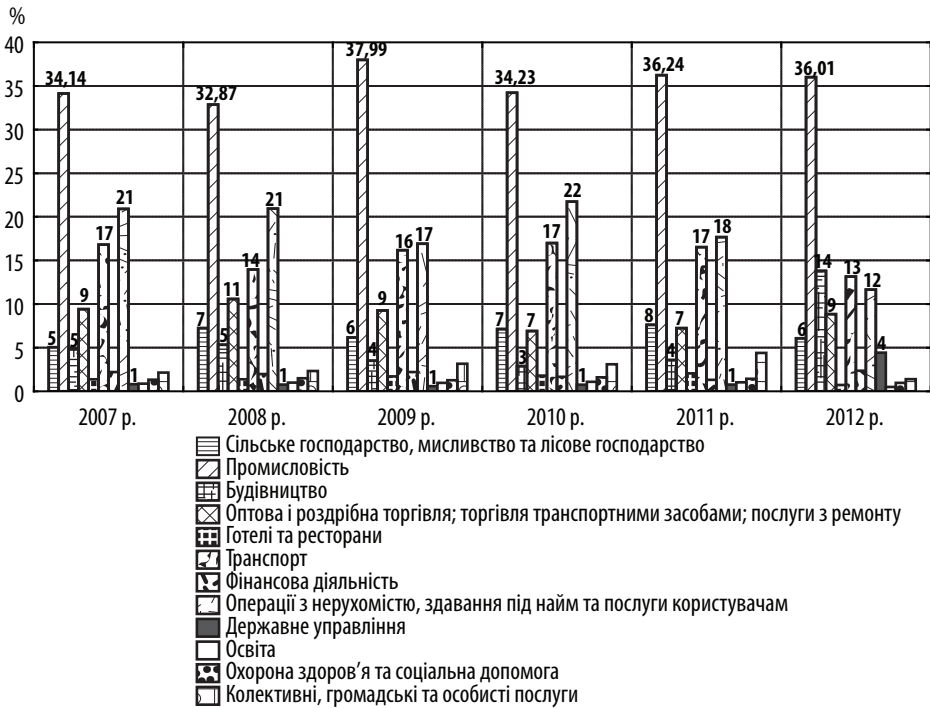

Рис. 3.9. Питома вага інвестицій в основний капітал за видами економічної діяльності в загальному обсязі інвестицій в основний капітал

ла в середньому 35,5%. Найнижчу питому вагу 32,87% займали капітальні інвестиції промисловості у 2008 році. Значну частку капітальних інвестицій до 2012 року займали операції з нерухомістю. У 2012 році їх питома вага складала 12%, що на 5% нижче ніж в кризовий 2009 рік. Вагомі структурні зрушення, які відображують привабливі галузі економіки для інвестування, відбулися у будівництві. У 2012 році капітальні інвестиції в будівництво склали 14% загального обсягу капітальних інвестицій в Україні, що на 9 та 10% перевищує кризовий та посткризові періоди.

Основні джерела фінансування капітальних інвестицій за період 2008 – 2013 рр. рис. 3.10 складають власні кошти підприємств та організацій, що становлять 59% від загального обсягу коштів для фінансування інвестицій, за виключенням 2010 р. – 66%, 2011 р. – 61%. Друге місце в структурі джерел фінансування капітальних інвестицій посідають банківські кредити та інші позики, займаючи в середньому 15% від загального обсягу джерел фінансування капітальних інвестицій.

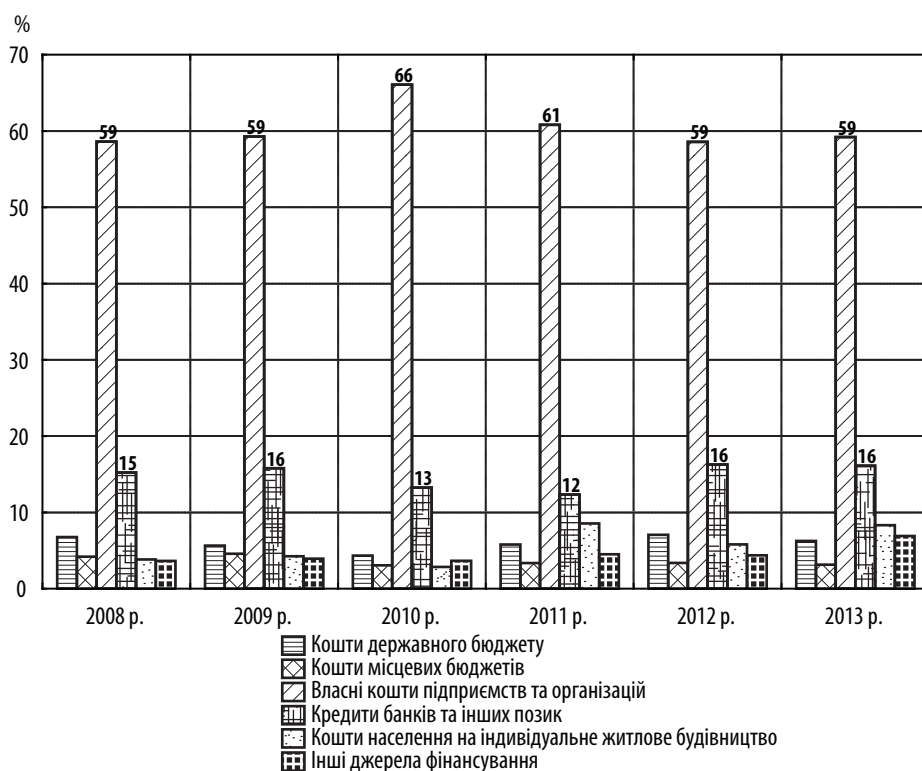

Рис. 3.10. Капітальні інвестиції за джерелами фінансування

2012 рік знаменувався зниженням обсягів довгострокового кредитування суб'єктів господарювання (рис. 3.11) у порівнянні з 2011 роком, що на 4,7 % менше ніж у попередньому році. Дана тенденція свідчить про зниження обсягів інвестиційного фінансування реального сектору економіки, але водночас активізація операцій з цінними паперами, як одна з форм інвестування банківських установ. Активізація банків у фінансовому секторі резонансно відображується у поживленні загальних капітальних інвестиціях на період 2011 – 2012 років див. рис. 3.11.

Виходячи з наведеної динаміки залишається невирішеним питання, щодо активізації банківських установ на інвестиційному ринку.

Незважаючи на деяке «пом'якшення» монетарної політики (зниження облікової ставки НБУ до 7,5%, як основного індикатору вартості грошей, та середньозваженої ставки за інструментами рефінансування з 12,4 до 8,1 % рис. 3.12), свідчить про наміри НБУ, щодо збільшення грошової пропозиції, та спроби покращення інвестиційної активності економічних суб'єктів. Але водночас,

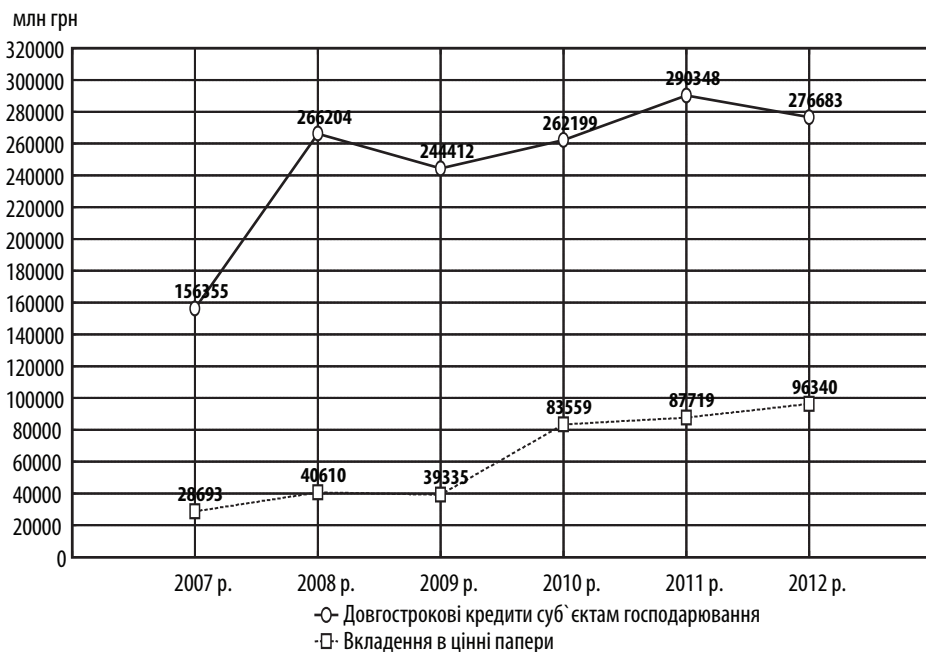

Рис. 3.11. Довгострокові кредити суб'єктам господарювання та вкладення банківських установ в цінні папери на період з 2007 – 2012 рр.

Рис. 3.12. Інструменти монетарної політики та процентні ставки банківських установ на депозити та кредити клієнтів на період з 2007 – 2012 роки

зростання норми обов'язкового резервування на вкладені кошти в іноземній валюті, як інструменту прямої, жорсткої дії корегує кількісне пом'якшення монетарної політики, наповнюючи резерви іноземною валютою.

Як потужний інструмент впливу монетарна політика на макрорівні повинна створювати сприятливі умови для підвищення інвестиційної активності суб'єктів економіки, а саме: утримання рівня інфляції на відповідному рівні, у певних межах (для України від 3 до 5%); підтримка стабільного валютного курсу; забезпечення доступності фінансових ресурсів та їх прийнятної вартості. Це створює сприятливий інвестиційний клімат в країні, підвищує загальну прибутковість інвестиційних проектів. На мікрорівні монетарна політика в особі уповноважених органів повинна забезпечувати сприятливі умови для створення та функціонування спеціалізованих банківських установ, їх стимулювання та активізацію, шляхом надання пільгових кредитів, гарантії та забезпечення кредитів наданих на інвестиційні цілі.

Таким чином, даний аналіз свідчить про наявність значного впливу монетарної політики на забезпечення інвестиційної активності банківських установ. Але необхідно розуміти, що покладено в основу визначення монетарної політики, за допомогою чого і як саме відбувається вплив монетарної політики на забезпечення сприятливих умов для банківського інвестування.

Важливою складовою процесу розвитку методологічних досліджень монетарної політики, її впливу на інвестиційну активність в країні, як і будь-якого явища, процесу є формування його визначення. Закономірно, теорія науки у процесі дослідження розробляє систему наукових категорій і законів, а категорії, в свою чергу, як правило, оформлюються в поняття – наукові терміни [12, с. 1]. Не підлягає сумніву, що увага до понять і категорій у ході політичного дослідження є обов'язковою, оскільки вони є одиницями аналізу [33, с. 9]. Тому необхідно звернутися до ключового поняття, яке закладене в терміні «монетарна політика», а саме трактування визначення «політика» та «монетаризм» і відповідно «монетарна».

Визначення поняття «монетаризм» містить в основі від англ. money – гроші, від латинського moneta- монета, від франц. monétaire - грошовий. У світовій економіці існує два основних підходи до визначення ролі грошей в економіці країни. Відповідно до першого напряму акцент спрямований на дослідження сутності грошей, згідно до другого, монетарного в основі дослідження покладене дослідження впливу грошового фактору на економіку. Теорія монетаризму займає провідне місце в науковій думці про гроші та грошові відносини. Під визначенням поняття «монетаризм» більшість вчених [17; 25–27] розуміють економічну теорію, впроваджену М. Фрідманом у США в 50-х рр. XX ст., яка

спочатку мала назву «чиказької школи». В основі даної теорії покладене твердження, що вирішальна роль в економіці належить грошовій масі в обігу, яка впливає на основні макроекономічні процеси: зростання ВВП, рівень зайнятості, інфляції, інвестицій і т.д. Основні постулати монетарної політики, можна представити наступним чином: [14, с. 19 – 20]:

- монетарна теорія економічних циклів, згідно з якою основні коливання господарської кон'юнктури визначаються попередніми коливаннями обсягів грошової маси;
- механізм впливу грошей на реальні фактори відтворювальних процесів через рівень товарних цін, а не норму відсотка, як вважали кейнсіанці;
- відмова від короткострокової монетарної політики через неефективність державних заходів щодо економічного регулювання, з урахуванням часових лагів між зміною грошових показників і реальних факторів виробництва;
- система «плаваючих» валютних курсів для саморегуляції зовнішньоекономічної рівноваги
- інфляція повинна бути пригнічена будь-якими засобами, в тому числі й за допомогою скорочення соціальних програм.
- кількість державних регуляторів має бути скорочене до мінімуму.
- головним регулятором, що впливає на господарське життя, є «грошові імпульси» у вигляді регулярної грошової емісії.

Таким чином, гроші грають провідну роль в економіці, основним засобом регулювання рівноваги попиту та пропозиції є емісія грошових коштів, відповідно до темпів зростання виробництва.

Наступною складовою визначення «монетарна політика» є термін «політика». Існують різні інтерпретації терміну «політика». У загальному вимірі під політикою (від грец. *politika* – державні і суспільні справи) розуміється «організаційна, регулятивна і контрольна сфера суспільства, в межах якої здійснюється соціальна діяльність, спрямована головним чином на досягнення, утримання й реалізацію влади індивідами й соціальними групами задля здійснення власних запитів і потреб» [48, с. 258]. М. Долішній розуміє політику, як стратегічну лінію поведінки держави в тих чи інших сферах суспільного життя [21, с. 16]. О. Валевський розглядає у вузькому розумінні політику, як дії щодо створення умов, які сприяють оптимальній реалізації інтересів суб'єктів політичної дії – особистості, об'єднань громадян (соціальних, професійних, етнічних тощо), держави» [11, с. 8]. В. Тертичка визначає політику як сукупність специфічних, неординарних дій, заходів та інститутів, за допомогою яких відбуваєть-

ся задоволення різноманітних інтересів диференційованого суспільства та їх узгодження з метою встановлення та збереження політичного і громадського порядку, досягнення злагоди і політичної інтегрованості суспільства [17]. Політика – організаційна і контрольно-регулятивна сфера суспільства, заснована в системі інших таких самих сфер: економічної, ідеологічної, правової, культурної тощо [64, с. 204].

Як видно, кожне з тлумачень визначень не має протиріч, вони взаємодоповнюються, перетинаються висвітлюють головну характерну рису всеосяжність політики, її вплив на різні сфери життєдіяльності, атрибутивність. Але не залишається поза увагою двозначність визначення «політика». В українській мові даний термін має різнопланові значення, основних двох спрямувань. Тобто дане питання набуває не лише значення всередині країни, а й має міжнародну вагу. Своєрідним навігатором для українських дослідників у визначенні змісту терміну політика став Англо-український глосарій термінів і понять з аналізу державної політики та економіки О. Кілієвича, який, характеризуючи особливості перекладу зазначеного терміну з англійської на українську, зазначив, що в українській мові термін політика відповідає двом різним поняттям, для яких в інших мовах, зокрема, в англійській, використовуються інші слова (*policy* та *politics*) [2, с.17].

Цей висновок став своєрідним методологічним орієнтиром у наступних визначеннях політики, що містяться в публікаціях українських дослідників. У відповідних публікаціях наголошується, що політика (*politics*) – це сфера взаємовідносин різних соціальних груп та індивідів з приводу використання інститутів публічної влади задля реалізації своїх суспільно значущих інтересів та потреб [71, с. 6]. Політика (*policy*) взагалі – це план, курс дій, або напрям дій, прийнятий і дотримуваний владою, керівником, політичною партією і таке інше [49, с. 149]. У літературі обґрунтовувалась типологізація політики. Зокрема, виокремлювалась державна, громадська, регіональна, інституційна, європейська політика тощо. В усіх цих випадках, – зазначає С. Клепко, – термін політика означає стратегію і тактику регулятивної, управлінської діяльності (*policy*), що визначає цілі й завдання розвитку певної сфери суспільного життя, включно з обранням і практичним застосуванням тих або інших шляхів та засобів досягнення цих цілей. Інше, більш розповсюджене у нашому вжитку розуміння політики (*politics*) як відносин акторів політичного процесу (політичних партій спільно - громадських рухів та організацій, політичних активістів тощо) поміж собою та з суспільством є лиш інструментом, засобом для здобуття влади певними політичними силами, що мають розробляти і здійснювати визначений ними і запропонований суспільством курс [61, с. 687].

В економічній літературі термін «монетарна політика» має різну інтерпретацію – в широкому значенні, як сукупність заходів у сфері грошового обігу і кредитування, що мають за мету регулювання економічного зростання, утримання інфляції на необхідному рівні, забезпечення стабільності грошової одиниці, забезпечення зайнятості населення [44, с. 18]. У вузькому значенні монетарна політика розглядається, як втручання центрального банку в забезпечення економіки грошовою масою [3, с. 422]. Маючи ґрунтовну теоретичну базу дослідження терміну «монетарна політика», вчені не дійшли до спільної думки, що змістовного наповнення даного терміну.

Таблиця 3.8

Визначення сутності «монетарна політика» надане різними авторами

Автор	Визначення сутності поняття «монетарна політика»	Джерело
Бризня З., Семенюк С.	сукупність заходів держави стосовно регулювання грошової сфери з метою стабілізації економіки.	[8, с. 53]
Бурда М., Виплош Ч.	заходи центрального банку, що впливають на грошово-кредитні умови в економіці.	[9, с. 661].
Гальчинський А.	комплекс взаємопов'язаних, скоординованих на досягнення, заздалегідь визначених суспільних цілей, заходів щодо регулювання грошового обороту, які здійснює держава через центральний банк.	[13, с. 406]
Загородній А., Вознюк Г., Смовженко Т.	сукупність заходів держави у сфері грошового обігу і кредитних відносин, які провадяться з метою впливу на кількість грошей, що перебувають в обігу.	[27, с.375].
Карпенко Г.	комплекс взаємопов'язаних завдань має бути спрямованою на досягнення визначених суспільних цілей шляхом упровадження заходів щодо регулювання грошового обігу, які здійснює держава через Національний банк.	[34, с.92]
Мельник В.	комплексу взаємопов'язаних, скоординованих на досягнення, заздалегідь визначених суспільних цілей, заходів щодо регулювання грошового обороту, які здійснює держава через центральний банк.	[42, с.197]
Соколова Е.	комплекс взаємопов'язаних заходів, що здійснюються центральним банком з метою регулювання сукупного попиту шляхом запланованого впливу на стан кредиту і грошовий обіг.	[42, с.314]

Уточнення сутності поняття «монетарна політика», проведене за методикою, яку запропонував В. А. Зінченком [28; 9, с. 289–290].

В табл. 3.9 представлена найбільш типові визначення із п'ятдесяти досліджуваних визначень монетарної політики. У табл. 3.9 представлені основні компоненти поняття «монетарна політика», з розкриттям сутності кожної із них.

Компоненти поняття «монетарна політика»

Компонента	Термін, що використовується	Значення терміну	
A ₁	Сукупність форм, заходів	Сукупність	поєднання, об'єднання, разом, загалом [47, с.728]
		Форма	тип, будова, спосіб організації чого-небудь; зовнішній вияв якого-небудь явища, пов'язаний з його сутністю, змістом [47, с.837]
		Заходи	засіб для здійснення чогось [47, с.338]
A ₂	Цілі, мета, завдання	Цілі	предмет, істота або місце, куди спрямовують, до чого прагнуть, чого намагаються досягти; мета
		Завдання	наперед визначений, запланований для виконання обсяг роботи, справа, мета, до якої прагнуть.
A ₃	Регулювання,	Регулювання	впорядковувати що-небудь, керувати чимось, підкоряючи його відповідним правилам, певній системі [Ошибка! Источник ссылки не найден..
A ₄	економічного зростання	Зростання	збільшуватися кількісно; досягати вищого ступеня розвитку [34].
A ₈	Сфера, умови, грошового обігу та кредиту	Сфера	межа поширення чого-небудь; сукупність умов, середовище, в якому що-небудь відбувається
		Грошовий обіг та кредит	грошовий оборот – це рух грошових коштів в готівковій та безготівковій формах, що обслуговують реалізацію товарів, а також нетоварні платежі в народному господарстві. кредит — позичковий капітал банку у грошовій формі, що передається позичальнику в тимчасове користування на умовах забезпеченості, повернення, строковості та платності [27].
A ₁₃	Центральний банк, банківські інститути	Центральний банк	державний банк, що реалізує валютну і грошово-кредитну політику уряду, здійснює грошову емісію, керує офіційними валютними резервами, є банкіром уряду та кредитно-фінансових установ [27].
		Банківські інститути	банк – установа, яка створена у формі публічного акціонерного товариства чи кооперативного банку для залучення грошових коштів і розміщення їх від свого імені на умовах поверненості, платності, терміновості та забезпеченості [27]. інститут - сукупність правових норм у якій-небудь сфері суспільних відносин.
A ₁₄	вплив	Вплив	дія, яку певна особа чи предмет або явище виявляє стосовно іншої особи чи предмета.
A ₂₃	грошова маса	Грошова маса	сукупність купівельних, платіжних і накопичених коштів, що обслуговує економічні зв'язки, належить фізичним та юридичним особам, а також державі [27].

Таким чином, поняття «монетарна політика» складається з наступних компонент:

$$C = \langle 30A_1, 22A_3, 20A_8, 14A_{13}, 13A_{23}, 13A_2, 11A_{14} \rangle \quad (3.1)$$

де $30A_1$ – сукупність форм, заходів;

$22A_3$ – регулювання;

$20A_8$ – сфера грошового обігу та кредиту, грошова система;

$14A_{13}$ – центральний банк, банківські інститути;

$13A_{23}$ – грошовий обіг, гроші в обігу, грошова маса;

$13A_2$ – ціль, завдання;

$11A_{14}$ – вплив.

Отже, враховуючи компоненти визначення, під «монетарною політикою», необхідно розуміти сукупність заходів регулювання грошової маси центральним банком з ціллю впливу, в сфері грошового обігу та кредиту та досягнення економічного зростання.

Дане визначення містить в собі наступну категорію – ціль (прагнути до чогось, досягати чогось), тобто запорукою змістовності та більш глибокого розуміння поняття «монетарна політика» буде окреслення її цілей.

Під впливом вимог спільної з Міжнародним валютним фондом програми «Стенд-бай», було внесено зміни до Закону України «Про Національний банк України» з метою посилення інституційних засад його діяльності. Зміни до Закону України «Про Національний банк України» готувалися згідно з рекомендаціями Міжнародного валютного фонду, а отже, якість цього законодавчого документа належним чином оцінена міжнародною спільнотою. Відповідне законодавче рішення було ухвалене Верховною Радою України 9 липня 2010 року. Зміни уточнюють цілі та пріоритети грошово-кредитної політики. По-перше, визначено чітку ієрархію цілей Національного банку при виконанні ним основної конституційної функції щодо забезпечення стабільності гривні. Головним пріоритетом діяльності Національного банку України визначено досягнення та підтримку цінової стабільності в державі. Це фактично означає перехід до монетарного режиму, що ґрунтується на ціновій стабільності.

Законом також було вдосконалено визначення поняття «цінова стабільність» шляхом акцентування уваги на середньостроковій перспективі (від 3 до 5 років) підтримання низьких темпів споживчої інфляції. Це означає, що допускається певне відхилення динаміки інфляції від визначеного тренду в разі структурних змін в економіці та приведення окремих цін і тарифів у відповідність до ринкових рівнів. Утім, таке тимчасове відхилення не повинно вплива-

ти на досягнення визначених середньострокових інфляційних орієнтирів. Другою за пріоритетністю ціллю законодавством визначено сприяння стабільності банківської системи. Це завдання перебуває в руслі загальносвітової тенденції з надання центральним банкам повноважень у сфері фінансової стабільності й розвитку фінансових ринків. Третьюю за пріоритетністю ціллю Національного банку України визначено сприяння забезпеченню стійких темпів економічного зростання та підтримку економічної політики уряду [68, с. 38].

Одним з напрямів забезпечення стійких темпів економічного зростання є підтримка сприятливого інвестиційного клімату. Банки, як основні посередники у перерозподілі капіталу між фінансовим та реальним сектором економіки, виступають перспективними кредиторами-інвесторами для підприємств.

Сприятлива монетарна політика є підґрунтям для ефективної роботи банків у сфері інвестування. Покладена в основу ціль монетарної політики, передбачає режим «цінної стабільності», який оснований на основі ефективній роботі процентного каналу, тобто основним інструментом регулювання інвестиційної активності банківських установ на фінансовому ринку повинні виступати ставки проценту. Але впровадження даного режиму передбачає певні структурні зрушення, а саме - якісна структура фондового ринку, швидкість передачі імпульсів по каналам трансмісійного механізму, розвиток фінансового ринку, вільне курсоутворення. Тому необхідно дослідити більш детально дії кожного інструменту монетарної політики та механізму впливу на банківські установи для підвищення інвестиційної активності *рис. 3.13*.

Як видно з *рис. 7* одним із потужних інструментів монетарної політики НБУ прямої дії є норми обов'язкового резервування. Центральний банк збільшуючи ставку норм обов'язкового резервування, зменшує вільні резерви. Відповідно зменшення вільних резервів банків спричиняє зменшення обсягу коштів для видачі кредитів в іноземній та національній валюті, як для фізичних, так і для юридичних осіб. В Україні даний інструмент використовується лише для коштів залучених в іноземній валюті.

Процентна політика НБУ – інструмент монетарної політики м'якої дії. За допомогою основної процентної ставки Центральний банк впливає на короткострокові, а за кривою дохідності на довгострокові відсоткові ставки на фінансовому ринку. Підвищуючи облікову ставку, НБУ збільшує вартість кредитів рефінансування, що в свою чергу приводить до подорожчання кредитних ресурсів банків та кредитів суб'єктів господарювання, отже, зменшення інвестиційної активності банківських установ. Зниження облікової ставки протилежно впливає на грошову масу та інвестиційну активність банківських установ.

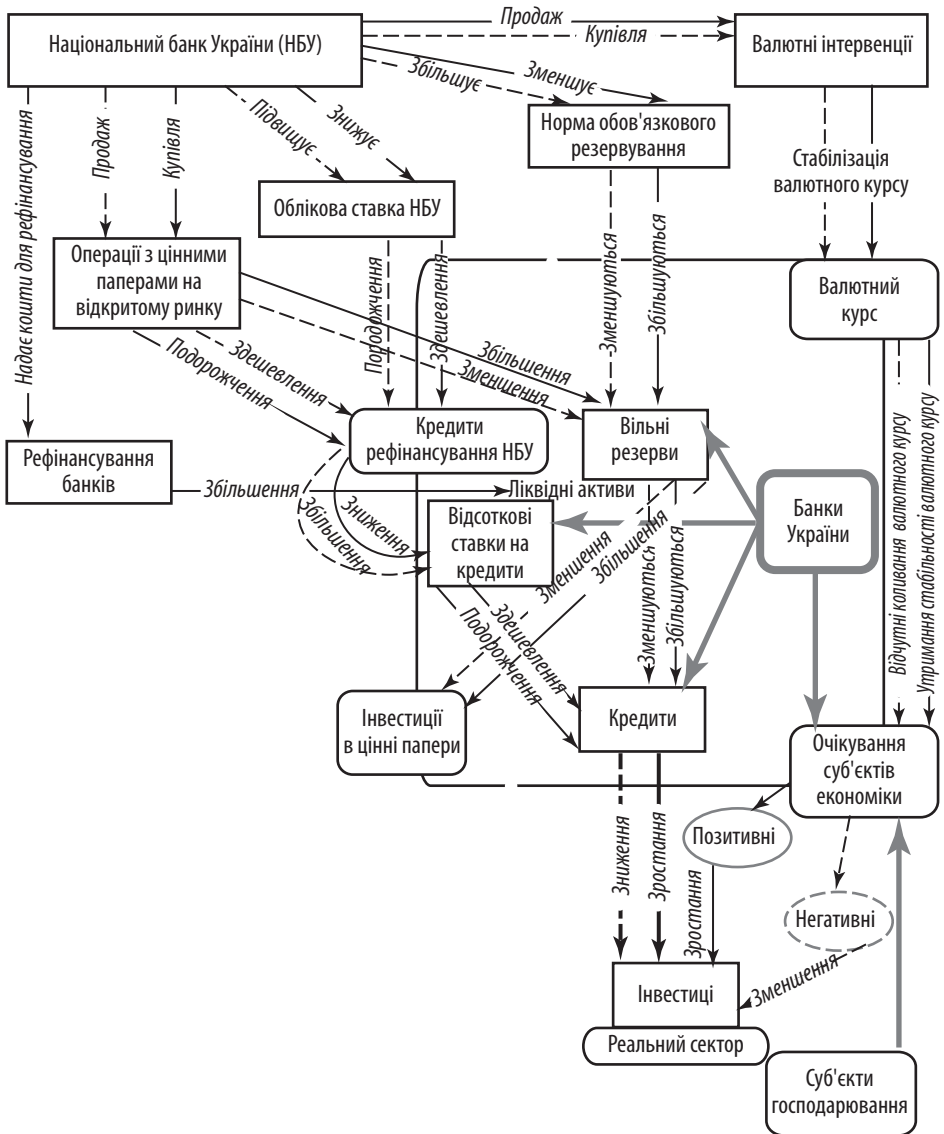

Рис. 3.13. Вплив інструментів монетарної політики НБУ на інвестиційну активність банківських установ

В залежності від якості, швидкості дії трансмісійного механізму монетарної політики, розвитку інфраструктури фінансового ринку, загального розвитку країни, зниження процентної ставки Центрального банку країни може вносити фінансові дисбаланси, щодо несприйняття ризиків банками та іншими інвесторами По-перше, зниження процентної ставки рефінансування впливає

на сприйняття та терпимості ризику. У країнах Євросони [24, с. 7] відповідно до впливу та специфіки дії інструментів монетарної політики, визначили ризиковий канал трансмісійного механізму монетарної політики. Відсоткові ставки в такому розрізі можуть впливати на банківські інвестиційні ризики, та відповідно інвестиційна активність у два способи. Процентні ставки можуть впливати на інвестиційний ризик в результаті його оцінки, визначення вартості та вимірювання. Зниження базової процентної ставки впливає на активність банків, змінює вартість застави, тим самим може вплинути на оцінку банком вірогідності дефолту, та втрат понесених в результаті виникнення дефолту та волатильності. Іншим способом впливу процентної ставки на банківську інвестиційну активність є «пошук виходу». Зниження процентних ставок стимулює банківські установи для активної інвестиційної діяльності, але це в свою чергу це тягне за собою додаткові ризики, тому необхідно втримувати рівновагу підтримки інвестиційної стабільності банківських установ та їх ризиковості.

Найбільш м'який інструмент монетарної політики НБУ – операції з цінними паперами на відкритому ринку. Чіткість та визначеність періоду дії та регламентація часу проведення, дозволяють маневрувати, урівноважуючи незначні коливання грошової пропозиції в короткостроковому періоді. Операції з цінними паперами на відкритому ринку є одним із способів рефінансування банківських установ.

Рефінансування – це кредити надані Національним банком України, як кредитора останньої інстанції, банківським установам для підтримки їх ліквідності та стабільності функціонування, як окремого банку, так і банківської системи взагалі. Загалом виокремлюють наступні інструменти рефінансування [5, 68]: постійно діюча лінія рефінансування, операції РЕПО, операції з обміну іноземної валюти на національну валюту з метою підтримання ліквідності банків (своп); надання стабілізаційного кредиту та операції з цінними паперами. Даний інструмент є перспективним джерелом фінансування та проведення спільних інвестиційних проектів держави, в особі уповноваженого органу НБУ, та фінансово-кредитних установ для підтримання тісної інвестиційної взаємодії фінансового та реального сектору економіки країни.

Відповідно до наведеного визначення «монетарної політики», специфіки дії трансмісійного механізму, зрозуміло, що інструменти монетарної політики, в першу чергу, спрямовані на регулювання грошової маси в обігу, в результаті чого спостерігається вплив на інвестиційну активність в країні, та банківських установ зокрема.

Згідно рис. 3.13 інвестиції банківських установ, а відповідно їх активність можна розглянути у двох напрямках, це інвестування реального і фінансового сектору.

Отже, на сьогодні основними завданнями монетарної політики для покращення інвестиційного клімату в країні та активізації банківських установ, як основних можливих інвесторів, можна розмежувати за специфікою дії кожного інструменту монетарної політики *рис. 3.14*.

Рис. 3.14. Забезпечення підвищення інвестиційної активності банківських установ, шляхом використання інструментів монетарної політики

Таким чином, монетарна політика, як сукупність заходів регулювання грошової маси центральним банком з метою впливу в сфері грошового обігу та кредиту, для досягнення економічного зростання, є потужним регулятором

інвестиційної активності банківських установ. Раціональне використання інструментів монетарної політики у межах погодженості загальноекономічних цілей, створює умови для забезпечення функціонування банківських установ не лише політикою «пом'якшення», збільшення грошової пропозиції, а й побудови тісних партнерських взаємовідносин фінансово-кредитних установ та держави в особі уповноваженого органу влади.

Це в свою чергу сприятиме, збільшенню питомої ваги коштів банківських установ у загальному обсязі фінансування капітальних інвестицій, поліпшить роботу фінансового сектору. Запровадження нових форм інвестиційної активності банків дасть змогу банкам диверсифікувати власні кошти, відігравати роль не лише посередника, але й прямого учасника інвестиційного процесу.

Література до 3 розділу

1. Абрютіна М. С. Анализ финансово-экономической деятельности предприятия: 3-е изд., доп. и перераб. / М. С. Абрютіна, А. В. Грачев. – М. : Дело и Сервис, 2001. – 172 с.

2. Аналіз банківської діяльності: Підручник / А. М. Герасимович, М. Д. Алексеєнко, І. М. Парасій-Вергуненко та ін.; за ред. А. М. Герасимовича. – К.: КНЕУ, 2004. – 599 с.

3. Балабанова Л. В. Маркетинговый аудит системы сбыта : монография / Л. В. Балабанова, А. В. Балабани. – Донецк : ДонГУЭТ им. М. Туган-Барановского, 2003. – 189 с.

4. Банковская логистика финансового менеджмента клиента [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://fnmanagers.ru/>.

5. Белицкая А. В. Правовые формы государственно-частного партнерства в России и зарубежных странах / А.В. Белицкая // Предпринимательское право. – 2009. – № 2. – С. 6–11.

6. Белінська Я. В. Монетарні важелі стимулювання інвестиційних процесів в Україні. Аналітична записка. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/880>.

7. Блага Н. В. Інформаційна прозорість фондового ринку України / Н. В. Блага // Фінанси України. – 2005. – № 3. – С. 90–95.

8. Браун М. Г. Сбалансированная система показателей: на маршруте внедрения / Марк Грэм Браун / Ю. Сакулин (пер.с англ.). – М. : Альпина Бизнес Букс, 2005. – 224 с.

9. Бубко О. П. Державно-приватні партнерства в Україні та перспективи їх впровадження на прикладі підготовки до Євро-2012 / О. П. Бубко // Науко-

вий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2011. – №1 (1). – С. 247–282.

10. Бутенко А. І. Інфраструктурні компоненти інноваційної моделі економіки / Бутенко А. І., Лазарева Є. В. // Економіка і прогнозування. – 2008. – № 4. – С. 69–81.

11. Вагонова А. Г. Воспроизводство в угольной промышленности : монография / А. Г. Вагонова. – Донецк : НАН Украины. Ин-т экономики промышленности. – 2004. – 160 с.

12. Васюренко О. В. Банківські операції: навчальний посібник / О. В. Васюренко. – [6-те вид., перероб. і доп.]. – К.: Знання, 2008. – 318 с.

13. Воронкова А. Е. Управлінські рішення в забезпеченні конкурентоспроможності підприємства: організаційний аспект: монографія / А. Е. Воронкова, Н. Г. Калюжна, В. І. Отенко. – Х. : ВД «ІНЖЕК». – 512 с.

14. Гальчинський А. Україна: наука та інноваційний розвиток / А. Гальчинський, В. Геєць, В. Семиноженко. – К., 1997. – С. 54.

15. Гладій С. Фінансовий механізм інвестування інноваційного розвитку: теоретико-методологічний підхід до управління [Електронний ресурс] / С. Гладій // Наука молода. – 2005. – № 3. – Режим доступу : //http://www.library.tane/edu.ua/images/nauk_vydannya/gHL8ef.pdf.

16. Голуб Н. В. Україна та міжнародні організації : інформаційно-довідкове видання / Н. В. Голуб, П. А. Клімкін . – К. : Кондор, 2003. – 212 с.

17. Городянська Л. В. Відтворення основних засобів на підприємствах України: теорія і практика обліку та аналізу : монографія / Л. В. Городянська. – Державний вищий навчальний заклад «Київський національний економічний ун-т ім. Vadима Гетьмана». – К. : КНЕУ, 2008. – 224 с.

18. Груша О. В. Підвищення ефективності банківської системи України за допомогою інструментарію логістики [Електронний ресурс]. – Режим доступу : //http://www.nbu.ua/

19. Гурочкіна В. В. Механізми залучення та використання іноземних інвестицій на підприємствах машинобудування: автореф. дис. канд. екон. наук : 08.00.04 / Гурочкіна В. В. ; Хмельниц. нац. ун-т. – Хмельницький, 2011. – 20 с.

20. Гусев В. О. Державна інноваційна політика як засіб розвитку національної економіки : навч. посібн. / В. О. Гусев. – К. : Вид-во НАДУ, 2007. – 60 с.

21. Делмон Д. Государственно-частное партнерство в инфраструктуре. Практическое руководство для органов государственной власти / Д. Делмон – Мировой банк. PPIAF. – Красноармейск (Московская обл.): Изд. «ООО «ГЕО-ТЭК», 2010. – 153 с.

22. Державне агентство з інвестицій та управління національними проектами України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrproject.gov.ua>

23. Держінвестпроект проведе друге щорічне дослідження інвестиційної привабливості регіонів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrproject.gov.ua/news/derzhinvestproekt-provede-druge-shchorichne-doslidzhennya-investitsiinoi-privablivosti-regioniv>

24. Долгальова М. О. Дослідження стратегічного управління ліквідністю комерційного банку / М. О. Долгальова, О. В. Шестакова // Академічний огляд. – 2010. – № 1(32). – С. 28–31.

25. Економічна енциклопедія: у трьох томах. / Відп. ред. С. В. Мочерний. – К.: Видавничий центр «Академія». – Т.1. – Т.3. – 2000, 2001, 2002. – 864 с.

26. Єфіменко Н. А. Управління процесами відтворення машинобудування / Н. А. Єфіменко. Черкаський національний ун-т ім. Богдана Хмельницького. – Черкаси : 2007. – 376 с.

27. Загорна Т. О. Конкурентоспроможність фірми в системі стратегічного маркетингу / Т. О. Загорна // Торгівля і ринок України. – Донецьк : ДонДУЕТ, 2000. – Вип. 11, Т. 1. – С. 87–91.

28. Загородній А. Г., Вознюк Г.Л., Смовженко Т. С. Фінансовий словник. – 3-тє вид., випр. та доп. / А. Г. Загородній, Г.Л. Вознюк, Т. С. Смовженко – К.: Знання, КОО, 2000. – 587 с.

29. Золотарев А. Н. Повышение продуктивности воспроизводственных процессов (на примере машиностроения) : монографія / А. Н. Золотарев. – Х. : ИД «ИНЖЭК», 2004. – 171 с.

30. Зянько В. В. Інноваційне підприємництво : сутність, механізми і форми розвитку : монографія / В. В. Зянько. – Вінниця : УНІВЕРСУМ, 2008. – 397 с.

31. Інвестиційна реформа в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrproject.gov.ua/ru/page/%D1%96nvestitsiina-reforma-v-ukraini>.

32. Инновационный менеджмент : учеб. пособ. / под ред. В. М. Аньшина, А. А. Дагаева. – М. : Дело, 2003. – 528 с.

33. Каплан Роберт С., Нортон Дейвид П. Сбалансированная система показателей. От стратегии к действию. – 2-е изд., испр. и доп. / Пер. с англ. – М.: ЗАО «Олимп-Бизнес», 2003. – 320 с.

34. Кармазіна М. Політичні поняття і категорії: відгінки, іпостасі, метаморфози logos'у // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. – К.: Український центр політичного менеджменту, 2010. – Вип. 19. – 482 с.

35. Кириленко О. П. Фінанси : навч. посіб. / О. П. Кириленко. – 2-ге вид. перероб. і доп. – Тернопіль : Економічна думка, 1998. – 163 с.
36. Кожевникова И. Н. Взаимоотношения страховых организаций и банков / И. Н. Кожевникова. – М. : Анкил, 2009. – 112 с.
37. Критерії вступу в ЄС (Accession Criteria) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://europa.eu.int/comm/enlargement>
38. Кузьмін О. Є. Фінансова складова в розвитку й функціонуванні національної інноваційної системи / О. Є. Кузьмін, Т. М. Шотік // Фінанси України. – 2009. – № 5. – С. 21 – 30.
39. Майба В. В. Оцінювання факторів фінансової стійкості комерційних банків / В. В. Майба [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Mise/2011_83/Mayba.pdf.
40. Макаренко Є. В. Реалізація стратегії інноваційного розвитку через механізм бюджетної політики держави / Є. В. Макаренко // Економіка. Фінанси. Право. – 2009. – №8. – С. 19 – 22.
41. Макарьева В. И. Анализ хозяйственной деятельности организаций / В. И. Макарьева, Л. В. Андреева. – М. : Финансы и статистика, 2002. – 262 с.
42. Міцкан А. Фінансування енергоефективних проєктів: Можливості Фінансування, Публічно-Приватне Партнерство, Альянс Глобального Розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://arnica-center.kiev.ua/upload/conference/9_06/mitskan.pptx
43. Мишкін Ф. С. Економіка грошей, банківської справи і фінансових ринків: пер. з англ. / Ф. С. Мишкін. – К. : Основи, 1999. – 963 с.
44. Міжнародні фінанси : підручник / за ред. О. І. Рогача. – К. : Либідь. – 2003. – 782 с.
45. Москаль О. І. Фінансове забезпечення розвитку агропромислового виробництва регіону (на матеріалах Чернівецької області) : автореф. дис. ... канд. екон. наук / О. І. Москаль. – К., – 2001. – 16 с.
46. Національний банк України. Річні звіти [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : <http://bank.gov.ua/>.
47. Овсянникова Я. О. Джерела фінансування проєктів публічно-приватного партнерства / Я. О. Овсянникова // Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції. – 2012. – №1. – С. 36–40.
48. Ожегов С. И. Словарь русского языка: Ок. 60000 слов и фразеологических выражений / С. И. Ожегов; Под общей ред. Проф. Л. И. Скворцова. – 25-е изд., испр. и доп. – М.: ООО «Издательство Оникс»: ООО «Издательство «Мир и Образование», 2008 – 976 с.

49. Олійник Д. С. Фінансове забезпечення розвитку сільськогосподарського виробництва : автореф. дис. ... канд. екон. наук / Д. С. Олійник. – К., 2001. – 16 с.

50. Опарін В. М. Фінанси (загальна теорія) : навч. посіб. / В. М. Опарін. – К. : КНЕУ, 1999. – С. 17 – 18.

51. Погріщук Г. Б. Фінансове забезпечення охорони навколишнього природного середовища : автореф. дис. ... канд. екон. наук / Г. Б. Погріщук. – Тернопіль : Тернопільський ДЕУ, 2005. – 192 с.

52. Про внесення змін до Закону України «Про концесії» щодо особливостей застосування концесійних угод для об'єктів права державної чи комунальної власності, що використовуються для здійснення діяльності з централізованого водо-, теплопостачання та водовідведення : Закон України № 1023-VI від 19.02.2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?code=1023-17>

53. Про затвердження Національного «Плану дій з охорони навколишнього природного середовища на 2011 – 2015 роки» : Розпорядження КМУ від 25 травня 2011 р. № 577-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>

54. Про заходи щодо визначення і реалізації проектів із пріоритетних напрямів соціально-економічного та культурного розвитку : Указ Президента України № 895 від 8 вересня 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>.

55. Про Індустріальні парки : Закон України від 21.06.2012 № 5018-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5018-17>.

56. Прямые иностранные инвестиции (Украина) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://index.minfin.com.ua/index/fdi>.

57. Реалии украинских инноваций // Бизнес. – 2004. – № 17 (588). – С. 20–26.

58. Сокирська І. Г. Діагностика фінансового забезпечення діяльності підприємства / І. Г. Сокирська // Фінанси України. – 2003. – № 1. – С. 89 – 93.

59. Украина поднялась в рейтинге конкурентоспособности экономик [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://news.zn.ua/articles/>.

60. Укрнацпроект определил руководителей шести инвестпроектов [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.kyivpost.ua/business/news/ukrnatsproekt>.

61. Федулова Л. І. Організаційний ресурс державно-приватного партнерства в умовах подолання наслідків кризи / Л. І. Федулова, І. Г. Яненкова // Наукові праці. Том. 109. – Вип. 96 – С. 57–60.
62. Фінанси: вишкіл студії : навч. посіб. / за ред. С. І. Юрія. – Тернопіль : Карт-бланш, 2002. – 357 с.
63. Финансы / В. М. Родионова, В. Я. Вавилов, И. И. Гончаренко и др.; ред. В. М. Родионова. – М. : Финансы и статистика, 1993. – 432 с.
64. Финансы : учебн. пособ. / под ред. А. М. Ковалевой. – М. : Финансы и статистика, 1998. – С. 39–41.
65. Фінансовий механізм управління ліквідністю банку [Текст]: монографія / І. М. Бурденко, Є. Є. Дмитрієв, Ю. С. Ребрик, Ю. С. Серпенінова; за заг. ред. Ю. С. Серпенінової. – Суми : Університетська книга, 2011. – 136 с.
66. Шишков Ю. В. Формирование интеграционного комплекса в Западной Европе: тенденции и противоречия / Ю. В. Шишков. – М., 1979. – С. 280–290.
67. Школьник І. О. Стратегія розвитку фінансового ринку в Україні. Дис. доктора економічних наук : 08.00.08. / Школьник Інна Олександрівна. – Суми, 2008. – 443 с.
68. Шульга Н. П. Система збалансованих показників як інструмент контролю комерційного банку / Н.П. Шульга // Экономика Крыма. – 2003. – № 8. – С.16–20.
69. Шумпетер Й. Теория экономического развития: исследование предпринимательской прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры / Й. Шумпетер. – М. : Прогресс, 1982. – 456 с.
70. Ястремська О. М. Ризик у процесі інвестиційної діяльності / О. М. Ястремська // Наукові праці ДонНТУ. – Серія: Економічна. – Вип. 31-1. – С. 56–60.
71. Access to finance [E-resource] / Eurostat. – Access mode: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>.
72. European Trend Chart on Innovation. European Innovation Scoreboard 2005. Comparative Analysis of Innovation Performance. – Brussels European Commission, 2005.
73. Taxation of companies. International Bureau of Fiscal Documentation. Amsterdam. [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.ibgd.org>.
74. The Financial Development Report 2008 [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.weforum.org>.
75. The World Bank Group [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.ibgd.org> <http://devdata.worldbank.org/data-query/>

Розділ 4

РЕАЛІЗАЦІЯ ЗАХОДІВ ГРОШОВО-КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ В АСПЕКТІ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ЇЇ ЕФЕКТИВНОСТІ

4.1. Формування глобальних потоків капіталу при визначенні напрямів фінансового забезпечення економічного розвитку національної економіки

Розвиток фінансових ринків пов'язаний з періодичним оновленням форм і засобів досягнення поставлених цілей. Розуміння сутності даного процесу у його комплексному значенні можна охарактеризувати як впровадження фінансових інновацій. Перелік означених нововведень постійно доповнюється відповідно до практичних завдань конкретного періоду розвитку економіки, на даний час є досить значним і напевно чи може бути вичерпаним у майбутньому.

Стрімкий розвиток інтеграційних процесів в структурі відносин глобального фінансового ринку сприяє формуванню умов для економічного зростання світової економіки. Як зазначають провідні фахівці з вивчення проблем лібералізації фінансових відносин та розвитку науково-технічного прогресу «... швидке збільшення обсягів активів, які перебувають під управлінням інституціональних інвесторів, випереджає зростання пропозиції фінансових ресурсів сприяли розширенню обсягів транскордонних активів» [27].

Останнім часом значно зростає інтерес до функціонування *фондів суверенного багатства* (ФСБ). Дослідженню проблем їх діяльності присвячена доволі незначна кількість публікацій про первинний практичний досвід, наукових праць як зарубіжних дослідників, так і вітчизняних науковців. Вважаємо за доцільне відзначити зусилля фахівців Світового банку, МВФ, Deutsche Bank, Norges Bank і тих, хто має безпосереднє відношення до відображення подій та приймає участь у вирішенні цих проблем. Серед авторів офіційних зарубіжних видань заслуговують на увагу досвід досліджень таких фахівців як С. Джонсон, Р. М. Кіммет, К. Кох, Р. Кэреу, С. Керн, Ч. Пазарбашоу, М. Госвами, а також вітчизняних вчених, серед яких є Є. Мазін, Б. Пшик та ін.

Проте, визнаючи певні позитивні результати, досягнуті переважно зарубіжними науковцями, в дослідженні ролі, місця та перспектив діяльності фондів суверенного багатства з метою реалізації завдань фінансового регіонального розвитку, слід зазначити, що вивчення сутності даного питання перебу-

ває на етапі зародження. Це і зумовлює необхідність подальшого формування теоретичної бази та поглиблення науково-методичних засад для проведення негайних досліджень сутності і специфіки подібних фінансових інновацій у визначеному напрямі.

Фонди суверенного багатства (SWFs - Sovereign wealth funds) – або державні інвестиційні фонди – це «фінансові важкоатлети», що володіють величезними коштами, які належать державам. Країни світу підтримують або управляють суспільними фондами і інвестують їх в широкий діапазон активів різних видів. Ресурси ФСБ головним чином формуються від надлишку ліквідності в суспільному секторі, що походить від урядових фінансових надлишків або є офіційними резервами центральних банків.

Фонди суверенного багатства можуть бути поділені на два типи фондів згідно їх первинної мети формування. **Перший тип** – це так звані *стабілізаційні фонди*, метою яких є вирівнювання бюджетної і фінансової політики країни, відособлення їх від короткострокових бюджетних або резервних подій, які можуть бути викликані змінами цін на основних ринках, тобто цін на нафту або корисні копалини, а також змінами валютних курсів.

Другий тип – це *ощадні фонди* або *фонди майбутніх поколінь*, які накопичують запаси багатства країни для майбутніх поколінь за рахунок використання активів, які ці фонди розміщують для інвестування доходів від використання природних ресурсів країни.

Спочатку, задумані іноземними урядами у 1950-х роках як засіб інвестування надмірних валютних доходів, ФСБ знаходяться під зростаючою увагою на тлі зростання їх кількості і розмірів, а також їх потенційного економічного і політичного впливу. З 2000 року кількість тих, що належать державам, фондів майже подвоїлася з 20 майже до 40 фондів, під управлінням яких знаходиться приблизно USD 1,9 трлн та USD 3,1 трлн глобальних активів відповідно.

Історія виникнення ФСБ повертає дослідників у 1953 рік, коли було засновано Кувейтське Інвестиційне Правління (*Kuwait Investment Board – KIB*) з метою вкладення надмірних доходів від реалізації нафти, щоб зменшити чутливість країни до її обмежених нафтових ресурсів. KIB було замінено у 1965 році Кувейтським Інвестиційним Офісом (*Kuwait Investment Office – KIO*), філією Кувейтської Інвестиційної Влади (*Kuwait Investment Authority – KIA*), організацією, яка сьогодні управляє істотною частиною Фонду Майбутніх Поколінь (*Future Generation Fund*), в якому держава Кувейт щорічно розміщує 10 % нафтових доходів країни. KIO представляє собою глобального інвестора з інвестуванням в усі основні географічні території і класи активів, що активно управляються із специфічними параметрами ризику.

Розділ 4. Реалізація заходів грошово-кредитної політики в аспекті підвищення рівня...

До сьогодні, холдинги залишаються вельми сконцентрованими, з виділенням головних п'ятьох топ-фондів із загальної кількості, що мають відношення до приблизно 70 відсотків загальних активів цієї індустрії [19].

Усі країни світу мають валютні запаси (типово в доларах, євро, або ієні). Коли країна, управляючи позитивним сальдо поточного рахунку, накопичує більше запасів, ніж це є потрібним для реалізації негайних цілей, вона може створити ФСБ, щоб управляти цими «надлишковими» ресурсами.

Не дивлячись на загальні цілі і інвестиційну поведінку, подібні до інших типів фондів – пенсійних, інвестиційних фондів і трастів, хедж-фондів або фондів приватних активів – ФСБ по суті відрізняються від вище перелічених, оскільки вони не є приватними. Це є ключовим моментом, який піднімає важливі питання в термінах фінансової ринкової політики і корпоративного управління. У табл. 4.1 наведений перелік основних ФСБ по країнах всього світу, включаючи оцінки розміру їх активів, рік заснування та джерело походження.

Таблиця 4.1

Огляд найбільш важливих в світі фондів суверенного багатства (20 найбільших)

Країна	Назва фонду	Сума млрд USD	Рік заснування	Джерело походження
1	2	3	4	5
ОАЕ	Abu Dhabi Investment Authority (ADIA)	875	1976	Нафта
Сінгапур	Government of Singapore Investment Corporation (GIC)	330	1981	Нетоварні позиції
Норвегія	Government Pension Fund-Global (GPF)	322	1990	Нафта
Саудівська Аравія	Серія фондів	300	-	Нафта
Кувейт	Kuwait Investment Authority (KIA)	250	1953	Нафта
Китай	China Investment Company Ltd.	200	2007	Нетоварні позиції
Гонконг	Hong Kong Monetary Authority Investment Portfolio	140	1998	Нетоварні позиції
Росія	Stabilization Fund of the Russian Federation (SFRF)	127	2003	Нафта
Китай	Central Huijin Investment Corp.	100	2003	Нетоварні позиції
Сінгапур	Temasek Holdings	108	1974	Нетоварні позиції
Австралія	Australian Government Future Fund (AGFF)	50	2004	Нетоварні позиції
Лівія	Reserve Fund	50	-	Нафта
Катар	Qatar Investment Authority (QIA)	40	2000	Нафта
США	Alaska Permanent Reserve Fund Corporation (APRF)	40	1976	Нафта
Бруней	Brunei Investment Agency (BIA)	35	1983	Нафта

Закінчення табл. 4.1

1	2	3	4	5
Ірландія	National Pensions Reserve Fund (NPRF)	29	2001	Нетоварні позиції
Алжир	Reserve Fund	25	-	Нафта
П. Корея	Korea Investment Corporation (KIC)	20	2006	Нетоварні позиції
Малайзія	Khazanah Nasional BHD (KNB)	18	1993	Нетоварні позиції
Казахстан	Kazakhstan National Fund (KNF)	18	2000	Нафта, газ, метали
.
Всього		3 190		

Джерело: [48]

Діяльність фондів, що належать державі, представляє тільки один із способів підтримки фінансових і корпоративних активів, залежно від поглядів цієї держави. У якості альтернативи, країна вкладає капітал безпосередньо у фінансові активи, особливо акції, і діє як пасивний або активний міноритарій або основний утримувач акцій. Так само, державні суб'єкти можуть тримати активи від імені держави. Ці суб'єкти, перш за все, включають центральні банки, що підтримують офіційні резерви.

Країни також можуть бути непрямыми власниками фінансових активів через діючі державні компанії, які, у свою чергу, мають частки в приватних компаніях. І, нарешті, країни можуть застосувати неофіційний вплив на приватні корпорації, наприклад, впливаючи на корпоративні рішення або вибір методів управління приватних компаній. Все це є важливими важелями державного впливу на приватний сектор, що у багатьох випадках сьогодні істотніше, ніж вплив фондів суверенного багатства.

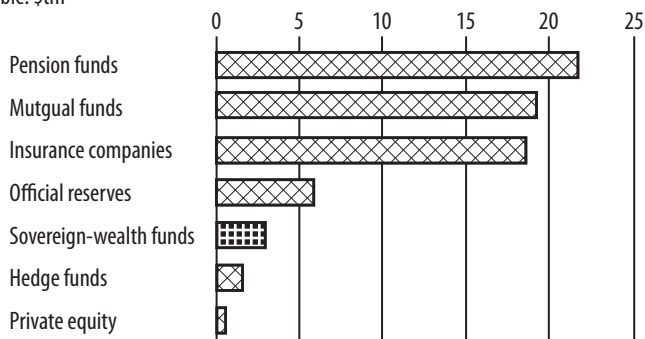
Оскільки ФСБ зазвичай не розкривають детальну інформацію про свої операції, індивідуальні показники і повні обсяги своїх активів, що знаходяться в їх управлінні і належать державі, розмір ринку не може бути визначений кількісно з достатньою точністю.

За ринковою оцінкою, активи, що знаходяться під управлінням ФСБ можуть в даний час складати до USD 3.1 трлн. Це удвічі більше розміру індустрії хедж-фондів, які консолідують USD 1.4 трлн активів в своєму управлінні, але залишаються лише сьомою частиною глобальної індустрії інвестиційних фондів (USD 21 трлн активів під управлінням), і меншими ніж 5% від банківських активів всього світу (рис. 4.1). Відносно оцінки реальних розмірів, таким чином, зазначимо, що ФСБ – є значущою індустрією, в порівнянні з хедж-фондами,

але – на даний момент – є набагато меншою, ніж більшість інших типів інституційних інвесторів.

A lot, or a little?

Global assets under management
Latest available. \$trn

Source: Morgan Stanley

Рис. 4.1. Розмір світових активів в управлінні, трлн доларів США

Якщо говорити мовою цифр, то зростання офіційних резервів у всьому світі було сильним, з середньою щорічною нормою зростання в 13 % протягом минулого десятиліття і в 20 % тільки за минулі п'ять років. Накопичення доходів і запасів в країнах реально продовжиться так довго, доки буде підтримуватися рівень споживання і виробництва в промислово розвинутих країнах і країнах з економікою, що формується.

За висновками експертів, сумарні надлишки їх поточного рахунку залишаться і будуть виключені з основних регуляторів обмінних курсів щодо реалізації політики обмінного курсу. Вірогідною, на нашу думку, залишиться тенденція щодо зростання ставок щодо заощаджень, особливо у США. Зростання внутрішнього попиту в економіках азіатських країн та подальша диверсифікація їх доходів на Близькому Сході можуть, проте, сприяти пом'якшенню глобальної невідповідності поточного рахунку в подальші роки. Таким чином, можна стверджувати, якщо офіційні резерви будуть у подальшому зростати середніми десятирічними темпами, а ФСБ паралельно до цього будуть збільшуватися, то загальні активи, що знаходяться під управлінням ФСБ можуть, за інших рівних умов, збільшитися більш ніж до USD 5 трлн протягом наступних п'яти років і понад USD 10 трлн. протягом наступного десятиріччя, як показано на рис. 4.2.

А як насправді, USD 3,1 трлн – це багато чи замало? Так, ВВП США становить USD 12 трлн, загальна вартість цінних паперів (враховуючи облігації

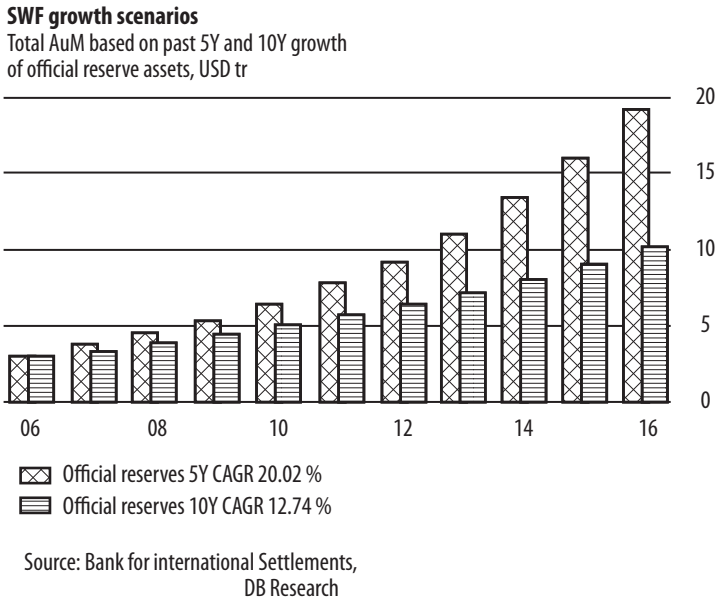

Рис. 4.2. Сценарій зростання ФСБ

¹ CAGR (Compounded Average Growth Rate) – Складена Середня Норма Зростання.

CAGR – середня норма зростання протягом декількох років. Це - геометричне середнє число щорічних норм зростання. CAGR використовується для опису зростання протягом періоду часу деякого елемнту бізнесу, зазвичай доходу.

і акції) деномінованих у USD, за оцінками експертів складає більш ніж USD 50 трлн, а вартість цінних паперів у глобальному масштабі наближається до USD 165 трлн. У цьому контексті, USD 3,1 трлн – істотні, але не є величезними. Тому «... маловірогідне, що ФСБ мають достатні можливості диктувати фінансову волю світовій економіці. Навіть така висока оцінка, майже в USD 3,1 трлн, активів, в умовах сьогодення – всього лише невелика частка усіх глобальних інвестицій, які консервативно оцінені в межах USD 165 трлн.» [51].

В той же час, такі обсяги активів - це обсяги, які є більшими за розміри деяких ринків, що розвиваються. Загальна вартість ринку цінних паперів в Африці, на Близькому Сході, і країнах Європи з ринком, що формується, за оцінках аналітиків складає USD 4 трлн. Приблизно такий же розмір подібних ринків у всій Латинській Америці. Активи, що знаходяться під управлінням приватних хедж-фондів (широкої категорії приватних інвестиційних фондів), за висновками експертів наближаються до USD 2 трлн. Тому, не дивно, що активно ведуться дебати щодо вагомості потенційних ризиків і можливостей ФСБ, подібно до дебатів про впливовість хедж-фонди.

Таким чином, якщо темпи зростання ФСБ збережуться, то до 2015 року капітал державних інвестиційних фондів перевищить ВВП США, а у 2016-му році – сукупний ВВП Євросоюзу. За прогнозом фінансової компанії Morgan Stanley, до 2015 року обсяг активів державних інвестиційних фондів буде дорівнюватися 12 трлн доларів.

Географічний аналіз країн світу свідчить, що переважно державні інвестиційні фонди наращують свої прибутки в країнах, що розвиваються, завдяки стабільно високим цінам на енергоносії. Отримані гроші вони вкладають за кордон, активно скуповуючи активи з метою заробити у майбутньому на вдалих інвестиціях. Всього у світі 93% загального обсягу інвестицій припадає на західний фінансовий сектор.

Світ, здається, перевертається «до гори дригом», де приватні інвестори з багатих промислово розвинутих країн мали звичай вкладати капітал по всій земній кулі. На сьогодні, в реальному економічному просторі уряди країн, з економікою, що формується, стають основними акціонерами західних компаній, про що свідчать статистичні данні, наведені на рис. 4.3.

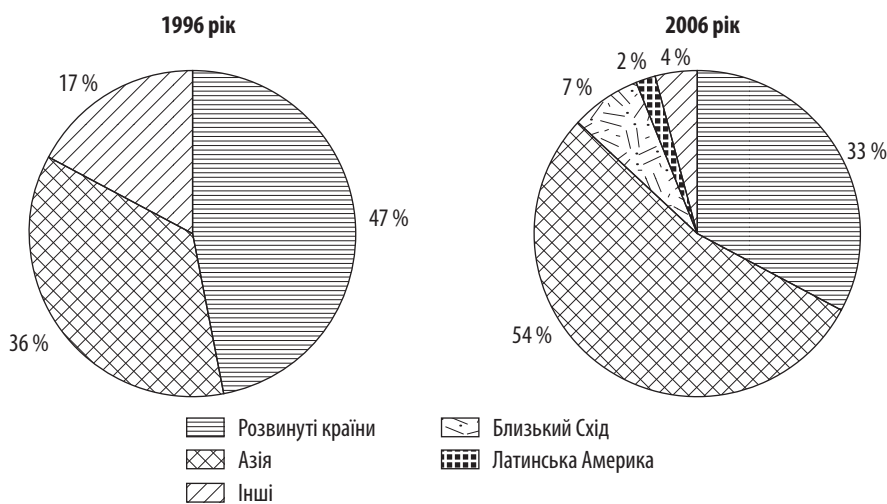

Рис. 4.3. Регіональний розподіл офіційних резервів, у відсотках до загальносвітових

Джерело: дослідження Deutsche Bank вересень 2007

Не зважаючи на свої відносно малі розміри, зростання ФСБ має серйозне значення для забезпечення глобальної фінансової ринкової стабільності, корпоративного управління і реалізації національних інтересів. Тому політика функціонування фондів суверенного багатства повинна бути заснована на наступних ключових принципах:

- **Відкритість ринків** для іноземних інвестицій фондів – як основний принцип.
- **Взаємність** у відвертості доступу до ринкового простору.
- **Відсутність політичного втручання з політично чутливими інвестиціями** як найменш прийнятної опції, і застосування лише у випадках, коли національна безпека знаходиться під загрозою. Рішення, щодо плану дій, повинні базуватися на зумовлених принципах. Наприклад, в межах ЄС проект певних заходів і інструментів повинен бути скоординований між усіма учасниками.
- **Велика прозорість діяльності фондів** повинна бути досягнута через інтернаціонально узгоджені кодекси-поведінки і критерії, які винайдені, наприклад, Міжнародним валютним фондом.

Дослідження довели, що багато чого залишається ще не відомим про функціонування ФСБ, оскільки уряди країн вважають за краще не розкривати інформацію про їх активи, пасиви, або зміни інвестиційних стратегій. Доречно зауважити, що їх діяльність зорієнтована традиційно на «довгу позицію», тобто вони переслідують стратегію купувати-та-тримати, без «коротких позицій». Подібно до інших довгострокових інвесторів, ФСБ мають довгострокові орієнтири і переважно входять в ринок, коли ціни на активи падають. Необхідно зауважити, що в епоху глобалізації фінансових відносин реалізація такої стратегії має певний стабілізуючий вплив на світову фінансову систему.

За компетентною думкою провідних фахівців стосовно підходів до класифікації, існує дві загальні категорії фондів суверенного багатства, заснованих на джерелі валютних активів [53].

Тип перший, так званий, товарний ФСБ, фінансується за рахунок надмірних валютних доходів від товарного експорту або державних податків. Коли товарні ціни знаходяться на високому рівні, як ми спостерігаємо на сьогоднішньому нафтовому ринку, експортери, насолоджуються істотним прибутком, який може нівелювати внутрішню інфляцію. Але, у випадку, коли товарні ціни падають, наслідки для країн, які покладаються на експортний дохід як первинне джерело урядового доходу, можуть бути руйнівними та коштувати дуже дорогою. Тому ФСБ – «саме той механізм, який може використовуватися щоб згладжувати подібні ефекти мінливих цін на потоки доходу. Це подібно тому як розповсюджувати багатство, отримане за рахунок природних ресурсів країни на наступні покоління» [48].

Але товарні ресурси не є єдиним джерелом суверенного багатства країни. Багато азійських ринків, що формуються, забезпечували управління надлишка-

ми поточного рахунку разом з управлінням своїми обмінними курсами. Оскільки країни поглинали долари, використовуючи урядові зобов'язання, вони накопичували резерви. Спочатку країни вважали за краще вкладати в безпечні, ліквідні активи подібно до американських Казначейських зобов'язань. Але тепер економіки Китаю, Південної Кореї і Тайваню мають у своєму розпорядженні більше резервів, ніж їм необхідно для захисту від фінансових потрясінь. І тому уряди країн світу природно хочуть сформувати й забезпечити вищий рівень прибутковості, ніж такий, що гарантують Казначейські зобов'язання. Тому вони і створюють фонди, щоб самим і більш ефективно управляти своїми активами.

Другий тип, відомий, як **нетоварний ФСБ**, фінансується через додаткові іноземні валютні активи, накопичені як результат управління постійними надлишками балансу поточного рахунку. Так, Китай у вересні 2007 року створив свій власний нетоварний ФСБ - Корпорацію Інвестицій Китаю - КІК [the China Investment Corporation (CIC)] [50].

Ідея того, що уряди повинні відкласти дещо про чорний день, має довгу і представницьку історію. Така країна як Кірибаті, маленька тихоокеанська острівна країна, яка здобувала гуано для добрив, заснувала Резервний Фонд вирівнювання доходів Кірибаті (Kiribati Revenue Equalisation Reserve Fund) у 1956 році. Сьогодні гуано давно закінчилося, але купа грошей залишається й нині. Якщо цим USD 400 млн. – м фондом управляти з прибутковістю 10% річних – це збільшить ВВП острова у шість разів. Багато нафтових виробників в наші дні управляють активами за подібних схем зі схожих причин. Впровадження такого підходу є дуже ефективною політикою на майбутнє. Необхідно дуже ретельно зберігати те, що маєш, на роки вперед, коли ціни на нафту можуть стати низькими, для поколінь, які житимуть після того, як нафта закінчиться.

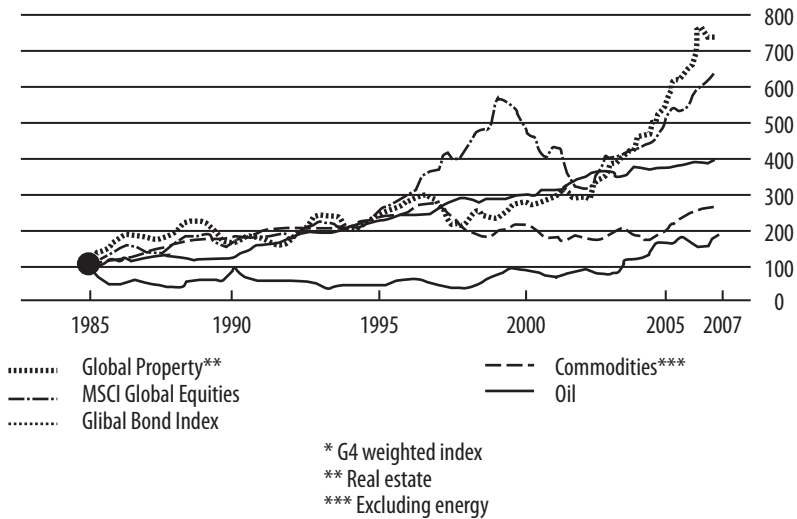
Крім того, прибутковість портфеля активів, буде вищою, ніж окремого товару. Графічний матеріал, наведений на *рис. 4.4*, показує наскільки рівень прибутковості акцій перевищив прибутковість операцій від продажу нафти у період між 1985 і 2007 роками. Для експортера краще продати так багато нафти, як він може це зробити сьогодні і інвестувати отримані кошти у отримання доходів, ніж залишити нафту в землі, сподіваючись на розширення виробництва у наступні десятиліття. Сучасний досвід подій щодо змін цін на нафту й інші товари тільки додає привабливості такому варіанту її виробництва зараз.

В реальній практиці, додаткові прибутки й резерви, які інвестуються у ФСБ в більшості випадків, походять від продажу нафти, газу або інших природних ресурсів. Це добре відображено в короткому огляді джерел формування ФСБ, наведеному в табл. 4.1.

Extract, diversify, prosper

Asset performance. returns, SDR terms*

Q4 1985 = 100

Source: Morgan Stanley

Рис. 4.4. Графік динаміки порівняльної прибутковості активів

Більшість ФСБ були засновані від нафтового експорту цим багатими товаром країнами, в яких накопичуються доходи від продажу природних ресурсів або податків, що залишаються від продажу цих товарів. Типовими прикладами країн, що експортують нафту, і які використовують ФСБ є: Кувейт, Катар, Об'єднані Арабські Емірати, Саудівська Аравія, Росія, Венесуела, Штат Аляска у складі США. У Чилі, Ботсвані і Кірибаті природні ресурси у вигляді міді, алмазів або корисних копалин переважно формують основу фінансування фондів суверенного багатства.

Можна визначити потенційні *переваги* передачі управління національним багатством до фондів суверенного багатства можна узагальнити у наступному вигляді:

- **Стабілізація багатства нації з врахуванням фактору часу.** Фонди суверенного багатства, особливо стабілізаційні фонди, можуть допомогти захистити економіку від мінливості вартості нафти або інших предметів споживання на товарних ринках. В цьому випадку, фонд служить ліквідним пулом, який поповнюється під час періоду сприятливих цін на товари або притоку резервів, і який може бути використаний у разі падіння цін на актив або його відсутності.

- **Диверсифікація національного багатства.** Країнам – експортерам нафти або інших товарів доволі часто доводиться управляти ризиком концентрації, який є істотним, унаслідок їх залежності від природного ресурсу, який вони продають на міжнародних ринках. Цей ризик має відношення до наявних природних ресурсів так само, як і до небезпеки переміщення капіталу. Продаж природних ресурсів у свою чергу приводить до переоцінки реального обмінного курсу і, таким чином, зменшує конкурентоспроможність інших секторів економіки. Диверсифікація національного багатства, інвестування капіталу на принципах інтернаціоналізації відносин у великий діапазон активів може забезпечити зменшення рівня ризику концентрації певної галузі економіки.
- **Оптимізація портфелю активів з урахуванням співвідношення факторів ризик – прибутковість.** Уряди країн мають прагнення щодо оптимізації структури національного багатства відносно співвідношення показників ризик - прибутковість. Переважно, у більшості випадків, портфелі активів центрального банку типово інвестуються у високоякісні урядові цінні папери й інструменти грошового ринку. Як свідчить статистика, за попередні 60 років існування ФСБ, уряди країн заробляли близько 1% реального доходу щорічно. Якщо розглянути альтернативний варіант, то, навпаки, еквівалентний реальний дохід щодо диверсифікованого портфелю з 60% акцій і 40% облігацій склав би в середньому приблизно 6%, як показано в *табл. 4.2*.

Таблиця 4.2

Показники ризику і прибутковості інвестиційних портфелів
(на річній основі)

Стилізований портфель 1946 – 2004	Середній реальний дохід в %, річних	Середньорічне стандартне відхилення прибутковості, в %	Вірогідність негативної прибутковості для періоду в 10 років, в %
Типовий портфель Центрального Банку	0,98	1,24	37,0
Типовий портфель Пенсійних фондів	5,75	12,45	12,5
Портфель з усіх ЦБ США	7,11	19,37	13,3

Важливо звернути увагу на те, що проблеми безпеки і інші політичні загрози не є притаманними для типових країн-реципієнтів, але можуть бути також актуальними і для рідних країн, по відношенню до конкретного ФСБ. Фактично, багато економік країн, у яких є ФСБ, залишаються значно менш від-

критими, ніж традиційно промислово розвинуті економіки. Наприклад, Росія спромоглася обмежити частку іноземної участі в економіці, особливо в сегменті виробництва вуглеводнів і створює юридичні обмеження для іноземних інвестицій в майбутні стратегічні сектори своєї економіки. Так само і Китай встановлює безліч обмежень на прямі іноземні інвестиції, захищаючи свої ключові галузі промисловості, такі як телекомунікації і фінанси. На всі прямі іноземні інвестиції розповсюджується заборона участі іноземців у внутрішніх компаніях вище ніж 25 %. Країни – члени Ради об'єднання країн Персидської затоки, у свою чергу, захищаються від втручання іноземних інвесторів у нафтодобувну галузь, банківську справу і ринки нерухомості.

Практичний досвід функціонування фондів суверенного багатства однозначно підтвердив, що вони розглядаються у якості значних потоків капіталу, які реально можуть впливати на показники обмінного курсу, інфляції та інші. Вірогідність такого впливу значно збільшується для країн, ринки яких знаходяться на етапі формування. Безперечним є той факт, якщо та чи інша країна має незначні за світовими розмірами показники грошової маси, сукупну капіталізацію підприємств, то вплив потоків капіталу на її економіку може бути. Так, і Україну з її економікою, що знаходиться на етапі розвитку, можна віднести до такого типу країн. Даний факт є свідченням необхідності прийняття додаткових заходів урядом України щодо підвищення уваги до процесу управління впливом іноземних інвестицій на національну економіку та її безпеку.

Показники динаміки чистих надходжень іноземної валюти в багатьох країнах з ринком, що формується, у 2007 році знаходилися на рекордно високому рівні і загальна тенденція залишилася позитивною.

Як показано на *рис. 4.5*, валові потоки в доларовому еквіваленті різко збільшилися за останні декілька років, до рівнів, що є в два рази вищими порівняно з попереднім піком, який був досягнутий у 1996 році. На думку аналітиків, подібні значення валових потоків частково відображає процес, так званої, *трансграничної фінансової диверсифікації*. Потоки капіталу в країни з ринком, що формується, досягли рекордних рівнів у 2005 – 2006 роках і продовжували зростати в першій половині 2007 року, не дивлячись на нещодавні потрясіння на фінансових ринках. Це підтверджує той факт, що достатність валютних ресурсів, за умови їх продуманого використання, створює прекрасну можливість для прискорення довгострокового зростання.

Разом з тим, перед урядами країн постають серйозні короткострокові макроекономічні завдання щодо управління інтенсивними надходженнями іноземної валюти. При обмеженій гнучкості обмінного курсу різке збільшення чистих надходжень іноземної валюти призведе до активізації кредитних проце-

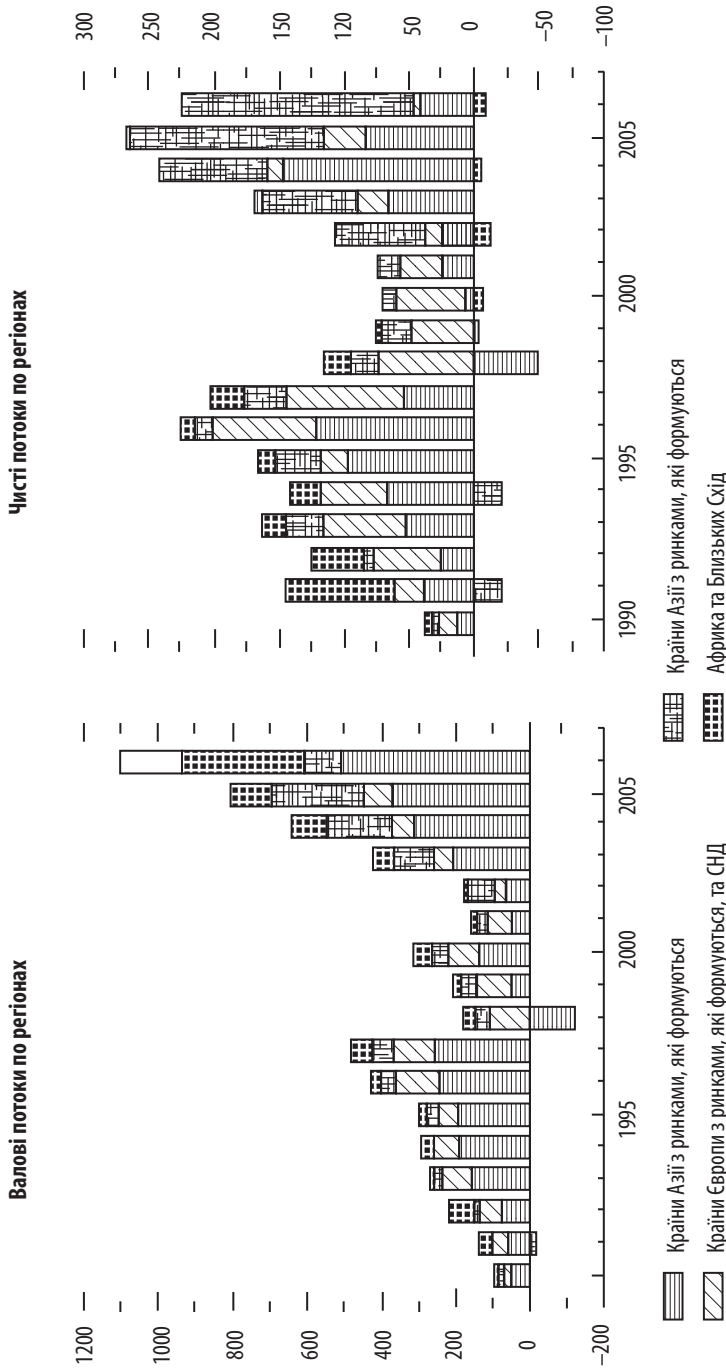
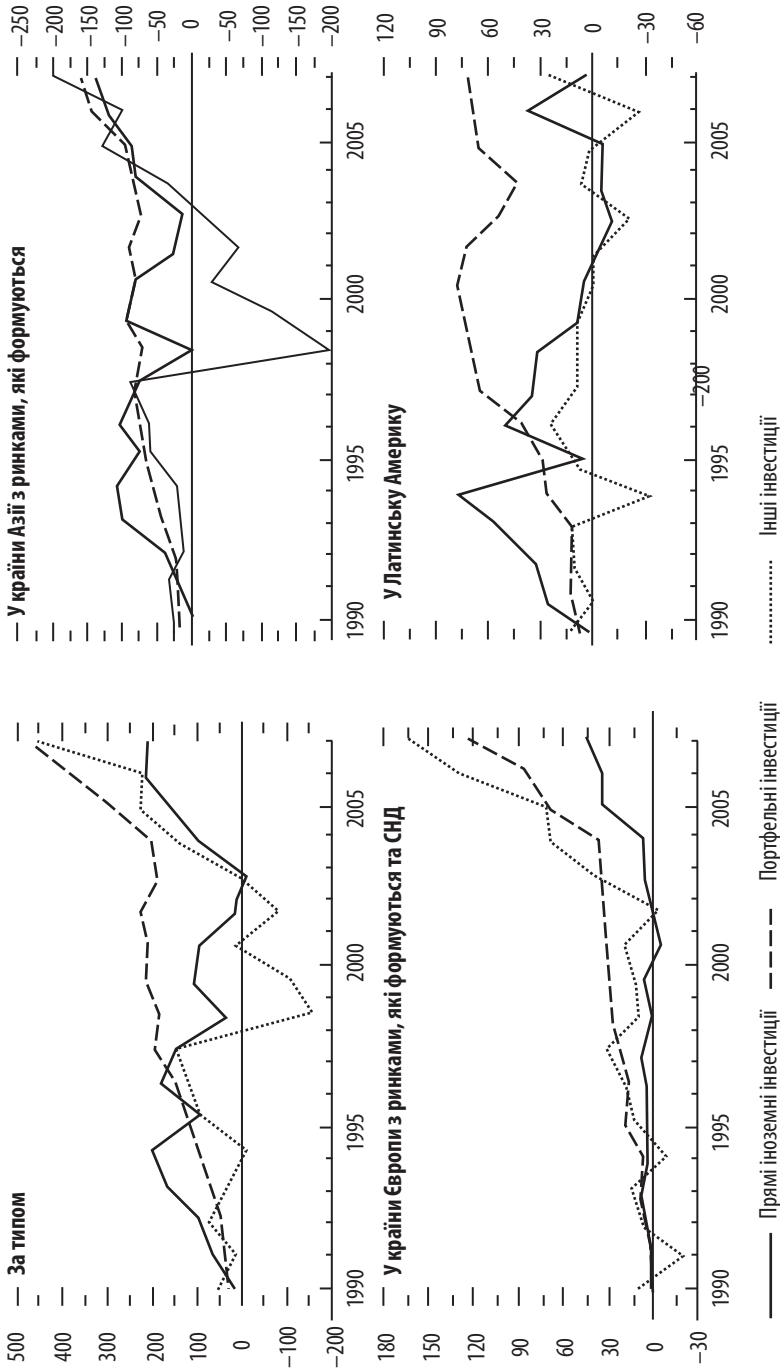

Рис. 4.5. Потоки приватного капіталу в країни з ринком, що формується (у млрд доларів США)

Валові потоки приватного капіталу в країни з ринком, що формується, різко зросли останніми роками, тоді як чисті потоки залишаються на рекордно високих рівнях. Підвищився рівень прямих іноземних інвестицій, але потоки портфельних і інших інвестицій зросли ще стрімкіше, особливо в країнах Азії, Європи і Співдружності Незалежних Держав (СНД).

Джерело: МВФ

Джерело: МВФ, база даних «Перспективи розвитку світової економіки та розрахунок персоналу МВФ»

Рис. 4.5. Закінчення

сів і, як наслідок, до значного підвищення внутрішніх цін на активи, що з часом відобразиться на рівні інфляції. Якщо припустити ситуацію із зміцненням обмінного курсу, то це може привести до втрати конкурентоспроможності національної економіки і суттєво обмежити можливості для експорту. На порядку денному також посідає інша проблема – як уникнути підвищення вразливості фінансової сфери перед раптовою зміною напрямку надходжень. Актуальність цієї проблеми наочно продемонстрували недавні потрясіння на глобальних фінансових ринках.

Результатом регулюючих дій на фоні зростання потоків капіталу з кінця 1980-х років є те, що останніми роками країни переходять на більш гнучкі валютні режими регулювання і більшою мірою допускають підвищення обмінних курсів, хоча валютні інтервенції центрального банку залишаються у якості основного інструменту протидії підвищенню курсу. Подібні результати можна було спостерігати, коли обмінні курси значно підвищилися, наприклад, у латиноамериканських країнах, що застосовують таргетування інфляції (Бразилія, Колумбія, Мексика і Чилі), так і у азійських країнах (Індія, Корея, Таїланд). Не стала виключенням й Україна, що здійснила у травні 2008 року ревальвацію національної валюти до долара на 4,1% з рівня 5,05 до 4,85 (наявний курс на 8,5% з 5,00 до приблизно 4,60).

Реалізація подібних заходів дозволяє підсилити прямий контроль як за грошово-кредитною базою, так і за зростанням обсягів кредитування. При цьому ці заходи допомагають обмежити дії щодо односторонньої зміни курсу і, тим самим, обмежити стимули для додаткового надходження капіталу. Як свідчить практика, в умовах значного притоку капіталу, країни також продовжують здійснювати інтервенції, паралельно накопичуючи резерви у спробах обмежити рівень зростання обмінного курсу. Хоча досвід свідчить, що подібні інтервенції не бувають успішними впродовж тривалого періоду.

Обмеження бюджетних витрат в умовах значного притоку капіталу також допомагають знизити тиск на реальний обмінний курс і ризики, коли надходження поступово сповільнюються або змінюються відтоком. Країнам, що відчувають проблеми «перегріву економіки» в контексті швидкого зростання виробництва і притоку капіталу, було б корисним більшою мірою обмежити бюджетні витрати, а також – зберігати значно більшу частку активів у швидко зростаючих доходах. Таки дії були б більш доцільними, ніж такі, що допускають стрімке зростання державних витрат або передчасне зниження податків. В сучасних умовах це особливо актуально для країн США, що мають значний дефіцит рахунку поточних операцій, і в економіці яких є особливо помітними «вузькі місця» – швидке зростання державних витрат.

Окрім інструментів макроекономічної політики, низка країн прийняла заходи щодо обмеження або заборони надходжень капіталу, встановивши нормативи безпроцентних обов'язкових резервів до певних видів активів. Так, Індія запровадила додаткові обмеження щодо зовнішніх комерційних позик. Ефективність таких заходів, як правило, з часом зменшується, оскільки інвестори знаходять способи обходити встановлені обмеження, і це може приводити до негативних наслідків для розвитку фінансової системи. Узагальнення досвіду реальних подій свідчить про той факт, що заходи контролю за операціями з капіталом істотно не впливають на макроекономічні результати трансформації капіталу.

ФСБ по суті позиціонують як урядові інвестиційні фонди, які за певних умов можна використовувати для реалізації певних політичних або економічних цілей, якщо суверенні інвестори, що управляють активами, мають бажання отримати більше ніж просто прибуток від інвестицій. У такому разі ціни на активи в країнах, які одержують суверенний капітал, не можуть реально відобразити основні ринкові принципи, і ресурси не будуть ефективно розміщені [47].

Зростання інвестицій з боку державних фондів викликає побоювання у розвинутих країн, куди в основному спрямовують кошти ФСБ, що уряди використовуватимуть ці фонди як інструменти політичного тиску. Лише невелика кількість публічної інформації доступна для громадськості щодо визначення реальних фінансових цілей суверенних інвесторів. Керівництва країн все більш і більш замислюються над реальними вигодами від отримання інвестицій з цих фондів і мають побоювання щодо зростання наявної загрози їх економічній і національній безпеці. Так, Франція і Німеччина вже оголосили про намір блокувати вкладення державних фондів в свої економіки [52].

Найбільша протидія діяльності фондів суверенного багатства має місце в Європі, де чиниться значний тиск на державні інвестиційні фонди, на відміну від Америки. США більш лояльно відносяться до присутності коштів державних інвестиційних фондів. Завдяки ним деякі фінансові інститути Америки змогли пережити кредитну кризу. За даними Global Insight, у 2007 році державні інвестиційні фонди вклали до USD 80 млрд тільки у фінансові компанії Сполучених Штатів. Зокрема, державний інвестиційний фонд з Абу-дабі вклав в період кризи USD 7,5 млрд в американський банк Citigroup. Крім того, даний банк отримав ще USD 6,8 млрд від сінгапурського інвестиційного фонду.

На думку експертів, існують ознаки того, що і Росія використовує свій стабілізаційний фонд (USD 127 млрд) для просування стратегічних інтересів, у разі, коли вона нещодавно виявила цікавість до придбання великої частки головної корпорації, що володіє компанією Airbus.

Стосовно вивчення наслідків функціонування ФСБ, американцями висловлюється заклопотаність відносно того, що вони не є звичайними інвесторами. Їх зв'язки із зарубіжними урядами створюють потенційну можливість того, що вони будуть використані для чинення політичного тиску, впливу на ринки або для підриву позицій економічних конкурентів.

Яскравим прикладом протекціонізму виступає наступний. Перший ФСБ, Kuwait Investment Office, у 1987 році купив більш ніж 20% British Petroleum, тоді тільки що приватизованої. Британський уряд, очолюваний Маргарет Тетчер, не мав бажання бачити так багато національного багатства в руках іноземного уряду, а тим більше – нафтового виробника. Було вжито певних заходів і Кувейт вимушений був продати більше половини своєї частки.

Ризик того, що ФСБ можуть зловживати є певною мірою теоретичним, але небезпека фінансового протекціонізму дуже реальна. Так, Ніколас Саркозі, французький президент, і Ангела Меркель, канцлер Німеччини, нещодавно висказали свої попередження в цьому відношенні.

Стратегічним завданням ФСБ є прагнення інвестувати державні гроші, переважно за кордон і на якомога більш тривалий період у відносно безризикові активи. Крім того, інтереси фондів також є різноманітними. Так, Норвегія розглядає свої кошти як пенсійний фонд, Росія і Іран мають стабілізаційні фонди, щоб протистояти мінливостям цін на енергоносії, Китай і Південна Корея висловлюють прагнення щодо збільшення доходів – і можливо шукають доступ на ринки інтелекту, ідей і технологій.

За повідомленнями офіційних джерел, протягом 2008 року Росією було накопичена достатня кількість коштів на рахунках стабілізаційного фонду і висловлюється впевненість у готовності до їх інвестування за кордон. За приблизними оцінками розмір інвестицій може досягти USD 25 млрд. Міністерство фінансів Росії на основі вивчення досвіду інвестування фондів Норвегії і Сінгапуру припускає наявність майбутнього рівня прибутковості від таких вкладень близько 3–4 %, при цьому наголошує на тому, що країна не має наміру набувати контрольних пакетів акцій компаній.

Інвестиційною стратегією Росії передбачається, що вкладення проводитимуться на дворічній основі. Існує намір певну частину коштів інвестувати і на більш довгостроковий період, але переважно кошти інвестиційного фонду будуть спрямовуватися на придбання держоблігацій, а також вкладати їх як в акції і облігації компаній, так і у вторинні фінансові інструменти.

Продуктивний досвід Норвегії і Сінгапуру – країн, що володіють одними з найбільших фондів майбутніх поколінь, є досить значущим. За кількісними показниками Норвезький державний пенсійний фонд є найбільшим з пен-

сійних фондів в Європі. Він був створений у 2006 році шляхом реорганізації колишнього Нафтового фонду і тепер об'єднує кошти двох фондів: Pension Fund – Global і Pension Fund – Norway.

Норвегія є прикладом того, як можна надійно інвестувати кошти в активи, від держоблігацій для придбання часток компаній. Так, у сферу інтересів державного пенсійного фонду у 2008 році можуть потрапити високодохідні сектори і російської економіки, такі як нафтогазова галузь і металургія. Виходячи з поточного об'єму пенсійного фонду, Росія може відчути на собі тиск більше ніж USD 2,5 млрд інвестицій.

На кінець 2007 року об'єм інвестиційного фонду, який управляється структурою центрального банку Норвегії Norges Bank, склав 2 019 млрд. норвезьких крон, або 253 млрд євро (біля USD 400 млрд). Середньорічна прибутковість фонду складає з 1998 року 6 %. Фонд функціонує як фонд майбутніх поколінь, інвестуючи нафтогазові доходи в акції і облігації зарубіжних компаній з метою збереження коштів для майбутнього, коли доходи від чорного золота вичерпаються. Близько 60 % засобів фонду зараз вкладено в облігації, розміщені на американському, європейському і азіатському ринках, решта коштів вкладена в акції іноземних компаній [49].

Частка країн, що розвиваються, в портфелі фонду буде збільшена з 5 % до 10 %. Включення більшого числа ринків, що розвиваються, дозволить поліпшити диверсифікацію ризику, а еталонний портфель краще відобразатиме ситуацію на світових фондових ринках. Як новий вигляд вкладень фонд має намір інвестувати в нерухомість, частка яких з часом буде доведена до 5 % від загального об'єму фонду. Відповідно з планами норвезького уряду передбачається збільшення своєї частки в акціонерному капіталі компаній з 5 до 10 %. При цьому фонд залишиться фінансовим, а не стратегічним інвестором.

Аналіз останніх тенденцій підтверджує наявність ситуації щодо переміщення фінансової ваги із заходу на схід, особливо до Китаю, Азії, Близького Сходу та інших енергетичних регіонів. Так, Китай у вересні 2007 року створив свій власний нетоварний ФСБ – Корпорацію Інвестицій Китаю – КІК [*the China Investment Corporation* (CIC)]. До утворення цієї організації, Китай інвестував свої надмірні валютні запаси в американські урядові боргові зобов'язання, що дозволило Китаю заробити додаткові кошти з незначним рівнем ризику за рахунок інвестованих резервів. Але це принесло користь і американській економіці, за рахунок зниження процентних ставок і зниження вартості залучення коштів для американських домашніх господарств і фірм. З КІК Китай матиме можливість отримувати більші прибутки переважно за рахунок формування більш диверсифікованого інвестиційного портфеля.

Як свідчить статистика, розмістивши USD 200 млрд валютних резервів Китаю, СІС став одним з найбільших в світі ФСБ, після ОАЕ *Abu Dhabi Investment Authority* з його USD 875 млрд в активах [254]. При цьому було наголошено, що Китай буде здійснювати обережний підхід до своїх суверенних інвестицій, залишаючись осторонь від чутливих до змін іноземних галузей транспортування, енергії, і телекомунікаційних активів.

Саудівська Аравія також інвестує приблизно USD 300 млрд в надмірні іноземні валютні запаси. Проте, враховуючи технічні аспекти механізму спрямування коштів, такі фонди не відносяться до ФСБ. У 2008 році державний фонд повинен почати діяти також і в Японії.

В умовах перерозподілу впливу на глобальні фінансові ринки, деякі аналітики вважають, що уряди країн менше цікавляться доходами, що отримуються ними від управління ФСБ, ніж можливим передбачуваним впливом на міжнародні позиції. Наприклад, Кевін Хассетт з американського Інституту Підприємств (*Kevin Hassett of the American Enterprise Institute*) висловлює заклопотаність тим, що той же Китай купив Citigroup. А що, «якщо США захоче прийняти сторону Тайваню в його конфлікті з Китаєм і потім буде загрозувати закрити банк? Або, менш апокаліптичний, припустимо, що Венесуела викупила Alcoa і приступила до закриття його алюмінієвих плавильників у США» з метою переміщення виробництва до Латинської Америки, як частини стратегії розвитку.

З погляду на забезпечення національної безпеки відзначимо, що у США, наприклад, створений Американський Комітет з Іноземних Інвестицій США (*The U.S. Committee on Foreign Investments in the United States – CFIUS*), який забезпечує об'єктивний, відкритий механізм для розгляду і, якщо необхідно, здійснює блокування небезпечних іноземних урядових інвестицій, які можуть мати негативні наслідки для безпеки США. CFIUS володіє необхідними правами для додаткового дослідження потенційних операцій, в яких іноземний уряд або юридична особа, контрольована іноземним урядом, прагне придбати американські активи, особливо, енергетичні.

Приділяється також увага питанням інвестиційної політики ФСБ після поглинань Сінгапуром частки в 9% UBS AG у грудні 2007 року і придбанням Абу Дабі частки в 4,9% Citigroup Inc. в недавні місяці.

Хочеться відзначити, що ФСБ вважаються крім усього іншого виключно важливим джерелом доходів для сторонніх фінансових компаній, які використовують ФСБ як донорів. Так, до недавнього часу провідні інвестиційні банки Morgan Stanley and Lehman Brothers і багато дрібніших гравців відводили ФСБ спеціальну роль, фокусуючись на роботі з ними (ФСБ як донор), тримаючи для цього цілі підрозділи.

Фонди суверенного багатства переслідують довгострокові цілі. Компанії, що шукають стійку капітальну базу можуть визнати ФСБ як дуже привабливими і надійними інвесторами. І дійсно, державні фонди були довгий час у високому попиті серед професійних інвесторів усіх континентів.

Зростання індустрії фондів суверенного багатства буде впливати не тільки на ринки цінних паперів, але також і на інвестиційні послуги щодо торгівлі й придбання акцій та боргових інструментів. З одного боку, ФСБ має вибір віддати в управління (outsourcing) усю або частину фондів зовнішнім менеджерам. Подібний метод був використаний Корпорацією Інвестицій Кореї (*Korea Investment Corporation*), яка має близько трьох чвертей з USD 20 млрд. свого портфеля в управлінні зовнішніх менеджерів.

Зберігається зростаюча тенденція щодо купівлі-продажу ФСБ істотної частки акцій або боргових траншів в приватних компаніях. Подібні процеси можуть спричинити появу складних інвестиційних банківських послуг. Вони включають консалтинг, оцінку, юридичний і бухгалтерський консалтинг, розміщення і розподіл, послуги врегулювання фінансових суперечок.

Аналіз стану і тенденцій економічного розвитку країн світу дозволяє зробити певні висновки стосовно прогнозу розвитку національної економіки. Так, в умовах активного нарощення темпів світових інтеграційних процесів, поглиблення глобалізації фінансових відносин неможливо уявити Україну, як країну, яка б залишилася на їх узбіччі. Насамперед, цей факт стосується її особливого місця і ролі у геополітичному просторі. Фонди суверенного багатства є достатньо новим і могутнім гравцем на сучасному глобальному фінансовому ринку. Інвестиційні потоки не мають реальних меж, не дивлячись на формальні обмеження з боку низки країн. Як свідчать результати проведених досліджень, за наявних обставин, суверенні інвестори не дуже зацікавлені у вкладенні своїх активів у вітчизняний фінансовий ринок. Але часи змінюються, змінюються обставини й умови економічного зростання України, з'являються цікаві можливості для інвестування коштів суверенних фондів у конкурентоспроможні галузі національної економіки.

Серед причин, чому суверенні інвестори не вкладають кошти в активи фінансового ринку України, можна назвати такі, що пов'язані з високим ступенем ризику неповернення коштів, недостатність, або взагалі відсутність гарантій отримання прибутку. Крім того зацікавленості фондів суверенного багатства до фінансування широкомасштабних інвестиційних та інноваційних програм в Україні за висновками експертів перешкоджає «...недостатня прозорість і ліквідність ринку цінних паперів, несприятлива система оподаткування та наявність значних фінансових ризиків» [33].

Зі змінами економічних можливостей для національної економіки виникає необхідність чіткого розуміння щодо вирішення нагальних проблем, які, насамперед, пов'язані з національною безпекою, збереженням самостійності стратегічних галузей економіки та ефективною системою фінансового забезпечення управління розвитком економіки, а також ефективного контролю за раціональним використанням природних ресурсів, що є вичерпними.

Через деякий період постануть актуальними питання щодо створення фондів суверенного багатства й в Україні, якщо їх функціонування буде доцільним для реалізації стратегічного завдання розвитку інноваційної національної економіки – забезпечення соціально-економічного розвитку, підвищення добробуту населення та збереження суверенного багатства для майбутніх поколінь. Все це потребує розуміння тих механізмів управління компетентними менеджерами на рівні держави, які будуть у майбутньому вирішувати питання діяльності суверенних фондів.

4.2. Застосування економіко-математичного моделювання для оцінки впливу фінансової стійкості банківської системи на рівень фінансування інноваційного розвитку економіки

Фінансова стійкість банківської системи – інтегральна категорія, яка визначається як кількісними, так і якісними показниками. Різноманітний арсенал інструментів аналізу й оцінки стійкості банківського сектора може бути використаний для формування найбільш повного уявлення про взаємозв'язки і ступінь взаємодії між різними секторами економіки, серед яких вагоме місце займає фінансове забезпечення інноваційного розвитку національної економіки. Розкриття й аналіз причинно-наслідкових зв'язків дозволяє не лише оцінити послідовність розвитку подій в разі зміни ситуації в одному з секторів економіки, але і за наявності відповідних математичних і статистичних моделей отримати оцінку величини вторинних змін (тобто у іншому секторі), які відбулися внаслідок виникнення первинних подій в першому секторі економіки. Дослідження проблеми впливу фінансової стійкості банківської системи країни на процеси фінансового забезпечення інноваційного розвитку вимагає попереднього аналізу та узагальнення теоретико-методологічних підходів до визначення і оцінки інтегральної категорії «фінансова стійкість банківської системи».

Знайомство з діючою практикою та огляд економічної літератури щодо аналізу банківської діяльності [1; 3; 7; 13; 15; 17; 18; 23; 25] показали, що сьогодні не розроблені системний підхід і інструментарій, які б в узагальнюючому вигляді характеризували фінансову стійкість банківської системи та дозволяли

діагностувати кризу в процесі її появи, функціонування і розвитку. Більшість наукових досліджень з економічного аналізу банківської діяльності [24; 29; 34; 35; 36; 37; 38; 40; 41; 43] мають фрагментарний характер, спрямовані на аналіз виконання обов'язкових економічних нормативів Національного банку України, формування рейтингів на основі аналізу фінансової звітності, аналізу окремих видів банківської діяльності (здебільшого кредитної) [51; 21; 35]. Переважну частину публікацій присвячено методикам зовнішнього аналізу діяльності банків, тоді як внутрішні методики, які б дозволяли діагностувати кризи в процесах його функціонування і розвитку залишаються найменш опрацьованими.

Основою інформаційної бази банківської системи для визначення індикаторів фінансової стійкості є дані агрегованих фінансових звітів про фінансові результати і балансів банків, що відображають їх фінансовий стан та використовуються для визначення напрямів їх розвитку. При складанні зазначених вище аналітичних форм доцільно спиратися на запропонований МВФ підхід, пристосовуючи його до особливостей вітчизняного обліку та звітності, а також специфічних для України потреб аналізу, що враховуватиме стратегічні напрями розвитку банківського сектору.

Домінуючими при визначенні впливу на фінансову стійкість банку є стійкість бази капіталу та бази ресурсів, що забезпечують надійність, платоспроможність і ліквідність банківської установи. При цьому важливим виступає дотримання банками ряду нормативів, установлених НБУ.

Використовуючи інформаційну базу, формується система індикаторів фінансової стійкості – критичних точок, досягаючи яких, кількісні зміни породжують якісний стрибок, що змінює фінансову стійкість.

За дослідженнями фахівців МВФ, Світового банку та центральних банків окремих країн світу, індикатори фінансової стійкості поділяють на дві взаємодоповнюючі групи: кількісні, які базуються на розрахунках, та якісні, що базуються на експертних оцінках.

Система індикаторів фінансової стійкості дає можливість оцінити якісний стан банківської системи, її чутливість до впливу зовнішніх і внутрішніх шоків. Відповідно до показників інформаційної бази, індикатори поділяють на макроекономічні, індикатори агрегованих фінансових звітів і балансів банків та мікроекономічні індикатори.

Моніторинг та аналіз індикаторів дозволяють сформулювати висновки про існуючі показники та ймовірність виникнення відхилень розвитку банківської системи, розробити пропозиції щодо застосування інструментів управління банківським сектором. Чутливість індикаторів фінансової стійкості до впливу зовнішніх і внутрішніх шоків визначається за допомогою стрес-тестування.

У «Настановах» Банку міжнародних розрахунків стрес-тестування характеризується як «термін, що описує різні методи, які використовуються фінансовими інститутами для оцінки своєї вразливості по відношенню до виняткових, але ймовірних подій» [4].

У рекомендаціях Банку Росії стрес-тестування визначається чіткіше – як «оцінка потенційного впливу на фінансовий стан кредитної організації низки заданих змін у факторах ризику, які відповідають винятковим, але ймовірним подіям» [2], щоправда, цей процес розглядається лише на мікрорівні. Однак, як засвідчила практика, надзвичайно важливим є використання стрес-тестування на системному, макроекономічному рівні, що дає змогу оцінити чутливість усієї фінансової чи банківської системи до дії кількох факторів (або їх певної комбінації) у сукупності. Це має важливе значення для регуляторних органів з точки зору оцінки загальної вразливості фінансового сектору до системного ризику.

Організаційна схема проведення стрес-тестування у фінансово-кредитній установі охоплює широке коло питань послідовного збору інформації, перевірки її достовірності й актуальності, вивчення світового досвіду, аналізу кредитного і торговельного портфелів та ідентифікації ризиків, вибору варіантів і моделей тестування, моделювання, кількісного та якісного аналізу ризиків, розроблення відповідної політики в галузі управління ризиками та визначення конкретних параметрів і заходів. Тому такий метод управління може бути реалізований лише у великих фінансових установах, де добре налагоджено аналітичну роботу. Структурно-логічна схема організації та проведення стрес-тестування може бути представлена схемою, наведеної на рис. 4.6.

Аналіз та узагальнення досвіду інших країн, досвіду Національного банку Республіки Білорусь дозволив розробити систему аналізу стійкості банківського сектору, яка складається з п'яти елементів, яким відповідає власний набір процедур і методів: моніторинг поточної ситуації; аналіз тенденцій; аналіз сценаріїв; стрес-тестування; системи раннього запобігання.

Організаційна складова. Координація роботи в Національному банку Республіки Білорусь по формуванню і розвитку системи аналізу стійкості банківського сектора здійснюється спеціальною комісією, в яку входять представники зацікавлених підрозділів банку. Безпосередньо створенням та удосконаленням системи аналізу стійкості банківського сектора в Національному банку Республіки Білорусь займається аналітичний підрозділ в Головному управлінні банківського нагляду. За результатами роботи формуються аналітичні матеріали, які регулярно подаються керівництву Національного банку Республіки і в узагальненому вигляді включаються в звіти про розвиток банківського сектора і банківського нагляду.

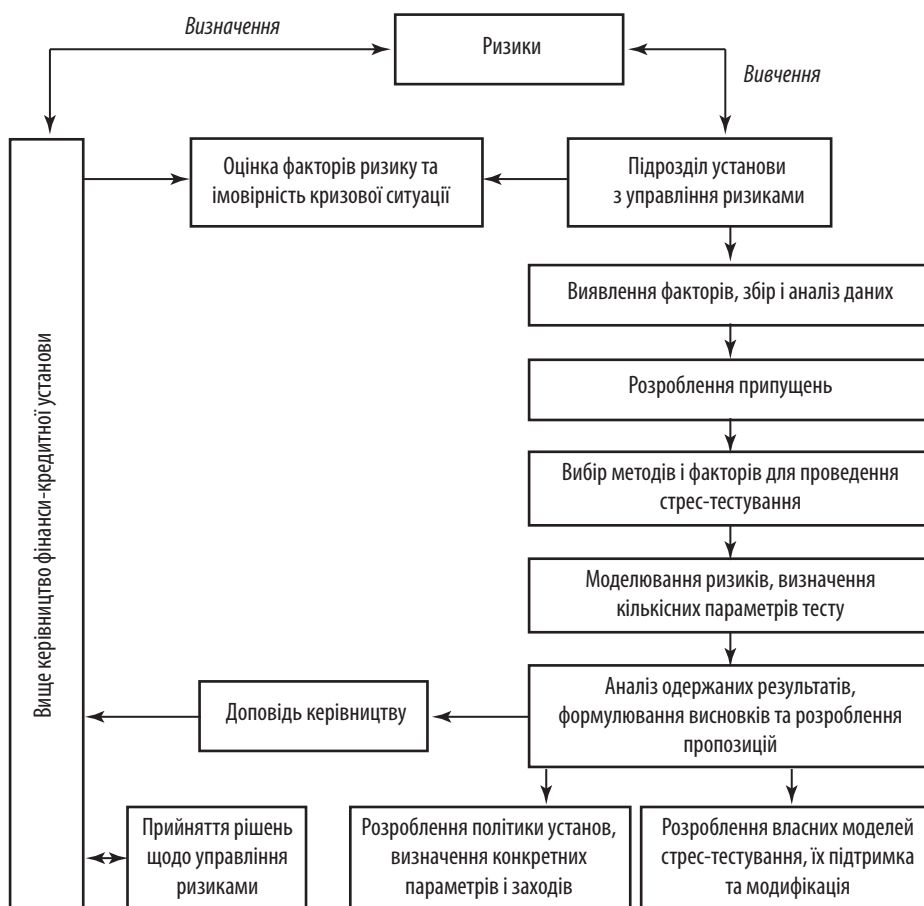

Рис. 4.6. Структурно-логічна схема організації стрес-тестування у фінансово-кредитній установі

Моніторинг поточної ситуації. Основний метою використання даного компонента є збір, систематизація і попередній аналіз інформації, що відображає результати діяльності банківського сектора в поточних макроекономічних умовах і ситуацію на фінансових ринках. Відповідно потрібний «оптимальний» перелік показників (наприклад, перелік показників фінансової стійкості, рекомендованих Міжнародним валютним фондом [3], що дозволяє всесторонньо дослідити стан банківського та інших найважливіших секторів економіки, загальноекономічні умови в країні і за кордоном, зміна яких може привести до виникнення і розвитку нестабільності в банківському секторі.

Аналіз тенденцій. Даний елемент дозволяє виявити закономірності в динаміці досліджуваних показників, логічно доповнюючи результати, отримані в ході моніторингу поточної ситуації.

Аналіз сценаріїв є одним з ключових інструментів аналізу і оцінки стійкості банківського сектора результати яких дають якнайповніше уявлення про взаємозв'язки і міру взаємодії між різними секторами економіки. Розкриття і аналіз причинно-наслідкових зв'язків дозволяє не лише оцінити послідовність розвитку подій в разі зміни ситуації в одному з секторів економіки, але і за наявності відповідних математичних і статистичних моделей отримати оцінку величини вторинних потрясінь, які відбулися слідом за виникненням первинного «шоку» в одному з секторів економіки.

Стрес-тестування. Метою використання даного елемента є аналіз і оцінка здатність банківського сектора протистояти «виключним, але вірогідним» дестабілізуючим факторам. При цьому під «винятковими, але вірогідними» діями зазвичай розуміються надзвичайні події, вірогідність настання яких невелика, проте вони можуть викликати дуже серйозні потрясіння на ринку і привести до істотних втрат банків. Стрес-тестування сполучає в собі як компоненти кількісного, так і якісного аналізу. Кількісний аналіз направлений перш за все на визначення масштабу і послідовності виникнення несприятливих подій і сили їх впливу на різні показники діяльності банків. Якісний аналіз сконцентрований на оцінці можливостей банків після мінімізації потенційних втрат і визначення комплексу можливих дій, які мають бути зроблені для зниження рівня ризиків і збереження необхідного рівня стійкості банківського сектора.

Системи раннього запобігання. На відміну від попереднього елемента, де результатом його використання є розрахунок і оцінка величини схильності до ризику, викликаному тією або іншою негативною подією. Системи раннього запобігання дозволяють оцінити вірогідність настання кризової ситуації в банківському секторі виходячи з поточного стану банківського сектора і профілю ризиків, макроекономічних умов, що склалися. Використання даного елемента виявляє також накопичення кількісних і якісних змін, що приводять до негативних наслідків для банківського сектора. Крім того, Національний банк Республіки Білорусь упровадив окремі елементи системи раннього запобігання про настання системних банківських криз. Зокрема, побудовані економетричні моделі для оцінки вірогідності настання системної банківської кризи з використанням панельних даних, заснованих на міжнародній статистиці.

Отже, фінансова стійкість банку – інтегральна категорія, яка має визначатися як кількісними, так і якісними показниками. Тому фінансову стійкість банку слід визначити як спроможність банку виконувати свої функції в ринковому середовищі з мінімальним ризиком і максимальною ефективністю, попри вплив ендогенних та екзогенних факторів [5].

Окрім стрес-тестування відомі також такі методичні підходи до побудови системи оцінки банківської діяльності: рейтингова оцінка, яка заснована на фі-

нансових показниках і даних балансу банку; індексний метод; номерна система; регресійна методика.

За допомогою індексного методу можна оцінити стійкість банку, тенденції його розвитку, а також спроможність адекватно реагувати на зміни, що відбуваються в економіці країни. Цей метод припускає розрахунок індексу кожного з оцінюваних показників фінансового стану банку та комбінованих індексів, виходячи з їхньої частки в сукупності. Діяльність банків оцінюють за допомогою таких якісних показників: капітальна база, якість активів, рівень ліквідності і прибутковості, стан менеджменту.

Номерна система (ренкінг) передбачає обчислення сукупності значень об'єктивних та інших показників фінансового стану банків і присвоєння всім банкам певного місця в рейтингу за кожним з оцінюваних показників. Номерні методики є слабо деталізованими, не враховують усіх факторів, що впливають на фінансовий стан банків, тому фактично не здатні оцінити рівень фінансової стійкості банків.

Регресійна методика визначає певну сукупність банків, розраховує значення факторних показників у кожному банку та середніх за сукупністю. Перевагою цієї методики є отримання об'єктивної оцінки, що ґрунтується на аналізі взаємозв'язків з ефектом, і можливість оновлення оцінки відповідно до змін впливу факторів на результати діяльності.

Одним з варіантів аналізу, що дозволяє отримати комплексну оцінку фінансового стану комерційних банків і провести їх порівняння, є методики складання рейтингів.

Рейтинг – це метод порівняльної оцінки діяльності декількох банків. У основі рейтингу лежить узагальнена характеристика за певною ознакою, що дозволяє вибудовувати (групувати) комерційні банки в певній послідовності по мірі убавання даної ознаки.

Кількісну оцінку фінансової стійкості окремої банківської установи та банківської системи в цілому може бути визначено за допомогою економіко-математичної моделі з використанням методу PATTERN на основі порівняння оптимальних (виходячи зі світового досвіду), фактичних та критичних значень індикаторів фінансової стійкості.

Для критерію порівняння доцільно обрати систему показників, розподіливши їх на такі групи: стійкість капітальної бази; стійкість ресурсної бази; організаційно-структурна стійкість; комерційна стійкість банку.

Різні показники для такого порівняння мають неоднакове значення при оцінці ефективності діяльності. *Одні* відіграють вирішальну роль, *інші* – другорядну. Диференціація впливу кожного показника на оцінку ефективності до-

сягається шляхом його зваженого агрегування. Важливість для оцінки ефективності того чи іншого показника та його вагова частка в системі показників визначається фахівцями керівного органу або залученими експертами.

До *основних переваг методу* PATTERN можна віднести необмеженість кількості суб'єктів та критеріїв порівняння, відсутність або зведення до мінімуму суб'єктивних оцінок, отримання цифрового кінцевого показника фінансової стійкості окремого суб'єкта чи системи в цілому.

У світовій практиці, поряд із традиційними методами аналізу фінансового стану банку, широко застосовуються економіко-математичні методи. Одним із найбільш перспективних підходів до аналізу та оцінки надійності і фінансової стійкості вітчизняних банків є підхід із використанням методів багатовимірного статистичного аналізу, зокрема методів розпізнавання образів та кластерного аналізу. Це дає змогу значно розширити та вдосконалити методологічні можливості і принципи рейтингової оцінки стану фінансової стійкості банків, оскільки слугує додатковим інструментом нагляду за банківською системою, насамперед пруденційного, а також може використовуватися банківськими аналітиками для «експрес оцінки» роботи власного банку, аналізу фінансової стійкості банків-контрагентів та незалежними рейтинговими агенціями для складання рейтингу вітчизняних банків.

Прикладом кластеризації може слугувати модель відображення фінансового стану банків України за картою Кохонена [11].

Групування банків за картою Кохонена дає змогу скласти характеристику кожного кластера та притаманних йому ризиків з метою подальшого оцінювання траєкторії окремих банківських установ. За методикою групування Кохонена об'єкти, що мають багато спільних рис, розташовані у центрі карти; банки із відмінними, особливими рисами, – на їх границях [8; 9].

Російські економісти О. Кармінський та А. Петров розробили методику рейтингу динамічної фінансової стабільності банків, яка ґрунтується на застосуванні мережевої моделі аналізу грошових потоків банку [16]. Розрахунок рейтингу базується на врахуванні семи зовнішніх (які відображають питому вагу банку в банківській системі) і 13 внутрішніх (що відображають відповідність нормативам центрального банку та ефективність діяльності) показників. Заслужують на увагу дослідження О. Мертенса та Дж. Урги щодо застосування методики маржинального аналізу в процесі оцінки ефективності банківської системи [22], а також спроби формування інструментарію багатовимірного маржинального аналізу, реалізовані в так званих технологіях Аналізу середовища функціонування (АСФ-технологіях) [39]. У деяких інших дослідженнях показники стійкості банку пропонується оцінювати за методикою побудови

нейронних мереж, яка базується на використанні методів нелінійної апроксимації масиву багатовимірних даних; для аналізу динамічної активності банків рекомендується використовувати моделі стохастичної апроксимації; для графічної інтерпретації результатів аналізу — методи когнітивної графіки [246].

Н. М. Погостинська та Ю. А. Погостинський запропонували застосовувати методи непараметричної статистики до аналізу фінансового стану підприємства за даними фінансової звітності [30], які підтвердилися у банківській практиці, зокрема у сфері оцінювання ліквідності та платоспроможності банків [26].

Основними елементами методики побудови нормативної динамічної моделі оцінки стійкості банківського сектора є наступні [31]:

- 1) *система інтегральних показників* – сукупність значимих співвідношень (коефіцієнтів, індексів, аналітичних моделей, сукупності індикаторів), які комплексно характеризують кожну зі складових фінансової стійкості банку (ліквідність, платоспроможність, надійність, фінансовий стан).
- 2) *динамічний норматив* – сукупність показників, упорядкованих за ознакою міри їх динаміки (зокрема темпів чи індексів зростання або приросту) так, що підтримка цього порядку в реальній діяльності банку забезпечує кращі (порівняно з попереднім періодом) результати;
- 3) *нормативна, або еталонна модель* – формалізований опис бажаного стану банку, здійснений за допомогою впорядкованого ряду індексів динаміки аналітичних показників (коефіцієнтів які комплексно характеризують фінансову стійкість комерційного банку (при цьому модель слугує і засобом досягнення заданого стану системи «банк»).

За своїм змістом нормативна модель є ідеальною, тобто такою, що формалізовано описує еталонний порядок зміни аналітичних показників, які характеризують процес розвитку банку.

Побудова нормативної динамічної моделі складається з кількох етапів [31], послідовність виконання яких представлена на *рис. 4.7*.

Процес побудови динамічної моделі розпочинається із процедури вибору значимих і технологічно реалізованих показників діяльності, на основі яких формується динамічний норматив.

На *другому етапі* побудови нормативної динамічної моделі проводиться економічна інтерпретація співвідношень між показниками, від результатів якої залежить якість та об'єктивність результативних оцінок, корисність самої моделі й доцільність її практичної реалізації. Це один із найважливіших етапів, на якому основним засобом дослідження є логічно-теоретичний аналіз, спрямо-

Розділ 4. Реалізація заходів грошово-кредитної політики в аспекті підвищення рівня...

ваний на визначення змісту і взаємозв'язків економічних категорій, показників, коефіцієнтів, які описують діяльність банку, а необхідною умовою — дотримання економічної обґрунтованості у порівнянні кожної пари показників.

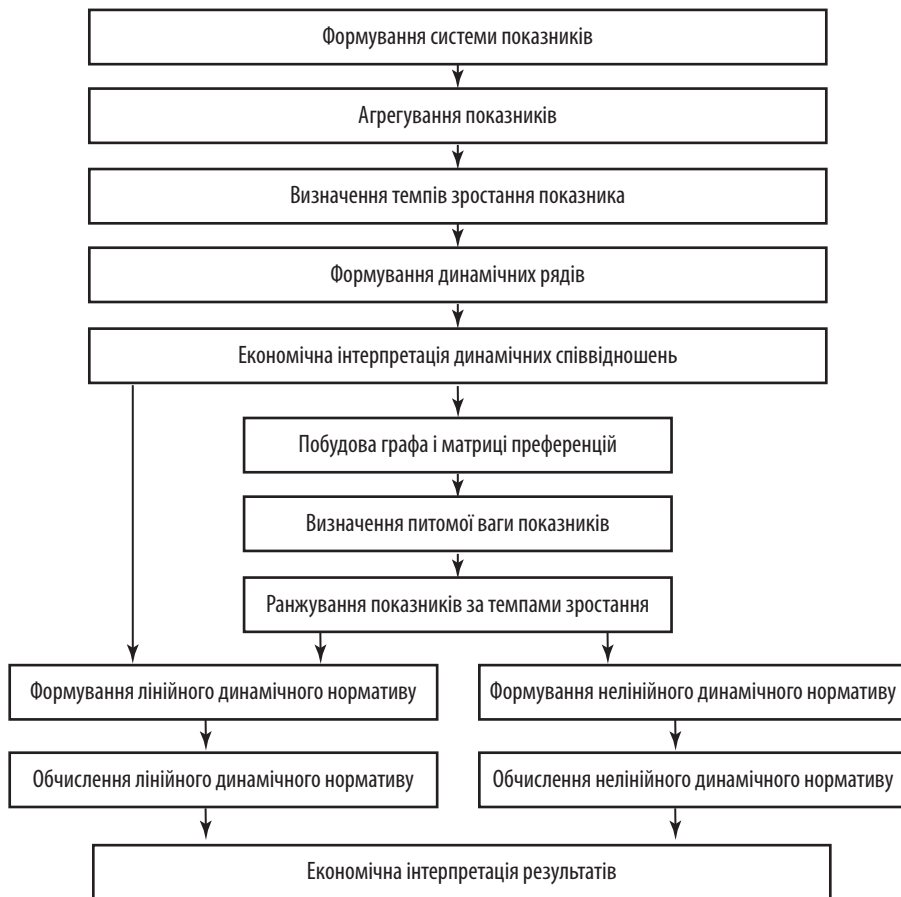

Рис. 4.7. Структурно-логічна схема формування нормативної динамічної моделі

На *третьому етапі* шляхом попарного порівняння та впорядкування показників провадиться ранжування за результатами якого будується динамічний норматив.

Зрозуміло, що внаслідок різноманітності економічних показників не всі з них можна безпосередньо порівняти як із позицій цільової спрямованості, так і з погляду інтерпретації співвідношень, а тому застосування розглянутого способу впорядкування не завжди можливе. Відтак за результатами аналізу динамічних співвідношень отримують один із двох імовірних результатів [31]:

- лінійний динамічний норматив (якщо всі обрані показники можна однозначно інтерпретувати і впорядкувати за темпами зростання);
- нелінійний динамічний норматив (який формується за результатами побудови графу або матриці нормативних співвідношень (преференцій) у тому разі, коли не всі попарні порівняння показників мають однозначну економічну інтерпретацію).

Разом з тим, в Україні недостатньо досліджено методи забезпечення фінансової стійкості банків, не існує єдиної методики її оцінки, а також не розроблено рекомендацій щодо основних напрямів її зміцнення на сучасному етапі економічного розвитку.

Що стосується вибору показників та коефіцієнтів, що відображають стійкість банківської системи, то тут також не існує єдиної думки. Традиційно оцінка фінансової стійкості банку передбачає використання набору показників, які можуть бути згруповані таким чином:

- показники достатності капіталу і ліквідності;
- показники, що характеризують якість пасивів і активів;
- показники прибутковості і ефективності.

На практиці для оцінки даних показників застосовується чимала кількість коефіцієнтів. Тому виникає завдання вибору з існуючої безлічі саме тих коефіцієнтів, які в найбільшій мірі визначають фінансову стійкість банку. При виборі показників слід виходити не з суб'єктивних думок аналітиків, а із строгої залежності від чинників фінансового стану.

На підставі аналізу економічної літератури [3; 16; 28; 41; 42] можна відокремити такі напрями аналізу діяльності банку, як аналіз дотримання обов'язкових економічних нормативів НБУ (додаток К, табл. К.1), коефіцієнтний аналіз та рейтинговий аналіз.

Формування системи обов'язкових економічних нормативів, що регулюють діяльність комерційних банків, є загальноновживаною практикою управління банківською системою в багатьох країнах світу, у тому числі і Україні.

За допомогою системи нормативів НБУ контролює діяльність банків для захисту інтересів вкладників і кредиторів, гарантування безпеки та зниження ризикованості банківських операцій, забезпечення ліквідності та надійності банківської системи.

Запропонована система показників відповідає наступним вимогам:

- придатність аналізу, тобто придатність економіко-статистичному і математичному аналізу;

- аналітичність, тобто здатність пояснювати причини явищ, відображуваних аналізованими показниками;
- коректність, тобто забезпечує потрібну для практичних цілей вірогідність досліджуваного об'єкта;
- прогностичність і динамічність, тобто придатність для відображення зміни процесу або явища в часі;
- однозначність, тобто при інтерпретації може допускатися тільки одне тлумачення;
- вимірюваність, тобто піддається кількісному виміру;
- документальність, тобто ґрунтується на достовірних даних первинного обліку і звітності;
- ефективність, тобто результат при застосуванні повинен перевищувати витрати, пов'язані з одержанням цього результату.

Не намагаючись винаходити нові коефіцієнти для оцінки ліквідності, прибутковості, достатності капіталу, якості активів і пасивів, розглянемо коефіцієнти, що найбільш часто зустрічаються в різних методиках, за вибраними показниками стійкості банків. Однобічність і обмеженість значення кожного з коефіцієнтів свідчить про доцільність використання для оцінки стійкості банку сукупності показників.

Аналіз фінансового стану можна представити чотирма блоками:

1. *Перший блок* – аналіз достатності капіталу (додаток К, табл. К.2).

В якості основних коефіцієнтів оцінки достатності капіталу виступають: норматив адекватності регулятивного капіталу банку; норматив адекватності основного капіталу банку; коефіцієнт надійності; коефіцієнт фінансового важеля; коефіцієнт незалежності; коефіцієнт захищеності власного капіталу; коефіцієнт захищеності доходних активів; коефіцієнт мультиплікатора капіталу і коефіцієнт ресурсної бази банку [6; 14; 32].

2. *Другий блок* – аналіз ліквідності (додаток К, табл. К.3).

3. *Третім аналітичним напрямком* аналізу фінансового стану банку є аналіз його ділової активності, яку в економічній літературі рекомендують аналізувати через взаємозв'язок оцінки ресурсного потенціалу банку та його використання як в цілому в активах, так і в його окремих вкладеннях – в інвестиційний та кредитний портфелі банку, матеріально-технічне забезпечення (додаток К, табл. К.4) та аналіз якості активів (додаток К, табл. К.6).

4. *Наступний і останній етап* аналізу фінансового стану банку – це аналіз ефективності його діяльності, а саме аналіз дохідності і прибутковості банку (додаток К, табл. К.5).

В міжнародній практиці існують 12 базових та 14 рекомендованих показників фінансової стійкості, розроблених Міжнародним Валютним Фондом (додаток К, табл. К.7).

Також треба відмітити, що використовуючи рекомендації МВФ щодо розрахунку показників фінансової стійкості кожна країна визначає для себе більш прийнятні.

В перелік показників фінансової стійкості банківського сектора Республіки Білорусь, обов'язкових для аналізу в ході моніторингу, входять 22 показника, які характеризують достатність капіталу банківського сектора, кредитний і валютний ризик, ризик ліквідності, а також прибутковість та ефективність роботи банків (додаток К, табл. К.8).

Банк Росії згідно зі всіма міжнародних рекомендацій створив свою систему оцінки фінансової стійкості банківського сектору, яка складається з таких груп аналізу (додаток К, табл. К.9):

- показників оцінки капіталу;
- показників оцінки активів;
- показників оцінки якості управління банком, його операціями та ризиками;
- показників оцінки дохідності;
- показників оцінки ліквідності.

На підставі методології МВФ та міжнародного досвіду оцінки фінансової стабільності банківської системи Національним банком України була розроблена система індикаторів фінансової стабільності, яка викладена в Довіднику з компіляції індикаторів фінансової стабільності (2006 р.). Дані складаються та поширюються за 12-ма основними та 10-ма рекомендованими індикаторами фінансової стійкості банків [12].

В економіці причинно-наслідкові взаємозв'язки приводять у дію механізми функціонування та розвитку об'єктів, тому необхідно вірно розділити елементарні ознаки на причинні та наслідкові можна, хоча і з певною умовністю.

Метод канонічних кореляцій, який установлює зв'язок між двома групами величин ознак, дозволяє знаходити максимальні кореляційні зв'язки між двома групами величин. Ця проблема вирішується за допомогою нових змінних – канонічних функцій, визначених як лінійні комбінації початкових ознак. Попередньо всю сукупність елементарних ознак необхідно розділити на дві групи: пояснювальні ознаки і результативні ознаки, що акумулюють наслідки впливу перших.

Отже, можна припустити, що система елементарних ознак, яка характеризує рівень фінансової стійкості національної банківської системи (пояснювальні змінні) протистоїть системі ознак, що виражають рівень (результативні змінні) фінансового забезпечення інноваційного розвитку економіки. З двох наборів змінних – результативних ознак $\{y_j\}$ і елементарних ознак, що впливають на результативні ознаки $\{x_j\}$, – складено дві (канонічні) функції – дві нові змінні, що однозначно визначаються даною множиною величин ознак. Канонічні змінні завжди можна трактувати як комплексні показники якості двох груп ознак, тому вони потребують детального дослідження.

Систему канонічних функцій можна вважати новою координатною системою, яка найкращим чином пристосована для опису сукупності кореляційних зв'язків між показниками різних груп.

У канонічному аналізі ознак об'єкта матриця величин ознак розбивається на дві частини, як це показано в табл. 4.3.

Таблиця 4.3

Матриця значень елементарних ознак

Номер спостереження	Перша група ознак				Друга група ознак			
	X_1	X_2	...	X_q	Y_1	Y_2	...	Y_p
1	X_{11}	X_{12}	...	X_{1q}	Y_{11}	Y_{12}	...	X_{1p}
2	X_{21}	X_{22}	...	X_{2q}	Y_{21}	Y_{22}	...	X_{2p}
3	X_{31}	X_{32}	...	X_{3q}	Y_{31}	X_{32}	...	X_{3p}
...
n	X_{n1}	X_{n2}	...	X_{nq}	Y_{n1}	Y_{n2}	...	X_{np}

В таблиці X_1, X_2, \dots, X_q – величини ознак у формі значень показників, що характеризують рівень фінансового стану банківського сектора економіки; Y_1, Y_2, \dots, Y_p – величини результативних ознак, що характеризують структуру обсягів фінансування інноваційного розвитку за конкретними джерелами фінансування.

Складність обчислювальної процедури канонічного аналізу була поясненням її обмеженого застосування в аналізі ознак об'єктів в економіці, але сучасний розвиток програмного та технічного забезпечення розкриває широкі можливості даного математичного методу – залишається лише питання адекватного формування системи ознак, що описують досліджуваний об'єкт, та виявлення механізму їх причинно-наслідкової взаємодії.

Канонічна кореляція – це кореляція між новими компонентами (канонічними змінними) U і V [10]:

$$\begin{aligned} U &= a_1 X_1 + a_2 X_2 + \dots + a_q X_q; \\ V &= b_1 Y_1 + b_2 Y_2 + \dots + b_p Y_p. \end{aligned} \quad (4.1)$$

У якості результативних ознак визначено показники фінансового забезпечення інноваційного розвитку України в розрізі джерел його фінансування $\{y_j\}$, а елементарними ознаками $\{x_i\}$ виступають показники фінансового стану вітчизняної банківської системи в розрізі певних груп (достатності капіталу, ліквідності, ділової активності, дохідності та прибутковості, оцінки якості активів), система яких сформована за результатами узагальнення провідного вітчизняного і зарубіжного досвіду функціонування банківських систем в даному параграфі вище (табл. Р.1 додатку Р). Розрахунок значень даних показників за період 2004 – 2009 рр. представлений в табл. Л.1 додатку Л.

Моделі систем складних ознак отримуємо за допомогою канонічного аналізу. Для цього слід активізувати меню Special/Multivariate Methods/Canonical Correlations. Маємо системи загальних ознак фінансового стану вітчизняної банківської системи і рівня фінансового забезпечення інноваційного розвитку економіки :

$$\begin{aligned} r_{u_1 v_1} &= 0,99 \\ p &= 0,00 \\ \begin{cases} u_1 = 0,0883754x_1 - 0,757519x_2 + 0,195574x_5 \\ v_1 = 0,133075y_2 + 1,00042y_4 \end{cases} \end{aligned} \quad (4.2)$$

де u_1 – достатність капіталу банків;

v_1 – рівень фінансування інноваційного розвитку за рахунок власних коштів суб'єктів інноваційної діяльності та коштів іноземних інвесторів;

$$\begin{aligned} r_{u_2 v_2} &= 0,99 \\ p &= 0,00 \\ \begin{cases} u_2 = 0,592119x_1 - 0,608512x_2 - 0,115925x_5 \\ v_2 = 0,299128y_3 + 0,970544y_4 \end{cases} \end{aligned} \quad (4.3)$$

де u_2 – достатність капіталу банків;

v_2 – рівень фінансування інноваційного розвитку за рахунок коштів Державного бюджету України та коштів іноземних інвесторів;

$$\begin{aligned} r_{u_3 v_3} &= 0,99 \\ p &= 0,02 \\ \begin{cases} u_3 = 5,18172x_6 - 3,96337x_7 - 0,743553x_8 \\ v_3 = 0,497809y_3 + 0,894655y_4 \end{cases} \end{aligned} \quad (4.4)$$

Розділ 4. Реалізація заходів грошово-кредитної політики в аспекті підвищення рівня...

де u_3 – ліквідність банків;

v_3 – рівень фінансування інноваційного розвитку за рахунок коштів Державного бюджету України та коштів іноземних інвесторів;

$$\begin{aligned} r_{u_4 v_4} &= 0,99 \\ p &= 0,01 \end{aligned}$$

$$\begin{cases} u_4 = -5,54052x_{16} + 5,18629x_{17} - 0,666096x_{18} \\ v_4 = 0,332518y_3 + 0,96127y_4 \end{cases} \quad (4.5)$$

де u_4 – дохідність та прибутковість банків;

v_4 – рівень фінансування інноваційного розвитку за рахунок коштів Державного бюджету України та коштів іноземних інвесторів;

$$\begin{aligned} r_{u_5 v_5} &= 0,99 \\ p &= 0,00 \end{aligned}$$

$$\begin{cases} u_5 = 0,441587x_1 - 0,423995x_2 + 0,205613x_5 \\ v_5 = 0,994919y_4 + 0,350914y_5 \end{cases} \quad (4.6)$$

де u_5 – достатність капіталу банків;

v_5 – рівень фінансування інноваційного розвитку за рахунок коштів іноземних інвесторів та інших джерел фінансування;

$$\begin{aligned} r_{u_6 v_6} &= 0,99 \\ p &= 0,00 \end{aligned}$$

$$\begin{cases} u_6 = -2,10799x_6 + 3,08799x_7 \\ v_6 = 0,791179y_4 + 0,752888y_5 \end{cases} \quad (4.7)$$

де u_6 – ліквідність банків;

v_6 – рівень фінансування інноваційного розвитку за рахунок коштів іноземних інвесторів та інших джерел фінансування;

$$\begin{aligned} r_{u_7 v_7} &= 1,0 \\ p &= 0,00 \end{aligned}$$

$$\begin{cases} u_7 = 0,109604x_{12} + 0,215629x_{13} - 1,24156x_{14} \\ v_7 = 0,799157y_4 + 0,744213y_5 \end{cases} \quad (4.8)$$

де u_7 – ділова активність банків;

v_7 – рівень фінансування інноваційного розвитку за рахунок коштів іноземних інвесторів та інших джерел фінансування;

$$\begin{aligned} r_{u_8 v_8} &= 0,99 \\ p &= 0,03 \end{aligned}$$

$$\begin{cases} u_8 = 0,218476x_{20} + 1,00754x_{21} - 0,0376211x_{22} \\ v_8 = 0,609791y_4 + 0,89737y_5 \end{cases} \quad (4.9)$$

де u_8 – якість активів банків;

v_8 – рівень фінансування інноваційного розвитку за рахунок коштів іноземних інвесторів та інших джерел фінансування;

$$\begin{aligned} r_{u_9 v_9} &= 0,99 \\ p &= 0,00 \end{aligned}$$

$$\begin{cases} u_9 = 0,432842x_{20} + 0,106322x_{21} + 1,14374x_{23} \\ v_9 = 0,997842y_4 + 0,335817y_5 \end{cases} \quad (4.10)$$

де u_9 – якість активів банків;

v_9 – рівень фінансування інноваційного розвитку за рахунок коштів іноземних інвесторів та інших джерел фінансування.

Результати обчислень статистичних показників у розбудованих моделях систем складних ознак наведено в *табл. 4.4*. Пари канонічних функцій виокремленні за наявним тісним взаємозв'язком, про що свідчать значення коефіцієнтів канонічної кореляції в *табл. 4.4*, а також підтверджується їх істотність за критерієм Пірсона. У результаті системи складних ознак слід формувати за рівнем значущості взаємозв'язків, не більшим ніж 0,05.

Таблиця 4.4

Статистичні характеристики канонічних кореляцій

№ пар складних ознак	Власні числа	Коефіцієнти канонічних кореляцій	Статистика Уїлкса	Критерій Пірсона	Число ступенів свободи	Рівень значущості α
1	2	3	4	5	6	7
1	0,999657	0,999828	0,000151132	17,5947	6	0,0073
2	0,998098	0,999048	0,000135715	17,8099	6	0,0067
3	0,993644	0,996817	0,000702396	14,522	6	0,0243
4	0,999354	0,999677	0,000288965	16,2984	6	0,0122
5	0,99947	0,999735	0,0000337206	20,5948	6	0,0022
6	0,997165	0,998582	0,00237551	15,1064	4	0,0045
7	0,999999	1,000000	6,16298E-7	28,5991	6	0,0001

1	2	3	4	5	6	7
8	0,997931	0,998965	0,00105258	13,713	6	0,0330
9	0,999991	0,999996	5,3478E-8	33,488	6	0,0000

Рівень величини взаємозв'язку елементарної та складної ознаки свідчить про рівень корегованості або керованості ознак у наявній структурі ознак об'єкта. За допомогою канонічних кореляцій можна спостерігати деформації в структурах усіх ознак і елементарних, і складних суспільно-економічних систем (СЕС). Для цього слід застосувати даний математичний метод на множині значень показників, що виражають елементарні ознаки в динаміці.

На підставі аналізу характеристик обчислених моделей за період 2004 – 2009 рр. можна зробити висновок, що рівень фінансування інноваційного розвитку економіки усталено (протягом досліджуваного періоду) визначається фінансовою стійкістю банківської системи, яка характеризується показниками достатності капіталу, ліквідності, ділової активності, дохідності та прибутковості, оцінки якості активів. Зміна стану систем складних ознак обумовлюється зміною рівнів величин елементарних ознак, а отже, підприємствам, фінансово-кредитним установам, фінансовим організаціям, державним і регіональним органам управління потрібно оперативного, тактичного та стратегічного планувати свою діяльність, що має виражатися в рівнях показників, які відображають елементарні ознаки основних оціночних факторів.

Основною метою моделювання процесу фінансового забезпечення інноваційного розвитку, яке здійснюється за допомогою методів канонічного аналізу, є виявлення певних («латентних», «прихованих») величин, які безпосередньо не спостерігаються, але які здатні пояснити взаємозв'язки між спостережуваними ознаками структурних складових систем.

На основі вищевикладеного можна зробити висновок про наявність тісних залежностей між певними секторами національної економіки. А саме маємо усі підстави вважати, що використаний запропонований в роботі підхід до аналізу взаємозв'язків дозволив отримати якісно нові результати, які можуть бути використані при короткостроковому і середньостроковому прогнозуванні, а також для сценарного прогнозування варіантів фінансового забезпечення інноваційного розвитку національної економіки з урахуванням її реального стану. Реалізація прогнозованих варіантів фінансового забезпечення може скластися як в результаті цілеспрямованого впливу на економічні процеси, так і в процесі інноваційного розвитку національної економіки під дією самостійних тенденцій.

Отже, ефективне фінансове забезпечення інноваційного розвитку нерозривно пов'язано з проблемою надійного прогнозування, а саме, з можливістю передбачати і кількісно оцінювати наслідки від введення заходів управлінського впливу на нього. Прогнозування динаміки (надходжень) формування обсягів фінансування інноваційного розвитку за визначеною структурою або окремими видами джерел фінансування не буде задовільним, якщо не враховувати взаємозалежності між секторами економіки.

Необхідно виходити з того факту, що стабільність банківської системи національної економіки є необхідною (але не достатньою) умовою для забезпечення ефективних умов інноваційного зростання. Безперечним і доведеним за результатами дослідження є твердження про те, що банківська система, як структурна складова фінансової системи країни, виступає у якості головного «потенційного інвестора» фінансування потреб інноваційного розвитку економіки через використання механізмів кредитування. Ресурсний потенціал вітчизняного банківського сектору виступає у якості вагомого джерела вирішення проблем інноваційного розвитку. Якщо відома структура впливу одного сектору економіки на інший, то при наявності конкретної інформації про подальші тенденції і зміни одного з них можна здійснити з певною імовірністю прогноз розвитку ситуації у другому.

Крім того, отриманий математичний інструментарій можна використовувати в процесі короткострокового прогнозування динаміки фінансування інноваційного розвитку економіки у розрізі джерел з врахуванням його регіонального аспекту. Так, сформовані в математичному вигляді взаємозв'язки між показниками фінансової стійкості банківського сектору і обсягами фінансування інноваційного розвитку національної економіки дозволяють через використання регресійних рівнянь на конкретний період розраховувати «оцінюючі» значення фінансових потоків, які можна спрямовувати на реалізацію інноваційних програм розвитку на різних рівнях економіки. Подібні значення показників необхідно вважати як «рівнозваженими», що дозволяє використовувати їх у якості орієнтирів для реально існуючих даних з метою подальшого прогнозування величини і напрямку змін.

4.3. Удосконалення практики управління золотовалютними резервами центрального банку

В умовах подолання руйнівних наслідків світової фінансової кризи, формування антикризового формату функціонування банківської системи важливого значення набуває посилення ролі центрального банку країни як провідника

грошово-кредитної політики. Розробка дієвих заходів щодо стабілізації економічного зростання потребує ретельного дослідження найбільш важливих моментів управління золотовалютними резервами країни, що базуються на принципах Базельського Комітету, насамперед через вивчення джерел нагромадження резервів, визначення мети підтримки та оцінки можливості отримання прибутку від використання резервів. Центральні банки провідних розвинених країн поширюють на фінансові інструменти відомі принципи управління, а їх методологія може бути пристосована та використана для власних потреб окремими комерційними банками України.

Актуальність даного питання значно підвищується у відповідності з реальним розвитком світового фінансового ринку, появою новітніх фінансових інструментів та зростанням рівня ризиків. В останні роки, проблеми, що пов'язані з управлінням валютними резервами отримали популярність, а практика управління резервами швидко розвивалася. Для багатьох країн, особливо, для країн з економікою, що формується, офіційні валютні резерви є не тільки головним національним активом і значним інструментом грошово-кредитної політики, але й інструментом політики обмінного курсу. Тому життєво важливо, щоб національні ресурси використовувалися та управлялися професійно і ефективно.

Управління резервами - трудомістка процедура, що вимагає чітких цілей, широких повноважень, сильних систем контролю, відкритої і прозорої звітності, реалістичної оцінки обмежень, з якими прийдеться зіштовхнутися. Якщо управління здійснюється належним чином, відкрито та успішно, це поліпшить відношення й віру населення в офіційну політику, що проводиться, і може внести матеріальний вклад в успішне макроекономічне управління. Як свідчить світова практика, нехтування увагою до питань управління золотовалютними резервами зі сторони центральних банків може призвести не тільки до значних фінансових втрат, які значно зменшують обсяг золотовалютних резервів, але й взагалі підривають авторитет центрального банку перед іншими провідними фінансовими установами світу.

Вирішенню проблем управління золотовалютними резервами присвячено багато наукових праць вчених – фінансистів, які сформувавши концептуальні підходи для їх дослідження. Заслужують на увагу розробки авторів, серед яких особливо відомі роботи Алібера Р., Балабанова І. Т., Вільямсона Д., Гальчинського А. С., Грінспена А., Задорожнього Г.В., Кларка Р., Доунза П., Едвардса С., Красавіної Н. І., Костіної Н. І., Лупіна О. Б., Мороза А. М., Мюррея Д., Носкової І. Я., Пебро М., Савлука М. І., Сінкі Д., Стельмаха В. С., Френкеля Д., Хана М., Хілі Д., Ющенко В. А. та ін.

Вивчення результатів досліджень вищезгаданих науковців дозволяє стверджувати, що їх роботи сприяли розширенню уявлень про сутність золотовалютних резервів, існуючі методи та підходи до управління ними. Але недостатнє системне висвітлення означених питань, відсутність комплексних підходів до функціонування механізму управління золотовалютними резервами в нових історичних умовах потребують нагальних зусиль дослідників щодо забезпечення їх вирішення. Теоретико-методологічну основу досліджень даної проблематики складають сучасна портфельна теорія, стратегії і методи управління золотовалютними резервами центральних банків.

Так, поняття *управління золотовалютними резервами* включає «... розуміння процесу зберігання золотовалютних резервів з метою збереження або нарощення їх реальної вартості, підтримання високого рівня ліквідності та доступності до використання органами грошово-кредитного управління» [20]. Управління золотовалютними резервами – це процес, що складається з таких етапів, як планування; організація, мотивація та виконання; аналіз ефективності; звітність та контроль.

Розвиток інтеграційних процесів, глобалізація світового та національного фінансового ринків вимагають розробки системи, яка забезпечить захист національної економіки від негативного втручання даних процесів. З принципової точки зору, золотовалютні резерви можна розглядати у якості «амортизаційного» структурного елементу економіки для стримування негативних тенденцій, якому притаманні певні властивості – офіційний характер, надійність, постійна доступність до використання, прозорість формування, ретельність визначення структури активів, регуляторний характер.

На ефективність процесу управління золотовалютними резервами впливають фактори як прямої, так і непрямої дії внутрішнього та зовнішнього середовища, зокрема, грошово-кредитна політика, режим курсоутворення, стан платіжного балансу, кон'юнктура фінансових ринків, розвиток сучасних інформаційних та фінансових технологій тощо.

Під час обговорення існуючих методик управління золотовалютними резервами (далі – ЗВР, резерви) є доцільним пристосувати до них портфельну теорію, яка ефективно працює в приватному секторі та використовується при рішенні проблем управління активами. В останні роки акценти щодо управління резервами зміщаються у напрямку від проблем ліквідності до інвестиційного аналізу.

При цьому розглядається безліч стандартних блоків. *Перший* – це набір *переваг інвестора*, що визначає, як інвестор зволіє торгувати ризиком проти прибутковості, тобто які співвідношення показників ризик-прибутковість

прийнятні для інвестора. *Другий – вибір портфеля*, набору активів і боргових зобов'язань, для яких ризик і прибутковість стають питанням компромісу. *Третій – numeraire* або одиниця виміру, до якої наводяться активи та прибутковість (wealth and hence returns). *Четвертий – інвестиційний період* або часовий відрізок, для якого зіставляються прибутковість і ризики. На завершальному етапі управління резервами формується набір варіантів *можливих інвестицій*, разом з їхніми *характеристиками ризик-прибутковості*.

Існує певна кількість якісно подібних відносин при виборі портфеля інвестицій, з якими зіштовхується типовий менеджер з управління активами приватного сектору та типовий менеджер з управління ЗВР країни. Визначення характеристик показника ризик-прибутковість, переліку можливих варіантів інвестиційних проектів, як і вибору доречного інвестиційного періоду – це основні моменти прийнятного інвестиційного рішення.

Перелік варіантів, з якими зіштовхується менеджер ЗВР якісно більш складний для аналізу, тому що резерви включені в досить широкий набір активів центрального банку (далі - ЦБ). Портфель ЗВР ЦБ, на відміну від портфеля приватного сектору, не можна розглядати ізольовано, тому що він є частиною більш широкого набору активів і зобов'язань країни, які формуються і підтримуються для виконання набору функцій економіки держави в цілому (наприклад, потреба в страхових платежах, страхування від раптового відтоку іноземного капіталу і ін.). Навіть абстрагуючись від цих факторів, ЗВР – це тільки один із варіантів бухгалтерського балансу суспільного сектору країни, який відбито у бухгалтерському балансі ЦБ. Існує питання щодо оцінки ступеню, у якій повинні управляти резервами, беручи до уваги інші аспекти цих бухгалтерських балансів (наприклад, вплив на капітал ЦБ). Виходячи з вищенаведеного, можна стверджувати, що традиційні критерії та методи портфельного розподілу можуть стати лише частиною організаційних дій для отримання відповідей на питання, з якими зіштовхуються ЦБ в процесі управління ЗВР.

У багатьох випадках, офіційні ЗВР – це основний національний актив. У багатьох розвинених країнах і в країнах з економікою, що формується (далі – СФЕ), резерви можуть становити до декількох процентних пунктів ВВП країни. У деяких СФЕ ця цифра значно вище. Тому, з погляду щодо збереження цього національного активу, управління офіційними ЗВР стало важливою справою майже для всіх ЦБ. У той же час, не ефективне управління резервами може загрожувати небезпекою іншим елементам національної політики (наприклад, політиці офіційного обмінного курсу), що може заподіяти серйозний економічний збиток з боку всієї сукупності фінансових втрат, через що постраждають активи країни. Це означає, що управління офіційними резервами відіграє подвійно важливу роль для влади. У багатьох випадках під загрозою ви-

являється не тільки величезна сума грошей, але також і елементи національної економічної політики.

Стосовно аналізу ефективності і визначення основних причин підтримки золотовалютних резервів можна запропонувати наступне узагальнення: хоча майже всі країни підтримують валютні резерви, причини кожної із країн різні.

Найбільш звичайною практикою накопичення резервів є реалізація завдання **формальної підтримки обсягів національної валюти**. Це найбільш традиційне використання ЗВР, і особливо їх складової частини – золотих запасів. Для більшості країн сучасного періоду таке використання резервів не є основним.

Більш звичайним підходом є використання резервів як **інструменту обмінного курсу або грошово-кредитної політики**. Це найбільш типовий випадок для тих країн, які додержуються політики фіксованого обмінного курсу (*fixed exchange rate policy*), і для тих, які сподіваються впливати на ринок пропозицією або попитом своєї національної валюти проти іноземних валют з метою підтримки фіксованого курсу.

Наступний варіант використання ЗВР – це забезпечення фондів для **обслуговування зобов'язань в іноземній валюті й боргових зобов'язаннях**. Іноземна валюта необхідна в той момент часу, коли настає момент погашення боргового зобов'язання, з метою уникнення неплатежу (дефолту). Можна задовольнити потребу в іноземній валюті, купуючи її на ринку (тобто продаючи національну валюту країни) коли виникне потреба. Але багато країн не проводять таку політику з кількох причин:

- валютні ринки можуть бути в несприятливому стані в той час, коли необхідна іноземна валюта;
- угоди можуть підірвати збалансований стан національного ринку;
- стратегія спричиняє великі відкриті валютні ризики в портфелі зобов'язань;
- такий підхід зменшує довіру з боку кредитних агентств до країни, як до емітенту, у результаті чого знижується рейтинг країни, зменшується привабливість країни для кредиторів і збільшується вартість запозичень в іноземній валюті.

Також ЗВР можуть підтримуватися у якості джерела фінансування урядових **видатків за межами країни**. Багато країн передбачають подібну практику планування фінансування за рахунок використання резервів. Такий механізм застосовується, коли валютні надходження або відтоки є «вибоїстими» (непостійними) або відчувають на собі вплив типових сезонних коливань. У цих

випадках ЗВР можуть бути використані, щоб упорядкувати графіки сплати платежів.

Використання ЗВР може забезпечити **захист економіки у випадку критичних ситуацій або лиха**, у якості фонду для фінансування відновлення та будівництва. Це одна з відповідних мір для невеликих країн, які не здатні забезпечити самострахування. Великі країни, як правило, фінансують відновлення від наслідків кризи однієї із частин їхньої внутрішньої економіки відчуженням коштів з іншої частини економіки. Тут доречно згадати природну катастрофу на Західній Україні влітку 2008 року і збільшення державних видатків на уникнення наслідків паводків, що зруйнували сотні будинків. На відновлення інфраструктури регіонів, що постраждали, були спрямовані кошти з держбюджету – побічним ефектом стало зростання рівня інфляції в країні.

Невелика країна може бути повністю зруйнована природним катаклізмом, який здатний знищити експорт, або призвести до краху в торгівлі, або навіть викликати військове протистояння. Для подібних подій, ЗВР спроможні забезпечити необхідний рівень диверсифікованості існуючих активів, об'єднання фондів, що придатні до використання, виступаючи гарантом безпеки та стабільності для потенційних кредиторів.

ЗВР також можуть підтримуватися у якості **інвестиційного фонду** для отримання прибутку від фінансових вкладень. Для деяких країн, використання коштів інвестиційного фонду може стати логічною політикою, наприклад, у випадках, коли:

- внутрішня економіка країни не може поглинути великі витрати без наступного «перегріву економіки»;
- «випадковий» прибуток зруйнував би внутрішню економіку;
- необхідно підготуватися до функціонування економіки в умовах менш прогнозованого майбутнього (наприклад, у випадку, коли закінчатся природні ресурси);
- необхідності забезпечення підтримки рівня диверсифікованості активів невеликої країни.

Для будь-якої країни, стратегічна причина підтримки ЗВР буде грати дуже важливу роль у плануванні того, як управляти цими резервами і яким чином, у які інструменти фінансового ринку вони повинні бути інвестовані. Вищі посадові особи, що планують управління резервами своєї країни, повинні адекватно ідентифікувати причини підтримки резервів на основі вищевикладених підходів. Резерви, що підтримуються «випадково», рідко використовуються оптимально. У багатьох випадках оптимальним рішенням щодо резервів, які інакше не використовуються, може навіть стати поверненням їх плат-

никам податків. Країни, які вирішують, що підтримувані ними резерви є більшими, ніж це є необхідним, можливо, повинні вжити заходів для їх зменшення шляхом поглинання, з метою запобігання їх занадто швидкому перетіканню з ринку. У цьому випадку перед менеджерами постає складне завдання, щоб забезпечити максимальне використання економікою грошової маси усередині країни.

Варіанти потенційного використання золотовалютних резервів можна класифікувати з урахуванням *основних способів та методів їхнього нагромадження* наступним чином :

1. Інтервенція на валютному ринку, з погляду впливу на обмінний курс та/або підтримки керованості ринкових умов.
2. Здійснення платежів для країни за товари й послуги, особливо у випадку виникнення труднощів при одержанні зовнішнього фінансування.
3. Забезпечення ліквідності секторів економіки в надзвичайних ситуаціях, особливо банківського сектору.
4. Підкріплення довіри інвесторів щодо здатності країни виконувати свої валютні зобов'язання, спроможності уряду країни обмежити ймовірність виникнення фінансових криз і можливого скорочення обсягів зовнішнього фінансування.
5. Здійснення платежів уряду.
6. Підтримка внутрішньої монетарної політики управління ліквідністю (наприклад, через валютні операції своп (FX swaps)).

Встановлення балансу між переліченими взаємозалежними цілями буде залежати від певних факторів, що будуть присутніми в країні. До таких факторів можна віднести режим валютного обмінного курсу країни, її кредитоспроможність, ступінь уразливості під впливом зовнішніх дестабілізуючих факторів, а також діапазон доступних внутрішніх інструментів реалізації грошово – кредитної політики.

Валютна інтервенція в контексті валютної й фінансової кризи має більше загального з використаннями п. 2. і п. 3. Наприклад, починаючи з азіатської кризи, велика увага приділялася дослідженню її потенційного впливу на посилення фінансової кризи з боку рейтингових агентств. Рейтингові агентства (далі – РА), зосереджуються, насамперед, на загальному компоненті, підкреслюючи аспект ліквідності. Вплив висновків та інформації РА можливо простежити на наступному прикладі. Так, за станом на 17.10.2008 р. Fitch Ratings понизило довгострокові рейтинги дефолту емітента України в іноземній та національній валютах. Відповідно до цих рейтингів було збережено «Негативний»

прогноз. Також було знижено рейтинг країни «ВВ-» (ВВ мінус) до «В+», що відобразило стурбованість Fitch щодо того, що Україна знаходиться в істотному ризику валютної кризи, включаючи значне знецінення гривні та посилення фінансової нестабільності. НБУ в той час вже проводив валютні інтервенції, щоб уникнути значної девальвації гривні. У результаті доведення рейтингу до відома широкого загалу стало додатковою причиною поглиблення валютної кризи на ринку України і курс гривні різко знизився [54].

Накопичення ЗВР передбачає за мету створення запасу, щоб забезпечити *потенційні ресурси для майбутнього використання* або сформувані *побічний продукт* реалізації політики щодо управління обмінним курсом, що вимагає необхідності регулювання резервів. В останні роки валютна інтервенція, не в останню чергу з метою забезпечення опору зростаючому тиску на обмінний курс, відіграла ключову роль у багатьох країнах. На думку аналітиків, це збільшує ймовірність того, що обсяги ЗВР можуть стати більшими, ніж це є необхідним для їх використання у майбутньому (табл. 4.5).

В міжнародній практиці існує три основних методи фінансування резервів: запозичення іноземної валюти формально (наприклад, через випуск міжнародних зобов'язань у вигляді облігацій, бондів); запозичення іноземної валюти проти внутрішньої валюти через ринок валютних свопів; купівля іноземної валюти прямо проти національної валюти. Зазначені *методи фінансування резервів* можуть мати різні ефекти впливу на ринок [44]:

- **Запозичення** через випуск бондів в іноземній валюті або подібні інструменти (наприклад, міжнародні займи) не впливають безпосередньо на валютний ринок та на обмінний курс. Це пояснюється тим, що внутрішня валюта не бере участі в угоді й тому не повинно виникати ніякого прямого ефекту впливу на величину обмінного курсу.
- Використання **валютних свопів** (FX swap) призводить до тимчасового ефекту тільки на валютному ринку. Такий характер процесу пов'язаний з тим, що, хоча й існує угода на ринку спот (*spot market*) із продажу національної валюти й придбання іноземної валюти, існують пряма й протилежна угода (наприклад, зараз покупка, а через час продаж такої ж суми базової іноземної валюти, здійснюється для врегулювання угод і грошових потоків у майбутньому. Так що загальний рівень обмінного курсу не буде порушений.
- **Прямі покупки іноземної валюти** проти продажів національної валюти можуть, і значною мірою впливають на зміну величини обмінного курсу, оскільки сукупна пропозиція національної валюти на ринку збільшується.

Таблиця 4.5

Валютні резерви й ступінь відповідності

Країна	Розмір резервів (reserves outstanding), млрд доларів США		Резерви/ надходження (Reserves/ Imports), рік		Резерви/широкі гроші (Reserves/ broad money), %		Резерви/короткостроковий борг (Reserves/Short term debt) ¹	
	2000	2006	2000	2006	2000	2006	2000	2006
Китай	166	1066	9	16	10	24	8	13
Японія	347	875	11	18	6	15	2	2
Тайвань, Китай	107	266	9	16	19	34	8	8
Росія	24	295	6	20	44	77	2	5
Корея	96	238	7	9	29	38	2	2
Інша Азія	325	647	6	7	27	30	2	2
Лат. Америка	136	271	5	7	23	25	1	2
Близький Схід	75	178	9	8	25	30	2	2
Центральна та Східна Європа	69	181	5	4	39	36	2	1
Промислові економіки	344	334	1	1	3	2	0	0

¹ Коефіцієнт; короткостроковий зовнішній борг (short-term external debt) визначений як консолідовані міжнародні заявки (international claims) всіх банків, що співпрацюють з BIS, у країнах, за межами охопленої території з датою повернення (maturity) строком до одного року; заснованих на невиконанні (outstanding) під кінець року позиціях.

Джерело: МВФ, Bank for International Settlements, Datastream.

Вибір одного із трьох методів фінансування резервів залежить від певних чинників: від здатності влади запозичити кошти; від стану валютного ринку; від сприйняття населенням об'єктивності обмінного курсу. Багато країн використовують всі три методи в різний період, залежно від відносного рівня витрат за кожним методом, стану ринку, а також взаємної узгодженості з іншими тактиками.

У багатьох країнах, підтримувані ЗВР відображаються на балансі ЦБ, офіційні запозичення в іноземній валюті проводяться урядом або Міністерством Фінансів (далі – МФ) безпосередньо або через агентство управління боргами. Для ЦБ є звичайним управляти ЗВР як прямим портфелем активів, тобто окремо від інших валютних зобов'язань.

Альтернативний підхід, наприклад, що був використаний владою Великобританії, полягає в тому, щоб управляти валютними зобов'язаннями та активами разом. Є кілька варіантів для відображення у бухгалтерському балансі такого режиму управління, залежно від приналежності активів і зобов'язань [45]:

- Активи й зобов'язання перебувають на бухгалтерському балансі МФ;
- Активи й зобов'язання перебувають на бухгалтерському балансі ЦБ;
- ЦБ тримає активи, а МФ – зобов'язання, і два відомства укладають якусь формальну угоду, щоб спільно здійснювати управління (наприклад, неринковий обмін зобов'язаннями між ЦБ і урядом).

Якою не була б обрана позиція щодо управління активами й зобов'язаннями разом, це дозволяє владі зосередитися на сукупній чистій позиції й чистому ризику, що може виправдатися тільки очікуванням більш кращого кінцевого результату.

У більшості країн ЗВР належать ЦБ, перебувають на бухгалтерському балансі ЦБ і остаточні рішення щодо управління резервами приймаються структурою управління ЦБ. Є кілька протилежних прикладів щодо цього (США, Великобританія і Японія, що називаються трійкою), де ЗВР формально належать уряду, і остаточні рішення щодо їхнього управління належать уряду (звичайно Казначейство або Міністерство Фінансів). У цьому зв'язку відзначаються протистояння інтересів. Подібний стан справ спостерігається зараз в Україні, коли НБУ намагається проводити незалежну політику, у той же час, деякі дії уряду (наприклад, виплата соціальних допомоги на початку 2008 р.) вплинули на зростання рівня інфляції в країні й вплинули на обмінний курс національної валюти. В результаті ситуація дестабілізувалася, що стало, на думку фахівців, однією з причин кризових явищ в економіці України.

Для будь-якої країни прийняття рішення на основі вибору між двома підходами визначається безліччю факторів. Можливо найважливішим прецедентом з них є ситуація: якщо структура вже сформована і якщо вона працює, то немає необхідності її змінювати (позиція найменшої активності).

Існують також й інші питання, відповіді на які мають вплив на ухвалення рішення, а саме:

- відіграють ЗВР яку-небудь роль у підтримці національної валюти або випуску банкнот? ;
- використовуються ЗВР для управління внутрішньою валютною політикою?;
- використовуються ЗВР першочергово для страхування урядом зобов'язань в іноземній валюті?;

- як фінансується ЦБ? Дуже важливим залишається питання, наскільки незалежним є ЦБ. Остаточні рішення щодо валюти країни (політика обмінного курсу, втручання, або навіть рівень доларизації «dollarisation») звичайно враховуються урядом, і дані рішення будуть мати наслідки для управління ЗВР. У таких випадках визначення власника запасів має менше значення, ніж потреба в скоординованому виробленні тактики між урядом і ЦБ.

Отримання очікуваних результатів використання золотовалютних резервів можна забезпечити на основі реалізації алгоритму формування бажаних характеристик структури портфеля активів (рис. 4.8).

В практиці своєї діяльності центральні банки у своїх операціях з активами дотримуються трьох основних цілей: **безпека (збереження капіталу), ліквідність і прибутковість**. Причому, безпека й ліквідність перебувають на одному рівні і є першорядними.

Сутність терміну *ліквідність* можна тлумачити у взаємозв'язку з двома пов'язаними, але відмінними поняттями. Перше – *ринкова ліквідність*. Інструмент є ліквідним, якщо угоди в ньому укладаються швидко та з невеликим впливом на ціну. Друге – *консолідована ліквідність*. Може бути визначена як здатність нарощувати фонди за рахунок короткотермінових вкладів або через продаж активу, або через доступ до зовнішнього фінансування, використовуючи актив як майнову заставу, з метою задоволення консолідованого попиту.

Первинна мета формування валютних резервів полягає у тому, щоб запобігти потенційний дефіцит ліквідності. Для цього необхідний валовий запас ЗВР може бути профінансований в іноземній валюті або, еквівалентно, у національній валюті із застосуванням валютного хеджу.

В ситуаціях, коли валютні резерви фінансуються подібним способом, вони згадуються як «запозичені резерви». У розумінні внутрішнього змісту, всі валютні резерви «запозичені», у тому сенсі, що вони підтримуються у формі внутрішнього боргу і націлені на управління ліквідністю на внутрішньому ринку. При визначенні **стратегічних цілей управління** слід нагадати, що обсяги ЗВР частіше за все є більшими в абсолютному вираженні у порівнянні з іншою частиною фінансів країни. Тому, одержання прибутку за рахунок інвестування ЗВР не є першорядною причиною їхньої підтримки. Але це не робить мало-значущим завданням для менеджерів з управління ЗВР з метою забезпечення максимізації прибутку.

Максимізація прибутку стала однією із цілей, що відповідають інтересам влади. Традиційно фактор прибутковості був характерним тільки для приватного сектора. Але в умовах сьогодення, в умовах недостатності наявних ресурсів забезпечення інноваційного розвитку економіки, такі погляди поступово

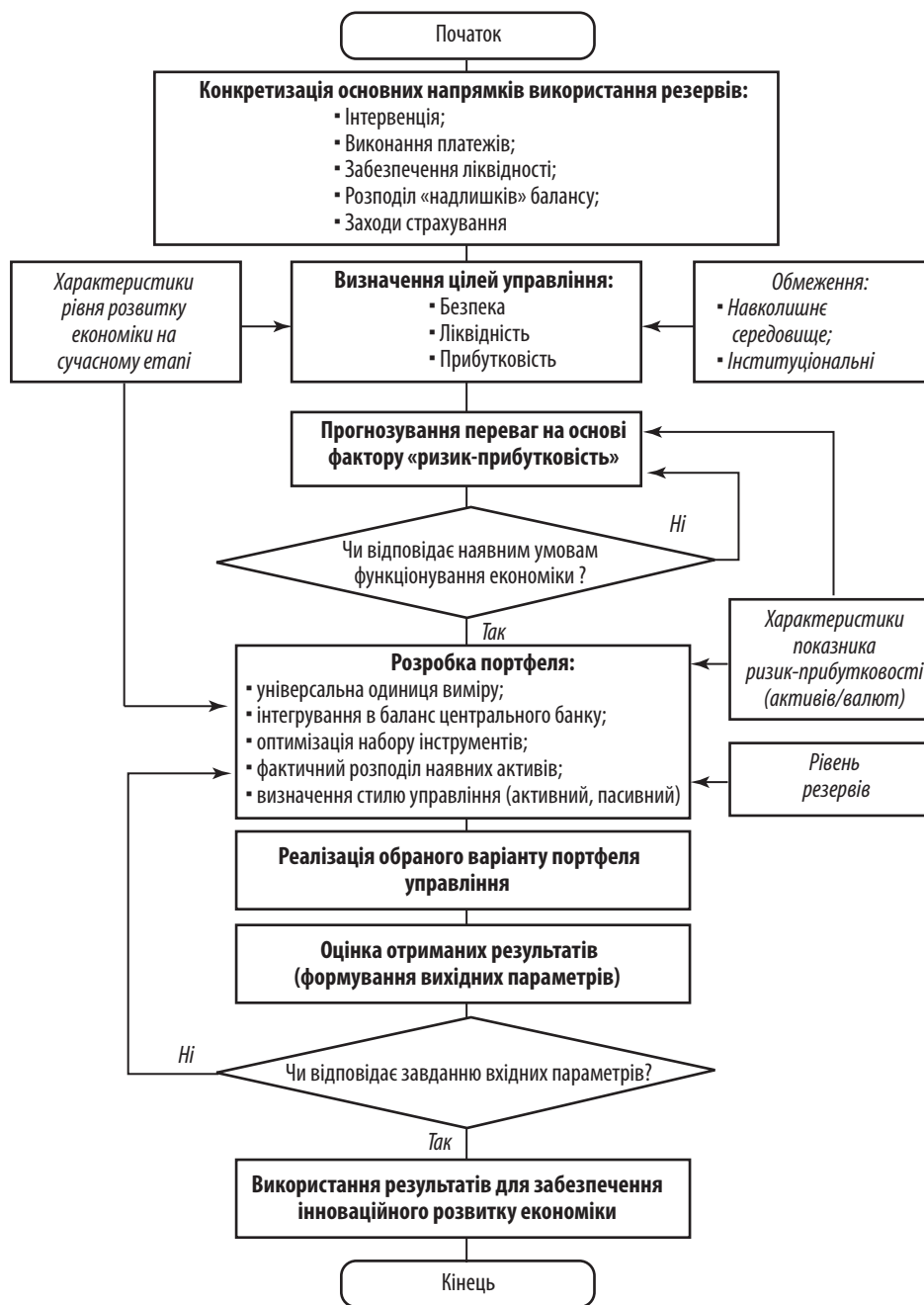

Рис. 4.8. Алгоритм процесу розробки портфеля управління золотовалютними резервами (авторська розробка)

втрачають сенс, і прагнення до прибутковості зараз розглядається як законний і важливий елемент управління офіційними ЗВР. Враховуючи суму коштів, що ставиться під загрозу, владою стало широко розглядатися питання щодо процесів інвестування, і особливо проблема гарантування того, щоб потенційний прибуток не був витрачений впусту.

Залишається незмінним принцип, згідно з яким із трьох цілей «класичної трилогії цілей» прибутковість є третьою по важливості (рис. 4.9). Відповідно до тлумачень трилогії цілей головною із них залишається завдання офіційного управління резервами з тим, щоб забезпечувати максимізацію прибутковості, підтримку достатньої безпеки активів і адекватної ліквідності, а також поточної потреби у резервах.

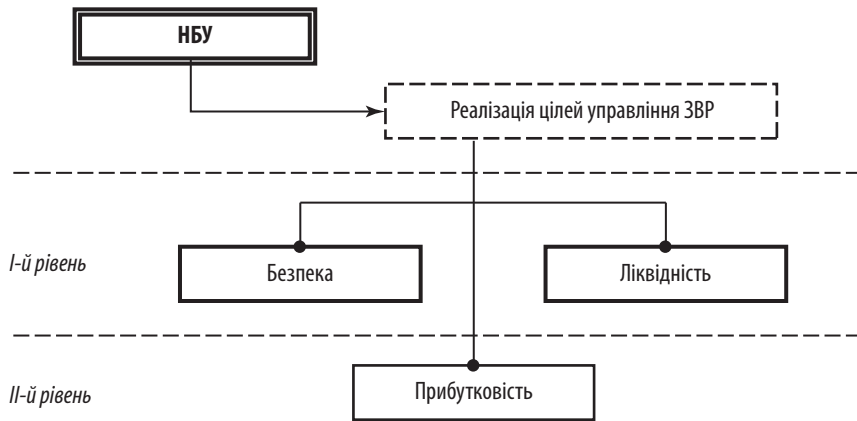

Рис. 4.9. Схема ієрархії цілей «класичної трилогії цілей» для менеджерів з управління резервами (авторська розробка)

В процесі управління ЗВР принциповим питанням залишається розгляд різних варіантів видів портфелів і вибір оптимального. *По-перше*, можна розглядати **валові резерви ізольовано**, відповідно до того, наскільки вони підтримані зобов'язаннями, що деноміновані або не деноміновані у валютах. У цьому випадку, менш ризиковою позицією буде інвестування всіх запасів в активи, що забезпечують меншу ризикову прибутковість в обраному інвестиційному просторі. *По-друге*, можна розглядати **валові резерви разом з будь-яким фінансуванням, що деноміновані у валютах**. При даному варіанті, рівень ризику зобов'язань також визначає рівень ризику для валових резервів. *По-третє*, варто розглянути можливість підтримки офіційних резервів країни у **формі золота**. Характеристики золотих запасів в даному випадку будуть здійснювати вплив на портфель з меншим рівнем ризику за рахунок стохастичних властивостей золотих запасів.

У подальшому при виборі варіанту портфелю необхідно враховувати **відносини до різних факторів ризику**, які дозволяють управляти мінливістю прибутковостей. Їх врахування при проектуванні оптимального портфеля – ключовий аспект визначення істотної **переваги ризику (толерантність)** фінансового інституту.

Як відомо, одним із джерел потенційної мінливості є ринкова ліквідність. Ще одним, більш важливим джерелом її може бути кредитний ризик, який є результатом неплатежу позичальників. Його виникнення залежить від того, чи виникає подія з боку портфельних холдингів - тип ризику, особливо доречного на рівні портфельного проекту, чи в процесі реалізації обраного портфеля, відображаючи при цьому невдачі контрагентів при реалізації угод. Можна виділити основні фактори, які залишаються основними при виборі тієї чи іншої стратегії управління ЗВР, які наведені на *рис. 4.10*.

Рис. 4.10. Основні фактори впливу в процесі прийняття управлінських рішень центральним банком щодо управління ЗВР

Незважаючи на наявність єдиних підходів і визначення основних факторів, які використовуються ЦБ в процесі прийняття рішень щодо управління ЗВР, не існує єдиних рекомендацій для всіх країн. Це пояснюється специфічними обставинами і конкретними показниками їх економічних процесів.

У досягненні своїх цілей центральні банки є підлеглими ряду інституціональних та інших **обмежень**, які будуть впливати на кінцевий вибір конкретної стратегії управління ЗВР. При цьому *чотири програми обмежень* заслуговують на окрему увагу:

Перша програма обмежень відображає **остаточні цілі установи**. Операції щодо управління ЗВР не повинні перетинатися (не бути протиставними при реалізації тактичних цілей), повинні забезпечувати досягнення остаточної мети – грошово-кредитної стабільності, що розглядається з врахуванням типових термінів забезпечення і сприяє фінансовій стабільності. Відповідальність за фінансову стабільність може стримувати ЦБ від інвестування в деякі класи активів або від участі в пасивному управлінні активами приватного сектора (наприклад, передбачувана поведінка, що може підсилити ринкову напругу під час криз).

Друга програма обмежень може виходити із необхідності врахування елементів **внутрішнього середовища управління**. Відносини ЦБ із урядом грають тут ключову роль.

Третя програма обмежень може передбачати неявні правила прийнятного поведіння державних інститутів у **міжнародному середовищі**. У своїх операціях ЦБ проводять обережну політику, переважно щоб не торкатися ціни інструментів, з якими вони працюють. Це відбувається не тільки відповідно до вимог, що застосовуються до учасників ринку приватного сектора, але також відображає бажання не порушити ціни в тих розрахункових грошових одиницях, за стабільність яких відповідальні ЦБ інших країн. Це може призвести до звуження діапазону валют, якими банки управляють.

Також обмеження можуть враховувати фактори, **внутрішні по відношенню до даної установи**. Вони включають насамперед обмеження на людські й технологічні ресурси, які знаходяться в його розпорядженні, такі як технічні ноу-хау й ІТ інфраструктура.

При визначенні оптимального розміру ЗВР, який є предметом управління, необхідно враховувати два основних моменти:

1. Правильна ідентифікація (встановлення цілі) використання резервів і того мінімуму ресурсів, необхідних для виконання ідентифікованої потреби.
2. Правильний аналіз і оцінка вартості фінансування резервів.

Обмеження щодо розміру резервів визначаються відомою реальною вартістю накопичених ЗВР. Ці два елементи в сукупності забезпечують мінімальний розмір ЗВР, достатній для реалізації мети використання. Політика більшості країн спрямована на підтримку «комфортного рівню», який є вищим за мінімум, що вони визначили. Важливо враховувати, що влада навряд чи прикладе належні зусилля щодо розвитку економічної системи держави, коли існують безрозмірні обсяги ЗВР.

При виборі ефективної стратегії управління резервами необхідно враховувати, що зберігати золото у ЗВР і підтримувати його дорого і незручно для торгівлі, особливо, якщо угоди включають зміну місця розташування або зберігання золота. Тому багато країн вважають за правило, що золото не повинне відігравати ніякої ролі в операціях з управління ЗВР.

З іншого боку, на прикладі аналізу досвіду розвитку подій останніх кризових явищ у фінансовій системі України, звернемо увагу на те, що використання ЗВР тільки в грошовій формі при заморожуванні великої частини національних активів у збанкрутілих фінансових структурах (Lehman Brothers, США) призводить до того, що країна фактично втрачає можливості використовувати високоліквідні номінальні ЗВР у реальній ситуації при настанні кризових явищ в економіці країни. ЗВР фактично присутні на балансових рахунках ЦБ, але реальне їхнє використання для поточних потреб є неможливим. За подібною ситуацією можна спостерігати в цей час.

У результаті подібного підходу, резерви у вигляді іноземної валюти здатні стрімко знецінюватися, коли світові фінанси піддаються значним струсам. Заморожування частини активів країни може призвести до неспроможності НБУ підтримувати ліквідність банківської системи України. Це у свою чергу може підігрівати ситуацію в національній банківській системі й приводити до банкрутства ряду банків, які потрапили в «кредитну пастку», а також до нестачі ліквідних коштів у банківській системі й нездатності НБУ фінансувати банки через відсутність коштів.

Виникає дилема, яка є складною для вирішення менеджерами НБУ. За неофіційних даних, у структурі ЗВР України на 01.09.2008р. частка золота становила усього 1,35 %. У той час, як по загальноприйнятим світовим нормам вона повинна дорівнювати 15–30 %. Безперечно, управляти більш ліквідними коштами в іноземній валюті легше з погляду на можливість отримання прибутку (в 2007 році Національний банк України зафіксував прибуток від управління ЗВР на рівні 5% річних, при середньоринковій прибутковості внутрішнього ринку 30–4 0% річних у національній валюті) за рахунок високої ліквідності світових валют, що входять у портфель.

Як факт, непродумані рішення щодо складу портфеля резервів, структура якого трималася в секреті аж до настання кризових явищ, поставили фінансові установи України в надзвичайно складне становище.

Незбалансованість бюджету в сполученні зі скороченням ліквідності в банківському секторі, як слідство міжнародної фінансової кризи, неможливість залучити іноземні інвестиції призвели до патової ситуації, коли в результаті кредитного стиску банківська система країни перебуває в дуже складному становищі.

У результаті Уряд України і НБУ просять допомоги у міжнародних організацій та МВФ. На думку фінансових аналітиків, однією з умов надання чергового траншу МВФ є введення в країні «режиму гнучкого обмінного» курсу, що опирається на відповідну грошово-кредитну політику й валютні інтервенції, прискорене просування до таргетування інфляції та зміцненню незалежності НБУ, що повинно допомогти згладити зовнішні шоки й уникнути дезорганізації валютного ринку.

На нашу думку, більш грамотне й професійне управління ЗВР із боку НБУ дозволить пом'якшити тиск із боку інвестиційних потоків з України за рахунок розтягування в тимчасовому інтервалі інтервенцій. Для політики НБУ це можна розглядати у якості додаткової можливості для зняття тиску на обмінний курс. Різка зміна валютних курсів несприятливо позначається на працездатності банківського сектора, інших важливих секторах, що призводить до росту безробіття й соціальної напруженості, підриваючи віру населення в офіційну політику НБУ.

Наступним важливим рішенням, яке повинен приймати менеджер щодо управління золотовалютними резервами, є вибір набору інструментів, який повинен містити еталонну структуру активів. Такий підхід фахівцями з проблем управління ЗВР вважається доцільним.

Складність **еталонного процесу** та існування потреби в пристосуванні еталону під власні специфічні обставини призвели до появи безлічі менш складних альтернатив, які розглядаються в процесі управління офіційними резервами. Найбільш типовими серед них є наступні – **індексація, порівняння власних варіантів з варіантами зовнішніх менеджерів і таргетування фіксованого курсу**.

Проведення індексації є найбільш загальною альтернативою. Існує широкий діапазон індексів, що розраховуються та пропонуються широкому загалу на основі відомих інвестиційних принципів. Індекси є доступними і використовуються ЦБ для включення їх у власний портфель. Істотним моментом є те, що чи буде враховано результати детального аналізу щодо окремих позицій (активів), які стосуються індексу.

До основних переваг використання індексів відносяться:

- прозорість (індекс загальнодоступний, відсутні сумніви в його властивостях);
- зовнішня оцінка (прибутковості індексу розраховані постачальником індексу й не можуть бути відхилені будь-якою іншою стороною);
- простота використання (використання індексу дозволяє запобігти проведено складних еталонних обчислень).

Заслуговує на увагу інший підхід, який використовують ЦБ. Він полягає в тому, щоб *порівнювати свої власні портфелі з портфелем зовнішнього менеджера*. Такий підхід гарантує, що структура внутрішніх портфелів є реалістичною – це саме по собі активно керований портфель і враховує усі можливості ринку, щоб забезпечити зростання вартості. Але при цьому він має також ряд незручностей, а саме:

- порівняння буде адекватним, якщо зовнішній менеджер має такі ж самі можливості, інвестиційні інструменти й т.п. і зіштовхується з тими ж самими обмеженнями й межами що й безпосередньо ЦБ;
- будь-який аналіз ефективності власної роботи ЦБ буде потребувати значної кількості інформації щодо роботи зовнішнього менеджера;
- процес не дозволяє встановити на яких принципах ґрунтується і які цілі переслідує еталон зовнішнього менеджера (принцип чорної скриньки);
- процес не може використовуватися ЦБ країн, які не хочуть або їм не дозволяється доручати управляти фінансовими коштами зовнішнім менеджерам.

Заключний метод оцінки роботи менеджера з управління ЗВР складається в *порівнянні з абсолютною метою*. Наприклад, метою може бути мінімальна прибутковість в 5%. Це також має свої недоліки. Головним серед них є те, що якщо ринкові курси високі, або якщо тенденція змін цін сприятлива, ціль занадто легка для досягнення. У той же час, якщо курси низькі, ціль є важкою для досягнення. Це може призвести до того, що менеджер буде вимушений значно збільшити ризики для досягнення мети.

З погляду портфельної теорії, рішення, що регулює структуру *інвестиційних активів* має фундаментальне стратегічне значення. Воно логічно передує специфічним портфелям і близько пов'язане з толерантністю установи до ризику. Тому, це рішення приймається на найвищих рівнях управління, іноді навіть поза контролем ЦБ, будучи, в остаточному підсумку, предметом відповідальності міністерства фінансів (де центральний банк діє як його агент).

Оскільки рівень дисципліни та жорсткість вимог в процесі управління резервами зростає, проект портфелів буде майже незмінно мати критичний найвищий рівень *стратегічного розподілу активу*. Саме на цьому рівні визначаються ключові характеристики портфеля. Прийняття такого рішення має форму певного цільового розподілу по класах активів (валютний ринок, інструменти з фіксованою прибутковістю, ін.) поряд з індексами і носить назву *«стратегічного еталону»* [46].

По відношенню до кожного варіанту портфеля, в цілому портфельні стратегії можна описати на основі аналізу двох принципів, результати чого відобра-

жено в матриці типів стилів управління (табл. 4.6). По-перше – ступінь *цільності відхилень* від стратегічного еталону. По-друге – ступінь *стабільності в стратегічному еталоні*.

Таблиця 4.6

Матриця типів стилів управління

		Рівні толерантності ¹	
		Вузький	Широкий
Стабільність еталону	Висока	«спадний» пасивний	«висхідний» активний
	Низька	«спадний» активний	«висхідний» активний

¹ Рівні толерантності навколо певного еталону.

² Належить до стратегічного еталону, але в принципі також можливе застосування до тактичного еталону у відношенні до взаємозв'язку між еталонним і портфельним управлінням.

³ Якщо рівень толерантності дуже вузький, це ефективні суми індексації еталону.

Джерело: Bank for International Settlements.

Стратегія *активного управління ЗВР* передбачає прийняття стороною певного ризику для одержання додаткового прибутку. Тому ризик – це невід'ємна і істотна частина активного управління. Ризику не можна уникнути, але їм можна управляти і його контролювати. Вихідним положенням до успішного активного управління є вірність прийняття рішень, коли і як сильно ризикувати.

Фахівці виділяють два типи активного управління. **Пряма торгівля**, (тобто прийняття прямо довгих або коротких позицій) має тенденцію приводити в підсумку до декількох великих позицій (*large positions*). Якщо позиція успішна, вона може принести більші прибутки, які схильні бути досить мінливими. ЦБ, що застосовує цей підхід, повинен бути готовим до можливих великих втрат. **Технічна торгівля**, з іншого боку, прагне використати ситуацію, коли один актив тимчасово дешевий у порівнянні з подібними активами. Такий підхід має тенденцію приводити до багатьох угод «маленький ризик – маленька прибутковість», коли портфельні менеджери використовують дисбаланси на ринку, і рівень прибутковості стає менш мінливим. Для більшості центральних банків, цей стиль буде домінуючим. Напроти, для найбільш схильних до ризику ЦБ – використання прямої торгівлі буде більш важливим.

Необхідно зазначити, що який би стиль торгівлі не був прийнятий, важливим елементом успішного активного управління є структурована процедура ухвалення рішення. Однією з таких ефективних процедур можна вважати **метод «Чотири П»**, який включає складові, зображені на *рис. 4.11*.

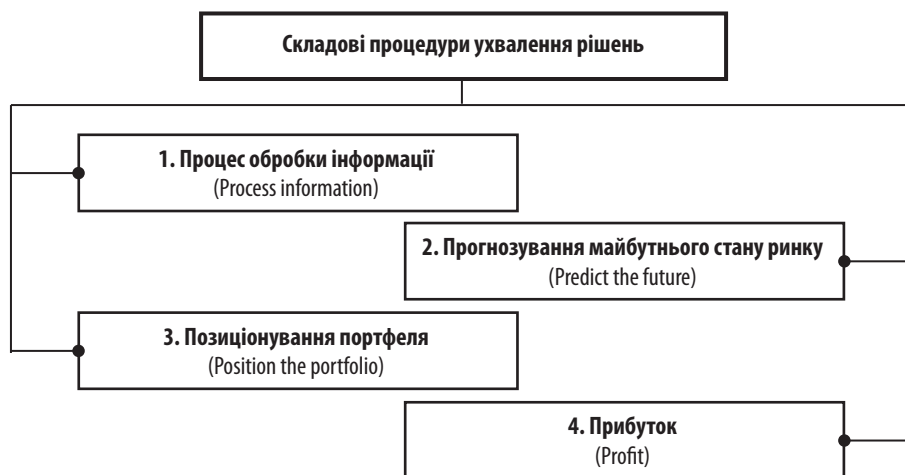

Рис. 4.11. Структура складових процедури ухвалення рішень за методом «Чотирьох П» (авторська розробка)

Перший елемент цієї системи передбачає *обробку інформації* безпосередньо на ринку. Ринкове середовище містить величезну кількість інформації, і ніякий інвестиційний менеджер не може управляти портфелем успішно, якщо ця інформація їм не використовується. Без врахування цієї основи будуть прийняті неправильні інвестиційні рішення, навіть якщо інша частина аналізу – вірна.

По-друге, інформація, яку одержує менеджер з ринку повинна використовуватися для *прогнозування майбутнього*. Є цілком природнім, що в торгівлі, у якій залучені портфельні менеджери, ця раціональність повинна завжди включати процедуру прогнозування майбутнього цінового руху активу, що купується або продається.

Сучасні комп'ютерні системи та бази даних агенцій новин містять величезні кількості різного роду аналізу та історичних даних. Однак, лише аналіз минулого не буде автоматично приводити до вигідної торгівлі, якщо співвідношення між минулим і сьогоденням не інтерпретовані належним чином.

Виробництво активного прибутку вимагає методичних і дисциплінарних процесів, підтримка гарних відносин з учасниками ринку й детального аналізу процесів, що відбуваються на ринку. Успішне портфельне управління має потребу в комбінації розуміння ринку й розуміння структури позицій у портфелі. Портфельні менеджери, які не мають цих двох складових, безумовно, дістануть прибуток протягом деякого часу, але цей прибуток не буде стабільним.

Із цих причин, портфельні менеджери усе інтенсивніше вишуковують різні інструменти для оцінки того, наскільки небезпечні позиції в їхніх портфелях.

До становлення ринку опціонів, головним протиріччям всім чотирьом описаним вище методам була інтуїція та досвід. Мінливість ринків була важливим показником, але до введення опціонів її було важко строго визначити кількісно. Кореляції між ринками могли бути розраховані, але інструменти, для використання таких кореляцій у математичних моделях ризику були в найкращому разі елементарними.

Метод, що заповнює ці вимоги, називається «Вартість Ризику» («*Value at Risk*»), або *Va*. Суть *Va* – це відповідь на питання, який максимальний збиток ризикує понести інвестор за певний період часу із заданою ймовірністю? Величина *Va* визначається як найбільший очікуваний збиток, що може одержати інвестор протягом n днів. Методологія *Va* ґрунтовно покладається на минулі кореляції між ринковими секторами, які продовжують підтримуватися в майбутньому в обчисленні ймовірності майбутніх втрат. *Va* може використовуватися з більшим ефектом для виміру не тільки ризикованості позиції, але й цілого портфеля, навіть якщо він складається з різних інструментів. Тому метод *Va* надзвичайно коштовний для більш складних операцій щодо управління резервами, у яких присутні крос-ринки (*cross-market*) і крос-валюти (*cross-currency*).

На рис. 4.12 наведено узагальнений алгоритм процесу реалізації розроблено-го портфеля фінансової установи. Він враховує основні етапи його реалізації:

1. **Організація торговельних операцій** укладається в безліч варіантів. Вони стосуються вибору того, чи управляти портфелем самостійно або віддавати, принаймні, деякі частки в управління зовнішнім менеджерам. Оскільки сукупність активів, у які ЦБ вкладають капітал, розширилася, а інформація про прибутковість стала більш прозорою, звертання до зовнішніх менеджерів зросло. Ключові питання при цьому стосуються критеріїв, що використовуються для аутсорсингу (*outsource* – розміщення виробництва в компанії-аутсорсері (переміщення виробництва або його частини з регіону з більш дорогою робочою силою в регіон з менш дорогою, тим самим знижуючи собівартість)).
2. **Вимір і оцінка виконання** складаються з безлічі кроків: оцінка портфеля й обчислення його прибутковості, віднесення цих прибутковостей до різних варіантів рішень і певної властивості. Незалежно від того, чи управляються портфелі внутрішньо або зовні, процеси повинні проходити спільно, щоб оцінити можливі варіанти портфелів. Це збільшило вимоги до технічної інфраструктури проведення операцій і до процесів, що націлені на врегулювання оцінок їх виконання. Точність оцінки також залежить від частоти виміру. Чим вище частота виміру, тим більш

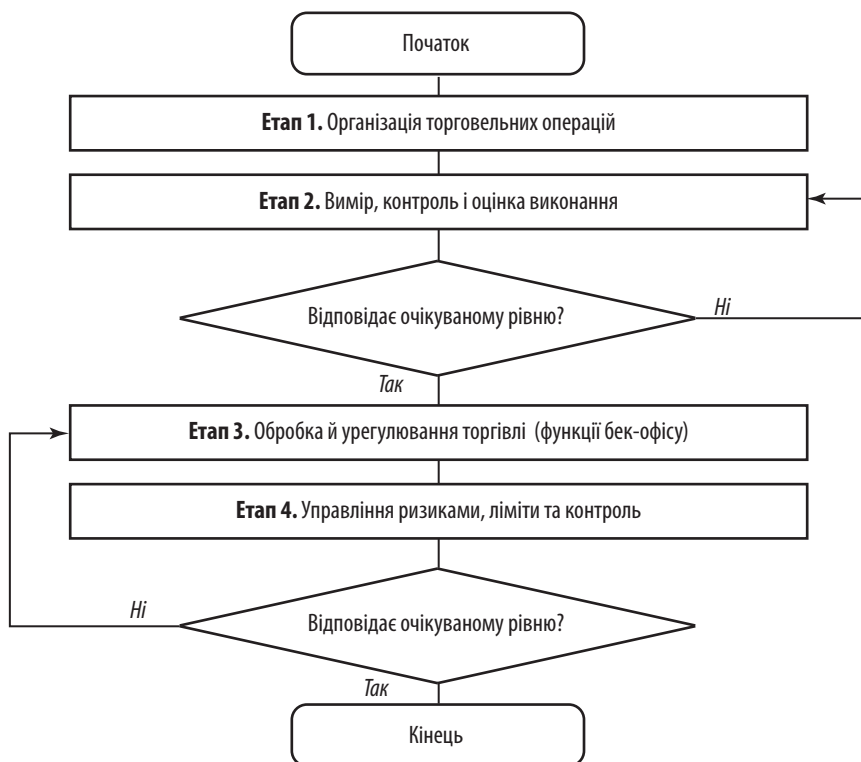

Рис. 4.12. Алгоритм реалізації розробленого портфеля управління резервами
(авторська розробка)

точним може бути оцінка, оскільки це забезпечує кращий поділ прибутковостей від різних притоків/відтоків резервів.

3. **Бек офіс** (робота із супроводу операцій). Обробка та врегулювання торгівлі є заключною стадією процесу торгівлі. Це – основна функція **бек-офісу (back office)**. Крім того, бек-офіс може виконувати різні інші дії. Вони можуть включати бухгалтерський облік, підтвердження торгівлі, управління й поширення даних, що супроводжує менеджмент, а також підтримку ІТ систем. Тут ключове питання – ступінь автоматизації. Автоматизація зменшує граничні витрати, поліпшує ефективність і підтримує зростання обсягів торгівлі.
4. **Управління ризиками, ліміти та контроль.** Рівень ризику, який є прийнятним при активному управлінні повинен відповідати вимогам, які встановлені за допомогою лімітів. Контроль за дотриманням лімітів здійснюється за трьома напрямками:

- контроль, за допомогою якого здійснюється ідентифікація того в які ринки, у які валюти, і в які інструменти менеджери з управління резервами можуть вкласти капітал;
- контроль операцій, позицій і т.д., які дозволені, повинні бути встановлені ліміти, які обмежують кількісну верхню межу можливих втрат;
- без виключно для всіх дозволених операцій необхідно встановлювати і здійснювати контроль деталей процесу портфельного менеджменту.

Процес управління активами будь-якої державної або комерційної установи пов'язаний з появою різного роду факторів, які впливають на можливість отримання прибутку або навпроти, збитків. Такими факторами можуть виступати офіційні регулюючі та регламентуючі постанови і розпорядження, обмеження різного походження. Тому, при активному стилі управління досить важливо, приділяти особливу увагу оцінці усіх можливих варіантів, особливо тим, що можуть мати негативні наслідки.

В умовах фінансової кризи подібного роду обмеження з'являються раптово і при управлінні капіталами необхідно враховувати подібного роду форс-мажорні обставини. Створення такого еталону, що відповідає цілям установи, або застосування еталонів, що притаманні стороннім успішним професійним учасникам ринку, дозволить полегшити підготовку процесів ухвалення рішень, а також підняти їх ефективність на новий якісний рівень.

Література до 4 розділу :

1. Банківський менеджмент : навч. посіб. / О. А. Кириченко, І. В. Геленко, С. П. Роголь та ін. ; за ред. О. А. Кириченко. – 3-тє вид. перероб. і допов. – К. : Знання. – Прес, 2002. – 438 с.
2. Банкрутство і санація підприємства : теорія і практика кризового управління / Т. С. Клебанова, О. М. Бондар, О. В. Мазенков та ін. ; за ред. О. В. Мазанкова. – Х. : ВД ІНЖЕК, 2003. – 272 с.
3. Батракова Л. Г. Экономический анализ деятельности коммерческого банка : учеб. / Л. Г. Батракова. – М. : Логос, 1998. – 343 с.
4. Введение в специальность антикризисное управление : учеб. пособ. / Е. В. Новоселов, В. И. Романчик, А. С. Тарапанов, Г. А. Харламов. – М. : Дело : Акад. нар. Хоз-ва при Пр-ве Рос. Федерации, 2001. – 174 с.
5. Веснин В. Р. Основы менеджмента : курс лекций / В. Р. Веснин ; Центральный институт непрерывного образования. – М. : Знание России, 1996. – 472 с.

6. Винокуров В. А. Организация стратегического управления на предприятии / В. А. Винокуров. – М. : Центр экономики и маркетинга, 1996 – 160 с.
7. Головач А. В. Банківська статистика / А. В. Головач, В. Б. Захожай, Н. А. Головач. – К. : Українсько-фінський інститут менеджменту та бізнесу, 1998. – 192 с.
8. Горбунов А. Применение самоорганизующих карт в бизнесе и финансах / А. Горбунов // Банковские технологии. – 1999. – №4.
9. Дебок Г. Анализ финансовых данных с помощью самоорганизующих карт: пер. с англ. / Г. Дебок, Т. Кохонен. – М. : Изд-кий дом АЛЬПИНА, 2001. – 317 с.
10. Егоршин А. А. Корреляционно-регрессионный анализ : курс лекций и лабораторных работ / А. А. Егоршин, Л. М. Малярец. - Х. : Основа, 1998. – 208 с.
11. Заруцька О. Відображення фінансового стану банків України за картою Кохонена / О. Заруцька // Вісник НБУ. – №10. – 2009. – С. 12 – 19.
12. Індикатори фінансової стабільності [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/FSI/>
13. Інноваційна модель економіки: правові та методологічні засади проведення експертизи інноваційних проєктів : монографія / С. В. Онишко, С. О. Єгоров, Ю. М. Чернетко та ін.; за заг. ред. Ю. П. Дюенка. – К. : МП Леся, 2006. – 196 с.
14. Иноземцев В. За пределами экономического общества. Постиндустриальные теории и постэкономические тенденции в современном мире / В. Иноземцев. – М. : Academia, 1998. – 640 с.
15. Каллаур П. В. Система обеспечения устойчивости банковского сектора Республики Беларусь / П. В. Каллаур // Деньги и кредит. – 2008. – № 6. – С. 23 – 29.
16. Карминский А. Рейтинг динамической финансовой стабильности банков / А. Карминский, А. Петров // Бюллетень финансовой информации. – 2000. – №12. – С. 74 – 77.
17. Клебанова Т. С. Эконометрия : учеб. пособие / Т. С. Клебанова, Н. А. Дубровина, Е. В. Раевнева. – Х. : ИНЖЭК, 2005. – 156 с.
18. Колодізев О. М. Банківський бізнес як фактор економічного зростання регіонів України / О. М. Колодізев // Вісник Української академії банківської справи. – 2008. – № 2(25). – С. 37 – 50.
19. Крупка М. І. Приватна власність і мале підприємництво в сучасній економіці / М. І. Крупка, Я. О. Береський, С. К. Реверчук // Актуальні проблеми розвитку підприємництва в Україні. – Львів : Діалог, 1999. – С. 23 – 48.

20. Лупін О. Б. Ефективність управління золотовалютними резервами Національного банку України // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2001. – №5. – С. 10 – 23.
21. Малярець Л. М. Вимірювання ознак об'єктів в економіці: методологія та практика : наукове видання / Л. М. Малярець. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2006. – 384 с.
22. Мертенс О. Ефективність банківської системи України / О. Мертенс, Дж. Урга // Банківська справа. – 1999. – №6. – С. 29 – 36.
23. Миллер Р. А. Современные деньги и банковское дело / Р. А. Миллер, Д. Д. Ван-Хуз. – М. : ИНФРА-М, 2000. – 856 с.
24. Молчанов И. Н. Инновационный процесс / И. Н. Молчанов. – СПб. : Наука, 1995. – 212 с.
25. Морозов Ю. П. Инновационный менеджмент : учеб. пособ. для вузов / Ю. П. Морозов. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2001. – 446 с.
26. Нерадовский В. А. Ликвидность и платежеспособность кредитной организации в ординальном измерении / В. А. Нерадовский // Банковские технологии. – 2001. – №6. – С. 29 – 37.
27. Пазарбашолу Ч., Госвами М., Дж. Ри. Меняющийся облик инвесторов // Финансы @ развитие. – 2007. – №3. – С. 28 – 31.
28. Панова Г. С. Анализ финансового состояния коммерческого банка / Г. С. Панова. – М. : Финансы и статистика, 1996. – 270 с.
29. Пиксон Ф. Инновационный менеджмент / Ф. Пиксон. – М. : Экономика, 1997. – 240 с.
30. Погостинская Н. Н., Погостинский Ю. А. Системный анализ финансовой отчетности / Н. Н. Погостинская, Ю. А. Погостинский. – СПб. : Изд-во Михайлова В. А. – 1999. – 96 с.
31. Примостка Л. Методика аналізу фінансової стійкості банку за допомогою динамічного нормативу / Л. Примостка // Вісник НБУ. – 2002. – №10. – С. 40 – 44.
32. Про наукову і науково-технічну діяльність : закон України від 13 грудня 1991 року № 1977-ХП // Відомості Верховної Ради. – 1992. – № 12.
33. Пшик Б. Фонди суверенного багатства: зарубіжний досвід, проблеми та перспективи діяльності в Україні // Вісник Національного банку України. – 2008. – №7. – С. 36-40.
34. Раєвський К. Методичні рекомендації щодо економічного аналізу діяльності комерційного банку / К. Раєвський, Т. Раєвська // Вісник НБУ, 1999. – № 3. – С. 31 – 42.

35. Раєвський К. Методичні рекомендації щодо економічного аналізу діяльності комерційного банку / К. Раєвський, Т. Раєвська // Вісник НБУ, 1999. – № 4. – С. 35 – 48.
36. Рейтингові оцінки надійності банків та їх роль у підвищенні капіталізації банківської системи // Вісник НБУ. – 2003. – № 2. – С. 22 – 27.
37. Свистун Л. Інформаційне забезпечення побудови рейтингів у банківській діяльності: потреби споживачів на об'єктивність оцінок / Л. Свистун // Вісник НБУ. – 1999. – № 1. – С. 56 – 57.
38. Тиркало Р. І. Фінансовий аналіз комерційного банку : основи теорії, експрес-діагностика, рейтинг / Р. І. Тиркало, З. І. Щибиволок. – К. : Слобожанщина, 1999. – 236 с.
39. Уткин О. Б. Применение высоких технологий для анализа эффективности банков / О. Б. Уткин // Деньги и кредит. – 2001. – №8. – С. 26 – 29.
40. Фетисов Г. Г. Устойчивость коммерческого банка и рейтинговые системы ее оценки / Г. Г. Фетисов. – М. : Финансы и статистика, 1999. – 168 с.
41. Черкасов В. Е. Финансовый анализ в коммерческом банке / М. Черкасов. – М. : Инфра-М, 1995.
42. Шеремет А. Д. Финансовый анализ в коммерческом банке / А. Д. Шеремет, Г. Н. Щербакова. – М. : Финансы и статистика, 2000. – 256 с.
43. Шеремет А. Д. Методика финансового анализа / А. Д. Шеремет, Р. С. Сайфулин. – М. : ИНФРА – М, 1996. – 176 с.
44. Bank for International Settlements. FX reserve management: elements of a framework. BIS Papers No 38. Claudio Borio, Jannecke Ebbesen, Gabriele Galati and Alexandra Heath. March 2008.
45. Bank of England. Centre for Central Banking Studies. Foreign Exchange Reserves Management. Handbooks in Central Banking. No 19. John Nugee.
46. Bank of England. Centre for Central Banking Studies. The Choice of Exchange Rate Regime. Handbooks in Central Banking. No 2. Tony Latter. May 1996.
47. Christopher Cox, «The Rise of Sovereign Business», speech given December 5, 2007.
48. Deutsche Bank Research, «Sovereign Wealth Funds--State Investments on the Rise», Current Issues, September 10, 2007, p. 4.
49. Jen, «Currencies: How Big Can Sovereign Wealth Funds Be by 2015».
50. Kimmet, «Public Footprints in Private Markets.»
51. Simon Johnson, «The Rise of Sovereign Wealth Funds», International Monetary Fund, September 2007.

52. Rick Carew, Marcus Walker, Chip Cummins, and Katharina Bart, «Barriers to Entry», The Wall Street Journal, January 15, 2008, p. C1

53. Robert M. Kimmett, «Public Footprints in Private Markets», Foreign Affairs, January/February 2008.

54. Fitch Ratings. Суверенні рейтинги. Україна. Міжнародний кредитний аналіз. Короткий звіт. 22 жовтня 2008.

ВИСНОВКИ

Наукові дослідження з актуальних проблем розвитку фінансового сектору економіки поповнилися новою монографією, котра не може не привернути уваги науковців та всіх, кому не байдужі реальні перспективи розвитку національної економіки. Авторський колектив монографічного дослідження поставив перед собою та вдало вирішив цілий ряд актуальних наукових завдань щодо розробки і реалізації заходів підвищення ефективності грошово-кредитної політики в Україні. За результатами досліджень доведено, що фінансовий ринок є необхідним інструментом сучасних ринкових відносин, що саме за допомогою нього вирішується низка фінансових та соціально-економічних питань.

В монографії системно проаналізовано теоретичні засади формування і реалізації грошово-кредитної політики в країні, розвитку кон'юнктури фінансового ринку та вітчизняної банківської системи. Відповідно до цього запропоновано формалізовані підходи до визначення основних економічних категорій дослідження. При цьому враховано сучасну практику становлення та розвитку механізму державного регулювання економіки, підприємницької інвестиційної та інтеграційної діяльності.

Дана монографія містить аналіз поглядів авторів на сучасний стан і перспективи розвитку національної економіки, а також їх авторське бачення з врахуванням темпів розширення й інтеграції із світовою економікою. При цьому за результатами досліджень обґрунтовано необхідність впровадження відповідного комплексу організаційних заходів в процес управління фінансовим забезпеченням інноваційного розвитку економіки.

Науково-практичного значення набуло виокремлення проблематики формування достатньої ресурсної бази банківського сектору економіки у сучасних умовах господарювання, передусім в аспекті забезпечення необхідного рівня його ліквідності та формування умов відповідності вимогам при реалізації антикризових заходів.

За результатами досліджень при вирішенні проблем модернізації системи державного регулювання на ринку фінансово-інвестиційних послуг, зокрема, наголошено на доцільності удосконалення системи фінансового забезпечення розвитку України з урахуванням світового досвіду в умовах реалізації різних моделей інноваційної політики країн. Висвітлено шляхи удосконалення контролю за ефективністю управління фінансовим забезпеченням економічного

зростання. Їх реалізація в подальшому буде сприяти залученню інвестицій в економіку України.

Важливе теоретичне значення має проведений в монографії аналіз регіональних особливостей розвитку вітчизняного банківського сектору економіки. Слід звернути увагу, що при цьому визначено головні особливості конкуренції на міжнародних фінансових ринках у контексті її антикризового регулювання. Розвиток в монографії науково-методичних засад моделювання для оцінки впливу фінансової стійкості банківської системи на рівень фінансування інноваційного розвитку економіки, а також рівня конкуренції на фінансовому ринку України надає можливість враховувати не тільки особливості конкуренції на валютному, кредитному, депозитному ринках та ринку цінних паперів, але й ступінь пріоритетності кожного з даних складових на вітчизняний фінансовий ринок.

Наукова новизна та практична цінність роботи полягає у розробці науково-методичного підходу до формування конкурентного середовища розвитку банківської системи як основи зростання національної економіки, комплексної оцінки динамічної стійкості фінансового ринку з урахуванням властивих йому особливостей.

Монографія є завершеним самостійним науковим дослідженням, виконаним на актуальну тему, має наукову і практичну цінність. Дослідження виходить за межі аналізу вітчизняної економіки та використовує досвід державного регулювання і пріоритетні напрями державної інноваційної політики в різних країнах світу. При її підготовці автори спиралися як на власні наукові дослідження в області функціонування НБУ, так і на відомі монографії і роботи вітчизняних економістів.

Матеріали наукових досліджень авторів, узагальнені в монографії, можуть бути корисними українським науковцям, аспірантам і студентам при вивченні спеціальних навчальних дисциплін за напрямом підготовки «Фінанси і кредит»: «Гроші та кредит», «Фінанси», «Фінансовий ринок» та «Інвестування» з метою формування в процесі підготовки професійних компетентностей майбутніх фахівців економічного напрямку.

ΔΟΔΑΤΚΗ

Додаток А

КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ

ПРОЕКТ

РОЗПОРЯДЖЕННЯ

від 2011 р.

№

КИЇВ

**Про схвалення Проекту структури і опису
національної рамки кваліфікацій**

1. Схвалити Проект структури і опису Національної рамки кваліфікацій (додається).

Визначити Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України державним замовником робіт з підготовки проектів нормативних документів із запровадження національної рамки кваліфікацій.

2. Міністерству освіти і науки, молоді та спорту України із залученням Міністерства соціальної політики України, інших центральних органів виконавчої влади, що беруть участь у реалізації державної політики у сфері освіти, зайнятості та соціально-трудових відносин за участю Спільного представницького органу всеукраїнських профспілок та профспілкових об'єднань, Спільного представницького органу сторони роботодавців на національному рівні упродовж 2011–2012 років розробити і подати на затвердження Кабінету Міністрів України:

- проект Постанови Кабінету Міністрів України «Про Національну рамку кваліфікацій»;
- проекти положень «Про рамку кваліфікацій дошкільної, початкової, базової і повної середньої освіти», «Про рамку кваліфікацій професійно-технічної освіти», «Про рамку кваліфікацій вищої освіти», «Про галузеві рамки професійних кваліфікацій», «Про генеральну раду з професійних кваліфікацій», «Про галузеві (міжгалузеві) ради з розроблення професійних та освітніх стандартів», «Про порядок ведення каталогу навчальних програм», «Про реєстри власників освітніх і професійних кваліфікацій»;
- розробити План заходів із запровадження та самосертифікації Національної рамки кваліфікацій

3. Міністерству фінансів України передбачити у Державному бюджеті на поточний (за рахунок коштів резервного Фонду) та наступний роки відповідне фінансування робіт з розробки та запровадження Національної рамки кваліфікацій.

Прем'єр-міністр

М. АЗАРОВ

Пояснювальна записка

Національна рамка кваліфікацій (НРК) представляє собою інструмент, призначений для налагодження ефективної взаємодії сфери освітніх послуг та ринку праці.

При цьому вона повинна вирішувати наступні стратегічні завдання:

- введення європейських стандартів та принципів забезпечення якості освітніх послуг із врахуванням вимог роботодавців до знань, умінь та компетенцій випускників навчальних закладів;
- забезпечення гармонізації національних норм законодавства у сфері освіти та соціально-трудових відносин;
- сприяння національному і міжнародному визнанню кваліфікацій, здобутих в Україні.

НРК охоплює весь спектр кваліфікацій, здобутих в процесі формального, неформального, інформального навчання, зокрема загальної середньої, професійно-технічної та вищої освіти.

При розробленні Національної рамки кваліфікацій України були враховані рекомендації європейських документів, зокрема Дублінські дескриптори для рамки кваліфікацій Європейського простору вищої освіти і дескриптори Європейської рамки кваліфікацій для навчання впродовж життя.

НРК є невід'ємною складовою національної системи кваліфікацій. Запровадження Національної рамки кваліфікацій дозволить:

- формувати загальну стратегію розвитку ринку освітніх послуг і ринку праці, у тому числі планувати різні траєкторії освіти й професійної підготовки;
- описувати з єдиних позицій вимоги до кваліфікацій випускників навчальних закладів і працівників при розробленні освітніх і професійних стандартів;
- розробляти процедури оцінки результатів навчання і сертифікації кваліфікацій;
- створювати галузеві кваліфікаційні стандарти.

Мета. Основною метою розроблення і запровадження НРК є забезпечення якості, доступності, прозорості, розширення взаємозв'язків і визнання кваліфікацій на національному та міжнародному рівнях.

Цілі НРК:

- створення системи ідентифікації та відповідності освітніх і професійних кваліфікацій;

- забезпечення гнучкості у здобутті кваліфікацій, можливості планування різних траєкторій навчання та розвитку особи впродовж життя;
- створення основи для стійкого діалогу між заінтересованими сторонами у сфері освіти і професійної підготовки;
- створення основи для розроблення освітніх і професійних стандартів, що ґрунтуються на результатах навчання (компетентностях);
- визнання результатів неформальної та інформальної освіти;
- створення основи для розроблення галузевих рамок кваліфікацій;

Основні завдання НРК:

- визначення, структуризація, опис кваліфікаційних рівнів;
- забезпечення відповідності освітніх і професійних кваліфікацій;
- створення основи для розробки освітніх стандартів, що ґрунтуються на професійних стандартах, сформованих на компетентностях;
- забезпечення оцінки і визнання кваліфікацій, зкоординованості процесів їх проектування;
- підвищення довіри споживачів (осіб, навчальних закладів, роботодавців) до системи кваліфікацій країни;
- сприяння національному та міжнародному визнанню кваліфікацій, здобутих в Україні.

Принципи НРК

- наступність між кваліфікаційними рівнями;
- відповідність змісту кваліфікацій і діяльності;
- соціальне партнерство;
- ієрархічність кваліфікацій (рівнів) і відповідність структурі національної системи освіти;
- гнучкість;
- прозорість;
- всеохопність;
- сумісність.

Використання НРК. Національна рамка кваліфікацій призначена для використання усіма зацікавленими сторонами (органи виконавчої влади, установи та організації, що реалізують державну політику в сфері освіти, зайнятості та соціально-трудова відносин; навчальні заклади, роботодавці, громадяни).

Використання НРК надасть:

особам, які навчаються – розуміння перспектив працевлаштування і кар'єрного зростання, підвищення мотивації до навчання впродовж життя;

навчальним закладам – чітку мету програм навчання і методи оцінки, джерела інформації про офіційні кваліфікації, механізми забезпечення якості, підвищення довіри клієнтів;

роботодавцям – надійні індикатори для розуміння рівнів умінь у випускників навчальних закладів – кандидатів на робочі місця, орієнтири при зіставленні кваліфікацій, індикатори якості кваліфікацій.

найманим працівникам – допомогу у плануванні навчання і кар'єри, засіб визначення кваліфікацій, в яких є потреба, підвищення мотивації до навчання і достойної на цій основі оплати праці.

органам виконавчої влади різних рівнів, іншим заінтересованими партнерами – можливість для спільного обговорення проблем, досягнень і перспектив розвитку, механізм порівняння і співставлення кваліфікацій.

Структура НРК. Національна рамка кваліфікацій являє собою цілісну 10-рівневу систему структурованих кваліфікаційних рівнів, починаючи із рівня «дошкільної освіти» і закінчуючи рівнем «доктора наук». Рамка враховує національні особливості системи освіти України.

Кожен рівень НРК описується в термінах результатів навчання, які визначаються за наступними компетентностями:

- знання;
- уміння;
- комунікація (соціальна компетентність);
- автономність і відповідальність;
- компетентність

**Визначення термінів
Національної рамки кваліфікацій**

проект

Дескриптор кваліфікаційного рівня

- узагальнений опис за певними ознаками ступеня розвитку здатностей особи

Знання (Knowledge):

Осмислена та засвоєна суб'єктом наукова інформація, що є основою його усвідомленої, цілеспрямованої діяльності. Знання бувають емпіричними (фактологічними) і теоретичними (концептуальними).

Інформальне навчання (Informal learning):

Неофіційне цілеспрямоване (самонавчання) або нецілеспрямоване (спонтанне, що відбувається під час позанавчальної діяльності) навчання.

Кваліфікація (Qualification):

- офіційний результат оцінювання й визнання, який отримано, коли компетентний орган встановив, що особа досягла результатів навчання за заданими стандартами. Термін «кваліфікація» охоплює широке різноманіття результатів формального, неформального, інформального навчання, виражених у термінах компетентностей, як в освітній системі, так і поза нею. З огляду на провайдера кваліфікацій вони поділяються на академічні / освітні (надаються освітньою системою на основі освітніх стандартів) та професійні (надаються переважно роботодавцями або спільно з ними на основі професійних стандартів, вироблених у сфері праці);
- характеристика ступеня розвитку здатностей особи, здатність особи виконувати завдання й обов'язки в межах певного виду діяльності.

Кваліфікаційний рівень

- загальновизнана на національному рівні структурована одиниця НРК, що визначається сукупністю дескрипторів.

Компетентність / компетентності (Competence, competency / competences, competencies):

За проектом Тюнінг Європейської Комісії це – динамічна комбінація знань, розуміння, умінь, цінностей, інших особистих якостей, що описують результати навчання за освітньою / навчальною програмою. Компетентності лежать в основі кваліфікації випускника. Компетентність (компетентності) як набуті реалізаційні здатності особи до ефективної діяльності не слід плутати з компетенцією (компетенціями) як наданими особі повноваженнями.

Компетенція / компетенції (Competence, competency / competences, competencies):

Надані (наприклад, нормативно-правовим актом) особі (іншому суб'єкту діяльності) повноваження, коло її (його) службових й інших прав і обов'язків. Слід відрізняти поняття компетенції / компетенцій від компетентності / компетентностей як набутих реалізаційних здатностей особи.

Комунікація (Communication):

Взаємозв'язок суб'єктів з метою передавання інформації, узгодження дій, спільної діяльності, зокрема для здійснення освіти, навчання.

Навчання / навченість (Learning):

За Міжнародною стандартною класифікацією освіти навчання (процес) / навченість (результат) визначається як будь-яке поліпшення в поведінці, інформованості, знаннях, розумінні, поглядах, цінностях, уміннях.

Навчання впродовж життя (Lifelong learning, LLL):

Процес навчання за будь-якими формами (формальне, неформальне, інформальне), рівнями (підрівнями, етапами, циклами) та періодами (тривалістю) впродовж усього життя людини.

Навченість навчатися (Learning to learn):

Здатність до організації і постійного продовження власного індивідуального і / або групового навчання. Навченість навчатися є однією з ключових компетентностей особи, що визначені Європейським Парламентом і Радою Європейського Союзу, та включає оцінювання своїх навчальних потреб, процесу та прогресу, визначення можливостей, подолання перешкод для успішного навчання, відповідну мотивацію і впевненість.

Національна рамка кваліфікацій, НПК (National Qualifications Framework, NQF):

- Цілісний міжнародно зрозумілий опис національної шкали кваліфікацій в термінах компетентностей, через який всі кваліфікації та інші навчальні досягнення можуть бути виражені й співвіднесені між собою в узгоджений спосіб.
- системний і структурований за певними рівнями узагальнений опис кваліфікаційних рівнів, що є загальновизнаними на національному рівні.

Неформальне навчання (Non-formal learning):

Додаткове навчання, що не завершується наданням кваліфікації певного рівня (підрівня, етапу, циклу) формальної освіти.

Освітні (академічні) кваліфікації (*Educational(academic) qualifications*):

Кваліфікації, що присуджуються в освітній системі на основі освітніх стандартів.

Освітні стандарти (*Educational standards*):

Стандарти, що виробляються в освітній системі для забезпечення освіти певного рівня (підрівня, етапу, циклу) і присудження відповідних освітніх (академічних) кваліфікацій (ступенів).

Придатність (готовність) до працевлаштування (*Employability*):

Наявність у випускників компетентностей (знань, умінь, інших особистісних характеристик), що необхідні для успішного працевлаштування.

Професійне визнання (*Professional recognition*):

Стосується права власника кваліфікації на практичну діяльність і відповідний професійний статус. У межах Європейського Союзу визнання в професійних цілях визначається як правовий акт, за яким компетентний орган у приймаючій країні визнає, що кваліфікація, отримана за рубежом, прийнятна для здійснення на її території законодавчо регульованої професійної діяльності.

Професійні кваліфікації (*Professional (occupational) qualifications*):

Кваліфікації, які надаються з урахуванням професійних стандартів, що діють у сфері праці, і відображають здатність особи виконувати завдання і обов'язки певної професійної діяльності.

Професійні стандарти (*Professional (occupational) standards*):

Мінімально необхідні вимоги до змісту та умов праці, кваліфікації працівників, їх компетентностей, що визначаються роботодавцями і слугують основою для присудження професійних кваліфікацій. Професійні стандарти співвідносяться з рівнями національної рамки кваліфікацій і групуються за галузевими ознаками.

Результати навчання (*Learning outcomes*):

Сукупність компетентностей, що виражають знання, розуміння, уміння, цінності, інші особистісні якості, які набув студент після завершення освітньої / навчальної програми або її окремого компоненту. Термін «результати навчання» є важливим для розуміння та порівняння розмаїття академічних ступенів, кваліфікацій в Європі, зміни освітньої парадигми з процесної на результатну.

Розуміння (*Understanding*):

Теоретичний (концептуальний) рівень опанування знань, що дає змогу не лише фактично знати, що, де і коли відбувається, а й пояснити, чому і як здійснюється те чи інше явище.

Уміння (Skills):

Здатність до застосування знань і розуміння для виконання завдань та розв'язання проблем. Уміння бувають когнітивними (інтелектуально-творчими) на підставі логічного, інтуїтивного, творчого мислення або практичними на основі спритності, майстерності з використанням методів, матеріалів, інструкцій й інструментів.

Формальне навчання (Formal learning):

Навчання, що призводить до присудження кваліфікації (кваліфікацій) у межах певного освітнього рівня (підрівня, етапу, циклу) і здійснюється в закладах освіти.

Дескриптори рівнів Національної рамки кваліфікації

проект				
Рівень	Знання	Уміння	Комунікація	Автономність і відповідальність
1	2	3	4	5
	<i>Наявність здатностей, необхідних для виконання простих знайомих завдань у відомих однотипних ситуаціях під безпосереднім контролем. Готовність до навчання на наступному рівні.</i>			
0	Елементарні загальні знання про себе та довкілля Розуміння найпростіших причинно-наслідкових та просторово-часових зв'язків	Виконання елементарних завдань у відомих однотипних ситуаціях	Взаємодія в обмеженому колі осіб за допомогою інших Реагування на прості усні повідомлення	Виконання завдань під безпосереднім контролем
	<i>Наявність здатностей, необхідних для виконання простих завдань у типових ситуаціях за визначеними правилами з використанням простих інструментів. Формулювання елементарних суджень. Готовність до навчання на наступному рівні.</i>			
1	Елементарні фактологічні знання Розуміння найпростіших понять про себе і навколишній світ, основ безпечної поведінки	Виконання простих завдань за визначеними правилами і інструкціями у типових ситуаціях із використанням простих інструментів	Інтеграція до соціальних груп Реагування на прості письмові та усні повідомлення	Виконання завдань під безпосереднім керівництвом. Обмежена індивідуальна відповідальність
	<i>Наявність здатностей, необхідних для виконання типових нескладних завдань у різних типових ситуаціях під керівництвом з елементами самостійності, оцінювання результатів виконання завдань відповідно до установлених критеріїв. Застосування аргументації та її обґрунтування. Готовність до навчання на наступному рівні.</i>			
2	Базові фактологічні знання, здобуті у процесі навчання та/або трудової діяльності Розуміння основних (загальних) процесів у навчанні та/або трудової діяльності	Виконання типових нескладних завдань за визначеними правилами і інструкціями у різних типових ситуаціях із використанням інструментів Оцінювання результатів виконання завдань відповідно до установлених критеріїв	Взаємодія в колективі для виконання завдань Продуктування деталізованих усних і письмових повідомлень	Виконання завдань під керівництвом з елементами самостійності. Індивідуальна відповідальність за результати виконання завдань у навчанні та/або трудовій діяльності

Продовження табл.

1	2	3	4	5
3	<p>Навчальність здатності, необхідних для виконання типових завдань у різних ситуаціях шляхом вибору і застосування основних методів, інструментів, матеріалів та інформації. Здатність до подальшого навчання з більшим рівнем самостійності.</p>	<p>Виконання типових завдань у різних ситуаціях шляхом вибору і застосування основних методів, інструментів, матеріалів та інформації</p>	<p>Здатність до роботи в команді. Сприйняття критики, порад і вказівок</p>	<p>Самостійне виконання завдань під мінімальним керівництвом</p>
4	<p>Загальні систематизовані знання в сфері освіти та/або професійної діяльності</p> <p>Розуміння основних (загальних) принципів, процесів і понять у навчанні та/або професійній діяльності</p>	<p>Оцінювання результатів виконання завдань відповідно до критеріїв які, в основному, заздалегідь обумовлені</p>	<p>Продуктування деталізованих усних і письмових повідомлень, в тому числі у професійній діяльності</p>	<p>Відповідальність за результати виконання завдань у навчанні та/або професійній діяльності</p>
5	<p>Здатність застосовувати спеціалізовані знання, уміння і компетенції для самостійного вирішення проблем і керівництва іншими людьми. Здатність до професійного навчання в структурованому контексті з високим рівнем самостійності.</p>	<p>Виконання спеціалізованих завдань, які передбачають здійснення аналізу інформації й прийняття рішень, у ситуаціях, що змінюються, в тому числі в нестандартних ситуаціях</p>	<p>Здійснення наставництва, передавання досвіду</p>	<p>Самостійність у навчанні та/або професійній діяльності</p>
4	<p>Розуміння принципів, методів, процесів у навчанні та/або професійній діяльності</p>	<p>Планування власної роботи та, в обмеженому контексті, організація, контроль, оцінювання та корегування роботи інших</p>	<p>Продуктування складних, деталізованих усних і письмових повідомлень, в тому числі у професійній діяльності</p>	<p>Відповідальність за результати навчання та/або професійної діяльності</p>
5	<p>Володіння широкими спеціалізованими фактологічними і теоретичними знаннями в галузі навчання та/або професійної діяльності. Здатність застосовувати отримані знання та уміння в професійному контексті. Самоуправління і самоконтроль в навчальній діяльності.</p>	<p>Виконання складних спеціалізованих завдань широкого спектру, які передбачають творче застосування знань при прийнятті нестандартних рішень</p>	<p>Взаємодія, співробітництво з широким колом осіб (колеги, керівники, клієнти) для здійснення професійної діяльності</p>	<p>Обмежена відповідальність за навчання і результати роботи інших</p>
5	<p>Широкі спеціалізовані фактологічні, теоретичні та процедурні знання у навчанні та/або професійній діяльності, розуміння (усвідомлення) рівня цих знань</p>	<p>Планування, в тому числі розподіл ресурсів, аналіз, контроль та оцінювання власної роботи та роботи інших осіб</p>	<p>Покращення результатів власної навчальної та/або професійної діяльності і результатів діяльності інших</p>	<p>Здійснення обмежених управлінських функцій у звичних умовах з елементами непередбачуваності</p>

Продовження табл.

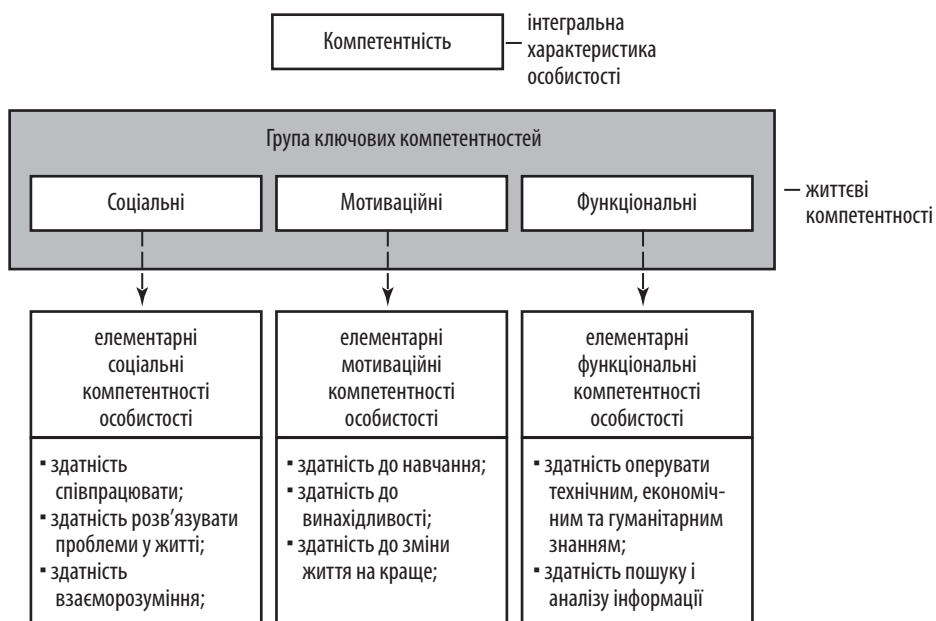
1	2	3	4	5
<p>6</p>	<p>Концептуальні знання в галузі навчання та професійної діяльності, включаючи певні знання сучасних досягнень Критичне осмислення основних теорій, принципів, методів і понять в галузі навчання та професійної діяльності</p>	<p>Вирішення комплексних і непередбачуваних проблем в спеціалізованих сферах професійної діяльності і навчання, яке передбачає збирання та інтерпретацію даних, вибір методів та інструментальних засобів, застосування інноваційних підходів.</p>	<p>Донесення до фахівців і нефахівців інформації, ідей, проблем, рішень та власного досвіду в галузі професійної діяльності</p>	<p>Ініціативність при здійсненні управлінських функцій, відповідальність за прийняття рішень у непередбачуваних умовах у процесі реалізації комплексних проєктів Відповідальність за професійний розвиток окремих осіб та/або груп осіб</p>
<p>7</p>	<p>Спеціалізовані концептуальні знання в галузі навчання та/або професійної діяльності на рівні сучасних досягнень, у тому числі в контексті дослідницької роботи, які є основою для оригінального мислення та інноваційної діяльності</p> <p>Критичне осмислення проблем у галузі навчання та/або професійної діяльності й на стикку предметних областей</p>	<p>Здійснення дослідницької та/або інноваційної діяльності з метою розвитку нового знання і процедур в умовах неповної/недостатньої інформації та суперечливих вимог.</p> <p>Інтеграція набутих знань</p>	<p>Ясне й недвозначне донесення власних висновків, а також знань та пояснень, що їх обґрунтують, до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються</p> <p>Використання іноземних мов у професійній діяльності</p>	<p>Повна самостійність у навчальній та/або професійній діяльності, прийняття рішень у складних і непередбачуваних умовах, що вимагають нових стратегічних підходів Відповідальність за розвиток професійного знання і практик, оцінку стратегічного розвитку команди</p>

Закінчення табл.

1	2	3	4	5
8	<p>Наявність здатностей, необхідних для розроблення та реалізація дослідницьких проектів, що ведуть до переосмислення наявного та створення нового цілісного знання та/або професійної практики і вирішення значущих соціальних, наукових, культурних та етичних проблем. Здатність до професійного розвитку і самовдосконалення впродовж життя.</p>	<p>Критичний аналіз, оцінка і синтез нових та складних ідей.</p> <p>Розроблення та реалізація проектів, що ведуть до переосмислення наявного та створення нового цілісного знання та/або професійної практики і вирішення значущих соціальних, наукових, культурних та етичних проблем.</p>	<p>Спількування в діалоговому режимі з широкою науковою спільнотою та громадськістю в галузі своєї наукової та/або професійної діяльності.</p>	<p>Ініціювання інноваційних комплексних проектів, лідерство та повна автономність при їх реалізації</p> <p>Соціальна відповідальність за наслідки прийняття стратегічних рішень</p>
9	<p>Нові концептуальні та методологічні знання в певній та суміжних галузях науково-дослідної та/або професійної діяльності, які здобуті на основі особистого комплексного дослідження та слугують основою для відкриття нових напрямів і проведення подальших досліджень</p>	<p>Міждисциплінарний критичний аналіз комплексних проблем, синтез нових складних ідей.</p> <p>Розроблення та реалізація проектів у рамках власної дослідницької школи, що ведуть до глибокого переосмислення наявного та вагомого розвитку нового системного знання і/або модернізації професійної практики та дослідницько-інноваційного вирішення складних соціально значущих проблем.</p>	<p>Лідерство, вільне компетентне спілкування в діалоговому режимі з широкою й елітною науковою спільнотою та громадськістю</p> <p>будь-якої кваліфікації в галузі своєї наукової та/або професійної діяльності.</p>	<p>Ініціювання оригінальних дослідницько-інноваційних комплексних проектів, спрямованих на розв'язання складних соціально значущих проблем, лідерство та автономність при їх реалізації</p> <p>Глибоке усвідомлення й прийняття відповідальності за наукове обґрунтування стратегічних рішень, достовірність перспективного прогнозування цивілізаційного розвитку</p>

Додаток Б

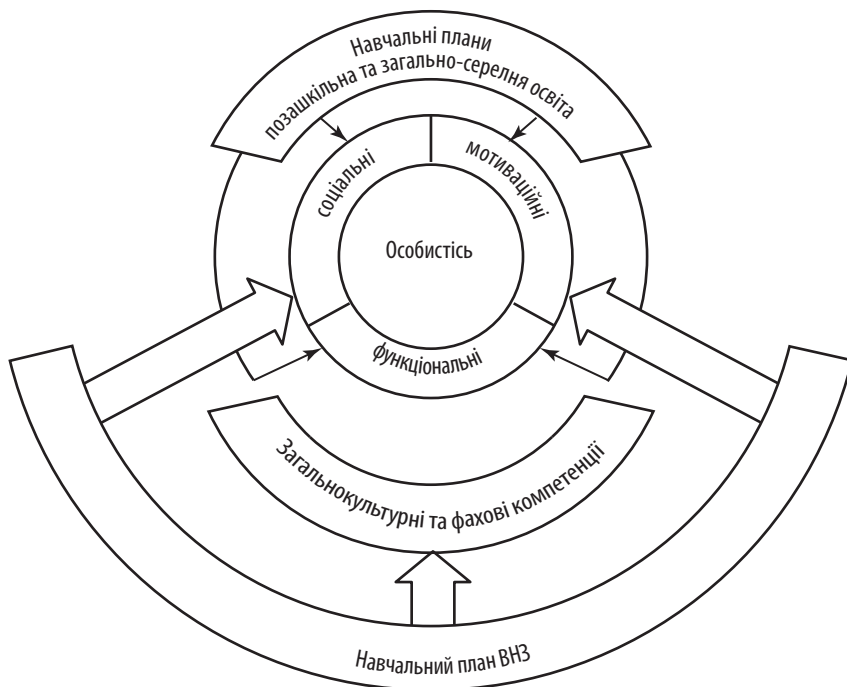
СКЛАД ЖИТТЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Банківський службовець будь-якої ланки має знати, як функціонує банк. А це передбачає розуміння процесу переміщення ресурсів, побудови системи фінансових послуг з метою сконцентрувати її на інтересах клієнта; роботу з кредитами, визначення оцінки бізнес-планів і діяльності підприємств; вирішення, куди слід вкласти гроші; прогнозування прибутків; здійснення маркетингової діяльності – розробки і прогнозування фінансових послуг.

Достатньо важливою для банківського службовця є також здатність вишукувати фінансові ресурси на світовому ринку і залучати їх в Україну. На сьогодні банки мають доволі розгалужені напрями діяльності, що зумовлює потребу в досвідчених спеціалістах, які мали б високий рівень сучасних знань і професійних навичок.

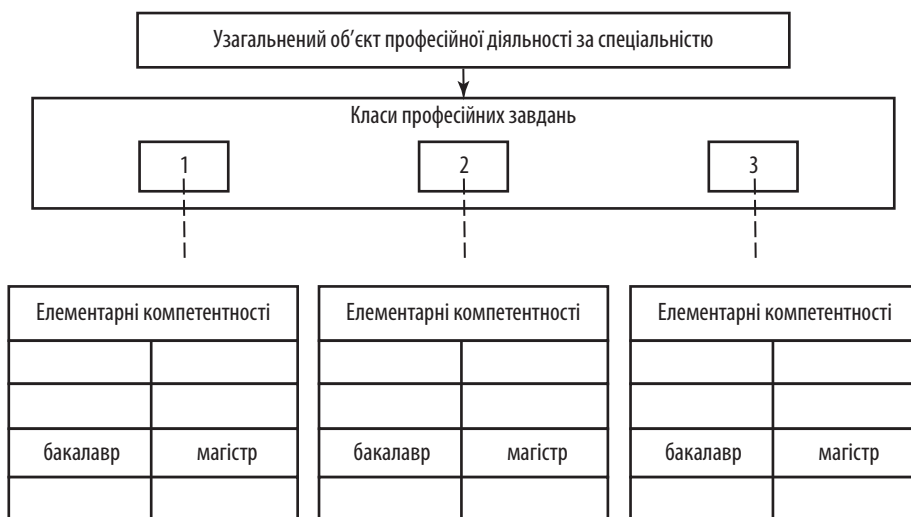
Саме тому в Університеті, крім викладання необхідних дисциплін, особлива увага приділяється отриманню студентами досвіду роботи з обраної спеціальності: співпраця з провідними банківськими установами України дозволяє їм пройти різні види професійної практики.

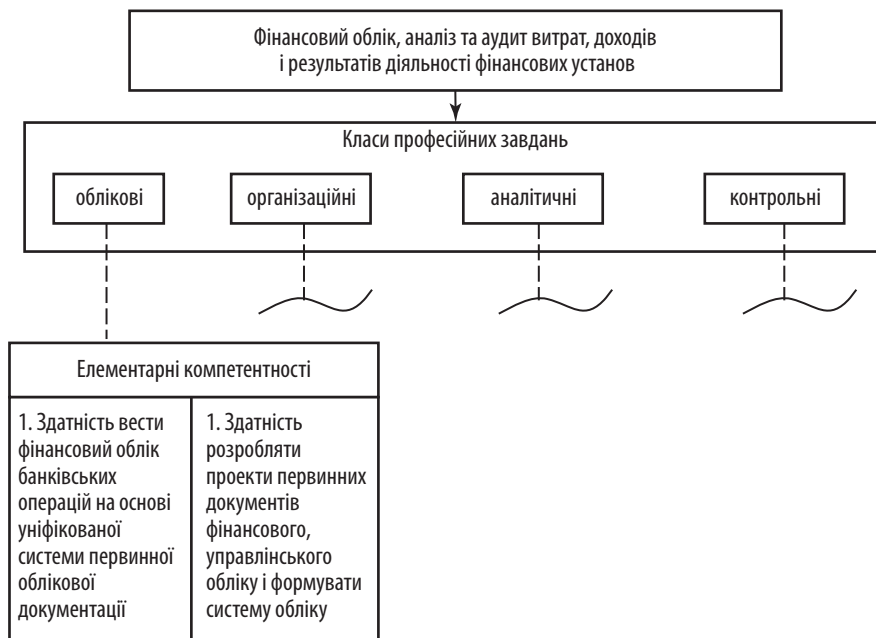
Отримавши диплом **бакалавра** державного зразка з напрямку підготовки «Фінанси і кредит» (спеціалізація «Банківська справа»), випускники зможуть претендувати на різні внутрішньобанківські посади.

Після закінчення **магістратури** за спеціальністю «Банківська справа» майбутні випускники зможуть працювати фахівцями фінансових підрозділів фінансово-банківських структур, виконуючи операції з розміщення грошових ресурсів за кредитами, цінними паперами, іноземною валютою, нерухомим майном; спеціалістами сфери міжнародних валютних розрахунків і кредитних операцій банків; спеціалістами валютних підрозділів НБУ, банків, філіалів та представництв іноземних банків в Україні

Структурна схема формування елементарних компетентностей

Структурна схема формування елементарних компетентностей фахівця за обраною спеціальністю

Додатки

Додаток В

Таблиця В.1

Соціально–особистісні, інструментальні, загальнонаукові та професійні компетентності

Компетентність	Шифр компетентності
1	2
Компетентності соціально–особистісні:	КСО
▪ розуміння та сприйняття етичних норм поведінки відносно інших людей і відносно природи (принципи біоетики);	КСО.01
▪ розуміння необхідності та дотримання норм здорового способу життя;	КСО.02
▪ здатність учитися;	КСО.03
▪ здатність до критики й самокритики;	КСО.04
▪ креативність, здатність до системного мислення;	КСО.05
▪ адаптивність і комунікабельність;	КСО.06
▪ наполегливість у досягненні мети;	КСО.07
▪ турбота про якість виконуваної роботи;	КСО.08
▪ толерантність;	КСО.09
▪ екологічна грамотність.	КСО.10
Загальнонаукові компетентності:	КЗН
▪ базові уявлення про основи філософії, психології, педагогіки, що сприяють розвитку загальної культури й соціалізації особистості, схильності до етичних цінностей, знання вітчизняної історії, економіки й права, розуміння причинно–наслідкових зв'язків розвитку суспільства й умінь їх використовувати в професійній і соціальній діяльності;	КЗН.1
▪ базові знання фундаментальних розділів математики, в обсязі, необхідному для володіння математичним апаратом відповідної галузі знань, здатність використовувати математичні методи в обраній професії;	КЗН.2
▪ базові знання в галузі інформатики й сучасних інформаційних технологій; навички використання програмних засобів і навички роботи в комп'ютерних мережах, уміння створювати бази даних і використовувати інтернет–ресурси;	КЗН.3
▪ базові знання фундаментальних наук, в обсязі, необхідному для освоєння загально–професійних дисциплін;	КЗН.4
▪ базові знання в галузі, необхідні для засвоєння загальнопрофесійних дисциплін.	КЗН.5
Інструментальні компетентності:	КІ
▪ здатність до письмової й усної комунікації рідною мовою;	КІ.1
▪ знання іншої мови (мов);	КІ.2

1	2
▪ навички роботи з комп'ютером;	КІ.3
▪ навички управління інформацією;	КІ.4
▪ дослідницькі навички.	КІ.5
Загально-професійні компетентності:	КЗП
▪ оволодіння системою наукового мислення, вміння використовувати принципи і методи фундаментальних і прикладних досліджень під час вирішення поточних завдань діяльності;	КЗП.1
▪ розуміння соціально-економічних процесів, що мають місце на ринках країн світу та національному ринку; здатність будувати діяльність банку з урахуванням побудованих прогнозів;	КЗП.2
▪ базові уявлення про сучасні інформаційні технології, вміння поставити задачу забезпечення діяльності банку перед фахівцями технологічних галузей, використання автоматизованих систем обробки банківської інформації;	КЗП.3
▪ розуміння соціально-економічних відносин людини і суспільства;	КЗП.4
▪ розуміння правових норм, які регулюють відносини, що виникають у процесі організації та здійснення діяльності банків та інших кредитно-фінансових установ.	КЗП.5
Спеціалізовано-професійні компетентності:	КСП
▪ спроможність досліджувати систему грошово-валютних відносин, аналізувати функціонування грошово-кредитних систем різних країн світу, функції і операції центральних банків, фінансові інструменти, за допомогою яких регулюється грошово-кредитна політика;	КСП.1
▪ здатність виконувати аналіз діяльності банку у розрізі кредитних, інвестиційних, валютних, розрахунково-касових, депозитних операцій з застосуванням сучасних методів багатовимірного статистичного аналізу, будувати рейтинг банку на основі різноманітних моделей;	КСП.2
▪ спроможність організувати на науковій основі збір необхідної інформації, яка характеризує процеси в області банківської діяльності; на основі статистичних методів обробки інформації згрупувати її за визначеною ознакою, володіти методами моделювання зв'язку між активами і пасивами банку;	КСП.3
▪ спроможність щодо усунення можливостей завдання банку збитків або упущення ним вигоди, використання сучасних механізмів щодо забезпечення безпеки банківських операцій, вивчення принципів побудови імітаційних моделей банківської діяльності і дослідження прийняття управлінських рішень з їх використанням;	КСП.4
▪ здатність проводити аналіз інвестиційних проектів, виконувати дії щодо організації процесу банківського інвестиційного кредитування, проводити оцінку кредитоспроможності позичальника;	КСП.5
▪ здатність здійснювати прогнозування стану фінансового ринку, економічне планування у банку, спрямоване на організацію раціональної діяльності відповідно	КСП.6

Додатки

Закінчення табл. В.1

1	2
до потреб ринку і можливостей одержання необхідних ресурсів, виявлення і використання резервів з метою досягнення найбільшої ефективності функціонування банку;	
▪ спроможність організувати рух фінансових ресурсів банку з метою найбільш ефективного використання усіх видів ресурсів у процесі виконання операцій і одержання максимального прибутку;	КСП.7
▪ здатність до виконання обліку банківських операцій, підготовка й використання облікової інформації для аналітичної діяльності з метою обґрунтування управлінських рішень у банківському бізнесі;	КСП.8
▪ здатність здійснювати контроль за банківськими операціями, рівнем ліквідності, платоспроможності, рентабельності, прибутковості, контролювати ефективність банківської діяльності, стійкість банку.	КСП.9

Додаток Δ

Таблиця Д.1.
Виробничі функції, типові задачі діяльності, уміння та компетентності, якими повинні володіти випускники ХНЕУ кваліфікації «Бакалавр з фінансів і кредиту» (спеціалізація «Банківська справа»)

Зміст виробничої	Назва типової задачі діяльності	Шифр типової задачі діяльності	Зміст уміння	Шифр уміння	Шифр компетентності
1	2	3	4	5	6
1. Аналітична	1.1. Аналіз ринку фінансових послуг, позиціонування фінансових послуг різних фінансових інститутів на фінансовому ринку в цілому і на окремих його сегментах	1.ПФ.Д.01	1.1.1. Аналізувати розвиток різних видів фінансового посередництва в Україні і світі, а також оцінювати їх сучасний стан. 1.1.2. Аналізувати загальні переваги та недоліки використання послуг фінансових посередників при здійсненні інвестицій. 1.1.3. Аналізувати сучасний стан грошової системи суспільства та регулювання фінансового ринку. 1.1.4. Аналізувати функції та операції центральних банків різних країн.	1.ПФ.Д.01.ПР.0.01 1.ПФ.Д.01.ПР.0.02 1.ПФ.Д.01.ПР.0.03 1.ПФ.Д.01.ПР.0.04	КЗП.1.01 КЗП.1.02 КСП.1.01 КСП.1.02
	1.2. Аналіз галузі фінансових послуг та визначення конкурентних переваг та недоліків окремих видів послуг	1.ПФ.Д.02	1.2.1. Аналізувати макро- та мікро- показники діяльності банків. 1.2.2. Аналізувати ресурси, процеси і результати діяльності банківської установи. 1.2.3. Розраховувати економічні нормативи банківської діяльності. 1.2.3. Виконувати необхідні розрахунки і готувати звіт за результатами статистичних досліджень. 1.2.4. Виявляти внутрішньобанківські резерви підвищення ефективності діяльності банку. 1.2.5. Своєчасно виявляти й аналізувати реальні та потенційні, внутрішні і зовнішні загрози банку, розробляти та впроваджувати заходи щодо їх усунення. 1.2.5. Оцінювати рівень ризику діяльності банку.	1.ПФ.Д.02.ПР.0.05 1.ПФ.Д.02.ПР.0.06 1.ПФ.Д.02.ПР.0.07 1.ПФ.Д.02.ПР.0.08 1.ПФ.Д.02.ЗР.0.09 1.ПФ.Д.02.ЗР.0.10 1.ПФ.Д.02.ПР.0.11	КСП.2.01 КСП.2.02 КСП.2.03 КСП.3.01 КСП.3.02 КСП.4.01 КСП.4.02

Додатки

Продовження табл. Д.1.

1	2	3	4	5	6
	1.3. Аналіз діяльності підприємницької структури	1.Ф.Д.03	<p>1.3.1. Досліджувати сутність фінансів підприємницьких структур, особливості формування та основні джерела фінансових ресурсів, розраховувати основні економічні показники діяльності суб'єкта господарювання.</p> <p>1.3.2. Здійснювати інвестиційний аналіз проекту.</p> <p>1.3.3. Здійснювати оцінку якісних і кількісних показників, що характеризують кредитоспроможність позичальника.</p> <p>1.3.4. Здійснювати ретроспективний, оперативний та перспективний цільовий аналіз, спрямований на виявлення окремих ознак кризового стану підприємства, оцінку загрози його банкрутства та можливостей подолання кризи з урахуванням послідовності антикризових заходів.</p>	<p>1.Ф.Д.03.ПРО.12</p> <p>1.Ф.Д.03.ПРО.13</p> <p>1.Ф.Д.03.ПРО.14</p> <p>1.Ф.Д.03.ПРО.15</p>	<p>КСП.5.01</p> <p>КСП.5.05</p> <p>КСП.5.03</p> <p>КСП.5.04</p>
	2.1. Планування процесів формування та розвитку ринку фінансових послуг та його окремих сегментів та інститутів	2.Ф.Д.01	<p>2.1.1. Здійснювати обґрунтування інвестиційних проектів.</p> <p>2.1.2. Прогнозувати наслідки державного регулювання ринку фінансових послуг в цілому та окремих його сегментів.</p> <p>2.1.3. Прогнозувати показники розвитку ринку банківських послуг.</p>	<p>2.Ф.Д.01.ПРО.01</p> <p>2.Ф.Д.01.ЗР.0.02</p> <p>2.Ф.Д.01.ЗР.0.03</p>	<p>КСП.5.05</p> <p>КСП.6.01</p> <p>КСП.6.02</p>
2. Плана нова	2.2. Планування діяльності банківської установи	2.Ф.Д.02	<p>2.2.1. З огляду на висновки аналізу діяльності банку розробляти планові показники його діяльності на поточний період.</p> <p>2.2.2. Планувати систему заходів щодо підвищення ефективності діяльності банківської установи.</p> <p>2.2.3. Розробляти ресурсний план банку.</p> <p>2.2.4. Планувати доходи і витрати банку.</p> <p>2.2.5. Прогнозувати потребу в ліквідних коштах банку.</p> <p>2.2.6. Прогнозувати фінансовий стан банку та підтримувати достатню його фінансову стійкість.</p> <p>2.2.7. Здійснювати планові розрахунки щодо оцінки ризиків в діяльності банку.</p>	<p>2.Ф.Д.02.ЗР.0.04</p> <p>2.Ф.Д.02.ЗР.0.05</p> <p>2.Ф.Д.02.ЗР.0.06</p> <p>2.Ф.Д.02.ЗР.0.07</p> <p>2.Ф.Д.02.ЗР.0.08</p> <p>2.Ф.Д.02.ЗР.0.09</p> <p>2.Ф.Д.02.ЗР.0.10</p>	<p>КСП.6.03</p> <p>КСП.6.04</p> <p>КСП.6.05</p> <p>КСП.6.06</p> <p>КСП.6.07</p> <p>КСП.6.08</p> <p>КСП.6.09</p>

Продовження табл. Д.1.

1	2	3	4	5	6
	2.3. Прогнозування фінансового стану підприємства	2.ПФ.Е.03	2.3.1. Здійснювати прогнозування грошових потоків з метою забезпечення стабільного функціонування підприємства. 2.3.2. Визначати шляхи забезпечення беззбиткової діяльності, зміцнення фінансової стійкості підприємства та запобігати банкрутству на основі очікуваних показників оцінки фінансового стану.	2.ПФ.Е.03.ЗРР.0.11 2.ПФ.Е.03.ЗРР.0.12	КСП.6.10 КСП.6.11
3. Організаційна	3.1. Використання методологічного апарату наукових досліджень для вирішення теоретичних і прикладних задач, що постають перед фахівцями у галузі банківської справи	3.ПФ.Е.01	3.1.1. Засвоєння основних категорій науки, методики і методології наукових досліджень, оволодіння методами добору й аналізу інформації, визначення мети і задач дослідження, формулювання наукових висновків. 3.1.2. Уміння засвоювати і реалізовувати наукові досягнення, які в свою чергу призводять до підвищення ефективності діяльності. 3.1.3. Вміти самостійно засвоювати нові знання, оцінювати економічність прогресивних технологій та різноманітних інновацій. 3.1.4. Вміти використовувати інноваційні інформаційні технології, поповнювати бази даних.	3.ПФ.Е.01.ЗРР.0.01 3.ПФ.Е.01.ЗРР.0.02 3.ПФ.Е.01.ЗРР.0.03 3.ПФ.Е.01.ЗРР.0.04	КЗП.1.03 КЗП.1.04 КЗП.1.05 КЗП.3.01
	3.2. Організація діяльності банку	3.ПФ.С.02	3.2.1. Організовувати виконання кредитних, інвестиційних та інших активних операцій банку. 3.2.2. Організовувати виконання пасивних операцій: формування власного капіталу банку, залучених та запозичених ресурсів банку. 3.2.3. Організовувати надання банківських послуг. 3.2.4. Організовувати виконання операцій із підтримки належного рівня ліквідності, фінансової стійкості та рентабельності банку.	3.ПФ.С.02.ПРР.0.05 3.ПФ.С.02.ПРР.0.06 3.ПФ.С.02.ПРР.0.07 3.ПФ.С.02.ПРР.0.08	КСП.7.01 КСП.7.02 КСП.7.03 КСП.7.04
	3.3. Забезпечення функціонування банку	3.ПФ.С.03	3.3.1. Організовувати роботу окремих структурних підрозділів банку.	3.ПФ.С.03.ПРР.0.09	КСП.7.05

Додатки

Продовження табл. Д.1.

1	2	3	4	5	6
	3.4. Організація роботи з клієнтами банку	3.ПФ.С.04	3.3.2. Моделювати процес прийняття рішень за окремими видами банківських операцій. 3.3.3. Організувати та розробляти заходи щодо підвищення рівня безпеки діяльності банківської установи. 3.3.5. Розробляти заходи щодо зниження банківського ризику. 3.4.1. Оформляти та здійснювати угоди з реалізації банківських операцій. 3.4.2. Формувати первісні бухгалтерські документи. 3.4.3. Оформляти та видавати довідки за письмовими запитами клієнтів, внутрішніх служб банку, контролюючих органів стосовно операцій клієнтів.	3.ПФ.С.03.ЗР.0.10 3.ПФ.С.03.ПР.0.11 3.ПФ.С.03.ЗР.0.12 3.ПФ.С.04.ПР.0.13 3.ПФ.С.04.ЗП.0.14 3.ПФ.С.04.ЗП.0.15	КСП.3.03 КСП.4.03 КСП.4.04 КСП.7.06 КСП.7.07 КСП.7.08
	4.1. Здійснення фінансового обліку операцій банку	4.ПФ.С.01	4.1.1. Проводити фінансовий облік за окремими банківськими операціями. 4.1.2. Здійснювати облік власного капіталу, основних засобів і нематеріальних активів. 4.1.3. Проводити облік доходів, витрат і фінансового результату діяльності банку. 4.1.4. Складати фінансові звіти.	4.ПФ.С.01.ПР.0.01 4.ПФ.С.01.ПР.0.02 4.ПФ.С.01.ПР.0.03 4.ПФ.С.01.ПР.0.04	КСП.8.01 КСП.8.02 КСП.8.03 КСП.8.04
4. Облі- ково- стати- стична	4.2. Статистичний аналіз та статистичне забезпечення діяльності банку	4.ПФ.Д.02	4.2.1. Давати статистичну оцінку зміни показників, які аналізують-ся, під впливом визначених факторів, використовувати статистичні методи для аналізу активів і пасивів банку. 4.2.2. Статистично забезпечувати оцінку справу, кредитну діяльність, операції банку з цінними паперами, діяльність банку на валютному ринку, маркетингу на ринку банківських послуг. 4.2.3. Виконувати статистичний аналіз фінансового стану банку.	4.ПФ.Д.02.ПР.0.05 4.ПФ.Д.02.ПР.0.06 4.ПФ.Д.02.ПР.0.07	КСП.3.04 КСП.3.05 КСП.3.06

Продовження табл. Д.1.

1	2	3	4	5	6
5. Контрольна	5.1. Контроль за діяльністю банку.	5.ПФ.С.01	5.1.1. Перевіряти та контролювати основні показники фінансово-економічної діяльності банку.	5.ПФ.С.01.ПР.0.01	КСП.9.01
			5.1.2. Перевіряти правильність бухгалтерського обліку в банку.	5.ПФ.С.01.ПР.0.02	КСП.9.02
			5.1.3. Перевіряти правильність розрахунку та виконання нормативів встановлених НБУ, здійснювати контроль за виконанням внутрішніх лімітів і нормативів.	5.ПФ.С.01.ПР.0.03	КСП.9.03
			5.1.4. Контролювати якість портфелів активів та достатність ресурсної бази.	5.ПФ.С.01.ПР.0.04	КСП.9.04
			5.1.5. Здійснювати контроль за операціями клієнтів в іноземній та національній валюті	5.ПФ.С.01.ПР.0.05	КСП.9.05
			5.1.6. Контролювати рівень ризику банківських операцій.	5.ПФ.С.01.ПР.0.06	КСП.9.06
			5.1.7. Перевіряти правильність нарахування та сплати податків банком та клієнтами банку.	5.ПФ.С.01.ПР.0.07	КЗП.5.01
			5.1.8. Перевіряти правильність заповнення та розрахунків у фінансовій звітності.	5.ПФ.С.01.ПР.0.08	КСП.9.07
	5.2. Нагляд за діяльністю банку	5.ПФ.С.02	5.2.1. Готувати звіт за результатами перевірки діяльності банку.	5.ПФ.С.02.ПР.0.09	КСП.9.08
			5.2.2. Вміти визначати заходи впливу НБУ за порушення банківського законодавства, розраховувати розмір штрафів за невиконання економічних нормативів.	5.ПФ.С.02.ПР.0.10	КСП.9.09
			5.2.3. Визначати розмір резерву за операціями банку.	5.ПФ.С.02.ПР.0.11	КСП.9.10
			5.2.4. Здійснювати контроль за діяльністю банку за результатами рейтингової оцінки CAMELS.	5.ПФ.С.02.ПР.0.12	КСП.9.11

Закінчення табл. Д.1.

1	2	3	4	5	6
	6.1. Забезпечення власних інформаційних потреб	6.СВ.С.01	6.1.1. Вести пошук, збирати, систематизувати і нагромаджувати необхідну для виконання посадових обов'язків нормативно-правову, соціально-економічну, науково-методичну, довідкову та іншу інформацію. 6.1.2. Здійснювати постановку завдань для впровадження програмного забезпечення з автоматизації інформаційних потоків. 6.1.3. Вміти класифікувати та визначати загрозу інформаційній безпеці банку. 6.1.4. Використовувати операційні системи для здійснення діяльності з торгівлі цінними паперами.	6.СВ.С.01.ЗР.0.01	КЗН.3.01
6. Інформаційна				6.СВ.С.01.ЗР.0.02	КЗП.3.02
				6.СВ.С.01.ЗР.0.03	КСП.4.05
				6.СВ.С.01.ПР.0.04	КЗП.3.03

Додаток Е

Таблиця Е.1

Соціально-особистісні компетентності випускників ХНЕУ, та система умінь, яка їх формує

Компетентність щодо вирішення проблем і задач соціальної діяльності, інструментальних, загально-наукових і професійних задач	Шифр компетентності	Зміст умінь	Шифр умінь
1	2	3	4
1. Організовувати власну діяльність	КСО.08	1.1. Визначати цілі та структуру власної діяльності з урахуванням суспільних, державних і виробничих інтересів. 1.2. Організовувати та контролювати власну поведінку для забезпечення гармонійних стосунків з учасниками суспільної діяльності. 1.3. Коригувати цілі діяльності та її структуру для підвищення безпеки та ефективності діяльності. 1.4. Оцінювати результати власної діяльності стосовно досягнення окремих та загальних цілей діяльності.	КСО.08.ПР.Р.01 КСО.08.ПР.Р.02 КСО.08.ПР.Р.03 КСО.08.ЗР.Р.04
2. Проводити соціологічні дослідження	КІ.5	2.1. На основі аналізу виробничої ситуації визначати мету емпіричного соціологічного дослідження. 2.2. Залежно від визначеної мети вибрати адекватну їй технологію соціологічного дослідження. 2.3. Проводити емпіричне соціологічне дослідження за обраною технологією. 2.4. За відповідними методиками проводити аналіз результатів емпіричного соціологічного дослідження.	КІ.5.ПР.Р.01 КІ.5.ЗР.Р.02 КІ.5.ЗР.Р.03 КІ.5.ЗР.Р.04
3. Ураховувати суспільні відносини та політичні переконання у процесі діяльності	КЗН.1	3.1. На основі аналізу результатів спостережень, використовуючи процедури соціологічного аналізу, установлювати власний соціальний статус і соціальний статус учасників спільної діяльності. 3.2. Використовуючи критерії класифікації суспільних об'єднань і груп, визначати тип конкретного суспільного об'єднання та його місце в політичному житті держави. 3.3. На основі аналізу результатів спостережень, ураховуючи ознаки конкретної ідеології, визначати власні політичні переконання та політичні переконання учасників спільної діяльності.	КЗН.1.ЗР.Р.01 КЗН.1.ПР.Р.02 КЗН.1.ПР.Р.03

Закінчення табл. Е. 1.

1	2	3	4
4. Здійснювати ефективне ділове спілкування	КЗН.3	<p>4.1. Вести ділове листування, застосовуючи фонетику культурологічні та країнознавчі знання.</p> <p>4.2. Використовувати аналітичне опрацювання іншомовних джерел для одержання інформації, потрібної для розв'язання певних завдань професійно-виробничої діяльності.</p> <p>4.3. За допомогою комп'ютерних систем автоматизації перекладу та електронних словників робити переклад іншомовної інформації.</p>	<p>КЗН.3.ЗП.Р.01</p> <p>КЗН.3.ПР.0.02</p> <p>КЗН.3.ЗП.0.03</p>
5. Ураховувати основні економічні закони у процесі професійної діяльності	КЗП.2	<p>5.1. На основі аналізу наявних економічних та природних ресурсів, застосовуючи моделі альтернативних витрат, за допомогою зіставлення та порівняння визначати альтернативні варіанти використання економічних ресурсів.</p> <p>5.2. За результатами аналізу законодавчих та нормативних актів України, використовуючи макроекономічні моделі, за допомогою зіставлення та порівняння приймати професійні рішення, адекватні державній економічній політиці.</p>	<p>КЗП.2.ЗР.Р.01</p> <p>КЗП.2.ЗР.Р.02</p>
6. Застосовувати закони формальної логіки в процесі інтелектуальної діяльності	КЗН.2	<p>6.1. За допомогою формальних логічних процедур аналізувати наявну інформацію на її відповідність умовам необхідності та достатності для забезпечення ефективної діяльності.</p> <p>6.2. За допомогою формальних логічних процедур проводити аналіз наявної інформації на її відповідність вимогам внутрішньої несуперечливості.</p> <p>6.3. За результатами структурно-логічного опрацювання інформації доходити висновку щодо її придатності для здійснення заданих функцій.</p>	<p>КЗН.2.ЗР.Р.01</p> <p>КЗН.2.ЗР.Р.02</p> <p>КЗН.2.ЗР.Р.03</p>

Додаток Ж

Таблиця Ж.1

Система змістових модулів

Зміст уміння, що забезпечується	Шифр уміння	Назва змістового модуля	Шифр змістового модуля
1	2	3	4
розуміти місце банківського права в системі права України, його зв'язок з іншими галузями	КЗП.5.ПР.Р01	Предмет, метод, та система банківського права	КЗП.5.01
правильно тлумачити юридичні факти банківського права та застосовувати на практиці отримані знання	КЗП.5.ПР.Р02	Джерела банківського права	КЗП.5.02
визначати подвійну правову природу та повноваження національного банку України у сфері банківської діяльності	КЗП.5.ПР.Р03	Правове положення Національного банку України	КЗП.5.03
розуміти правові основи створення та функціонування банківської системи України	КЗП.5.ПР.Р04	Правове положення комерційних банків	КЗП.5.04
характеризувати умови та визначати перелік документів для створення та реєстрація банків; оформляти документи для створення й реєстрації банку	КЗП.5.ПР.Р05	Порядок створення та реєстрація комерційних банків	КЗП.5.05
уміти вільно користуватися нормативним матеріалом з теми курсу та застосовувати його у конкретних ситуаціях	КЗП.5.ПР.Р06	Порядок ліцензування комерційних банків.	КЗП.5.06
аналізувати та застосовувати норми банківського права щодо відкриття та ведення банківських рахунків клієнтів	КЗП.5.ПР.Р07	Правові засади відкриття та обслуговування банківських рахунків	КЗП.5.07
розробити заходи захисту від протиправних посягань щодо проведення розрахункових операцій	КЗП.5.ПР.Р08	Правове регулювання розрахункових відносин	КЗП.5.08
шукувати, відбирати, аналізувати та застосовувати нормативно-правові акти для вирішення конкретних питань юридичного характеру у своїй професійній практичній діяльності	КЗП.5.ПР.Р09	Правове регулювання кредитних відносин	КЗП.5.09

Додатки

Продовження табл. Ж. 1.

1	2	3	4
розробляти заходи захисту від протиправних посягань щодо проведення кредитних операцій	КЗП.5.ПР.Р.10	Юридична природа кредитного договору	КЗП.5.10
розробляти заходи захисту від протиправних посягань щодо проведення валютних операцій	КЗП.5.ПР.Р.11	Правове регулювання валютних операцій	КЗП.5.11
розробляти правові положення щодо боротьби з легалізацією (відмиванням) незаконно отриманих грошей	КЗП.5.ПР.Р.12	Правові засоби запобігання легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом	КЗП.5.12
визначати предмет та основні завдання дисципліни «концепції сучасного природознавства»	КЗП.4.ПР.Р.01	Основи сучасних концепцій уявлення детермінованої фізичної карти макросвіту	КЗП.4.01
характеризувати концепції уявлення статистичної фізичної карти макросвіту	КЗП.4.ПР.Р.02	Основи концепцій уявлення статистичної фізичної карти макросвіту, природничо-наукові і цивілізаційні проблеми енергетики	КЗП.4.02
правильно тлумачити основи концепцій представлення організації матерії	КЗП.4.ПР.Р.03	Основи концепцій представлення організації матерії. Коливання і хвилі в природі	КЗП.4.03
характеризувати концепції мікро- і наносвіту	КЗП.4.ПР.Р.04	Основи сучасних технологій. Основні концепції мікро- і наносвіту	КЗП.4.04
розуміти природничо-наукові основи організації цифрового, мультимедійного світу, сучасних комунікаційних систем і технологій	КЗП.4.ПР.Р.05	Природничо-наукові уявлення, покладені в основу цифрового, мультимедійного світу і сучасних комунікаційних систем і технологій	КЗП.4.05
правильно тлумачити природничо-наукові основи переміщення інформаційних потоків і організації сучасних технологій управління	КЗП.4.ПР.Р.06	Природничо-наукові уявлення, покладені в основу переміщення інформаційних потоків і організації сучасних технологій управління	КЗП.4.06
розуміти природничо-наукові основи застосування досягнень хімії і біології у виробництві і побуті	КЗП.4.ПР.Р.07	Природничо-наукові уявлення, покладені в основу застосування досягнень хімії і біології у виробництві і побуті. Природа і екологія	КЗП.4.07

Продовження табл. Ж.1.

1	2	3	4
визначати предмет та основні завдання дисципліни «система технологій промисловості»	КЗН.4.ПР.Р.01	Технології їх роль в економічному та соціальному розвитку суспільства	КЗН.4.01
аналізувати і давати характеристику сучасних технологій виробництва	КЗН.4.ПР.Р.02	Технологічні системи сучасного виробництва та загальні принципи створення технології	КЗН.4.02
аналізувати і давати характеристику ресурсозберігаючих та безвідхідних технологій	КЗН.4. ПР.Р.03	Основи створення ресурсозберігаючих та безвідхідних технологій	КЗН.4.03
розраховувати матеріальні і енергетичні баланси, аналізувати вплив сучасних технологій на територіальну організацію виробництва	КЗН.4.ПР.Р.04	Фізико – механічні та інші властивості технологічних об'єктів (конструкція матеріалів та продукції з них)	КЗН.4.04
аналізувати сучасний стан сировинної бази промислових технологій України та пріоритетних напрямків їх розвитку	КЗН.4.ПР.Р.05	Матеріали об'єктів технологій	КЗН.4.05
характеризувати процеси одержання деталей	КЗН.4.ПР.Р.06	Технологічні системи процесів перетворення форми заготовок	КЗН.4.06
характеризувати процеси перетворення поверхонь деталей та їх стану	КЗН.4.ПР.Р.07	Технологічні системи процесів перетворення об'єми заготовки (одержання деталей)	КЗН.4.07
характеризувати технологічні процеси перетворення поверхонь деталей та їх стану	КЗН.4.ПР.Р.08	Технологічні системи процесів перетворення поверхонь деталей та їх стану	КЗН.4.08
характеризувати системи технологій у машинобудуванні	КЗН.4.ПР.Р.09	Технологічні системи процесів складання, монтажу, налагодження та випробування	КЗН.4.09
аналізувати системи технологій у хімічній промисловості	КЗН.4.ПР.Р.10	Технологічні системи процесів одержання хімічних речовин та виробів з неметалічних матеріалів	КЗН.4.10
визначати предмет та основні завдання дисципліни «основи екології»	КЗП.4.ПР.Р.08	Предмет, метод, сутність і задачі екології	КЗП.4.08

Продовження табл. Ж. 1.

1	2	3	4
характеризувати принципи природокористування, сучасні погляди на їх класифікацію	КЗП.4.ПР.Р.09	Екосистемний рівень організації матерії	КЗП.4.09
класифікувати основні фактори забруднення біосфери, характеризувати сучасні технології переробки відходів	КЗП.4.ПР.Р.10	Біосфера – глобальна екосистема Землі. Глобальні екологічні проблеми.	КЗП.4.10
розуміти екологічний зміст науково-технічної революції; характеризувати важливіші етапи розвитку науково-технічного прогресу	КЗП.4.ПР.Р.11	Антропогенний вплив на навколишнє середовище	КЗП.4.11
характеризувати елементи економічного механізму природокористування та охорони довкілля, визначати санкції за порушення вимог екологічного законодавства	КЗП.4.ПР.Р.12	Економічні механізми охорони природного середовища та природокористування	КЗП.4.12
розуміти місце екологічного моніторингу в навколишньому природному середовищі, класифікувати основні методи екологічного права, застосовувати законодавчу базу екологічного права в Україні	КЗП.4.ПР.Р.13	Екологічний моніторинг довкілля. Правове регулювання екологічних відносин в Україні	КЗП.4.13
характеризувати законодавчі основи екологічного менеджменту та маркетингу, методологію і типи екоаудиту, скласти звітність про екоаудит	КЗП.4.ПР.Р.14	Екологічний менеджмент та маркетинг	КЗП.4.14
характеризувати критерії екобезпеки, зони екологічного лиха, стандарти якості навколишнього середовища, методи визначення екологічного ризику	КЗП.4.ПР.Р.15	Екологічна безпека та екологічні ризики	КЗП.4.15
правильно тлумачити види і принципи екологічної політики, характеризувати основні положення міжнародного екологічного законодавства	КЗП.4.ПР.Р.16	Світова екологічна політика. Міжнародна інтеграція у сфері екології	КЗП.4.16
відізнати наукове мислення від повсякденного; використовувати переваги наукового мислення для навчання, орієнтуватися в основних категоріях науки	КІ.5.ЗР.Р.01	Наука та наукове мислення	КІ.5.01
здійснювати вибір та формулювання теми наукового дослідження; визначати мету і структурувати завдання наукового дослідження; визначати та формулювати об'єкт і предмет наукового дослідження; прогнозувати наукові та практичні результати наукового дослідження; забезпечувати якісне виконання наукового дослідження та його відповідність вимогам достовірності, корисності та новизни	КІ.5.ЗР.Р.01	Наукове дослідження	КІ.5.02

Продовження табл. Ж.1.

1	2	3	4
аналізувати методи виконання наукового дослідження та здійснювати вибір оптимальних; виявляти вплив обраних методів наукового дослідження на кінцевий результат; вміти здійснити комплекс заходів щодо організації наукового експерименту; організація анкетування, інтерв'ювання та інших заходів, спрямованих на отримання первинної інформації для наукового дослідження.	КІ.5.ЗРР.02	Методологія наукових досліджень	КІ.5.03
організовувати пошук первинної та статистичної інформації для проведення наукових досліджень; аналізувати зміст та якість опублікованих результатів наукових досліджень.	КІ.5.ЗР0.01	Інформаційне забезпечення наукових досліджень	КІ.5.04
розробляти систему критеріїв відбору наукових досліджень для подальшого опрацювання та використання в процесі власного наукового дослідження; формування бібліографічного опису джерел інформації; написання анотацій до наукових досліджень; написання рефератів наукових досліджень.	КІ.5.ЗР0.02	Технологія роботи з науковою літературою	КЗП.1.01
формувати презентації результатів наукового дослідження, організувати пошук суб'єктів підприємництва для впровадження результатів наукового дослідження; контролювати ефективність впровадження результатів наукового дослідження; написання тез доповідей для публічного обговорення результатів наукових досліджень; написання наукових статей для висвітлення результатів досліджень; написання есе для висвітлення власної думки про результати наукових досліджень провідних та молодих вчених; рецензування наукових досліджень.	КІ.5.ЗР0.03	Представлення та впровадження результатів наукового дослідження	КЗП.1.02
підготувати матеріали наукового дослідження до захисту; організувати апробацію результатів дослідження на конференціях, семінарах, круглих столах; скласти тези доповіді.	КІ.5.ЗР0.04	Захист результатів наукового дослідження та його апробація	КЗП.1.03
організувати літературне редагування наукової роботи; організувати технічне редагування наукової роботи; забезпечити оптимальний рівень висвітлення результатів наукового дослідження; організувати опублікування результатів наукового дослідження; контролювати дотримання та виконання вимог авторського права; контролювати процес опублікування результатів наукового дослідження.	КІ.5.ЗП.0.01	Підготовка матеріалів та результатів науково дослідження до опублікування	КЗП.1.04

Додатки

Продовження табл. Ж. 1.

1	2	3	4
класифікувати інформаційні системи, характеризувати види інформаційних систем, їхню структуру	КЗН.3.ПР.Р.01	Інформаційні системи і їхня роль в управлінні економікою	КЗН.3.01
відображати економічну інформацію, характеризувати та класифікувати технологічні операції в інформаційних процесах обробки економічної інформації	КЗН.3.ПР.Р.02	Економічна інформація і засоби її формалізованого опису	КЗН.3.02
організовувати автоматизовану обробку економічної інформації; здійснювати типові технологічні операції в інформаційних системах обробки даних	КЗН.3.ЗП.0.01	Інформаційні технології і процеси оброблення економічної інформації	КЗН.3.03
працювати з уніфікованою системою первинної документації в інформаційній базі	КЗН.3.ЗП.0.02	Організація інформаційної бази системи оброблення економічної інформації	КЗН.3.04
застосовувати засоби автоматизації щодо внутрібанківських розрахункових, касових, кредитних і депозитних операцій	КЗП.3.ПР.0.03	Автоматизація внутрібанківських розрахункових, касових, кредитних і депозитних операцій	КЗП.3.01
характеризувати склад і структуру електронної пошти НБУ; її основні елементи; використовувати систему «клієнт-банк» для міжбанківських розрахунків	КЗП.3.ПР.0.04	Електронна пошта і система електронних платежів НБУ	КЗП.3.02
характеризувати стандарти S.W.I.F.T., її архітектуру і апаратно-програмне забезпечення; використовувати технологію передачі повідомлень, міжнародні телекомунікаційні служби фінансової інформації	КЗП.3.ПР.0.05	Міжнародна електронна мережа міжбанківських розрахунків S.W.I.F.T.	КЗП.3.03
характеризувати розрахункові операції з використанням пластикових карток, системи електронних грошей, національної системи масових електронних платежів України	КЗП.3.ПР.Р.03	Автоматизація масових платежів. Електронні гроші.	КЗП.3.04
використовувати технологію розв'язування задач автоматизованої системи фінансових розрахунків у центральних і місцевих фінансових органах	КЗП.3.ПР.Р.04	Автоматизована система фінансових розрахунків (АСФР)	КЗП.3.05
характеризувати автоматизовані інформаційні системи «податки» та «страхування»	КЗП.3.ПР.Р.05	Автоматизація оброблення інформації в податковій і страховій сферах	КЗП.3.06

Продовження табл. Ж.1.

1	2	3	4
<p>характеризувати зміст валютної політики на сучасному етапі розвитку економіки; визначати основні напрямки валютного регулювання; розкривати сутність системи валютного контролю та його правової регламентації</p>	<p>КСП.1.ПР.Р.01</p>	<p>Наукові основи курсу, характеристика зовнішньоекономічних зв'язків і основні заходи валютного регулювання</p>	<p>КСП.1.01</p>
<p>розкривати сутність та роль грошей; визначати поняття фінансово-кредитної системи держави з ринковою економікою; класифікувати позичковий капітал та відрізняти його особливості; розраховувати норми позичкового відсотка (процентну ставку); характеризувати форми кредиту в розвинутих країнах; класифікувати види цінних паперів; класифікувати податки та витрати держави; прогнозувати бюджет держави та оцінювати дефіцит бюджету; визначати функції банків та спеціальних фінансово-кредитних установ</p>	<p>КСП.1.ПР.Р.02</p>	<p>Фінансово-кредитна система і грошовий обіг держав із ринковою економікою</p>	<p>КСП.1.02</p>
<p>засвоїти значення поняття «валюта», «валютні відношення», «валютний курс», «платіжний баланс»; розкривати сутність національної і міжнародної валютних систем; характеризувати золотомонетний стандарт, валютний паритет; досліджувати цілі і завдання міждержавних валютно-фінансових інститутів; досліджувати зміну структури міжнародних платіжних засобів</p>	<p>КСП.1.ПР.Р.03</p>	<p>Основні етапи й особливості становлення міжнародного валютного механізму</p>	<p>КСП.1.03</p>
<p>характеризувати платіжний баланс; класифікувати види сучасних валютних курсів (відповідно до класифікації МВФ); характеризувати рівень динаміки валютних курсів; оцінювати вплив валютного курсу на міжнародну торгівлю і міжнародний кредит; класифікувати види операцій з іноземною валютою; оцінювати валютний ризик; розкривати сутність, функції і структуру міжнародного валютного ринку</p>	<p>КСП.1.ПР.Р.04</p>	<p>Міжнародні валютно-фінансові відносини. Платіжний баланс і його значення для держави</p>	<p>КСП.1.04</p>
<p>визначати поняття міжнародний кредит; характеризувати функції, роль і принципи міжнародного кредиту; класифікувати форми міжнародного кредиту та його валютно-фінансові умови; відрізняти основні різновиди банківського кредиту в міжнародній торгівлі, приватного комерційного кредиту; розуміти сутність лізингу, факторингу; досліджувати світовий ринок позичкових капіталів і його інструменти; характеризувати міждержавні кредити та їхні форми</p>	<p>КСП.1.ПР.Р.05</p>	<p>Міжнародні кредитні відносини</p>	<p>КСП.1.05</p>

Продовження табл. Ж. 1.

1	2	3	4
характеризувати передумови створення, мету і функції міжнародного валютного фонду (МВФ); досліджувати тенденції зміни структури передплатного капіталу МВФ; класифікувати форми і види кредитування МВФ; визначати роль МВФ в перебудові сучасної міжнародної валютної системи; розуміти мету і завдання створення міжнародного банку реконструкції і розвитку, його функції, джерела ресурсів та їх структуру; визначати цілі створення та функції європейського банку валютного співробітництва	КСП.1.ПР.06	Міждержавні валютно-фінансові і кредитні установи і їх роль у вирішенні валютних проблем	КСП.1.06
засвоювати поняття валютно-фінансових умов у міжнародних комерційних відношеннях; формувати валютні умови зовнішньо-торгівельних контрактів; визначати форми розрахунків у міжнародному комерційному обороті; розуміти особливості застосування різних засобів платежу	КСП.1.ПР.07	Валютно-фінансові умови в міжнародному комерційному обороті	КСП.1.07
досліджувати валютне законодавство України; характеризувати валютну систему України та її особливості; визначати мету, завдання і шляхи створення валютного ринку України; класифікувати експортно-імпортні операції; розуміти порядок формування і використання фондів валютних відрахувань; досліджувати нормативні основи системи кредитування експортно-імпортних операцій; визначати порядок кредитування підприємств в іноземній валюті	КСП.1.ПР.08	Особливості валютної системи України. Становлення валютного законодавства	КСП.1.08
організувати на науковій основі збір необхідної інформації, яка характеризує процеси в області банківської діяльності; на основі статистичних методів обробки інформації згрупувати її за визначеною ознакою; знати принципи моделювання зв'язку між активами і пасивами банку	КСП.3.ПР.01	Предмет, метод і завдання статистики банківської діяльності	КСП.3.01
проводити аналіз активних, в тому числі інвестиційних та кредитних операцій комерційних банків; використовувати статистичні методи для аналізу пасивів банку; давати статистичну оцінку зміни показників, які аналізуються, під впливом визначених факторів; оцінювати рівень ризику банківської діяльності	КСП.3.ПР.02	Статистичний аналіз балансу банку	КСП.3.02

Продовження табл. Ж.1.

1	2	3	4
<p>розуміти соціально-економічне значення ощадної справи в Україні; здійснювати групування вкладів; проводити аналіз ефективності депозитних операцій банку; будувати модель балансових взаємозв'язків між обігом і залишками вкладів; визначати відсоткової ставки за депозитними операціями; знати систему показників для оцінки ощадної справи</p>	<p>КСП.3.ПР.Р.03</p>	<p>Статистика ощадної справи</p>	<p>КСП.3.03</p>
<p>досліджувати та характеризувати форми та види кредиту (вміти класифікувати види кредитів в залежності від учасників кредитних відносин; вміти визначати межі кредиту на мікро- та макрорівнях; вміти проводити порівняльну характеристику використання різних форм кредиту, виявляти їх переваги та недоліки); аналізувати можливості використання окремих форм кредиту в конкретних випадках та обирати оптимальну форму кредитування суб'єктів економіки;</p>	<p>КСП.3.ПР.Р.04</p>	<p>Статистика кредитної діяльності банку</p>	<p>КСП.3.04</p>
<p>здійснювати оцінку якісних і кількісних показників, що характеризують кредитоспроможність позичальника, знати особливості методики оцінки кредитоспроможності позичальника фізичної особи, юридичної особи, комерційного банку, визначати рейтинг клієнтів банку; використовувати сучасні методики аналізу кредитоспроможності позичальників, знати механізм експрес оцінки</p>	<p>КСП.3.ПР.Р.05</p>	<p>Статистика кредитоспроможності клієнтів банку</p>	<p>КСП.3.05</p>
<p>розкривати сутність та визначати призначення ринку цінних паперів (вміти проводити порівняльну характеристику цінних паперів, що знаходяться в обігу в Україні; вміти класифікувати акції та облігації в залежності від визначених критеріїв та рівня доходності); досліджувати макроекономічні показники діяльності банку для прийняття управлінських рішень щодо визначення оптимальної структури портфелю цінних паперів.</p>	<p>КСП.3.ПР.Р.06</p>	<p>Статистичне забезпечення операцій банку з цінними паперами.</p>	<p>КСП.3.06</p>
<p>характеризувати сутність валютних відносин (вміти визначати складові валютних відносин в залежності від їх економічного призначення; вміти класифікувати валюти в залежності від комітентської приналежності та конвертованості валюти); досліджувати структуру валютного ринку України (вміти класифікувати суб'єктів</p>	<p>КСП.3.ПР.Р.07</p>	<p>Статистичне забезпечення діяльності банку на валютному ринку</p>	<p>КСП.3.07</p>

Додатки

Продовження табл. Ж. 1.

1	2	3	4
валютного ринку та визначати їх функції; вміти класифікувати валютний ринок за певними ознаками; вміти класифікувати валютні операції та проводити їх порівняльну характеристику); прогнозувати зміни валютного курсу; проводити комплексний аналіз валютних операцій комерційного банку; визначати рівень валютного ризику банку	КСП.3.ПРР.08	Статистичне забезпечення маркетингу на ринку банківських послуг	КСП.3.08
здійснювати сегментацію ринку банківських послуг; проводити статистичне дослідження мотивації клієнтів банку; будувати баланс банківських зв'язків; проводити аналіз ціноутворення на ринку банківських послуг; будувати структурно-функціональні моделі попиту на банківські послуги; прогнозувати ринок банківських послуг	КСП.3.ПРР.09	Статистичний аналіз фінансового стану комерційного банку	КСП.3.09
розраховувати економічні нормативи банківської діяльності; проводити комплексний аналіз діяльності банківських установ по відповідним показникам; виконувати необхідні розрахунки і готувати звіт за результатами статистичних досліджень; виявляти внутрішньобанківські резерви підвищення ефективності діяльності банку, зокрема порівнювати його показники з показниками провідних банківських установ	КСП.1.ПРР.09	Суть і основні етапи еволюції грошових і кредитних систем країн із розвинутою ринковою економікою	КСП.1.09
характеризувати структуру кредитної системи, види кредитних установ; засвоїти поняття кредитного механізму країни; визначати форми концентрації й централизації банківського капіталу, моделі взаємозв'язку банків із промисловістю та структуру фінансового ринку	КСП.1.ПРР.10	Еволюція валютних систем	КСП.1.10
визначити визначальні ознаки функціонування системи золотого стандарту, їх переваги і недоліки; визначити етапи, закономірності розвитку грошових і кредитних систем; характеризувати особливості функціонування валютних систем; характеризувати суть та основні етапи еволюції грошово-кредитної системи США, охарактеризувати грошово-кредитну політику країни, будувати часові осі розвитку банківської системи; проводити аналіз показників обсягу та структури грошової маси в країні; аналізувати сектори грошового ринку та роботу суб'єктів, які на них діють	КСП.1.ПРР.11	Грошова і кредитна системи США	КСП.1.11

Продовження табл. Ж.1.

1	2	3	4
<p>характеризувати суть та основні етапи еволюції грошово-кредитної системи Великобританії, охарактеризувати грошово-кредитну політику країни, будувати часові осі розвитку банківської системи; проводити аналіз показників обсягу та структури грошової маси в країні; аналізувати сектори грошового ринку та роботу суб'єктів, які на них діють</p>	<p>КСП.1.ПРР:12</p>	<p>Грошова і кредитна системи Великобританії</p>	<p>КСП.1.12</p>
<p>характеризувати суть та основні етапи еволюції грошово-кредитної системи Франції; охарактеризувати грошово-кредитну політику країни, будувати часові осі розвитку банківської системи; проводити аналіз показників обсягу та структури грошової маси в країні; аналізувати сектори грошового ринку та роботу суб'єктів, які на них діють</p>	<p>КСП.1.ПРР:13</p>	<p>Грошова і кредитна системи Франції</p>	<p>КСП.1.13</p>
<p>характеризувати суть та основні етапи еволюції грошово-кредитної системи Японії, охарактеризувати грошово-кредитну політику країни, будувати часові осі розвитку банківської системи; проводити аналіз показників обсягу та структури грошової маси в країні; аналізувати сектори грошового ринку та роботу суб'єктів, які на них діють</p>	<p>КСП.1.ПРР:14</p>	<p>Грошова і кредитна системи Японії</p>	<p>КСП.1.14</p>
<p>характеризувати наслідки розпаду радянської грошово-кредитної системи та способи формування національних кредитних систем у колишніх республіках СРСР; простежити закономірності та перспективи розвитку грошово-кредитних систем країн, які розвиваються</p>	<p>КСП.1.ПРР:15</p>	<p>Грошово-кредитні системи країн з перехідною економікою та тих, що розвиваються</p>	<p>КСП.1.15</p>
<p>характеризувати етапи становлення та розвиток центральних банків; характеризувати основні функції діяльності центральних банків; досліджувати особливості організації банківської системи центральних банків світу; вміти визначати політичну й економічну незалежність центрального банку на основі факторів оцінки рівня незалежності; характеризувати правові основи діяльності НБУ, його функції, організаційну та функціональну структуру; характеризувати основні операції НБУ; вміти аналізувати баланс НБУ; структурувати окремі його частини, виявляти</p>	<p>КСП.1.ПРР:16</p>	<p>Статус та основні напрямки діяльності центральних банків</p>	<p>КСП.1.16</p>

Продовження табл. Ж.1.

1	2	3	4
<p>тенденції їх зміни, порівнювати з балансами центральних банків інших країн; вміти визначати джерела надходження та порядок формування доходів та витрат НБУ</p> <p>характеризувати сутність та організаційні засади емісійно-касових операцій НБУ; характеризувати повноваження НБУ щодо організації та регулювання готівково-грошового обігу; характеризувати сутність операцій НБУ з інкасації грошей та перевезення цінностей, порядок роботи каси банку з приймання та видачі готівки інкасаторам; вміти визначати джерела надходження готівки та напрямки її видачі; вміти розраховувати надходження коштів каси банків готівкою; вміти складати прогноз касових оборотів НБУ</p>	<p>КСП.1.ПР.17</p>	<p>Емісія банкнот і регулювання готівкового грошового обігу</p>	<p>КСП.1.17</p>
<p>характеризувати сутність грошово-кредитної політики центрального банку, її цілі, місце та роль у державному регулюванні економіки; класифікувати типи грошово-кредитної політики за різними класифікаційними ознаками; досліджувати особливості впровадження рестрикційної, експансіоністської та вибіркової грошово-кредитної політики; вміти робити порівняльний аналіз грошово-кредитної політики НБУ та інших країн; характеризувати інструменти грошово-кредитної політики; досліджувати вплив інструментів грошово-кредитної політики на економічні показники; аналізувати окремі інструменти грошово-кредитної політики центральних банків різних країн; вміти визначати вплив політики обов'язкового резервування, політики відкритого ринку, облікової політики НБУ на обсяг грошової маси в обігу</p>	<p>КСП.1.ПР.18</p>	<p>Грошово-кредитна політика. Інструменти грошово-кредитної політики</p>	<p>КСП.1.18</p>
<p>характеризувати сутність та види кредитування НБУ діяльності банків; досліджувати надання банкам кредитів «овернайт», коротко- та середньострокове рефінансування банків, стабілізаційні та міжнародні кредити; вміти визначати порядок проведення кредитних тендерів НБУ; розподіляти ресурси НБУ відповідно вимог щодо проведення кількісних та відсоткових кредитних тендерів; досліджувати досвід центральних банків зарубіжних країн з кредитування банків</p>	<p>КСП.1.ПР.19</p>	<p>Рефінансування банків</p>	<p>КСП.1.19</p>

Продовження табл. Ж.1.

1	2	3	4
<p>характеризувати сутність міжбанківських розрахунків; класифікувати види міжбанківських розрахунків; характеризувати створення та функціонування платіжної системи в Україні; організації міжбанківських платежів; досліджувати функції центральних і територіальних розрахункових палат НБУ при проведенні міжбанківських розрахунків, технологію міжбанківських розрахунків у системі електронних платежів НБУ</p>	<p>КСП.1.ПР.20</p>	<p>Організація та регулювання платіжної системи</p>	<p>КСП.1.20</p>
<p>характеризувати сутність регулювання діяльності банків; характеризувати порядок створення, ресстрації та ліцензування банків; визначати вплив регулятивної функції НБУ на методи управління комерційними банками; характеризувати систему страхування депозитів в Україні та вміти її порівнювати з системами страхування інших країн; розраховувати економічні нормативи регулювання діяльності комерційних банків; вміти визначати розмір резерву на покриття банківських ризиків; характеризувати сутність, форми і методи банківського нагляду, вступний, попередній та поточний контроль за діяльністю комерційних банків; характеризувати режим фінансового оздоровлення банків та порядок їх ліквідації та оздоровлення; досліджувати організацію роботи НБУ з проблемними банками; визначати заходи впливу НБУ на комерційні банки за порушення банківського законодавства (непримусові та примусові); вміти розраховувати розмір штрафів за невиконання економічних нормативів комерційними банками</p>	<p>КСП.1.ПР.21</p>	<p>Регулювання та нагляд за діяльністю банків</p>	<p>КСП.1.21</p>
<p>характеризувати обслуговування внутрішнього та зовнішнього державного боргу; досліджувати організацію системи касового виконання державного бюджету; аналізувати умови залучення коштів на фінансування державних витрат; аналізувати характер взаємодії учасників ринку облігацій внутрішньої державної позики; вміти визначати стратегію держави щодо управління зовнішнім та внутрішнім боргом в Україні та роль НБУ у її реалізації</p>	<p>КСП.1.ПР.22</p>	<p>Центральний банк — банкір та фінансовий агент уряду</p>	<p>КСП.1.22</p>

Додатки

Продовження табл. Ж. 1.

1	2	3	4
<p>характеризувати сутність валютної політики як основи валютного регулювання і контролю; характеризувати становлення системи валютного регулювання в Україні; характеризувати формування золотовалютного резерву країни та управління ним; вміти класифікувати методи валютного регулювання; вміти аналізувати методи та політику регулювання НБУ поточних валютних операцій та операцій, що пов'язані із рухом капіталу; вміти визначати валютну позицію банку та ліміти, що її регулюють</p>	<p>КСП.1.ПР.Р.23</p>	<p>Валютна політика. Валютне регулювання НБУ і контроль</p>	<p>КСП.1.23</p>
<p>дослідити процес регулювання діяльності торговців цінними паперами; характеризувати організацію державне регулювання діяльності банків з торгівлі цінними паперами</p>	<p>КСП.7.ПР.Р.01</p>	<p>Теоретичні аспекти здійснення діяльності з торгівлі цінними паперами</p>	<p>КСП.7.01</p>
<p>дослідити організацію торгівлі на фондовому ринку; визначати та характеризувати особливості торгівлі з різними видами цінних паперів; визначати адміністративні дані торговців цінними паперами</p>	<p>КСП.7.ПР.Р.02</p>	<p>Ліцензування діяльності з торгівлі цінними паперами</p>	<p>КСП.7.02</p>
<p>дослідити ліцензійні умови здійснення діяльності з торгівлі цінними паперами; характеризувати вимоги щодо отриманні ліцензії на здійснення діяльності з торгівлі цінними паперами; здійснювати контроль за дотриманням торговцем цінними паперами ліцензійних умов</p>	<p>КСП.7.ПР.Р.03</p>	<p>Виникнення та розвиток біржової системи</p>	<p>КСП.7.03</p>
<p>характеризувати особливості взаємодії торговців цінними паперами із зберігачами; дослідити порядок взаємодії торговців цінними паперами з ресстроювувачами</p>	<p>КСП.7.ПР.Р.04</p>	<p>Організація торгівлі цінними паперами</p>	<p>КСП.7.04</p>
<p>оцінювати ризик та доцільність на ринку цінних паперів; оцінювати вартість різних видів цінних паперів; здійснювати фундаментальний та технічний аналіз цінних паперів</p>	<p>КСП.7.ПР.Р.05</p>	<p>Організація лістингу цінних паперів</p>	<p>КСП.7.05</p>
<p>характеризувати програмне забезпечення для здійснення торгівлі цінними паперами; дослідити операційні системи для здійснення діяльності з торгівлі цінними паперами</p>	<p>КСП.7.ПР.Р.06</p>	<p>Біржове котирування цінних паперів та біржові індекси</p>	<p>КСП.7.06</p>

Продовження табл. Ж.1.

1	2	3	4
характеризувати порядок здійснення державної реєстрації цінних паперів; характеризувати організацію державного регулювання діяльності банків з ведення реєстру власників іменних цінних паперів	КСП.7.ПР.Р.07	Теоретичні аспекти здійснення діяльності з ведення реєстру власників іменних цінних паперів	КСП.7.07
характеризувати систему виконання угод з цінними паперами та обліку права власності на цінні папери; дослідити особливості національної депозитарної системи	КСП.7.ПР.Р.01	Національна депозитарна система в Україні	КСП.7.08
охарактеризувати порядок видачі ліцензій на здійснення діяльності з ведення реєстрів власників іменних цінних паперів; дослідити вимоги щодо отримання ліцензії на здійснення діяльності з ведення реєстру власників іменних цінних паперів; здійснювати контроль за дотриманням реєструювачем ліцензійних умов	КСП.7.ПР.Р.08	Порядок видачі ліцензії на здійснення діяльності з ведення реєстрів власників іменних цінних паперів	КСП.7.09
охарактеризувати організаційно-функціональну схему діяльності реєстратора; охарактеризувати вимоги державної комісії з цінних паперів та фондового ринку до системи реєстру та документів системи реєстру; дослідити документообіг під час виконання операції у системі реєстру; здійснювати основні заведення реєструювача; дослідити звітність реєструювача	КСП.7.ПР.Р.09	Вимоги до системи реєстру власників іменних цінних паперів та документів системи реєстру	КСП.7.10
досліджувати систему ведення реєстру власників іменних цінних паперів в електронних базах даних; охарактеризувати операційні системи ведення реєстру власників іменних цінних паперів	КСП.7.ПР.Р.01	Вимоги до формування, ведення та внесення змін до системи реєстру власників іменних цінних паперів	КСП.7.11
формулювати місію банку, розробляти стратегію банку, обирати та застосовувати різні моделі управління активами і пасивами банку, залежно від конкретної ситуації	КСП.3.ЗР.Р.01	Сутність та принципи ситуаційного моделювання банківської діяльності	КСП.3.10
проводити аналіз показників прибутковості банку	КСП.3.ПР.Р.01	Фінансовий менеджмент у моделі банку	КСП.3.11
аналізувати показники ефективності та якості кредитного та депозитного портфелів і приймати рішення щодо їх підвищення та оптимізації; аналізувати джерела формування ресурсів комерційного банку та обирати з їх переліку найбільш приєднанні в залежності від ситуації; моделювати процес прийняття рішень з управ		Методи прийняття управлінських рішень	КСП.3.12

Продовження табл. Ж. 1.

1	2	3	4
ліній портфелем цінних паперів та портфелем інвестицій; моделювати процес прийняття рішень за кредитними та депозитними операціями; обирати найбільш ефективний метод встановлення відсоткових ставок на кредити та депозити залежно від конкретної ситуації;	КСП.3.ПРО.02	Аналіз впливу внутрішнього і зовнішнього середовища на діяльність банку	КСП.3.13
розраховувати внутрішньообанківські ліміти кредитування; контролювати обсяги кредитування та власного капіталу банку	КСП.4.ПРО.01	Основи безпеки банківської діяльності	КСП.4.01
формулювати призначення та обґрунтовано доводити доцільність існуючої безпеки банківської діяльності; характеризувати основні принципи щодо дотримання вимог в процесі організації банківської безпеки; визначати об'єкти та суб'єкти банківської безпеки	КСП.4.ПРР.01	Безпека банківських установ за кордоном	КСП.4.02
виявляти різницю щодо забезпечення банківської безпеки в зарубіжних країнах; характеризувати діяльність правоохоронних організацій закордоном	КСП.4.ЗРР.01	Організаційні основи забезпечення безпеки діяльності банку	КСП.4.03
визначати функції та операції начальника відділу безпеки банку; визначати склад і роль підрозділу безпеки банку; розробляти заходи безпеки; формулювати концепцію безпеки банківської діяльності	КСП.4.ЗРР.02	Загрози безпеки банку	КСП.4.04
своєчасно виявляти й аналізувати реальні та потенційні, внутрішні і зовнішні загрози банку, розробляти та впроваджувати заходи щодо їх усунення; виявляти випадки банківського шахрайства та зловживання службового становища; дослідити характерні особливості понять «ризик» і «загроза»; характеризувати класифікацію та структуру загроз банку	КСП.4.ЗРР.01	Недоросовісна конкуренція та промислове шпигунство в банку	КСП.4.05
виявляти можливість промислового шпигунства в банку; характеризувати недоросовісну конкуренцію з боку інших банків	КСП.4.ЗРР.02	Охорона та режим у банку	КСП.4.06
визначати основні вимоги до обладнання та технічної укріпленості банку; встановлювати та визначати обов'язки персоналу банку щодо дотримання режиму охорони; характеризувати режими охорони банку			

Продовження табл. Ж.1.

1	2	3	4
<p>розробляти й подавати вищому керівництву банку рекомендації щодо напрямків розвитку та поліпшення економічної безпеки; розробляти правові положення щодо боротьби з легалізацією (відмиванням) незаконно отриманих грошей; забезпечувати безпеку кредитних операцій банку, розробляти заходи захисту від протиправних посягань щодо їх проведення; забезпечувати безпеку касових операцій банку, розробляти заходи захисту від протиправних посягань щодо їх проведення; забезпечувати безпеку операцій банку, розробляти заходи захисту від протиправних посягань щодо їх проведення; забезпечувати безпеку заходів захисту банку на фондовому ринку; забезпечувати безпеку роботи банку з пластикowymi платіжними засобами, розробляти заходи захисту від протиправних посягань щодо їх проведення; забезпечувати безпеку валютних операцій банку, розробляти заходи захисту від протиправних посягань щодо їх проведення;</p>	<p>КСП.4.ЗР.Р.03</p>	<p>Економічна безпека банківської установи</p>	<p>КСП.4.07</p>
<p>визначати банківську інформацію; вміти класифікувати та визначати загрозу інформаційній безпеці банку</p>	<p>КСП.4.ПР.Р.02</p>	<p>Інформаційна безпека банківської установи</p>	<p>КСП.4.08</p>
<p>вміти проводити інформаційний аудит в банку та моніторинг; визначати функції інформаційно-аналітичного відділу в банку</p>	<p>КСП.4.ПР.Р.03</p>	<p>Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності банку</p>	<p>КСП.4.09</p>
<p>забезпечувати безпеку в роботі з персоналом банку; формувати кадрову політику банку</p>	<p>КСП.4.ЗР.Р.04</p>	<p>Забезпечення безпеки в роботі з персоналом банку</p>	<p>КСП.4.10</p>
<p>розробляти заходи щодо дій банківської установи в екстремальних ситуаціях; вміти класифікувати та виявляти екстремальні ситуації</p>	<p>КСП.4.ЗР.Р.05</p>	<p>Дії банківської установи в екстремальних ситуаціях</p>	<p>КСП.4.11</p>
<p>розуміти сутність інвестиційного аналізу як складової процесу управління інвестиціями; класифікувати інвестиційні проекти; визначати життєвий цикл інвестиційного проекту; проводити аналіз інвестицій в умовах інфляції</p>	<p>КСП.5.ПР.Р.01</p>	<p>Методологічні засади інвестиційного аналізу</p>	<p>КСП.5.01</p>
<p>визначати склад та призначення проектно-кошторисної документації; розуміти організаційно-економічні аспекти порядку розробки проектно-кошторисної</p>	<p>КСП.5.ПР.Р.02</p>	<p>Аналіз проектно-кошторисної документації та техніко-економічного обґрунтування проекту</p>	<p>КСП.5.02</p>

Додатки

Продовження табл. Ж. 1.

1	2	3	4
документації; складати бізнес-план інвестиційного проекту; володіти методикою розрахунку основних техніко-економічних показників проекту			
визначати чисті грошові надходження та чисту поточну вартість інвестицій; розраховувати термін окупності інвестицій, розрахункову та внутрішню норму доходності інвестицій, індекс прибутковості інвестицій	КСП.5.ЗР.Р.01	Методи оцінювання інвестиційних проектів	КСП.5.03
оцінювати інвестиційну привабливість проектів з різною тривалістю розрахункового періоду; визначати модифіковану внутрішню норму доходності, точку Фішера	КСП.5.ЗР.Р.02	Оцінювання інвестиційної привабливості проектів	КСП.5.04
володіти методами фінансово-інвестиційного аналізу; проводити оцінку інвестиційної привабливості суб'єктів господарювання; аналізувати інвестиційну діяльність суб'єктів господарювання	КСП.5.ЗР.Р.03	Фінансово-інвестиційний аналіз суб'єктів господарювання	КСП.5.05
використовувати систему методів врахування ризиків та невизначеності в інвестиційному аналізі; проводити укрупнену оцінку стійкості проекту в умовах ризику; використовувати статистичний метод оцінки ризикованості інвестиційних проектів, аналіз чутливості проекту, маржинальний аналіз ризику	КСП.5.ЗР.Р.04	Урахування ризику і невизначеності інвестиційних проектів	КСП.5.06
проводити аналіз кон'юнктури ринку фінансових інвестицій; робити темнічий та фундаментальний аналіз ринку фінансових інвестицій; досліджувати інвестиційний клімат; проводити оцінку доцільності інвестування в фінансові інструменти	КСП.5.ЗР.Р.05	Аналіз ринку фінансових інвестицій та оцінювання інвестиційних якостей фінансових інструментів	КСП.5.07
розуміти сутність та значення стратегії фінансового інвестування; обирати оптимальну стратегію по інвестиційному проекту в умовах ризику і невизначеності; враховувати критерії оцінки інвестиційної стратегії фінансового інвестування	КСП.5.ЗР.Р.06	Оцінювання стратегії фінансового інвестування	КСП.5.08
володіти методами просторової та часової оптимізації портфеля реальних інвестицій; проводити оптимізацію портфеля на основі графіків інвестиційних альтернатив та граничної вартості капіталу; характеризувати моделі портфеля фінансових інвестицій	КСП.5.ЗР.Р.07	Аналіз інвестиційного портфеля	КСП.5.09

Продовження табл. Ж.1.

1	2	3	4
володіти поняттним апаратом з дисципліни «інвестиційне кредитування»; визначати об'єкти та учасників інвестиційного кредитування, виділяти переваги кредитного методу фінансування інвестиційних проектів	КСП.5.ПР.Р04	Інвестиційне кредитування, його суть і роль в розширеному суспільному відтворенні	КСП.5.10
визначати принципи банківського інвестиційного кредитування; обирати об'єкти для банківського інвестиційного кредитування; визначати ціну банківського інвестиційного кредиту та фактори, що її зумовлюють	КСП.5.ПР.Р05	Банківське кредитування інвестиційних проектів	КСП.5.11
організовувати процес банківського інвестиційного кредитування; визначати кредитоспроможність позичальника; розраховувати суму погашення заборгованості за інвестиційними позичками; визначати строк користування інвестиційною позичкою; складати кредитну угоду; здійснювати контролю (моніторингу) у процесі банківського інвестиційного кредитування	КСП.5.ПР.Р06	Організація банківського інвестиційного кредитування	КСП.5.12
робити експертизу документів обґрунтування інвестицій позичальника; проводити фінансово-економічну оцінку інвестиційного проекту; розраховувати показники ефективності реальних інвестиційних проектів; оцінювати інвестиційний проект в умовах невизначеності	КСП.5.ЗР.Р08	Банківська експертиза доцільності та ефективності кредитування інвестиційних проектів	КСП.5.13
визначати зміст і характеристику державного інвестиційного кредитування; визначати характеристики споживчого інвестиційного кредитування; ведення державного інвестиційного кредитування фізичних осіб	КСП.5.ПР.Р09	Державне інвестиційне кредитування	КСП.5.14
характеризувати іпотечне інвестиційне кредитування; володіти методами оцінки об'єктів нерухомості при іпотечному кредитуванні; використовувати фінансовий левелридж та володіти методом інвестиційної групи при іпотечному кредитуванні; користуватися традиційною технікою іпотечно-інвестиційного аналізу як методу оцінки нерухомості; оцінювати вартість землі при іпотечному кредитуванні	КСП.5.ПР.Р08	Іпотечне кредитування	КСП.5.15
визначати зміст, об'єктів та види лізингу; визначати порядок розміру лізингового платежу, складання графіку лізингових платежів, його змісту; укладати лізингові контракти; визначати стан та перспективи розвитку лізингу в Україні	КСП.5.ПР.Р09	Фінансовий лізинг	КСП.5.16

Додатки

Продовження табл. Ж.1.

1	2	3	4
визначати проєктні ризики; оцінювати проєкти за методами аналізу ризику інвестицій; визначати кредитних ризиків; володіти методами управління кредитними та відсотковими ризиками; розробляти заходи щодо зниження ризиків	КСП.5.ЗРР.10	Управління ризиками в інвестиційному кредитуванні	КСП.5.17
визначати роль міжнародного інвестиційного кредиту у розвитку економіки України; характеризувати порядок залучення іноземних інвестиційних кредитів під гарантії уряду України; характеризувати інвестиційне кредитування в Україні міжнародним банком реконструкції та розвитку, європейським банком реконструкції та розвитку та іншими фінансово-кредитними організаціями; визначати ефективність залучення іноземних інвестиційних позик	КСП.5.ПРР.10	Міжнародний інвестиційний кредит	КСП.5.18
записувати банківські операції в термінах облікової моделі, аналізувати операції для правильної реєстрації в системі бухгалтерського обліку, формувати номер аналітичного рахунку	КСП.8.ПРР.01	Система бухгалтерського обліку у банках	КСП.8.01
обліковувати операції з формування статутного фонду до реєстрації комерційного банку за тимчасовим рахунком у регіональному управлінні національного банку, вести облік сум несплаченого та сплаченого зареєстрованого статутного капіталу банку, облік емісійних різниць у процесі первинного розміщення акцій, облік операцій з викупу банком акцій власної емісії та їх подальшої реалізації, облік операцій, пов'язаних із нарахуванням дивідендів та розрахунками з акціонерами	КСП.8.ПРР.02	Облік власного капіталу	КСП.8.02
вести облік прихідних та видаткових касових операцій комерційного банку, облік підкріплення каси філії з каси комерційного банку, підкріплення каси одного банку з каси іншого банку, підкріплення каси банку з оборотної каси територіального управління НБУ, облік операцій з купівлі-продажу іноземної валюти	КСП.8.ПРР.03	Облік грошових коштів банку	КСП.8.03
відкривати депозитні рахунки, вести облік номіналу депозиту при виплаті процентів за період та авансом, облік нарахування і сплати процентів за депозитом, облік погашення депозиту, облік депозитних операцій в іноземній валюті та депозитів овернайт, облік отриманих міжбанківських кредитів	КСП.8.ПРР.04	Облік депозитів та інших зобов'язань	КСП.8.04

Продовження табл. Ж.1.

1	2	3	4
<p>відображати в обліку номінал кредиту, кредитний договір та зобов'язання з кредитування, гарантії та застави, вести облік нарахованих доходів, облік погашення кредиту, облік операцій репо, облік кредитних операцій, пов'язаних з вексельним обігом, облік факторингових та лізингових операцій, вміти формувати резерви під кредитні ризики, застосовувати коефіцієнти резервування за кредитними операціями, вести облік формування та використання резервів за кредитною заборгованістю.</p>	<p>КСП.8.ПР.0.05</p>	<p>Облік кредитних активів та позабалансових зобов'язань кредитного характеру</p>	<p>КСП.8.05</p>
<p>обліковувати операції за поточними рахунками клієнтів банку, відображати операції з застосуванням платіжних доручень у бухгалтерському обліку, вести бухгалтерські записи з відображення розрахунків платіжними вимогами та вимогами-дорученнями, операції з розрахунковими чеками, вести облік операцій при розрахунках акредитивами</p>	<p>КСП.8.ПР.0.06</p>	<p>Інструменти безготівкових розрахунків та облік операцій за цими розрахунками</p>	<p>КСП.8.06</p>
<p>відображати в обліку придбання акцій та інших цінних паперів з нефіксованим прибутком та придбання боргових цінних паперів з дисконтом або з премією, вести облік переоцінки цінних паперів у торговому портфелі, нарахування доходів за цінними паперами у торговому портфелі банку, вести бухгалтерські записи з реалізації цінних паперів, відображати в обліку цінні папери на продаж за справедливою вартістю, собівартістю або амортизованою собівартістю, вести облік придбання, переоцінки, нарахування доходів, реалізації цінних паперів в портфелі банку на продаж та до погашення, облік зменшення корисності цінних паперів, формування резервів та інвестицій в асоційовані та дочірні компанії</p>	<p>КСП.8.ПР.0.07</p>	<p>Облік фінансових інвестицій</p>	<p>КСП.8.07</p>
<p>застосовувати методи обліку валютних операцій: за курсом на дату закриття, метод оборотно-необоротної оцінки, монетарно-немонетарний метод, темпоральний метод, відображати операції за офіційним валютним курсом, за ринковим курсом, та курсової різниці, вести облік операцій купівлі безготівкової іноземної валюти, що виконуються за дорученням клієнтів, облік операцій купівлі безготівкової</p>	<p>КСП.8.ПР.0.08</p>	<p>Облік операцій в іноземній валюті</p>	<p>КСП.8.08</p>

Додатки

Продовження табл. Ж. 1.

1	2	3	4
<p>іноземної валюти, що виконуються за рішенням банку та для задоволення його власних потреб; облік операцій емісії: вкладення, перерахування або поповнення коштів на картрахунки шляхом вкладення коштів через банкомат, касу банку-емітента, банку, що працює за агентською угодою, іншого банку шляхом переказування коштів із своїх поточних або депозитних рахунків, а також з рахунків інших осіб за їх дорученням, відображати в обліку операції з платіжними картками під час фінансових розрахунків між членами міжнародних платіжних системи</p>	<p>КСП.8.ПРО.09</p>	<p>Облік основних засобів і нематеріальних активів</p>	<p>КСП.8.09</p>
<p>вести облік придбання та отримання основних засобів та нематеріальних активів, облік капітального та поточного ремонту основних засобів, вибуття основних засобів, облік амортизації основних засобів і нематеріальних активів</p> <p>нараховувати доходи за операціями в національній валюті та в іноземній валюті, вести облік отримання банком коштів за раніше визнаними нарахованими доходами, відображати в обліку формування спеціального резерву під заборгованість за нарахованими доходами, вести облік нарахування процентних, комісійних та інших витрат у національній та іноземній валюті, облік попередньої оплати (авансу) процентних, комісійних та інших витрат, витрат на утримання персоналу (нарахування та сплата заробітної плати та прирівняних до неї платежів, нарахування та утримання обов'язкових зборів), облік розрахунків за авансами, виданими працівникам банку під звіт (на відрадження та інші господарські витрати)</p>	<p>КСП.8.ПРО.10</p>	<p>Облік доходів, витрат і фінансового результату діяльності банку</p>	<p>КСП.8.10</p>
<p>застосовувати методику складання балансу банку, виконувати регулювальні бухгалтерські проведення: з нарахування процентних доходів за наданими кредитами, цінними паперами у портфелі банку; з нарахування процентних витрат за залученими депозитами та отриманими кредитами; з накопичення амортизаційних відрахувань, пов'язаних з використанням основних засобів та нематеріальних активів; з відрахувань в резерв на покриття втрат від кредитів та під знецінення</p>	<p>КСП.8.ПРО.11</p>	<p>Складання фінансових звітів</p>	<p>КСП.8.11</p>

Продовження табл. Ж.1.

1	2	3	4
<p>цінних паперів; з амортизації сум доходів та витрат майбутніх періодів, неамортизованого дисконту чи премії за цінними паперами в портфелі банку, вміти застосовувати методику складання звіту про фінансові результати та звіту про рух грошових коштів</p>			
<p>«читати» баланс банку на попередньому етапі: структурувати окремі його частини, виявляти тенденції їх зміни; співставляти обсяги діяльності та фінансові результати.</p>	КСП.2.ЗП.0.01	Теоретичні аспекти аналізу банківської діяльності	КСП.2.01
<p>здійснювати аналіз змін у співвідношенні між капіталом банку і його зобов'язаннями; вивчати зміни капіталу банку, аналізувати формування статутного капіталу, формування загальних резервів та резервних фондів банку; проводити оцінку вартості капіталу</p>	КСП.2.ЗР.0.01	Аналіз власного капіталу банку	КСП.2.02
<p>аналізувати структуру зобов'язань за джерелами формування, проводити аналіз темпів зростання коштів до запитання та строкових коштів у розрізі клієнтів – суб'єктів господарювання та фізичних осіб, здійснювати оцінку стабільності грошових вкладень населення, аналізувати ділову активність банку щодо залучення клієнтів, аналізувати ефективність використання банком своїх зобов'язань</p>	КСП.2.ЗР.0.02	Аналіз зобов'язань банку	КСП.2.03
<p>проводити вертикальний та горизонтальний аналіз активу балансу банку, аналізувати структуру і динаміку активних операцій банку, групувати активи за типами операцій, за строками розміщення, за рівнем ліквідності, за ступенем ризику, за впливом на рівень дохідності банку, проводити аналіз ліквідності та ризиковості банківських активів</p>	КСП.2.ЗР.0.03	Загальний аналіз активних операцій банку	КСП.2.04
<p>класифікувати кредитний портфель банку за строками, економічними контрагентами, поверненістю, видами забезпечення, ступенем ризику, проводити аналіз структури та якості кредитного портфеля, аналіз диверсифікації кредитних вкладень, здійснювати аналіз ефективності кредитної діяльності банку, аналіз кредитоспроможності позичальника, аналіз своєчасності повернення кредитів, аналіз формування резерву під кредитні ризики.</p>	КСП.2.ЗР.0.04	Аналіз кредитних операцій банку	КСП.2.05

Додатки

Продовження табл. Ж. 1.

1	2	3	4
<p>виконувати аналіз інвестиційної привабливості об'єкта, класифікувати портфель цінних паперів банку: торговий портфель, портфель на продаж, портфель до погашення, аналізувати структуру операцій банку з цінними паперами, аналізувати вартість грошей у часі, аналізувати структуру та динаміку фінансових інвестицій в асоційовані і дочірні компанії, віміти розраховувати показники ефективності використання вкладень, аналізувати дохідність та ризик операцій банку з цінними паперами</p>	<p>КСП.2.ЗР0.05</p>	<p>Аналіз операцій банку з цінними паперами</p>	<p>КСП.2.06</p>
<p>здійснювати структурний аналіз валютних активів та пасивів за статтями активів і пасивів; за видами валют; за видами операцій; у розрізі резидентів та нерезидентів, оцінювати кредитні операції в іноземній валюті, аналізувати дохідність валютних активів, проводити аналіз структури валютної позиції у розрізі операцій: за операціями купівлі-продажу готівки; за операціями купівлі-продажу безготівкової валюти; за отриманими доходами; за сплаченими витратами, виконувати аналіз структури кореспондентської мережі банку у розрізі валют та резидентності, аналіз руху коштів в іноземній валюті за кореспондентськими рахунками банку, аналізувати ефективність валютних операцій</p>	<p>КСП.2.ЗР0.06</p>	<p>Аналіз валютних операцій банку</p>	<p>КСП.2.07</p>
<p>виконувати аналіз масштабів та динаміки лізингових операцій банку, розраховувати та інтерпретувати показники значущості лізингових операцій для банку, показники лізингової активності банку, здійснювати аналіз руху та повноти використання лізингового майна, аналіз структури лізингових операцій за видами, аналіз дохідності лізингових операцій, аналіз динаміки та структури факторингових операцій, аналіз руху факторингових кредитів, аналіз ризиковості факторингових операцій, аналіз якості портфеля факторингових кредитів з погляду ризику, аналіз ефективності факторингових операцій</p>	<p>КСП.2.ЗР0.07</p>	<p>Аналіз інших активно-пасивних операцій</p>	<p>КСП.2.08</p>
<p>проводити аналіз сум залишків та оборотів за рахунками клієнтів, аналіз касових оборотів банку, аналіз структури розрахунково-касових операцій за групами</p>	<p>КСП.2.ЗР0.08</p>	<p>Аналіз банківських послуг</p>	<p>КСП.2.09</p>

Продовження табл. Ж.1.

1	2	3	4
<p>клієнтів, способами надання розрахункових документів, видами платіжних інструментів, аналіз конкурентоспроможності банку щодо розрахунково-касового обслуговування клієнтів, аналіз тарифів банку на розрахунково-касове обслуговування клієнтів, аналіз результатів здійснення операцій із розрахункового і касового обслуговування, аналіз емісії платіжних карток у розрізі кредитних та дебетних карток, аналіз емісії платіжних карток за видами платіжних систем, структурний аналіз операцій з платіжними картками, розраховувати показники ефективності операцій з платіжними картками, виконувати оцінку ризику при використанні банками платіжних карток</p>			
<p>визначати та оцінювати обсяг і структуру доходів банку, досліджувати динаміку доходних складових, виявляти напрямки діяльності та види операцій, що приносять найбільший дохід, встановлювати фактори, що впливають на загальну величину доходів, а також доходів, отриманих від окремих видів операцій, виявляти резерви збільшення доходів, проводити оцінку рівня загальних витрат та у розрізі їх видів, аналіз динаміки витрат, структурний аналіз витрат, аналіз загальноадміністративних та процентних витрат як основних їх видів, аналіз витрат на формування резервів під активні операції, визначати середню ставку за депозитними інструментами, проводити факторний аналіз витрат банку</p>	<p>КСП.2.ЗР.0.09</p>	<p>Аналіз доходів і витрат банку</p>	<p>КСП.2.10</p>
<p>здійснювати аналіз динаміки чистого процентного, чистого комісійного доходу та загального операційного прибутку банку, визначати вплив змін доходів та витрат на чистий прибуток, розраховувати та інтерпретувати показники прибутковості банку: дохідність активів, капіталу, чистий спред, прибутковість витрат, чисту процентну маржу, проводити оцінку ступеня залежності банку від непроцентних доходів, аналіз ефективності діяльності працівників банку, декомпозиційний аналіз прибутковості власного капіталу банку</p>	<p>КСП.2.ЗР.0.10</p>	<p>Аналіз прибутку і рентабельності банку</p>	<p>КСП.2.11</p>

Закінчення табл. Ж. 1.

1	2	3	4
<p>вміти здійснювати аналіз структури активів з точки зору ліквідності, аналіз стабільності ресурсної бази банку, аналіз ліквідності на основі агрегованого балансу, будувати модель збалансованої ліквідності згідно з принципом портфельних обмежень, проводити аналіз дотримання обов'язкових нормативів ліквідності, коефіцієнтний аналіз ліквідності, виявляти чинники, які викликали відхилення фактичних значень показників ліквідності від нормативних вимог, визначати розриви ліквідності, прогнозувати потреби банку в ліквідних коштах, проводити порівняльний аналіз вартості та доступності альтернативних джерел поповнення ліквідних коштів, аналіз напрямків розміщення надлишкових ліквідних коштів</p>	<p>КСП.2.ЗР0.11</p>	<p>Аналіз ліквідності банку.</p>	<p>КСП.9.01</p>
<p>Застосовувати методи аналізу банківських ризиків: метод експертних оцінок, аналітичний метод – аналіз зон ризику зі встановленням оптимального його рівня для кожного виду банківських операцій, частковий метод – визначення розміру втрат за окремою операцією банку відповідно до ступеня ризику, комплексний метод – сукупна оцінка ризику стосовно банку в цілому та визначення ступеня припустимості і виправданості ризиків</p>	<p>КСП.2.ЗР0.12</p>	<p>Аналіз банківських ризиків</p>	<p>КСП.2.12</p>
<p>проводити аналіз платоспроможності та стійкості ресурсної бази, аналіз капітальної стійкості, аналіз кредитної та валютної стійкості, аналіз ділової активності та ліквідності, проводити інтегральну оцінку фінансової стійкості банку, застосовувати методичні підходи до побудови рейтингів: індексний метод, номерну систему і бальний підхід</p>	<p>КСП.9.ЗР0.01</p>	<p>Аналіз фінансового стану банку</p>	<p>КСП.9.02</p>

Додаток 3

Таблиця 3.1

Перелік навчальних дисциплін і практик та система блоків змістових модулів

1	2	3	4	5	6
Шифр навчальної дисципліни або практики	Назва навчальної дисципліни або практики	Назва блоку змістових модулів, що входить до навчальної дисципліни або практики	Шифр змістових модулів, що входить до навчальної дисципліни або практики	Назва змістових модулів, що входить до навчальної дисципліни або практики	Шифри змістових модулів, що входять до змістових модулів
1. Цикл гуманітарної та соціально-економічної підготовки					
1.01	Банківське право	Основи банківського права. Нормативно-правове забезпечення функціонування банківської системи України	ГСЕ.01.01	Предмет, метод, та система банківського права	КЗП.5.01
			ГСЕ.01.02	Джерела банківського права	КЗП.5.02
			ГСЕ.01.03	Правове положення Національного банку України	КЗП.5.03
			ГСЕ.01.04	Правове положення комерційних банків	КЗП.5.04
			ГСЕ.01.05	Порядок створення та рестрація комерційних банків	КЗП.5.05
			ГСЕ.01.06	Порядок ліцензування комерційних банків	КЗП.5.06
	ГСЕ.01.07	Правові засади відкриття та обслуговування банківських рахунків	КЗП.5.07		
	ГСЕ.01.08	Правове регулювання розрахункових відносин	КЗП.5.08		
	ГСЕ.01.09	Правове регулювання кредитних відносин	КЗП.5.09		
	ГСЕ.01.10	Юридична природа кредитного договору	КЗП.5.10		
	ГСЕ.01.11	Правове регулювання валютних операцій	КЗП.5.11		
	ГСЕ.01.12	Правові засоби запобігання легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом	КЗП.5.12		

Продовження табл. 3.1.

1	2	3	4	5	6
		2. Цикл математичної та природничо-наукової підготовки			
2.01	Технології виробництва		МПН.01.01	Основи сучасних концепцій уявлення детермінованої фізичної карти макросвіту	КЗП.4.01
			МПН.01.02	Основи концепцій уявлення статистичної фізичної карти макросвіту, природничо-наукові і цивілізаційні проблеми енергетики	КЗП.4.02
			МПН.01.03	Основи концепцій представлення організації матерії. Коливання і хвилі в природі	КЗП.4.03
		Концепції сучасного природознавства	МПН.01.04	Основи сучасних технологій. Основні концепції мікро- і наносвіту	КЗП.4.04
			МПН.01.05	Природничо-наукові уявлення, покладені в основу цифрового, мультимедійного світу і сучасних комунікаційних систем і технологій	КЗП.4.05
			МПН.01.06	Природничо-наукові уявлення, покладені в основу переміщення інформаційних потоків і організації сучасних технологій управління	КЗП.4.06
			МПН.01.07	Природничо-наукові уявлення, покладені в основу застосування досягнень хімії і біології у виробництві і побуті. Природа і екологія	КЗП.4.07
			МПН.01.08	Технології і їх роль в економічному та соціальному розвитку суспільства	КЗН.4.01
		Системи технологій промисловості	МПН.01.09	Технологічні системи сучасного виробництва та загальні принципи створення технологій	КЗН.4.02
			МПН.01.10	Основи створення ресурсозберігаючих та безвідходних технологій	КЗН.4.03

Продовження табл. 3.1.

1	2	3	4	5	6
			МПН.01.11	Фізико – механічні та інші властивості технологічних об'єктів (конструкція матеріалів та продукції з них)	КЗН.4.04
			МПН.01.12	Матеріали об'єктів технологій	КЗН.4.05
			МПН.01.13	Технологічні системи процесів перетворення форми заготовок	КЗН.4.06
			МПН.01.14	Технологічні системи процесів перетворення об'єми заготовок (одержання деталей)	КЗН.4.07
			МПН.01.15	Технологічні системи процесів перетворення поверхонь деталей та їх стану	КЗН.4.08
			МПН.01.16	Технологічні системи процесів складання, монтажу, налагодження та випробування	КЗН.4.09
			МПН.01.17	Технологічні системи процесів одержання хімічних речовин та виробів з неметалічних матеріалів	КЗН.4.10
			МПН.01.18	Предмет, метод, сутність і задачі екології	КЗП.4.08
			МПН.01.19	Екосистемний рівень організації матерії	КЗП.4.09
			МПН.01.20	Біосфера – глобальна екосистема Землі. Глобальні екологічні проблеми	КЗП.4.10
		Основи екології	МПН.01.21	Антропогенний вплив на навколишнє середовище.	КЗП.4.11
			МПН.01.22	Економічні механізми охорони природного середовища та природокористування	КЗП.4.12
			МПН.01.23	Екологічний моніторинг довкілля. Правове регулювання екологічних відносин в Україні	КЗП.4.13

Продовження табл. 3.1.

1	2	3	4	5	6
			МПН.01.24	Екологічний менеджмент та маркетинг	КЗП.4.14
			МПН.01.25	Екологічна безпека та екологічні ризики	КЗП.4.15
			МПН.01.26	Світова екологічна політика. Міжнародна інтеграція у сфері екології	КЗП.4.16
2.02	Основи наукових досліджень		МПН.02.01	Наука та наукове мислення	КІ.5.01
		Особливості наукової діяльності та її методології	МПН.02.01	Наукове дослідження	КІ.5.02
			МПН.02.02	Методологія наукових досліджень	КІ.5.03
			МПН.02.03	Інформаційне забезпечення наукових досліджень	КІ.5.04
			МПН.02.04	Технологія роботи з науковою літературою	КЗП.1.01
			МПН.02.05	Представлення та впровадження результатів наукового дослідження	КЗП.1.02
		Результати та ефективність наукового дослідження	МПН.02.06	Захист результатів наукового дослідження та його апробація	КЗП.1.03
			МПН.02.07	Підготовка матеріалів та результатів науково дослідження до опублікування	КЗП.1.04
3. Цикл професійної та практичної підготовки					
3.01	Інформаційні системи і комп'ютерні технології в банківській сфері	Основи функціонування інформаційних систем в банківській сфері	ПП.01.01	Інформаційні системи і їхня роль в управлінні економікою	КЗН.3.01
			ПП.01.02	Економічна інформація і засоби її формалізованого опису.	КЗН.3.02

Продовження табл. 3.1.

1	2	3	4	5	6
			ПП.01.03	Інформаційні технології і процеси оброблення економічної інформації.	КЗН.3.03
			ПП.01.04	Організація інформаційної бази системи оброблення економічної інформації.	КЗН.3.04
			ПП.01.05	Автоматизація внутрібанківських розрахункових, касових, кредитних і депозитних операцій	КЗП.3.01
			ПП.01.06	Електронна пошта і система електронних платежів НБУ.	КЗП.3.02
		Організація банківських розрахунків на основі використання інформаційних систем і комп'ютерних технологій в банківській сфері	ПП.01.07	Міжнародна електронна мережа міжбанківських розрахунків S.W.I.F.T.	КЗП.3.03
			ПП.01.08	Автоматизація масових платежів. Електронні гроші.	КЗП.3.04
			ПП.01.09	Автоматизована система фінансових розрахунків (АСФР)	КЗП.3.05
			ПП.01.10	Автоматизація оброблення інформації в податковій і страховій сферах.	КЗП.3.06
3.02	Статистика банківських процесів		ПП.02.01	Наукові основи курсу, характеристика зовнішньоекономічних зв'язків і основні заходи валютного регулювання	КСП.1.01
			ПП.02.02	Фінансово-кредитна система і грошовий обіг держав із ринковою економікою	КСП.1.02
		Валютне регулювання	ПП.02.03	Основні етапи й особливості становлення міжнародного валютного механізму	КСП.1.03
			ПП.02.04	Міжнародні валютно-фінансові відносини. Платіжний баланс і його значення для держави	КСП.1.04
			ПП.02.05	Міжнародні кредитні відносини	КСП.1.05

Додатки

Продовження табл. 3.1.

1	2	3	4	5	6
			ПП.02.06	Міждержавні валютно-фінансові і кредитні установи і їх роль у вирішенні валютних проблем	КСП.1.06
			ПП.02.07	Валютно-фінансові умови в міжнародному комерційному обороті	КСП.1.07
			ПП.02.08	Особливості валютної системи України. Становлення валютного законодавства	КСП.1.08
			ПП.02.09	Предмет, метод і завдання статистики банківської діяльності	КСП.3.01
			ПП.02.10	Статистичний аналіз балансу банку	КСП.3.02
			ПП.02.11	Статистика ощадної справи	КСП.3.03
			ПП.02.12	Статистика кредитної діяльності банку	КСП.3.04
			ПП.02.13	Статистика кредитоспроможності клієнтів банку	КСП.3.05
		Банківська статистика	ПП.02.14	Статистичне забезпечення операцій банку з цінними паперами.	КСП.3.06
			ПП.02.15	Статистичне забезпечення діяльності банку на валютному ринку	КСП.3.07
			ПП.02.16	Статистичне забезпечення маркетингу на ринку банківських послуг	КСП.3.08
			ПП.02.17	Статистичний аналіз фінансового стану комерційного банку	КСП.3.09
3.03	Центральний банк і грошово-кредитна система	Грошово-кредитні системи зарубіжних країн	ПП.03.01	Суть і основні етапи еволюції грошових і кредитних систем країн із розвинутою ринковою економікою	КСП.1.09
			ПП.03.02	Еволюція валютних систем	КСП.1.10

Продовження табл. 3.1.

1	2	3	4	5	6
			ПП.03.03	Грошова і кредитна системи США	КСП.1.11
			ПП.03.04	Грошова і кредитна системи Великобританії	КСП.1.12
			ПП.03.05	Грошова і кредитна системи Франції	КСП.1.13
			ПП.03.06	Грошова і кредитна системи Японії	КСП.1.14
			ПП.03.07	Грошово-кредитні системи країн з перехідною економікою та тих, що розвиваються	КСП.1.15
			ПП.03.08	Статус та основні напрямки діяльності центральних банків	КСП.1.16
			ПП.03.09	Емісія банкнот і регулювання готівкового грошового обігу	КСП.1.17
			ПП.03.10	Грошово-кредитна політика. Інструменти грошово-кредитної політики	КСП.1.18
		Центральний банк і грошово-кредитна політика	ПП.03.11	Рефінансування банків	КСП.1.19
			ПП.03.12	Організація та регулювання платіжної системи	КСП.1.20
			ПП.03.13	Регулювання та нагляд за діяльністю банків	КСП.1.21
			ПП.03.14	Центральний банк — банкір та фінансовий агент уряду	КСП.1.22
			ПП.03.15	Валютна політика. Валютне регулювання НБУ і контроль	КСП.1.23
3.04	Операції банків з цінними паперами		ПП.04.01	Теоретичні аспекти здійснення діяльності з торгівлі цінними паперами	КСП.7.01
		Торгівля цінним паперами	ПП.04.02	Ліцензування діяльності з торгівлі цінними паперами	КСП.7.02
			ПП.04.03	Виникнення та розвиток біржової системи	КСП.7.03
			ПП.04.04	Організація торгівлі цінними паперами	КСП.7.04

Додатки

Продовження табл. 3.1.

1	2	3	4	5	6
			ПП.04.05	Організація лістингу цінних паперів	КСП.7.05
			ПП.04.06	Біржове котирування цінних паперів та біржові індекси	КСП.7.06
			ПП.04.07	Теоретичні аспекти здійснення діяльності з ведення реєстру власників іменних цінних паперів	КСП.7.07
			ПП.04.08	Національна депозитарна система в Україні	КСП.7.08
		Ведення реєстру власників іменних цінних паперів	ПП.04.09	Порядок видачі ліцензії на здійснення діяльності з ведення реєстрів власників іменних цінних паперів	КСП.7.09
			ПП.04.10	Вимоги до системи реєстру власників іменних цінних паперів та документів системи реєстру	КСП.7.10
			ПП.04.11	Вимоги до формування, ведення та внесення змін до системи реєстру власників іменних цінних паперів	КСП.7.11
3.05	Безпека банківського бізнесу		ПП.05.01	Сутність та принципи ситуаційного моделювання банківської діяльності	КСП.3.10
		Ситуаційне моделювання банківської діяльності	ПП.05.02	Фінансовий менеджмент у моделі банку	КСП.3.11
			ПП.05.03	Методи прийняття управлінських рішень	КСП.3.12
			ПП.05.04	Аналіз впливу внутрішнього і зовнішнього середовища на діяльність банку	КСП.3.13
			ПП.05.05	Основи безпеки банківської діяльності	КСП.4.01
			ПП.05.06	Безпека банківських установ за кордоном	КСП.4.02
		Безпека банківської діяльності	ПП.05.07	Організаційні основи забезпечення безпеки діяльності банку	КСП.4.03
			ПП.05.08	Загрози безпеки банку	КСП.4.04

Продовження табл. 3.1.

1	2	3	4	5	6
			ПП.05.09	Недобросовісна конкуренція та промислове шпигунство в банку	КСП.4.05
			ПП.05.10	Охорона та режим у банку	КСП.4.06
			ПП.05.11	Економічна безпека банківської установи	КСП.4.07
			ПП.05.12	Інформаційна безпека банківської установи	КСП.4.08
			ПП.05.13	Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності банку	КСП.4.09
			ПП.05.14	Забезпечення безпеки в роботі з персоналом банку	КСП.4.10
			ПП.05.15	Дії банківської установи в екстремальних ситуаціях	КСП.4.11
3.06	Інвестиційний аналіз та інвестиційне кредитування	Інвестиційний аналіз	ПП.06.01	Методологічні засади інвестиційного аналізу	КСП.5.01
			ПП.06.02	Аналіз проектно-кошторисної документації та техніко-економічного обґрунтування проекту	КСП.5.02
			ПП.06.03	Методи оцінювання інвестиційних проектів	КСП.5.03
			ПП.06.04	Оцінювання інвестиційної привабливості проектів	КСП.5.04
			ПП.06.05	Фінансово-інвестиційний аналіз суб'єктів господарювання	КСП.5.05
			ПП.06.06	Ураховування ризику і невизначеності інвестиційних проектів	КСП.5.06
			ПП.06.07	Аналіз ринку фінансових інвестицій та оцінювання інвестиційних якостей фінансових інструментів	КСП.5.07
			ПП.06.08	Оцінювання стратегії фінансового інвестування	КСП.5.08
			ПП.06.09	Аналіз інвестиційного портфеля	КСП.5.09

Додатки

Продовження табл. 3.1.

1	2	3	4	5	6
		Інвестиційне кредитування	ПП.06.10	Інвестиційне кредитування, його суть і роль в розширеному суспільному відтворенні	КСП.5.10
			ПП.06.11	Банківське кредитування інвестиційних проектів	КСП.5.11
			ПП.06.12	Організація банківського інвестиційного кредитування	КСП.5.12
			ПП.06.13	Банківська експертиза доцільності та ефективності кредитування інвестиційних проектів	КСП.5.13
			ПП.06.14	Державне інвестиційне кредитування	КСП.5.14
			ПП.06.15	Іпотечне кредитування	КСП.5.15
			ПП.06.16	Фінансовий лізинг	КСП.5.16
			ПП.06.17	Управління ризиками в інвестиційному кредитуванні	КСП.5.17
			ПП.06.18	Міжнародний інвестиційний кредит	КСП.5.18
3.07	Фінансовий облік у банках		ПП.07.01	Система бухгалтерського обліку у банках	КСП.8.01
			ПП.07.02	Облік власного капіталу	КСП.8.02
		Облік основних активних і пасивних банківських операцій	ПП.07.03	Облік грошових коштів банку	КСП.8.03
			ПП.07.04	Облік депозитів та інших зобов'язань	КСП.8.04
			ПП.07.05	Облік кредитних активів та позабалансових зобов'язань кредитного характеру	КСП.8.05
		Облік розрахункових операцій та складання фінансової звітності банку	ПП.07.06	Інструменти безтовіткових розрахунків та облік операцій за цими розрахунками	КСП.8.06
			ПП.07.07	Облік фінансових інвестицій	КСП.8.07

Закінчення табл. 3.1.

1	2	3	4	5	6
			ПП.07.08	Облік операцій в іноземній валюті	КСП.8.08
			ПП.07.09	Облік основних засобів і нематеріальних активів	КСП.8.09
			ПП.07.10	Облік доходів, витрат і фінансового результату діяльності банку	КСП.8.10
			ПП.07.11	Складання фінансових звітів	КСП.8.11
3.08	Аналіз банківської діяльності		ПП.08.01	Теоретичні аспекти аналізу банківської діяльності	КСП.2.01
			ПП.08.02	Аналіз власного капіталу банку	КСП.2.02
		Аналіз основних банківських операцій	ПП.08.03	Аналіз зобов'язань банку	КСП.2.03
			ПП.08.04	Загальний аналіз активних операцій банку	КСП.2.04
			ПП.08.05	Аналіз кредитних операцій банку	КСП.2.05
			ПП.08.06	Аналіз операцій банку з цінними паперами	КСП.2.06
			ПП.08.07	Аналіз валютних операцій банку	КСП.2.07
			ПП.08.08	Аналіз інших активно-пасивних операцій	КСП.2.08
			ПП.08.09	Аналіз банківських послуг	КСП.2.09
		Аналіз банківських послуг та загальної стійкості банку	ПП.08.10	Аналіз доходів і витрат банку	КСП.2.10
			ПП.08.11	Аналіз прибутку і рентабельності банку	КСП.2.11
			ПП.08.12	Аналіз ліквідності банку.	КСП.9.01
			ПП.08.13	Аналіз банківських ризиків	КСП.2.12
			ПП.08.14	Аналіз фінансового стану банку	КСП.9.02

Додаток И

Таблиця И.1.

Розподіл змісту освітньо-професійної програми підготовки, навчальний час за циклами підготовки, навчальними дисциплінами й практиками та перелік сформованих компетентностей

Цикл	Навчальні цикли та передбачувані результати їх засвоєння	Перелік дисциплін	Загальна кількість годин	Кредитів ECTS	Шифри сформованих компетентностей	
1	2	3	4	5	6	
ГСЕ (01) (норматив- на частина)	Цикл гуманітарної та соціально-економічної підготовки У результаті вивчення нормативної частини циклу студент повинен Знати: основи філософії, української культури і соціалізації особистості, етичних цінностей, вітчизняної історії; необхідності дотримання здорового способу життя. Вміти: використовувати набуті знання у професійній діяльності	Українська мова (за професійним спрямуванням)	144	4	КІ.1	
		Історія України	108	3	КЗН.1	
		Історія української культури	72	2	КЗН.1	
		Іноземна мова	324	9	КІ.2	
		Філософія	108	3	КЗН.1	
		Політологія	72	2	КЗН.1	
		Фізичне виховання	288	8	КСО.02	
			828	23 (10,36%)		
			Політекономія	180	5	КЗН.4, КЗП.1
			Мікроекономіка	144	4	КЗН.4, КЗП.1
МРН (02) (норматив- на частина)	Цикл математичної та природничо-наукової підготовки У результаті вивчення нормативної частини циклу студент повинен Знати: зміст економічних відносин, економічних законів і економічних категорій; теоретичні основи поведінки споживача на ринку товарів, моделі досягнення рівноваги виробника, механізму формування попиту та пропозиції, проблеми виникнення та закономірності розвитку світового господарства, форми між	Макроекономіка	144	4	КЗН.4, КЗП.1	
		Історія економіки та економічної думки	180	5	КЗН.4, КЗП.1	
		Математика для економістів	432	12	КЗН.2	

Продовження табл. И.1.

1	2	3	4	5	6
	народних економічних відносин, участь країни у міжнародному поділі праці; Вміги: виявляти наслідки дії економічних законів; використовувати способи й методи аналізу ринкової поведінки суб'єктів господарювання; аналізувати стан економіки України, виявляти перспективи її розвитку.	Економіко-математичні методи та моделі	252	7	КЗН.2, КЗП.2
		Інформатика	216	6	КЗН.3, КІ.3, КІ.4
			1548	43 (19,36%)	
		Економіка підприємства	144	4	КЗН.2, КЗП.2
		Менеджмент	144	4	КЗН.4, КЗП.2
		Маркетинг	144	4	КЗН.4, КЗП.3
		Гроші і кредит	360	10	КЗН.4, КСП.2
		Фінанси	360	10	КЗН.4, КЗП.2
		Бухгалтерський облік	144	4	КЗН.4, КЗП.2
		Економіка праці і соціально-трудова відносини	144	4	КЗН.4, КЗП.4
		Міжнародна економіка	144	4	КЗН.4, КЗП.2
		Статистика	144	4	КЗН.2, КЗН.4, КЗП.2
		Соціологія	144	4	КЗН.1, КЗП.4
		Регіональна економіка	144	4	КЗН.4, КЗП.2
		Безпека життєдіяльності	72	2	КЗН.4, КСО.10
		Банківська система	180	5	КЗН.5, КЗП.2
		Бюджетна система	144	4	КЗН.5, КЗП.2
		Податкова система	180	5	КЗН.5, КЗП.5
ПП (03) (норматив- на частина)	Цикл професійно-орієнтованої та практичної підготовки У результаті вивчення нормативної частини циклу студент повинен: Знати: принципи функціонування інституціонального середовища, системи та структури економіки; теоретичні основи раціональної поведінки виробника на ринку товарів і ресурсів; основні показники, які характеризують економіку країни; мати цілісне уявлення про грошову, кредитну, податкову систему; здійснення банківських операцій; структуру ресурсів банківської установи. Вміги: обґрунтовувати ринкову поведінку виробників; аналізувати сучасний стан грошової системи суспільства; аналізувати структуру грошової маси в обігу; визначати структурні складові грошової системи держави та аналізувати особливості їх застосування на мікро- та макрорівні; розраховувати основні економічні показники діяльності суб'єкта господарювання;				

Продовження табл. И. 1.

1	2	3	4	5	6
	досліджувати сутність та структуру бюджетної системи, бюджетного устрою та бюджетного механізму; здійснювати моніторинг ринку банківських послуг, позиціонування послуг різних банківських установ на фінансовому ринку в цілому і на окремих його сегментах.	Страховання Фінанси підприємств Фінансовий ринок Інвестування Основи охорони праці	180 180 144 144 54 3294	5 5 4 4 1,5 91,5 (41,22%)	КЗН.5 КЗН.5, КЗП.2 КЗН.5 КЗН.4 КЗН.4
ГСЕ (01) (варіативна частина)	Цикл гуманітарної та соціально-економічної підготовки У результаті вивчення варіативної частини циклу студент повинен Знати: теоретичні основи дотримання правових вимог в процесі організації банківської діяльності. Вміти: здійснювати аналіз основних нормативно - правових документів, що регламентують діяльність банку, реалізувати потреби у правовому забезпеченні проведення банківських операцій.	Банківське право	144	4	КЗП.5
МРН (02) (варіативна частина)	Цикл математичної та природничо-наукової підготовки У результаті вивчення варіативної частини циклу студент повинен Знати: галузеві особливості систем технологій матеріальної та нематеріальної сфер виробництва; знати теоретичні основи раціонального природокористування й охорони навколишнього середовища.	Технології виробництва (концепції сучасного природознавства; системи технологій промисловості; основи екології)	288	8	КЗН.4, КЗП.4

Продовження табл. И.1.

1	2	3	4	5	6
	<p>Вміти: визначати імовірнісні збитки від некоректного природо-користування, визначати критерії і норми екологічної безпеки, контролю за безпечним використанням природних ресурсів; визначати комплексні заходи з охорони та відтворення ресурсів; організувати пошук та обґрунтування наукових проблем; здійснювати обґрунтований вибір методів вирішення наукових завдань.</p>	<p>Основи наукових досліджень</p>	108	3	КІ.5, КЗП.1
			396	11 (4,0 %)	
	<p>Цикл професійно-орієнтованої та практичної підготовки У результаті вивчення варіативної частини циклу студент повинен:</p> <p>Знати: методи складання платіжного балансу, структуру його розділів; статистичні методи дослідження активних і пасивних операцій банку, банківських ризиків, ефективності та прибутковості; методи прийняття управлінських рішень за видами банківської діяльності; методику аналізу внутрішнього та зовнішнього середовища банку, стратегічного моделювання фінансових результатів банку; сучасні механізми щодо забезпечення безпеки банківських операцій; методику організації процесу банківського інвестиційного кредитування.</p> <p>Вміти: своєчасно виявляти та аналізувати реальні і потенційні, внутрішні і зовнішні загрози банку та розробляти заходи щодо їх усунення; вміти обліковувати банківські операції; аналізувати операції банків; їх статистичні та фінансові звіти; розраховувати економічні нормативи регулювання діяльності банків; організувати та здійснювати внутрішній контроль за обігом.</p>	<p>Інформаційні системи і комп'ютерні технології в банківській сфері</p>	108	3	КЗН.3, КІ.3, КЗП.3
		Статистика банківських процесів	108	3	КСП.3
		Центральний банк і грошово-кредитна система	144	4	КСП.1
		Операції банків з цінними паперами	144	4	КСП.1, КСП.7
		Безпека банківського бізнесу	180	5	КСП.4
		Інвестиційний аналіз та інвестиційне кредитування	198	5,5	КСП.5
		Фінансовий облік у банках	108	3	КСП.8
		Аналіз банківської діяльності	108	3	КСП.2, КСП.9
ПП (03) (варіативна частина)					

Додатки

Закінчення табл. И. 1.

1	2	3	4	5	6
	цінних паперів та грошовими потоками у торговця цінними паперами;здійснювати якісну та кількісну оцінку ризиків інвестиційних проєктів		1	30,5 (13,0%)	
Практична підготовка	В результаті проходження практики студент повинен вміти : організувати на науковій основі збір необхідної інформації, яка характеризує процеси в області банківської діяльності; обчислювати показники, що характеризують банківську діяльність; виконувати необхідні розрахунки і готувати звіт за результатами досліджень; виявляти внутрішньобанківські резерви підвищення ефективності діяльності банку, зокрема порівнювати його показники з показниками провідних банківських установ; на основі аналізу існуючої інформації виробляти пропозиції щодо усунення недоліків в управлінні банківською діяльністю, роз'яснювати та обґрунтовувати їх.	Навчальна практика "Університетська освіта"	36	1	КСО.05, КІ.4, КЗН.1
		Ознайомлювальна практика	54	1,5	КІ.5, КЗП.4, КСП.2
		Виробнича практика	108	3	КІ.5, КЗП.2, КЗН.3, КСП.01, КСП.2
		Тренінг	54	1,5	КІ.5, КЗП.2, КЗН.3, КСП.01, КСП.2, КСП.8
		Комплексний тренінг	108	3	КІ.5, КЗП.2, КЗН.3, КСП.01, КСП.2
		Науково-дослідна практика	108	3	КІ.5, КЗП.1, КСП.3
		Переддипломна практика	216	6	КІ.5, КЗП.1, КСП.3, КСП.2, КСП.8
			684	19 (8,56%)	

Додаток К

Таблиця К.1

Аналіз дотримання обов'язкових економічних нормативів НБУ [364]

Норматив	Назва нормативу
H1	Норматив мінімального розміру регулятивного капіталу
H2	Норматив адекватності регулятивного капіталу
H3 до 2009	Норматив адекватності основного капіталу
H3 з 2009	Норматив (коефіцієнт) співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів
H4	Норматив миттєвої ліквідності
H5	Норматив поточної ліквідності
H6	Норматив короткострокової ліквідності
H7	Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента
H8	Норматив великих кредитних ризиків
H9	Норматив максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств наданих одному інсайдеру
H10	Норматив максимального сукупного розміру кредитів, гарантій та поручительств наданих інсайдерам
H11	Норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою
H177	Норматив загальної суми інвестування
H13	Норматив загальної відкритої валютної позиції
H13-1	Норматив загальної довгої відкритої валютної позиції
H13-2	Норматив загальної короткої відкритої валютної позиції

[364]

Аналіз достатності капіталу

№	Показник		Посилання
1	H2	Коефіцієнт адекватності регулятивного капіталу	не менше 10% [364, 6]
2	H3 до 2009 р.	Коефіцієнт адекватності основного капіталу	не менше 4% [63,6]
	H3 з 2009 р.	Коефіцієнт співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів	не менше 9% [364]
3	Коефіцієнт надійності		[6]
4	Коефіцієнт фінансового важеля		[6, 172, 309, 396]
5	Коефіцієнт незалежності		[6]
6	Коефіцієнт захищеності власного капіталу		[6]
7	Коефіцієнт захищеності доходних активів		[6]
8	Коефіцієнт мультиплікатора капіталу		[6, 172, 24, 90, 396, 462, 467]
9	Коефіцієнт ресурсної бази		[6]
10	Коефіцієнт достатності капіталу		[6, 20]
11	Коефіцієнт іммобілізації власного капіталу		[20]
12	Рівень левериджу		[21, 45]
13	Відношення відкритої валютної позиції до капіталу банку		[21, 45]
14	Статутний капітал на 1 грн активних операцій		[172, 27, 334]
15	Статутний капітал на 1 грн власних коштів		[172, 27, 160, 334, 396]
16	Коефіцієнт ефективності використання власних коштів банку		[27, 90]
17	Коефіцієнт співвідношення власного капіталу та доходних активів		[396]

[6, 21, 24, 27, 45, 90, 160, 172, 309, 334, [364]396] 462, 467]

Аналіз ліквідності

№	Показник	Посилання
1	Коефіцієнт миттєвої ліквідності	[364, 6, 45]
2	Коефіцієнт ресурсної ліквідності	[6]
3	Коефіцієнт генеральної ліквідності	[6]
4	Коефіцієнт загальної ліквідності	[6]
5	Коефіцієнт співвідношення високоліквідних активів до робочих	[6, 365, 172, 396]
6	Коефіцієнт співвідношення виданих кредитів і залучених депозитів	[6]
7	Коефіцієнт поточної ліквідності	[6, 16]
8	Коефіцієнт питомої ваги ліквідних активів в активах	[16]
9	Коефіцієнт забезпечення коштів клієнтів ліквідним коштами	[16]
10	Коефіцієнт співвідношення виданих кредитів до сукупних активів	[365]
11	Коефіцієнт короткострокової ліквідності	[364]

Аналіз ділової активності

№	Показник	Посилання
1	Коефіцієнт активності залучених позикових і залучених коштів	[6, 172, 11]
2	Коефіцієнт активності залучених строкових депозитів	[6, 172]
3	Коефіцієнт активності використання залучених коштів в доходні активи	[6, 172, 95, 396]
4	Коефіцієнт активності використання залучених коштів в кредитний портфель	[6, 172, 27]
5	Коефіцієнт активності використання строкових депозитів у кредитний портфель	[6, 172]
6	Ефективність використання активів	[6]
7	Коефіцієнт кредитної активності	[6, 172, 27, 396]
8	Коефіцієнт загальної інвестиційної активності	[6, 172]
9	Коефіцієнт інвестицій в доходних активах	[6]
10	Коефіцієнт кредитного портфелю в доходних активах	[6]
11	Коефіцієнт проблемних кредитів	[6, 172, 23, 334, 396]
12	Коефіцієнт мультиплікації активів	[20]
13	Коефіцієнт загальної ділової активності	[20]
14	Коефіцієнт активності на ринку цінних паперів	[20]
15	Коефіцієнт емісійної активності	[20]
16	Коефіцієнт активності на відкритому ринку	[20]
17	Коефіцієнт доходних активів	[6, 172, 90, 160, 396]
18	Коефіцієнт активності залучення міжбанківських ресурсів	[3, 20, 172]
19	Коефіцієнт частки клієнтських коштів до запитання	[20]
20	Коефіцієнт ділової активності клієнтури	[20]
21	Коефіцієнт зв'язку з державою	[20]
20	Рівень поточних рахунків у пасивах банку	[396]
23	Коефіцієнт відношення строкових депозитів до виданих кредитів та вкладень у цінні папери	[172]

Аналіз дохідності і прибутковості

№	Показник	Посилання
1	Загальний рівень рентабельності	[6]
2	Чиста процентна маржа	[6, 172, 18, 24, 27, 90, 248, 334, 396, 462, 467]
3	Чистий спред	[6, 172, 18, 24, 27, 90, 186, 248, 334, 462, 467]
4	Мертва точка прибутковості банку	[6, 172, 90, 160, 248, 467]
5	Прибутковість капіталу (ROE)	[6, 172, 24, 90, 186, 248, 334, 396]
6	Прибутковість активів (ROA)	[6, 172, 24, 18, 24, 27, 90, 160, 186, 248, 334, 396, 462]
7	Рентабельність дохідних активів	[6]
8	Рентабельність власного капіталу	[6, 172, 18, 24, 27, 90, 334, 462, 467]
9	Рентабельність діяльності по витратах	[6]
10	Рентабельність діяльності по доходах	[6]
11	Продуктивність праці середньорічного працівника	[6]
12	Коефіцієнт використання активів	[20]
13	Дохідність активів	[18, 24, 90, 195, 334, 462, 467]
14	Процентний спред	[6]
15	Чиста процентна позиція	[6]
16	Чистий операційний дохід на загальні активи	[27, 90, 248, 334]
17	Чиста непроцентна маржа	[334, 462]
18	Дохідність інших операцій та послуг банку	[172, 18, 90, 186]
19	Чиста маржа прибутку	[172, 24, 90, 396, 462, 467]
20	Рівень загальних витрат	[172]
21	Коефіцієнт окупності витрат доходами	[6, 160, 334, 396]
20	Прибутковість процентних операцій	[172, 467]
23	Прибутковість комісійних операцій	[172, 334]
24	Прибутковість торгівельних операцій	[172, 334]
25	Прибутковість інших продуктів банку	[6, 172, 334]

Продовження додатку К

Коефіцієнти якості активів

№	Показник	Посилання
1	Коефіцієнт покриття кредитного портфеля	[20]
2	Коефіцієнт зв'язаних активів	[20]
3	Коефіцієнт резервування кредитного портфеля	[20]
4	Коефіцієнт погашення позичкової заборгованості	[20]
5	Коефіцієнт короткострокового кредитування	[20]
6	Коефіцієнт співвідношення балансових і позабалансових вимог	[20]
7	Коефіцієнт інших вимог	[20]
8	Питома вага проблемних кредитів в активах банку	[21]
9	Коефіцієнт співвідношення МБК до сукупних активів	[6]

Показники фінансової стійкості розроблені МВФ [25]

№	Показники
1	2
Базовий набір	
<i>Достатність капіталу</i>	
	Відношення нормативного капіталу до активів, зважених за ступенем ризику
	Відношення кредитів, що не обслуговуються, і позик за вирахуванням створених резервів до капіталу
	Відношення нормативного капіталу першого рівня до активів, зваженим за ступенем ризику
<i>Якість активів</i>	
	Відношення кредитів, що не обслуговуються, і позик до сукупних валових кредитів і позик
	Відношення розподілу кредитів і позик по секторах до сукупних кредитів і позик
<i>Прибуток і рентабельність</i>	
	Норма прибутку на активи
	Норма прибутку на власний капітал
	Відношення прибутку за відсотками до валовому доходу
	Відношення непроцентних витрат до валового доходу
<i>Ліквідність</i>	
	Відношення ліквідних активів до сукупним активам (коефіцієнт ліквідних активів)
	Відношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань
<i>Чутливість до ринкового ризику</i>	
	Відношення чистої відкритої валютної позиції до капіталу
Рекомендований набір	
<i>На основі капіталу</i>	
1	Відношення нормативного капіталу до активів зважених до базового ризику
2	Відношення нормативного капіталу першого рівня до активів зважених до базового ризику
3	Відношення капіталу до активів
4	Відношення кредитів та позик, що не обслуговуються, за виключенням створених резервів капіталу
5	Норма прибутку на власний капітал (відношення чистого доходу до середнього власного капіталу)
6	Відношення крупних відкритих позицій капіталу
7	Відношення чистої відкритої валютної позиції до капіталу
8	Відношення валютних позицій з похідних фінансових інструментів на стороні активів і пасивів до капіталу
9	Відношення чистої відкритої позиції з інструментів участі у капіталі до капіталу

Додатки

Закінчення табл. К.7.

1	2
На основі активів	
1	Відношення ліквідних активів та сукупних активів (коефіцієнт ліквідних активів)
2	Відношення ліквідних активів та короткострокових зобов'язань
3	Відношення депозитів клієнтів та сукупних кредитів та позик (не враховуючи міжбанківські)
4	Норма прибутку на активи (відношення чистого доходу та середніх сукупних активів)
5	Відношення кредитів та позик, що не обслуговуються та сукупні валові кредити та займи
6	Відношення розподілу кредитів і позик за секторами до сукупних кредитів і позик
7	Відношення кредитів і позик на жилу нерухомість та сукупних кредитів і позик
9	Відношення кредитів і позик на комерційну нерухомість та сукупних кредитів і позик
10	Відношення географічного розподілу кредитів і позик до сукупних кредитів і позик
11	Відношення валютних кредитів і позик до сукупних кредитів і позик
12	Відношення валютних зобов'язань до сукупних зобов'язань
За доходами та видатками	
1	Відношення прибутку за процентами до валового доходу
2	Відношення трейдингового доходу до сукупного доходу
3	Відношення непроцентних видатків до валового доходу
4	Відношення видатків на персонал до непроцентних видатків

Показники фінансової стійкості банківського сектора Республіки Беларусь [33]

№	Показник
<i>Достатність капіталу</i>	
1	Коефіцієнт достатності нормативного капіталу
2	Коефіцієнт достатності основного капіталу (1 рівня)
3	Капітал до активів
<i>Кредитний ризик</i>	
4	Зростання кредитування економіки
5	Крупні відкриті позиції до нормативного капіталу
6	Частка проблемних активів в загальному обсязі активів, які схильні до кредитного ризику
7	Частка проблемних кредитів в загальному обсязі кредитування економіки
8	Проблемні активи без урахування фактично створених за ними резервами до капіталу
9	Розповсюдження кредитів за галузями:
<i>Доходи/прибутковість</i>	
10	Рентабельність активів
11	Рентабельність капіталу
12	Процентна маржа до валового доходу
13	Непроцентні видатки до валового доходу
14	Видатки на персонал до непроцентних видатків
15	Спред між різними процентними ставками
<i>Ліквідність</i>	
16	Ліквідні активи до сукупних активів
17	Короткострокова ліквідність
18	Миттєва ліквідність
19	Поточна ліквідність
<i>Валютний ризик</i>	
20	Сумарна відкрита позиція в іноземній валюті до нормативного капіталу
21	Частка заборгованості клієнтів за кредитними та іншими операціями в іноземній валюті в загальній сумі заборгованості клієнтів за кредитами та іншими кредитними операціями
20	Частка коштів клієнтів в іноземній валюті до всіх залучених коштів клієнтів

**Показники фінансової стійкості банківського сектору,
які розраховуються Банком Росії**

№	Показники	Посилання
1	2	3
<i>Показники оцінки капіталу</i>		
1	Загальна достатність капіталу	[36, 42]
2	Показник оцінки якості капіталу	[36, 42]
3	Узагальнюючий результат за групою показників оцінки капіталу	[36]
4	Генеральний коефіцієнт надійності	[43]
5	Коефіцієнт захищеності капіталу	[43]
6	Коефіцієнт фінансового важеля	[42]
7	Запас міцності	[34]
8	Достатність чистих власних коштів	[36]
9	Запас строкових ресурсів	[36]
<i>Показники оцінки активів</i>		
1	Показник якості позик	[36]
2	Показник якості активів	[34, 36, 42]
3	Показник частки прострочених позик	[36, 42]
4	Показник розміру резервів на збитки за позичками та іншими активами	[36, 42]
5	Показник концентрації крупних кредитних ризиків	[36]
6	Показник концентрації кредитних ризиків на акціонерів	[36]
7	Показник концентрації кредитних ризиків на інсайдерів	[36]
8	Узагальнюючий результат за групою показників оцінки активів	[36]
9	Крос-коефіцієнт	
<i>Показники оцінки якості управління капіталом, його операціями та ризиками</i>		
1	Показник достатності обсягу інформації, що розкривається про склад власності банку	[36]
2	Показник доступності інформації про осіб, які впливають, прямо або опосередковано, на рішення правління банку	[36]
3	Показник значущості впливу на управління банком резидентів офшорних зон	[36]
4	Показник організації системи управління ризиками	[36]
5	Показник організації служби внутрішнього контролю	[36]
6	Коефіцієнт якості прибутку	[42]
7	Коефіцієнт якості зростання	[42]

1	2	3
8	Коефіцієнт співвідношення видатків і прибутків	[42]
<i>Показники оцінки дохідності</i>		
1	Показник рентабельності активів	[36, 42]
2	Показник рентабельності капіталу	[36, 42]
3	Показник структури доходів	[36]
4	Показник структури видатків	[36]
5	Чиста процентна маржа	[36, 42]
6	Чистий спред	[36]
7	Узагальнюючий результат за групою показників оцінки дохідності	[36]
8	Коефіцієнт фондової капіталізації прибутку	[43]
<i>Показники оцінки ліквідності</i>		
1	Показник співвідношення високоліквідних активів та залучених коштів	[36]
2	Показник миттєвої ліквідності	[34,36,42,43]
3	Показник поточної ліквідності	[34, 36, 42]
4	Показник структури залучених коштів	[36]
5	Показник залежності від міжбанківського ринку	[36, 42]
6	Показник ризику власних вексельних зобов'язань	[36]
7	Показник небанківських позик	[36]
8	Показник загальної ліквідності	[36]
9	Показник обов'язкових резервів	[36]
10	Показник ризику на крупних кредиторів і вкладників	[36]
11	Узагальнюючий результат за групою показників оцінки ліквідності	[36]
12	Генеральний коефіцієнт ліквідності	[43]
13	Поточний індекс надійності	[43]
14	Критична ліквідність	[34]

Додаток Л

Таблиця Л.1

Показники оцінки фінансового стану банків України

Показник	Порядок розрахунку	2004	2005	2006	2007	2008	2009
		3	4	5	6	7	8
1	2	3	4	5	6	7	8
<i>Показники достатності капіталу</i>							
Норматив мінімального розміру регулятивного капіталу (Н1)	$OK + DK - B,$ де PK – регулятивний капітал; OK – основний капітал (капітал 1-го рівня); DK – додатковий капітал (капітал 2-го рівня)	18188	26373	41148	72265	123066	135802
Норматив адекватності регулятивного капіталу (Н2)	$\frac{PK}{Ap} \times 100\%,$ де Ap – активи, зважені на відповідний коефіцієнт ризику залежно від групи ризику, до якої віднесено актив	16,81	14,95	14,19	13,92	14,01	18,08
Норматив адекватності основного капіталу (Н3 до 2009 р.)	$\frac{OK}{3A} \times 100\%,$ де $3A$ – загальні активи	8,67	7,548	7,721	6,926	8,47	-
Норматив (коефіцієнт) співвідношення регулятивного капіталу до сукупних активів (Н3 з 2009р.)	$\frac{PK}{3A} \times 100\%$	13,537	12,33	12,09	12,18	13,02	13,56
Коефіцієнт надійності (рівень лівериджу)	$\frac{K}{3K'}$ де K – власний капітал $3K'$ – залучені кошти	0,2	0,17	0,202	0,262	0,345	0,418

Продовження табл.Л.1.

1	2	3	4	5	6	7	8
Коефіцієнт фінансового важеля	$\frac{3}{K}$, де 3 – сумарні зобов'язання	6,373	7,144	7,232	7,33	6,56	5,63
Коефіцієнт захищеності доходних активів	$\frac{K - Hda - 3b}{Ad}$, де <i>Hda</i> – недохідні активи; <i>Ad</i> – дохідні активи; <i>3b</i> – збитки	Не вистачає даних					
Коефіцієнт мультиплікатора капіталу	$\frac{3A}{KA}$, де <i>KA</i> – акціонерний капітал	11,533	13,24	12,951	14,44	11,80	8,40
Норматив загальної відкритої валютної позиції (Н13)	$\frac{BP}{PK} \times 100\%$, де <i>BP</i> – загальна відкрита валютна позиція за балансовими та позабалансовими активами і зобов'язаннями банку за всіма іноземними валютами у гривневому еквіваленті (розрахунок проводиться за звітну дату), яка визначається як сума абсолютних величин усіх довгих і коротких відкритих валютних позицій у гривневому еквіваленті окремо за кожною іноземною валютою (без урахування знака) за всіма іноземними валютами	Не вистачає даних					

Додатки

Продовження табл.Л.1.

1	2	3	4	5	6	7	8
Статутний капітал на 1 грн активних операцій	$\frac{СК_{фс}}{ЗА}$, де $СК_{фс}$ – фактично сплачений статутний капітал	0,086	0,075	0,077	0,069	0,085	0,119
Статутний капітал на 1 грн власних коштів	$\frac{СК_{фс}}{К}$	0,646	0,612	0,638	0,59	0,67	0,88
Коефіцієнт ефективності використання власних коштів банку	$\frac{К}{Кр'}$, де $Кр'$ – обсяг наданих кредитів	0,187	0,168	0,152	0,149	0,155	0,183
Коефіцієнт співвідношення власного капіталу та доходних активів	$\frac{К}{А_д}$, де $А_д$ – доходні активи	0,172	0,154	0,144	0,141	0,148	0,173
Показник оцінки якості капіталу	$\frac{ДК}{ОК}$	0,561	0,633	0,566	0,686	0,492	0,139
Коефіцієнт захищеності капіталу	$\frac{ЗК}{К}$, де $ЗК$ – захищений капітал	0,296	0,253	0,271	0,57	0,492	0,873
<i>Показники ліквідності</i>							
Норматив (коефіцієнт) миттєвої ліквідності (Н4)	$Н4 = \frac{К_{кр} + К_{а}}{P_n} \times 100\%$ де $К_{кр}$ – кошти на кореспондентському рахунку; $К_{а}$ – кошти в касі; P_n – поточні рахунки для розрахунку нормативу ліквідності.	51,89	49,6	44,2	46,176	44,63	59,3

Продовження табл.Л.1.

1	2	3	4	5	6	7	8
Норматив (коефіцієнт) поточної ліквідності (Н5)	$H5 = \frac{A_{лв}}{P_n + 3} \times 100\%$ де $A_{лв}$ – активи первинної та вторинної ліквідності; P_n – поточні рахунки для розрахунку нормативу поточної ліквідності.	79,892	79,093	82,441	86,6	92,6	95,2
Норматив (коефіцієнт) короткострокової ліквідності (Н6)	$H6 = \frac{A_l}{P_n + 3k} \times 100\%$ де A_l – ліквідні активи; $3k$ – короткострокові зобов'язання.	79,56	79,455	87,519	96,1	106,3	106,82
Коефіцієнт ресурсної ліквідності	$\frac{A_b}{3}$	0,908	0,906	0,954	0,97	1,032	1,028
Коефіцієнт генеральної ліквідності	$\frac{A_{вл} + A_m}{3}$ де $A_{вл}$ – високоліквідні активи; A_m – майно на продаж	0,25	0,22	0,18	0,198	0,174	0,281
Коефіцієнт загальної ліквідності	$\frac{3A}{3}$	1,15	1,13	1,14	1,168	1,206	1,309
Коефіцієнт співвідношення високоліквідних активів до робочих	$\frac{A_{вл}}{A_p}$	0,182	0,176	0,136	0,11	0,087	0,109
Коефіцієнт співвідношення виданих кредитів і залучених депозитів	$\frac{K_p}{3K}$	1,068	1,063	1,32	1,762	2,219	2,298
Коефіцієнт питомої ваги ліквідних активів в активах	$\frac{A_l}{3A}$	0,78	0,79	0,835	0,83	0,856	0,785

Додатки

Продовження табл.Д.1.

1	2	3	4	5	6	7	8
Коефіцієнт забезпечення коштів клієнтів ліквідним коштами	$\frac{Ал}{КК'}$ де КК – кошти клієнтів банку	1,15	1,16	1,4	1,867	2,33	2,419
Коефіцієнт співвідношення виданих кредитів до сукупних активів	$\frac{Кр}{ЗА}$	0,72	0,73	0,79	0,784	0,814	0,746
<i>Показники ділової активності</i>							
Коефіцієнт активності залучених позикових і залучених коштів	$\frac{З}{ЗП'}$ де ЗП – загальний розмір пасивів	0,86	0,88	0,87	0,884	0,87	0,869
Коефіцієнт активності залучених строкових депозитів	$\frac{Дстр}{ЗП'}$ де Дстр – обсяг строкових депозитів	0,36	0,38	0,35	0,299	0,268	0,234
Коефіцієнт активності використання залучених коштів в доходні активи	$\frac{Ад}{ЗК}$	1,15	1,16	1,4	1,866	2,332	2,419
Коефіцієнт активності використання залучених коштів в кредитний портфель	$\frac{Кр}{ЗК}$	1,068	1,063	1,32	1,762	2,219	2,298
Коефіцієнт активності використання строкових депозитів у кредитний портфель	$\frac{Кр}{Дстр}$	2,001	1,905	2,25	2,7	3,19	3,63
Коефіцієнт кредитної активності	$\frac{Кр}{ЗА}$	0,72	0,73	0,792	0,81	0,86	0,848

Продовження табл.Л.1.

1	2	3	4	5	6	7	8
Коефіцієнт загальної інвестиційної активності	$\frac{ЦПП}{ЗА}$, де ЦПП – портфель цінних паперів та паїв	0,0607	0,067	0,042	0,047	0,0438	0,0446
Коефіцієнт інвестицій в доходних активах	$\frac{ЦПП}{АД}$	0,077	0,083	0,0509	0,0558	0,0487	0,0500
Коефіцієнт кредитного портфелю в доходних активах	$\frac{Кр}{АД}$	0,922	0,916	0,949	0,9442	0,951	0,94999
Коефіцієнт проблемних кредитів	$\frac{ПКр}{Кр}$, де ПКр – обсяг проблемних кредитів	0,032	0,021	0,016	0,013	0,02273	0,09357
Коефіцієнт доходних активів	$\frac{АД}{ЗА}$	0,784	0,798	0,835	0,85	0,89947	0,89365
Коефіцієнт активності залучення міжбанківських кредитів	$\frac{МБК}{ЗП}$, де МБК – міжбанківські кредити	Не вистачає даних					
Коефіцієнт зв'язку з державою	$\frac{БК}{З}$, де БК – бюджетні кошти	Не вистачає даних					
Рівень поточних рахунків у пасивах банку	$\frac{Залишки коштів на Рп}{ЗП}$	Не вистачає даних					
Коефіцієнт відношення строкових депозитів до виданих кредитів та вкладень у цінні папери	$\frac{Дстр}{Кр + ЦПП}$	0,461	0,48	0,42	0,349	0,29	0,261

Додатки

Продовження табл.Д.1.1.

1	2	3	4	5	6	7	8
Показники дохідності та прибутковості							
Загальний рівень рентабельності	$\frac{Пб}{Дз}$, де Пб – балансовий прибуток; Дз – загальний дохід	Не вистачає даних					
Чиста процентна маржа	$\frac{Д\% - В\%}{ЗАс} \times 100$, де Д% – процентні доходи; В% – процентні витрати; ЗАс – середні загальні активи	4,9	4,9	5	5,03	5,3	6,21
Чистий спред	$\left(\frac{\%отр}{Кр} \times 100 \right) - \left(\frac{\%спл}{Дпр} \times 100 \right)$, де %отр – проценти отримані; %спл – проценти сплачені; Дпр – підпроцентні депозити	5,72	5,78	5,76	5,31	5,18	5,29
Мертва точка прибутковості банку	$\frac{Вн - Дн}{Ад}$, де Вн – непроцентні витрати; Дн – непроцентні доходи	Не вистачає даних					
Прибутковість капіталу (ROE)	$\frac{ЧП}{К}$, де ЧП – чистий прибуток	8,43	10,39	13,52	0,0916	0,0593	-0,231

Продовження табл.Л.1.

1	2	3	4	5	6	7	8
Прибутковість активів (ROA)	$\frac{ЧП}{ЗА}$	1,07	1,31	1,61	0,01	0,0078	-0,0357
Рентабельність доходних активів	$\frac{ЧП}{А\partial}$	11,98	12,71	14,58	0,01	0,0087	-0,04
Рентабельність діяльності по витратах	$\frac{ЧП}{Вз}$, де Вз – загальні витрати	67,13	85,542	110,49	0,1075	0,063	-0,173
Продуктивність праці середньорічного працівника	$\frac{ЧП}{СЧ}$, де СЧ – середньорічна чисельність працівників	Не вистачає даних					
Дохідність активів	$\frac{Дз}{ЗА}$	0,1493	0,128	0,122	0,113	0,132	0,162
Чиста процентна позиція	$\frac{ДПП - КПП}{ДПП - довга процентна позиція;КПП - коротка процентна позиція}$	Не вистачає даних					
Чистий операційний дохід на загальні активи	$\frac{Доп}{ЗА}$, де Доп – дохід від операційної діяльності	Не вистачає даних					
Чиста непроцентна маржа	$\frac{Дн - Вн}{ЗА}$	Не вистачає даних					
Дохідність інших операцій та послуг банку	$\frac{Ді}{А\partial}$, де Ді – дохід від інших операцій	Не вистачає даних					

Додатки

Продовження табл.Д.1.1.

1	2	3	4	5	6	7	8
Чиста маржа прибутку	$\frac{ЧП}{Дз}$	62,906	78,807	99,5017	0,09708	0,059	-0,22
Рівень загальних витрат	$\frac{Вз}{ЗА'}$ де Вз – загальні витрати	0,14	0,118	0,1102	0,1027	0,124	0,206
Коефіцієнт окупності витрат доходами	$\frac{Дз}{Вз}$	1,067	1,085	1,1105	1,1075	1,063	0,788
Прибутковість процентних операцій	$\frac{\%Д - \%Д \times \frac{ЗАВ}{ЧД}}{\%В + \%Д \times \frac{ЗАВ'}{ЧД}}$ де ЗАВ – загальноадміністративні витрати та витрати на персонал; ЧД – чистий дохід	Не вистачає даних					
Прибутковість комісійних операцій	$\frac{КД - КД \times \frac{ЗАВ}{ЧД}}{Вк + КД \times \frac{ЗАВ'}{ЧД}}$ де КД – комісійний дохід; Вк – комісійні витрати	Не вистачає даних					
Прибутковість торговельних операцій	$\frac{ТД - ТД \times \frac{ЗАВ}{ЧД}}{ТД \times \frac{ЗАВ'}{ЧД}}$ де ТД – торговий дохід	Не вистачає даних					

Продовження табл.Л.1.

1	2	3	4	5	6	7	8
Прибутковість інших продуктів банку	$\frac{ID - ID \times \frac{ЗAB}{ЧД}}{ID \times \frac{ЗAB}{ЧД}},$ де <i>ID</i> – доходи від інших продуктів банку			Не вистачає даних			
Показник структури видатків	$\frac{Ba}{ЧОД'}$ де <i>Ba</i> – адміністративно-управлінські видатки <i>ЧОД'</i> – чистий операційний дохід			Не вистачає даних			
Коефіцієнт фондової капіталізації прибутку	$\frac{BK}{СФ'}$ де <i>СФ'</i> – статутний фонд	1,561	1,633	1,5665	1,68	1,49	1,13
<i>Показники оцінки якості активів</i>							
Показник якості активів	$\frac{Anp - P}{K}$ де <i>Anp</i> – непокриті резервами активи; <i>P</i> – сформовані резерви	5,092	5,841	6,31	7,73	6,73	4,67
Коефіцієнт покриття кредитного портфеля	$\frac{KpO}{Kp}$ де <i>KpO</i> – кредити, отримані від інших банків	1,192	1,2048	1,1035	1,091	1,018	1,023

Додатки

Закінчення табл. Л. 1.

1	2	3	4	5	6	7	8
Показник розміру резервів на збитки за позичками та іншими активами	$\frac{Ркр}{Кр}$, де $Ркр$ – резерви, сформовані під можливі втрати за позиками	0,0655	0,0532	0,0457	0,0997	0,1545	0,157
Показник концентрації крупних кредитних ризиків	$\frac{Ккр}{К}$, де $Ккр$ – обсяг крупних кредитів	Не вистачає даних					
Коефіцієнт короткострокового кредитування	$\frac{Крзп}{Кр}$, де $Крзп$ – кредити, видані підприємствам до запитання і на 1 день	0,392	0,3228	0,285	0,398	0,359	0,408
Коефіцієнт співвідношення балансових і позабалансових вимог	Не вистачає даних						
Питома вага проблемних кредитів в активах банку	$\frac{Крпр}{ЗА}$, де $Крпр$ – обсяг проблемних кредитів	0,023	0,0157	0,013	0,013	0,022	0,093
Показник частки прострочених позик	$\frac{Крпр}{Кр}$	Не вистачає даних					
Показник якості позик	$\frac{Крб}{К}$, де $Крб$ – обсяг безнадійних кредитів	Не вистачає даних					
Коефіцієнт співвідношення МБК до сукупних активів	$\frac{МБК}{ЗА}$, де $МБК$ – міжбанківські кредити	Не вистачає даних					

Навчальне видання

ПОНОМАРЕНКО Володимир Степанович

КОЛОДІЗЄВ Олег Миколайович

ТИЩЕНКО Вікторія Федорівна

ДЗЕНІС В . О

ОМЕЛЬЧЕНКО Оксана Ігорівна

ХМЕЛЕНКО О . В.

ХОЛОДНА Ю . Є

ЧМУТОВА І . М

МІЩЕНКО О . Г.

ВЛАСЕНКО Н. М.

ГРИГОРЕНКО В. М.

ОГОРОДНЯ Є. М.

**ГРОШІ ТА КРЕДИТ:
КОМПЕТЕНТНІСТЬ І РЕАЛІЗАЦІЯ
ГРОШОВО-КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ**

Монографія

**За загальної редакцією
доктора економічних наук, професора Пономаренка В. С.**

Підписано до друку 11.01.2014 р. Формат 70 x 100/16. Папір офсетний.
Гарнітура ArnoPro. Друк різнографічний. Ум. друк. арк. 29,0.
Обл.-вид. арк. 34,8. Наклад 00 прим. Зам. № .

Видавничий Дім «ІНЖЕК»
61001, Харків, пр. Гагаріна, 20. Тел. (057) 7034021, 7034001.
e-mail: vdinzhek@gmail.com; www.inzhek.kharkov.ua
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру України суб'єктів
видавничої діяльності ДК № 2265 від 18.08.2005 р.